

REPUBLIKA SLOVENIJA
**URAD RS ZA MAKROEKONOMSKE
ANALIZE IN RAZVOJ**

Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana

T: 01 478 10 12

F: 01 478 10 70

E: gp.umar@gov.si

www.umar.gov.si

POROČILO O RAZVOJU 2016

Kazalo vsebine

Uvodna pojasnila	8
Glavne ugotovitve	9
Povzetek	10
1 Makroekonomski okvir	13
1.1 Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast	13
1.2 Stabilnost in kakovost javnih financ	20
1.3 Finančni sistem in zadolženost podjetniškega sektorja	26
1.3.1 Razmere v finančnem sistemu in proces razdolževanja podjetniškega sektorja	27
1.3.2 Zadolženost podjetniškega sektorja	31
1.3.3 Krepitev institucionalnega okvira za delovanje finančnega sistema in prestrukturiranje podjetij	34
1.4 Izzivi	35
2 Dejavniki konkurenčnosti	36
2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja	37
2.2 Človeški kapital	45
2.3 Inovacijska sposobnost	49
2.4 Vloga države in institucij	52
2.4.1 Umik države iz gospodarstva	55
2.4.2 Delovanje javne uprave in pravosodja	56
2.5 Izzivi	60
3 Demografska gibanja in socialna država	61
3.1 Trg dela	62
3.2 Sistemi socialne zaščite in njihova dolgoročna vzdržnost	66
3.3 Kakovost življenja in socialna vključenost	70
3.3.1 Materialne možnosti za življenje in socialna vključenost	70
3.3.2 Kakovost življenja	72
3.4 Izzivi	76
4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj	77
4.1 Okoljski razvoj	77
4.1.1 Naravni viri in ravnanje z njimi	77
4.1.2 Izbrani okoljski ukrepi	88
4.2 Regionalni razvoj	92
4.3 Trajnostni prostorski razvoj	96
4.4 Izzivi	99
Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije	100
1 Makroekonomski okvir	101
1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda	103
1.2 Inflacija	104
1.3 Tekoči račun plačilne bilance	105

1.4 Bruto zunanji dolg	106
1.5 Neto finančna pozicija.....	107
1.6 Ravnotežje sektorja država	108
1.7 Dolg sektorja država	108
1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic	110
1.9 Davki in prispevki za socialno varnost	111
1.10 Davčna obremenitev po ekonomskih kategorijah	112
1.11 Državne pomoči.....	113
1.12 Razvitost finančnega sistema	114
1.13 Razmerje med posojili in vlogami	115
1.14 Nedonosne terjatve.....	116
1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja	117
2 Dejavniki konkurenčnosti	118
2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	120
2.2 Produktivnost dela	121
2.3 Tržni delež	122
2.4 Stroški dela na enoto proizvoda	123
2.5 Faktorska sestava izvoza blaga.....	124
2.6 Na znanju temelječe tržne storitve.....	125
2.7 Mrežne dejavnosti.....	126
2.8 Neposredne tuje investicije	127
2.9 Podjetniška aktivnost	128
2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo	129
2.11 Izdatki za izobraževanje	130
2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje	131
2.13 Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	132
2.14 Diplomanti naravoslovja in tehnike	133
2.15 Intelektualna lastnina	134
2.16 Uporaba interneta in e-storitev	135
2.17 Zaupanje v institucije	136
3 Demografska gibanja in socialna država	137
3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja.....	139
3.2 Selitveni prirast	140
3.3 Koeficient starostne odvisnosti	141
3.4 Stopnja delovne aktivnosti	142
3.5 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti.....	143
3.6 Začasne in delne zaposlitve	144
3.7 Minimalna plača	145
3.8 Mladi, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje	146
3.9 Izdatki za socialno zaščito	147

3.10 Izdatki za zdravstvo	148
3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo	149
3.12 Izdatki za pokojnine	150
3.13 Bruto prilagojeni razpoložljiv dohodek na prebivalca	151
3.14 Dejanska individualna potrošnja na prebivalca	152
3.15 Dohodkovna neenakost	153
3.16 Zadovoljstvo z življenjem	154
3.17 Leta zdravega življenja	155
3.18 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo	156
3.19 Stopnja tveganja revščine	157
3.20 Materialna prikrajšanost	158
4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj	159
4.1 Izpusti toplogrednih plinov	161
4.2 Energetska učinkovitost	162
4.3 Emisijsko intenzivne industrije	163
4.4 Obnovljivi viri energije	164
4.5 Cestni blagovni promet	165
4.6 Odpadki	166
4.7 Intenzivnost kmetovanja	167
4.8 Intenzivnost poseka lesa	168
4.9 Okoljski davki	169
4.10 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	170
4.11 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti	171
Literatura in viri	172
Seznam uporabljenih kratic	182

Kazalo tabel

Tabela 1: Črpanje sredstev EU po skladih v obdobju 2007–2015, Slovenija	21
Tabela 2: Tržni delež slovenskega izvoza storitev v uvozu storitev EU	41
Tabela 3: Sprememba števila delovno aktivnih, v %, Slovenija	62
Tabela 4: Delež zaposlitev za določen čas v vseh novih zaposlitvah, Slovenija	65
Tabela 5: Rast bruto plače, zasebni in javni sektor, Slovenija	66
Tabela 6: Razpoložljivi dohodek prebivalstva, Slovenija	70
Tabela 7: Kazalniki plačne neenakosti, Slovenija	71
Tabela 8: Stopnja tveganja socialne izključenosti, Slovenija	72
Tabela 9: Osnovni naravni viri in njihova raba	77
Tabela 10: Nastali odpadki in ravnanje z njimi, v tisoč tonah, Slovenija	84
Tabela 11: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija	87
Tabela 12: Državna proračunska sredstva za okolje in energijo v celotnih državnih proračunskih sredstvih za RRD ...	92
Tabela 13: Indeks razvojne ogroženosti	93

Kazalo slik

Slika 1: Bruto domači proizvod, izvoz in bruto investicije v osnovna sredstva, Slovenija in EU	13
Slika 2: Razmerje med dolgom in bruto poslovnim presežkom sektorja nefinančnih podjetij	14
Slika 3: Spremembe na tekočem računu plačilne bilance, Slovenija	18
Slika 4: Prihodki in izdatki sektorja država, Slovenija	20
Slika 5: Viri financiranja bruto investicij sektorja država	21
Slika 6: Dejanski in strukturni saldo javnih financ, Slovenija	22
Slika 7: Struktura prihodkov in izdatkov sektorja država, Slovenija	23
Slika 8: Dolg sektorja država, Slovenija	25
Slika 9: Kapitalna ustreznost (TIER1) bančnih sistemov	27
Slika 10: Sprememba obsega kreditov gospodinjstvom, podjetjem in NFI ter državi, Slovenija	28
Slika 11: Obseg novo odobrenih kreditov nebančnim sektorjem v Sloveniji	29
Slika 12: Povpraševanje podjetij po kreditih glede na velikost podjetij, Slovenija in EMU	29
Slika 13: Razmerje med dolgom in kapitalom nefinančnih družb	31
Slika 14: Sprememba bančnega dolga celotnega podjetniškega sektorja, Slovenija	32
Slika 15: Kazalniki sposobnosti običajnih podjetij zasebnega sektorja za odplačevanje dolgov, Slovenija	33
Slika 16: Kazalniki sposobnosti neobičajnih podjetij zasebnega sektorja za odplačevanje dolgov, Slovenija	33
Slika 17: Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči in njegovi komponenti (produktivnost in stopnja zaposlenosti)	37
Slika 18: Tržni deleži blaga Slovenije na tujih trgih (levo) in dekompozicija spremembe tržnega deleža blaga na svetovnem trgu (desno)	38
Slika 19: Relativni tržni deleži glede na faktorsko sestavo izvoza blaga	39
Slika 20: Realni stroški dela na enoto proizvoda, Slovenija in EU	40
Slika 21: Produktivnost predelovalnih dejavnosti v primerjavi z EU	41

Slika 22: Delež dodane vrednosti storitev v izvozu predelovalnih dejavnosti, 2011	42
Slika 23: Stopnja zunanjetrgovinske povezanosti v dodani vrednosti.....	43
Slika 24: Hitro rastoča podjetja*, Slovenija	45
Slika 25: Delež delovno aktivnega prebivalstva, starega 25–64 let, s terciarno izobrazbo, 2014.....	46
Slika 26: Delež mladih (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne rabijo ...	47
Slika 27: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, Slovenija	48
Slika 28: Javni izdatki za izvajanje razvojno-raziskovalne dejavnosti v poslovnem in javnem sektorju	49
Slika 29: Podjetja, ki so imela težave pri iskanju IKT specialistov, 2012 in 2015	52
Slika 30: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)	53
Slika 31: Glavne ovire za poslovanje podjetij v Sloveniji (anketa WEF)	54
Slika 32: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF	58
Slika 33: Število delovno sposobnega in starejšega prebivalstva ter koeficient starostne odvisnosti starejših, Slovenija	61
Slika 34: Scenarij rasti aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva, Slovenija	62
Slika 35: Tokovi med delovno aktivnostjo in brezposelnostjo	63
Slika 36: Stopnja odliva iz brezposelnosti glede na trajanje brezposelnosti (levo) in Beveridgeeva krivulja (desno), Slovenija	65
Slika 37: Projekcije javnih izdatkov za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, Slovenija	67
Slika 38: Povprečna ocena učinkovitosti zdravstvenih sistemov v EU	69
Slika 39: Porazdelitev pokojnin in pokojninska doba v decembru 2015, Slovenija.....	71
Slika 40: Delež prejemnikov neformalne oskrbe in nezadovoljenih potreb v populaciji nad 50 let, 2013, v %	74
Slika 41: Problemi, ki so jih ljudje označili kot ključne na osebni ravni, Slovenija.....	75
Slika 42: Izpusti TGP in emisijska intenzivnost.....	80
Slika 43: Onesnaženost z delci PM ₁₀ in izpostavljenost prebivalstva tem delcem, Slovenija in EU	81
Slika 44: Energetska intenzivnost, Slovenija (levo), ter primerjava Slovenije in EU (desno)	82
Slika 45: Domača poraba snovi in snovna produktivnost, Slovenija (levo) in stroški porabljenega materiala na enoto proizvoda po sektorjih industrije in gradbeništva, leto 2012 (desno)	84
Slika 46: Ravnanje s komunalnimi odpadki, Slovenija in EU	85
Slika 47: Ekološko obdelane površine kmetijskih zemljišč, Slovenija in EU	87
Slika 48: Proizvodnja nepredelanega lesa, struktura in neto izvoz, Slovenija	88
Slika 49: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija	89
Slika 50: Davki in druge javne dajatve na bencin in dizelsko gorivo, Slovenija, sosednje države in EU	90
Slika 51: Struktura izplačil iz OP ROPI 2007–2013, stanje konec leta 2015, Slovenija.....	91
Slika 52: Transakcije ter cene novih in rabljenih stanovanjskih nepremičnin, Slovenija	98

Kazalo okvirjev

Okvir 1: Rast potencialnega BDP in proizvodna vrzel	16
Okvir 2: Ocena Slovenije v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij pri Evropski komisiji	19
Okvir 3: Ocena obsega in učinkovitosti državnih finančnih podpor podjetniškemu sektorju	23
Okvir 4: Učinek snežne kepe in javni dolg	26
Okvir 5: Izvozna usmerjenost slovenskega gospodarstva – primerjava bruto izvoza in izvoza dodane vrednosti	44
Okvir 6: Značilnosti zagonskega podjetništva v Sloveniji	51
Okvir 7: Mednarodna primerjava učinkovitosti javne uprave	59
Okvir 8: Ekološki odtis	78
Okvir 9: Podnebna konferenca Združenih narodov v Parizu	79
Okvir 10: Nov sveženj ukrepov Evropske komisije o krožnem gospodarstvu	86

Kazalo zemljevidov

Zemljevid 1: Indeks razvojne ogroženosti regij (IRO), 2015	93
Zemljevid 2: Socialna izključenost, 2014	95

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje strateških usmeritev Slovenije pri gospodarskem, družbenem in okoljskem razvoju. V času priprave nove strategije razvoja Slovenije Poročilo o razvoju 2016 prikazuje izhodiščno stanje in razvojne izzive države v luči zagotavljanja makroekonomske stabilnosti ter dolgoročne vzdržnosti gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja ter uresničevanja nekaterih s tem povezanih mednarodnih zavez države (npr. v okviru Strategije EU2020, določil pakta stabilnosti in rasti ter mehanizma odkrivanja presežnih neravnotežij).

Analiza poročila temelji na izbranih kazalnikih razvoja, pri čemer so podrobneje obravnavana področja, ki so razvojni izziv za Slovenijo. Pri analizi smo uporabili uradne podatke domačih in tujih institucij, objavljene do 31. 3. 2016, ter revizijo javnofinančnih podatkov, objavljeno 20. 4. 2016. Letošnje poročilo tako prikazuje pregled gibanj do leta 2015 oziroma do zadnjega leta, za katero so podatki razpoložljivi. Na področjih, na katerih zaradi pomanjkanja podatkov ni ustreznih kazalnikov, smo se oprli tudi na druge vire, predvsem na ustrezne raziskave domačih in tujih institucij ter poročila o izvajanju področnih strategij in programov. V analizah smo Slovenijo večinoma primerjali s članicami EU. Kjer podatka za celotno EU ni bilo, smo za primerjavo uporabili povprečje držav EU z razpoložljivimi podatki. Slovenijo ponekod primerjamo tudi s članicami OECD, najpogosteje s povprečjem enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD. Kadar v besedilu uporabljamo izraz evropsko povprečje ali povprečje EU, mislimo na skupino držav EU-28, ko govorimo o novih članicah EU, pa je mišljena skupina držav EU-13, ki so se EU pridružile v širitvah po letu 2004 (oz. EU-12 brez Hrvaške).

Poročilo je razdeljeno na dva dela. V osrednjem delu smo predstavili sintezne ugotovitve analize, v prilogi pa so podrobnejši prikazi posameznih kazalnikov razvoja. Vsebino smo razvrstili v štiri sklope: makroekonomski okvir, dejavniki konkurenčnosti, demografska gibanja in socialna država ter okoljski, regionalni in prostorski razvoj.

Glavne ugotovitve

Slovenija je v zadnjih letih naredila številne pozitivne premike in tako nekoliko zmanjšala razvojni zaostanek.

Zaostanek slovenskega gospodarstva za povprečno razvitostjo EU se je v krizi močno poglobil, porušila so se številna makroekonomska ravnotežja, gospodarsko nazadovanje pa je poslabšalo tudi materialni položaj prebivalstva. V zadnjih letih se gospodarske razmere izboljšujejo. Povprečna letna 3-odstotna rast bruto domačega proizvoda v 2014 in 2015 je bila dosežena v razmerah povečanega tujega povpraševanja, izboljšane konkurenčnosti gospodarstva in okrepljenih državnih investicij. H gospodarskemu okrevanju je pozitivno prispevalo tudi izvajanje sanacije bančnega sistema ter finančnega in lastniškega prestrukturiranja podjetij. Javnofinančni primanjkljaj se je leta 2015 prvič od začetka krize zmanjšal pod 3 % BDP. Gospodarsko rast je spremljalo tudi okrevanje trga dela, kar je omogočilo ponovno rast razpoložljivega dohodka kot pomembnega dejavnika materialnega položaja prebivalstva. Čeprav se je ta v krizi poslabšal, je Slovenija ob dobro razvitih sistemih socialne zaščite ohranila v mednarodnem merilu visoko socialno vključenost in dostopnost do javnih storitev ter eno najnižjih stopenj dohodkovne neenakosti. Zadovoljstvo z življenjem je kljub krizi ostalo relativno visoko. V preteklih letih so se zmanjšali tudi pritiski na okolje, kar pa je bila bolj posledica upada gospodarske aktivnosti v krizi in nekaterih nesistemskih dejavnikov kakor trajnejših sprememb za učinkovitejšo rabo energije in surovin.

Kljub pozitivnim premikom izziv ostaja trajnejše izboljšanje gospodarskega potenciala in blaginje prebivalstva, za kar so potrebne korenitejše strukturne spremembe.

Za okrepitev gospodarskega potenciala ter izboljšanje kakovosti življenja in blaginje prebivalstva je ključno povečati produktivnost in prilagoditi sisteme socialne zaščite demografskim spremembam oz. povečevanju deleža starejšega prebivalstva. Oboje bi pozitivno prispevalo tudi h konsolidaciji javnih financ, ki je nujna za vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okvira kot osnove za vzdržen razvoj. Pri tem mora gospodarski razvoj slediti tudi cilju zmanjšanja obremenjevanja okolja, ukrepi za večjo učinkovitost rabe energije in surovin pa morajo biti prepoznani kot priložnost za dvig produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Prednostna področja ukrepanja morajo biti usmerjena v:

- oblikovanje strateških razvojnih prioritet ter izboljšanje učinkovitosti države in njenih institucij za sprejemanje usklajenih razvojnih odločitev in njihovo učinkovito izvedbo,
- povečanje produktivnosti s krepitvijo inovacijske sposobnosti, zagotavljanjem spodbudnega okolja za poslovanje podjetij in ustreznih kadrov za podporo večji konkurenčnosti gospodarstva ter z boljšim izkoriščanjem digitalnih tehnologij,
- zagotavljanje virov financiranja za podjetja z oblikovanjem učinkovitega bančnega sistema, pospešenim prestrukturiranjem podjetij, izboljšanjem dostopnosti do finančnih virov za majhna in srednja podjetja ter razvojem nebančnih segmentov finančnega sistema,
- učinkovito upravljanje podjetij v državni lasti in izvedbo lastniškega prestrukturiranja podjetij,
- nadaljevanje konsolidacije javnih financ s sprejetjem trajnejših ukrepov za zmanjšanje strukturnega primanjkljaja, zlasti za zagotovitev javnofinančne vzdržnosti pokojninskega sistema,
- prilagoditev sistemov socialne zaščite staranju prebivalstva, izboljšanje učinkovitosti zdravstvenega sistema in okrepitev preventivne dejavnosti ter celovito ureditev sistema dolgotrajne oskrbe,
- izboljšanje sistema varne prožnosti na trgu dela, ki bi omogočal učinkovito alokacijo delovne sile in manjšo segmentacijo trga dela,
- zmanjšanje obremenjevanja okolja z učinkovitejšo rabo energije in surovin ter prehodom na trajnostno mobilnost.

Povzetek

Po poslabšanju v krizi se gospodarske razmere in materialne osnove za življenje v zadnjih letih izboljšujejo, trajnejša okrepitev gospodarskega potenciala in blaginje prebivalstva pa zahteva korenitejše strukturne spremembe. Slovenija je v krizi močno povečala zaostanek za povprečno gospodarsko razvitostjo držav EU, porušila so se številna makroekonomska ravnotežja, gospodarsko nazadovanje pa je poslabšalo tudi materialni položaj prebivalstva. V zadnjih letih je prišlo do pozitivnih sprememb na številnih področjih. Z gospodarsko rastjo, spodbujeno z izvozom in državnimi investicijami, se je Slovenija z letom 2014 po razvitosti prenehala oddaljevati od povprečja EU, javnofinančni primanjkljaj pa se je leta 2015 zmanjšal pod 3 % BDP. Z okrevaljem trga dela se je začel izboljševati tudi materialni položaj prebivalstva. Vendar pa je gospodarski napredek relativno počasen, saj je v krizi upadel potencial za gospodarsko rast, s tem pa tudi možnosti za večje izboljšanje blaginje prebivalstva, ki jo vse bolj ogroža tudi neprilagojenost družbe demografskim spremembam. Zato so potrebne korenitejše strukturne spremembe, ki morajo biti prednostno usmerjene v dvig produktivnosti in prilagoditev sistemov socialne zaščite vse hitrejšemu staranju prebivalstva. Te spremembe so nujne tudi za konsolidacijo javnih financ in s tem vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okolja kot osnove za vzdržen razvoj. Pri tem mora gospodarski razvoj slediti tudi cilju zmanjšanja obremenjevanja okolja, ukrepi za večjo učinkovitost rabe energije in surovin pa morajo biti prepoznani kot priložnost za dvig produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva.

Konkurenčnost izvoznikov se je po poslabšanju v krizi izboljšala in pozitivno vplivala na rast gospodarstva, za nadaljnje izboljšanje gospodarskega položaja pa bo ključna okrepitev produktivnosti. V zadnjih letih so se izboljšali predvsem stroškovni in cenovni dejavniki konkurenčnosti. Nekajletno izboljševanje stroškovne konkurenčnosti je pozitivno vplivalo na izboljšanje položaja izvoznikov na tujih trgih. Ob večji konkurenčnosti izvoza se je povečala vključenost v mednarodne trgovinske tokove, izboljšuje se tudi sestava izvoza. Ti pozitivni premiki pa so še premalo podprti z dvigom produktivnosti, ki je v mednarodnem merilu nizka. Njeno povečanje je ključno za trajnejše izboljšanje konkurenčnosti in hitrejši razvojno dohitevanje, še zlasti v luči naraščajočih omejitev na strani ponudbe delovne sile zaradi staranja prebivalstva. Ob nujnem povečanju investicij, ki bi lahko že kratkoročno pospešile rast produktivnosti, se srečujemo tudi s številnimi izzivi pri vlaganjih v dolgoročneje dejavnike produktivnosti, kot so inovacijska sposobnost, digitalna ekonomija in človeški kapital. Konkurenčnost je treba okrepiti tudi z vzpostavitvijo spodbudnega okolja za poslovanje in rast podjetij. Slovenija je v zadnjih letih napredovala pri enostavnosti ustanavljanja podjetij, izboljšuje se tudi podporno okolje za zagonska podjetja, precejšnja ovira za poslovanje pa je še vedno birokracija, predvsem dolgotrajnost postopkov za pridobivanje različnih dovoljenj.

Okolje za investiranje se izboljšuje, vendar do oživitve naložb nujnih za dvig produktivnosti še ni prišlo. Zasebne investicije, ključne za dvig produktivnosti in ohranjanje konkurenčnosti gospodarstva, okrevaljo le postopno, čeprav se je v zadnjem obdobju z izboljšanjem stabilnosti bančnega sistema, razdolževanjem podjetij in povečanjem njihove dobičkonosnosti precej izboljšalo okolje za investiranje. Vendar pa se ob omejenem povpraševanju podjetij in še vedno prisotni previdnosti bank glede prevzemanja novih tveganj kreditna aktivnost še krči. To, ob visoki odvisnosti podjetij od bančnih virov zaradi slabo razvitih preostalih segmentov finančnega sistema, zelo otežuje zagotavljanje podjetniških virov financiranja. Za pospešitev investicijske aktivnosti je pomembno tudi čimprejšnje dokončanje lastniškega in finančnega prestrukturiranja podjetij, s tem namenom je država v preteklih letih tudi izpopolnila institucionalni okvir. S privatizacijo nekaterih podjetij so se v zadnjih dveh letih povečala tuja vlaganja, ki so z vidika krepitve gospodarskega potenciala dobrodošla, saj ob svežih finančnih virih prinašajo tudi nova znanja in odpirajo dostop na nove trge. Oživitev investicijske dejavnosti bi pripomogla tudi k zmanjšanju presežka varčevanja nad investicijami, ki se je v zadnjih letih močno povečal.

Vlaganja v nekatere dolgoročne dejavnike krepitve dodane vrednosti so v mednarodnem merilu relativno visoka, izziv pa ostaja njihova učinkovita uporaba v podporo večji produktivnosti gospodarstva. Slovenija v mednarodnem merilu relativno veliko vlaga v raziskave in razvoj, od začetka krize so se v povezavi s črpanjem sredstev EU in spodbujena z davčnimi olajšavami povečala predvsem vlaganja poslovnega sektorja. Visoki so tudi izdatki za terciarno izobraževanje. Delež terciarno izobraženega prebivalstva je dosegel povprečje EU, spodbudna je zlasti okrepitev človeškega kapitala v naravoslovju in tehniki. Kljub pozitivnim premikom, pa je človeški kapital kot pomemben dejavnik konkurenčnosti in dolgoročne rasti premalo učinkovito uporabljen. Sestava in veščine terciarno izobraženih pogosto ne ustrezajo povpraševanju podjetniškega sektorja, poleg tega se Slovenija v zadnjih letih sooča s povečanim odseljevanjem visoko izobraženih prebivalcev. Ker se zaradi demografskih sprememb hkrati zmanjšujejo generacije mladih za vpis v terciarno izobraževanje, bo v prihodnje vse težje zagotavljati visoko usposobljene kadre za

podporo večji konkurenčnosti gospodarstva. Šibka ostaja tudi inovacijska sposobnost gospodarstva, izstopajo zlasti nezadosten prenos znanja iz raziskovalnega v poslovni sektor, nizka stopnja inovacijske aktivnosti majhnih podjetij ter prepočasno odzivanje na hiter razvoj novih tehnologij in digitalizacijo procesov. V zadnjih letih je zaskrbljujoče tudi zmanjševanje javnih vlaganj v raziskave in razvoj.

Ugodne premike pri fiskalni konsolidaciji je treba okrepiti s trajnejšimi ukrepi za uravnoteženje javnih financ.

Po močnem poslabšanju stanja javnih financ po letu 2008 v zadnjem obdobju prihaja do pozitivnih premikov, ki izhajajo iz izboljšanja gospodarskih razmer in ukrepov pretežno intervencijske narave. Primanjkljaj sektorja država se je leta 2015 prvič od začetka krize znižal pod 3 % BDP. Ob znatnem izboljšanju pogojev financiranja v zadnjih dveh letih so se leta 2015 znižali tudi izdatki za obresti. Takšna gibanja so ugodna v luči potrebnega znižanja dolga sektorja država, ki je v 2015 še naraščal in se približuje ravnem, pri katerih se lahko pojavijo negativni vplivi na rast gospodarske aktivnosti. Za odpravo strukturnega primanjkljaja, ki izvira že iz predkriznega obdobja, pa bo treba sprejeti trajnejše ukrepe za uravnoteženje javnih financ. S temi bi bilo treba v večji meri poseči tudi v področja, kjer naraščajo izdatki povezani z demografskimi spremembami, ki vplivajo na dolgoročno vzdržnost javnih financ. Pritiske na javne finance pa bo treba blažiti tudi z zvišanjem produktivnosti in gospodarske rasti. Poleg tega bi lahko na prihodkovni strani še bolj izkoristili možnosti razširitve zajema in spremembe v obdavčitvi premoženja in učinkovitejše upravljanje z državnim premoženjem.

Z gospodarskim okrevanjem se izboljšujejo možnosti za izboljšanje kakovosti življenja, trajnejši dvig blaginje prebivalstva pa ne bo mogoč brez okrepitev gospodarskega potenciala in prilagoditve demografskim spremembam. Razpoložljivi dohodek prebivalstva, ki se je v krizi zaradi zaostritve razmer na trgu dela skrčil, se od leta 2014 povečuje predvsem pod vplivom rastoče zaposlenosti in plač ob okrevanju gospodarstva. Čeprav se je materialni položaj prebivalstva v krizi poslabšal, je Slovenija ob dobro razvitih sistemih socialne zaščite ohranila v mednarodnem merilu ugodne vrednosti kazalnikov socialne vključenosti, neenakosti in dostopnosti do javnih storitev, zadovoljstvo z življenjem pa je ostalo relativno visoko. V daljšem obdobju se je izboljšala večina sinteznih kazalnikov zdravja, poslabšali pa so se kazalniki življenjskega sloga. Kakovosti življenja in blaginje prebivalstva pa v prihodnje ne bo mogoče ohraniti in izboljševati brez večjih sprememb tako na gospodarskem kot na socialnem področju. Za nadaljnje izboljšanje materialnih osnov za življenje pa sta pomembna zlasti okrepitev produktivnosti, ki je osnova za vzdržno rast dohodkov prebivalstva, ter oblikovanje sistema varne prožnosti na trgu dela za učinkovito alokacijo delovne sile in zmanjšanje segmentacije. Osrednji izziv je prilagoditev sistemov socialne zaščite demografskim spremembam.

Prilagoditev sistemov socialne zaščite staranju prebivalstva postaja vse nujnejša za nadaljnje izboljševanje kakovosti življenja, hkrati pa bi se s tem zmanjšali tudi pritiski na javne finance. Zaradi staranja prebivalstva se povečujejo pritiski na rast javnih sredstev za njihovo financiranje. Število starejših na enega delovno sposobnega se bo do leta 2060 podvojilo. Dolgoročne projekcije kažejo, da se bodo izdatki povezani s staranjem do leta 2060 pri nas povečali najbolj med vsemi državami EU. Pokojninska reforma iz leta 2013 je sicer začasno upočasnila rast števila starostnih upokojencev, vendar ni bistveno izboljšala dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema. Tudi na področju zdravstva in dolgotrajne oskrbe se potrebe hitro povečujejo, reformi sistemov pa se pripravljata že več kot desetletje. Izzivi sistemov socialne zaščite so povezani predvsem s prilagajanjem njihovega financiranja zniževanju deleža aktivnega prebivalstva oz. staranju prebivalstva, s stalnim izboljševanjem učinkovitosti zdravstvenega sistema in krepitvijo preventivne dejavnosti ter s celovito ureditvijo sistema dolgotrajne oskrbe.

Pri zmanjševanju obremenjevanja okolja je bil v zadnjem nekajletnem obdobju dosežen napredek, dolgoročno obvladovanje, še zlasti ob hitrejši gospodarski rasti, pa ostaja izziv. Izpusti toplogrednih plinov se po letu 2008 zmanjšujejo, kar je predvsem posledica manjše rabe energije ob padcu gospodarske aktivnosti v krizi, v zadnjem obdobju pa tudi milih zim in zaprtja termoelektrarne. Kljub zmanjšanju ostajata emisijska in energetska intenzivnost gospodarstva visoki in zaostanek za povprečjem EU se od začetka krize ni znižal. Ob hitrejši gospodarski rasti bi zato lahko bilo nadaljnje doseganje prihrankov energije in zmanjševanje izpustov težje dosegljivo. Slovenija izstopa zlasti po rastoči rabi energije v prometu, kar je posledica vpliva tranzita in netrajnostne mobilnosti. Gibanja v predelovalnih dejavnostih so ugodnejša, a tudi tu poraba energije na enoto proizvoda še presega povprečno v EU. Podobno je za slovensko gospodarstvo značilna nizka snovna produktivnost, zato učinkovitejši rabi surovin in energije predstavljata tudi potencial za dvig njegove konkurenčnosti. Na nekaterih področjih pa dosegamo boljše rezultate kot v povprečju EU. Ob ugodnih naravnih danostih imamo večji delež obnovljivih virov energije in ekološke kmetijske obdelave, imamo pa tudi manj nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca. Kljub temu bo treba za načrtovani prehod v zeleno gospodarstvo, ki bo omogočal konkurenčnost gospodarstva in blaginjo prebivalstva brez večje škode za okolje, obstoječo proizvodnjo in potrošnjo spremeniti v bolj trajnostne oblike.

Izboljšanje učinkovitosti države in njenih institucij bi pomembno pripomoglo k izvedbi razvojno naravnanih sprememb za stabilnejšo in k povečanju blaginje usmerjeno gospodarsko rast. Slovenija je od začetka krize precej nazadovala na mednarodnih lestvicah institucionalne konkurenčnosti, zaupanje prebivalstva in podjetij v politiko, državo in njene institucije pa je med najnižjimi v EU. V zadnjih letih je bil dosežen pomemben napredek na posameznih področjih delovanja države, npr. pri zmanjšanju administrativnih ovir in sive ekonomije ter izboljšanju insolvenčne zakonodaje, sprejete so bile tudi ustavne spremembe v javnofinančni politiki in referendumski zakonodaji, povečala se je učinkovitost v pravosodju. Za hitrejše prilagajanje gospodarstva in družbe spremenjenim razmeram pa bi bilo treba povečati učinkovitost države in njenih institucij za sprejemanje in izvedbo ključnih razvojnih odločitev. Brez strateškega razvojnega okvira, ki bi opredelil prednostna področja razvoja in njihovo učinkovito uresničevanje, je v zadnjem obdobju vse bolj ovirano celovito in konsistentno načrtovanje strukturnih sprememb. K hitrejšemu razvoju bi prispeval tudi učinkovitejši sistem urejanja prostora, ki ga zaznamujejo prevsem izjemno dolgotrajni postopki. Strateške odločitve o razvojnih usmeritvah pa so ključne ne le za ustrezno oblikovanje domačih razvojnih politik, ampak tudi za učinkovito črpanje evropskih sredstev, ki lahko pomembno podprejo razvoj Slovenije.

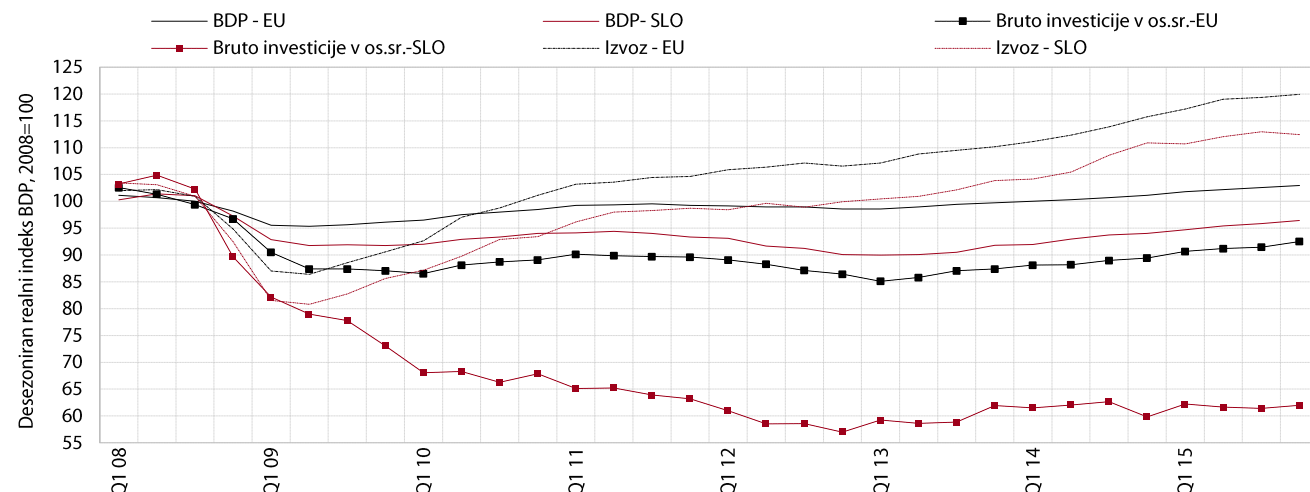
1 Makroekonomski okvir

Stabilno makroekonomsko okolje je ključnega pomena za hitrejšo krepitev dejavnikov konkurenčnosti, vzdržno gospodarsko rast in ustvarjanje novih delovnih mest. Od začetka gospodarske krize je ob globokem upadu BDP prišlo do poslabšanja pri številnih makroekonomskih kazalnikih, neravnotežja se na več področjih ohranjajo ali le postopno izboljšujejo. Javnofinančni primanjkljaj je bil relativno visok v celotnem obdobju, šele leta 2015 se je znižal pod 3 % BDP, predvsem pod vplivom ukrepov intervencijske narave. Ob postopnem oživljanju gospodarske rasti in izvedenih ukrepih ekonomske politike v ospredje vedno bolj prihajajo neravnotežja, povezana s pomanjkanjem kapitala in pritiski na dolgoročno vzdržnost javnih financ. Zaradi razdolževanja zasebnega sektorja se tako že več let povečuje presežek varčevanja nad investicijami, kar se zrcali v visokem presežku tekočega računa plačilne bilance. V bankah po dokapitalizaciji leta 2013 poteka intenziven proces sanacije, kreditna aktivnost pa, deloma zaradi previdnosti bank, deloma pa tudi šibkega povpraševanja podjetij, še ni začela okrevati. Ob nekaterih pozitivnih premikih na gospodarskem, javnofinančnem in finančnem področju v letih 2014 in 2015 je nadaljnje zmanjšanje makroekonomskih neravnotežij in zagotavljanje stabilnih virov financiranja za podjetja ključnega pomena za zagotavljanje vzdržnejše gospodarske rasti.

1.1 Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast

Okrevanje gospodarske aktivnosti v zadnjih dveh letih je bilo spodbujeno predvsem z rastjo izvoza in postopnim okrevanjem zasebne potrošnje, ki se je lani še okrepilo. Gospodarsko rast v zadnjih dveh letih povezujemo z izboljšanjem gospodarskih razmer v mednarodnem okolju, izboljševanjem konkurenčnosti izvoznikov, pospešenim črpanjem EU sredstev in zmanjšanjem negotovosti v domačem okolju. K temu so prispevali tudi ukrepi domače ekonomske politike, zlasti sanacija bančnega sistema in konsolidacija javnih financ. Leta 2014 sta rast BDP spodbujala predvsem pospešena izvozna in investicijska aktivnost, leta 2015 se je ob nadaljnji visoki rasti izvoza nekoliko bolj okrepila tudi zasebna potrošnja, rast investicij pa se je opazno umirila. Izvoz, ki že od sredine leta 2009 pozitivno vpliva na gospodarsko aktivnost, se je v zadnjih dveh letih povečal bolj kot v povprečju EU in ostaja edini agregat potrošnje, ki presega raven iz leta 2008. K temu je prispevala okrepitev rasti tujega povpraševanja in izboljševanje konkurenčnosti menjalnega sektorja. Domača potrošnja se je do leta 2014 zniževala, sprva predvsem zaradi močnega upada investicij, v letih 2012 in 2013 pa tudi opaznega zmanjšanja zasebne potrošnje. Okrevanje zasebne potrošnje, ki se je po dveletnem upadanju začelo leta 2014, povezujemo predvsem z okrevanjem razmer na trgu dela. Občutno se je izboljšalo tudi razpoloženje potrošnikov, ki je bilo od sredine leta 2015 na najvišji ravni doslej. V zadnjih dveh letih se povečuje predvsem trošenje trajnih dobrin, ki se je v krizi sicer najbolj zmanjšalo, postopoma se krepí tudi trošenje ostalih dobrin in storitev, ki predstavljajo prevladujoč delež potrošnje gospodinjstev. Tudi zmanjševanje državne potrošnje se je v zadnjih dveh letih ustavilo. Kljub višji rasti BDP v zadnjih dveh letih kot v povprečju EU Slovenija ostaja v skupini držav z največjim padcem gospodarske aktivnosti v krizi. V povprečju EU je bil BDP v 2015 že nekoliko nad ravno iz leta 2008, v Sloveniji pa je bil zaostanek 4,2-odstoten.

Slika 1: Bruto domači proizvod, izvoz in bruto investicije v osnovna sredstva, Slovenija in EU

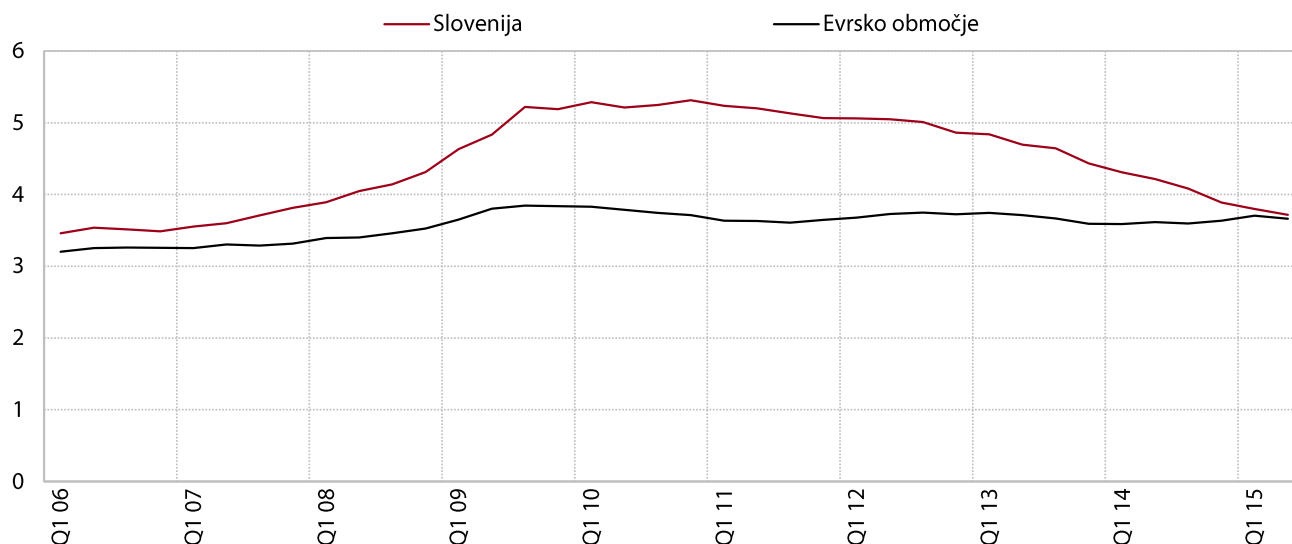

Vir: Eurostat.

Rast investicij v zadnjih treh letih je bila večinoma spodbujena z državnimi investicijami, zasebne investicije, kljub izboljšanju pogojev financiranja in povečevanju lastnih sredstev podjetij, okrevajo le postopno.

Investicije so po kar 41-odstotnem zmanjšanju v obdobju 2009–2012 začele okrevati šele leta 2013, spodbujene predvsem z naložbo v večji energetski objekt in povečanim črpanjem sredstev EU, ki so bila večinoma usmerjena v javno infrastrukturo. Leta 2014 se je njihova rast ob bližajočem izteku možnosti črpanja iz finančne perspektive 2007–2013 še pospešila, na podobni ravni so ostale tudi v letu 2015. Z okrevanjem gospodarske aktivnosti in rastjo naročil pa se je povečala tudi izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti, kar je vplivalo na postopno oživljanje rasti zasebnih investicij v stroje in opremo v letih 2014 in 2015, po naši oceni predvsem v menjalnem sektorju. Sicer so izboljšani poslovni rezultati in predvsem razdolževanje podjetniškega sektorja (glej poglavje 1.3) v zadnjih letih vplivali na opazno zmanjšanje razmerja med dolgom in bruto poslovnim presežkom nefinančnih podjetij, ki je bilo v prvi polovici leta 2015 že blizu povprečja celotnega evrskega območja. Skupaj z ugodnejšimi pogoji zadolževanja (nižje posojilne obrestne mere) je to izboljšalo okolje za nove investicijske odločitve podjetij, ki pa so v letu 2015 še vedno naraščale razmeroma skromno. Deloma je k temu prispevala tudi še vedno prisotna previdnost bank, kar je omejevalni dejavnik predvsem za podjetja, ki nimajo na voljo zadostnih lastnih ali dostopa do alternativnih virov financiranja na trgu kapitala ali v tujini. Poleg tega pa je v določeni meri na to najverjetneje vplivala tudi zadržanost podjetij pri povpraševanju po finančnih sredstvih v večjem obsegu. Proti koncu leta 2015 so ponovno začele naraščati stanovanjske investicije, ki pa so se glede na leta pred krizo (2005–2007) prepolovile in so tudi pomemben razlog, da skupne investicije med vsemi agregati potrošnje še naprej najbolj zaostajajo za predkrizno ravno.

Slika 2: Razmerje med dolgom in bruto poslovnim presežkom sektorja nefinančnih podjetij

Vir: Eurostat, ECB; preračuni UMAR.

Ob nadaljevanju okrevanja gospodarske aktivnosti se je rast zaposlenosti leta 2015 še okrepila, rast plač pa se je zaradi strukturnih razlogov in teženj po ohranjanju konkurenčnosti umirila¹. Po prvem pozitivnem obratu na trgu dela od začetka krize leta 2014 se je rast zaposlenosti leta 2015 še okrepila (1,5 %) s povečanjem v skoraj vseh dejavnostih zasebnega sektorja. K pospešeni rasti zaposlovanja so največ prispevale dejavnosti z relativno visoko rastjo dodane vrednosti (predelovalne dejavnosti, trgovina, promet, gostinstvo in informacijsko-komunikacijske dejavnosti). Še vedno visoka je bila tudi rast v zaposlovalnih dejavnostih, kar nakazuje nadaljnjo previdnost podjetij pri novem zaposlovanju oz. željo po fleksibilnejših oblikah zaposlovanja. Rast povprečne bruto plače na zaposlenega se je, po občutni okrepitvi v predhodnem letu, leta 2015 vidno upočasnila. Ob nadaljevanju težnje podjetij po ohranjanju konkurenčnosti to pripisujemo tudi povečevanju deleža zaposlenih z nizkimi plačami in odsotnosti cenovnih pritiskov. Kljub upočasnitvi je rast plač ostala najvišja v predelovalnih dejavnostih, kar kaže na oblikovanje trdnejše osnove in zmožnost podjetij za nadaljnjo rast. Po padcih v obdobju 2012–2013 se je v zadnjih dveh letih nekoliko povišala tudi

¹ Več o gibanjih na trgu dela v poglavju 3.1.

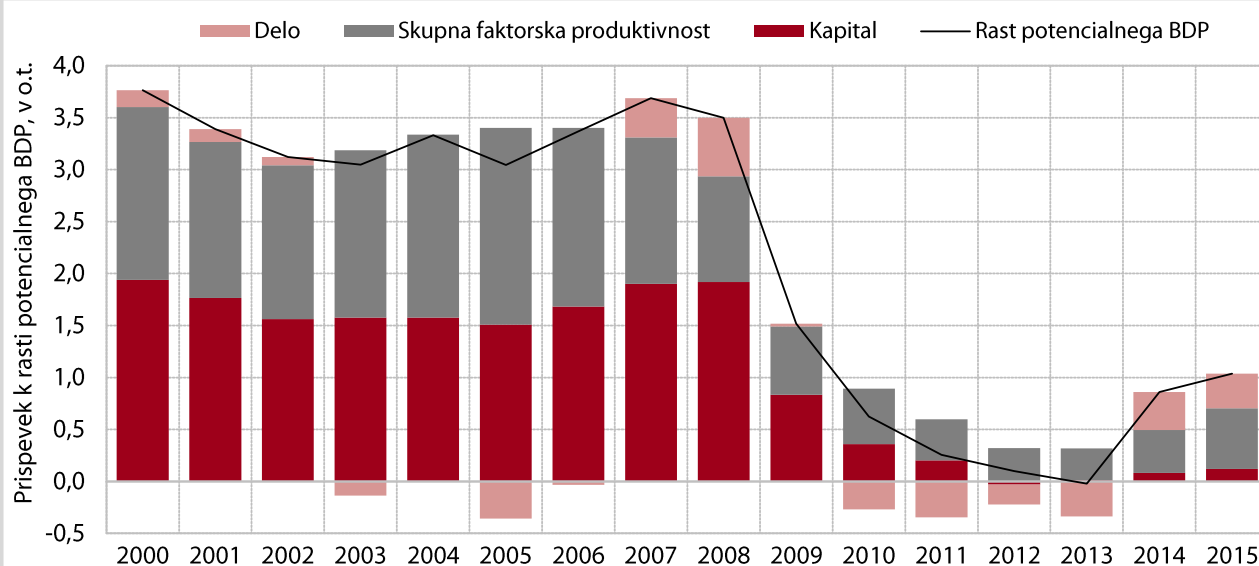
povprečna plača v javnem sektorju. K temu je prispeval začetek izplačil napredovanj, nadaljevala se je tudi rast plač v javnih družbah (glej poglavje 3.1.).

Rast cen življenjskih potrebščin je že od začetka krize zelo nizka zaradi šibke gospodarske aktivnosti in procesa notranjega prilagajanja relativnih cen, ob tem pa je izrazito znižanje cen surovin leta 2015 prispevalo k deflaciji prvič po osamosvojitvi. Od leta 2009 do leta 2013 se je rast cen zaradi konjunkturalnih in prilagoditvenih procesov upočasnila, rasle so predvsem cene hrane in energentov, dodatno so k inflaciji prispevali ukrepi, povezani z javnofinančno konsolidacijo in uvedbo nekaterih okoljskih dajatev. V zadnjih dveh letih pa se je rast cen pod vplivom padca cen surovin (zlasti nafte²) na mednarodnih trgih in tudi nižjih cen drugih uvoženih proizvodov še dodatno upočasnila, manjši je bil tudi prispevek fiskalnih ukrepov. Ob koncu leta 2015 je bila splošna raven cen tako za 0,5 % nižja kot v predhodnem letu. Dejavniki iz zunanjega okolja so močno vplivali tudi na gibanje cen v povprečju EU, kjer pa so se cene v letu 2015 nekoliko povišale (0,2 %). Razliko lahko deloma pojasnimo z višjim deležem energentov v strukturi potrošnje v Sloveniji (večji negativni vpliv ob padcu cen in obratno). Vendar pa je bila v zadnjih dveh letih tudi osnovna inflacija, ki ne vključuje cen hrane in energentov, v Sloveniji relativno nižja. Po naši oceni sta na to vplivali predvsem dve skupini dejavnikov. Prvič, v gospodarstvu je še precej intenzivno potekal proces prilagajanja relativnih cen preko zniževanja stroškov dela na enoto proizvoda, kar je bilo nujno tudi zaradi zagotavljanja stroškovne konkurenčnosti, zato na ponudbeni strani ni prihajalo do pritiskov za povišanje cen. Drugič, v Sloveniji je gospodarska aktivnost po močnejšem upadu začela okrevati kasneje kot v povprečju EU, predvsem pa je kasneje in počasneje okrevala zasebna potrošnja, kar se je odražalo v relativno nižji rasti cen ne-energetskega blaga in storitev.

² Cene nafte Brent so v letu 2015 upadle za 47 % in dosegle najnižje vrednosti v zadnjih desetih letih.

Okvir 1: Rast potencialnega BDP in proizvodna vrzel

Rast potencialnega BDP se je z začetkom krize znatno znižala, v zadnjih dveh letih pa se postopno krepi. V obdobju pred krizo (2000–2007) je bila rast potencialnega BDP¹ ocenjena malo nad 3 %, nato pa je naglo in močno upadla. Ponovno se je začela krepiti v letih 2014 in 2015, ko je ocenjena na 0,9 %. Relativno močno znižanje potencialne rasti v Sloveniji je v veliki meri posledica strukture pretekle gospodarske rasti. Ta je, poleg izvoza, v veliki meri temeljila na investicijah v infrastrukturo in močni odvisnosti od tujih virov financiranja, kjer je ob izbruhu krize prišlo do nenadnega zastoja. Ob nezadostnih strukturnih prilagoditvah gospodarstva za povečanje odpornosti na šoke v letih pred krizo in ne vedno ustreznem oziroma pravočasnem ukrepanju v krizi se je potencial za rast BDP tako zmanjšal. Na znižanje potencialne rasti BDP glede na predkrizno obdobje je vplivalo zmanjšanje prispevka kapitala (leta 2015 za več kot 1,5 o. t. nižji glede na predkrizno povprečje) in skupne faktorske produktivnosti (za 1 o. t.). Prispevek dela je bil v 2015 nad predkriznim povprečjem, pomebno pa je na znižanje rasti potencialnega BDP vplival v letih 2010–2013 (v povprečju 0,3 % na leto).

Slika: Rast potencialnega BDP, Slovenija

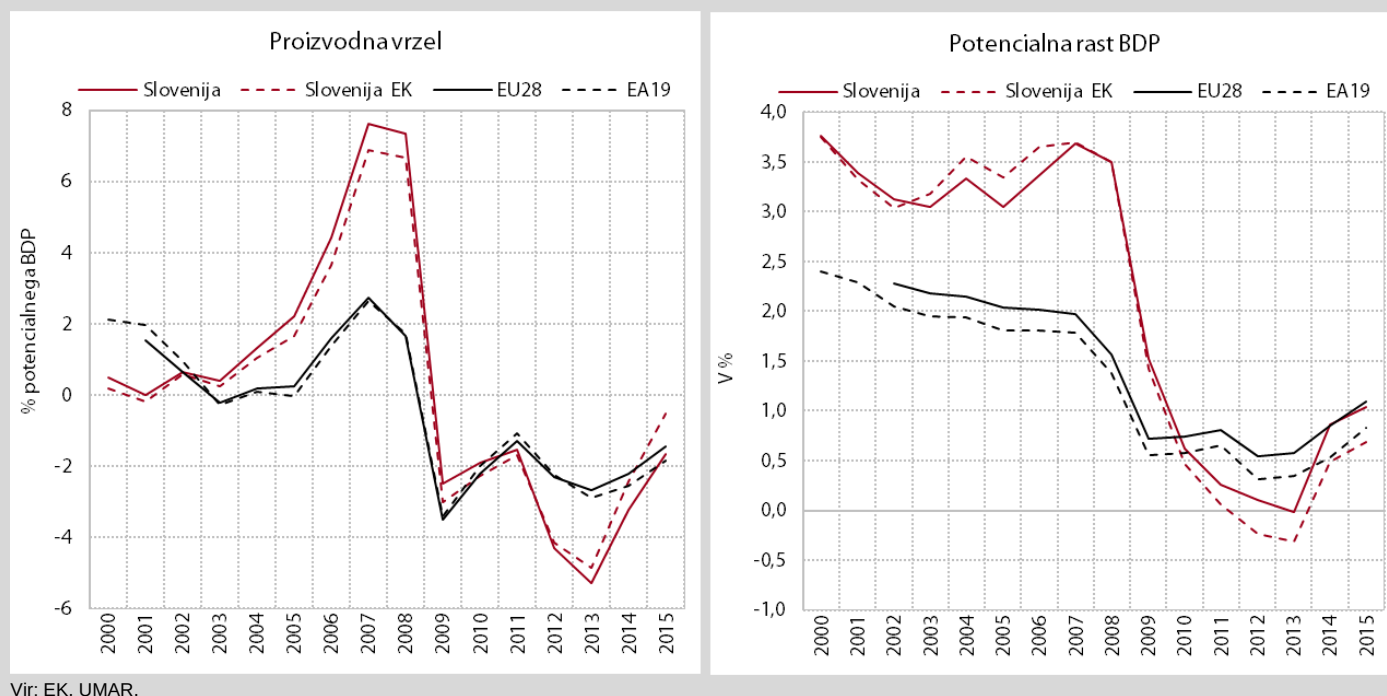
Vir: izračuni UMAR.

Proizvodna vrzel je bila od začetka krize negativna, vidneje se je začela zapirati šele v letih 2014 in 2015.

Proizvodna vrzel¹, ki meri izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti in kaže na cenovne pritiske v gospodarstvu, je bila v predkriznem obdobju pozitivna in zlasti v letih 2006 in 2007 zelo visoka. V celotnem obdobju od začetka krize pa je negativna. K temu je v prvih kriznih letih v razmerah močnega upada tujega povpraševanja in onemogočenega dostopa podjetij do finančnih virov v veliki meri prispeval padec investicijskega povpraševanja, v letih 2012 in 2013 pa še občuten upad zasebne potrošnje, povezan s poslabšanjem na trgu dela in varčevalnimi javnofinančnimi ukrepi. Negativna proizvodna vrzel se je v teh letih še poglobila. Od leta 2014 pa se je predvsem zaradi okrepljenih državnih investicij, pretežno financiranih s sredstvi EU začela postopno zapirati. Vendar ob še vedno negotovih razmerah na finančnih trgih in previdnosti potrošnikov, ki vplivata na podjetniške investicije in trošenje gospodinjstev, še ostaja negativna.

¹ Proizvodna vrzel je razlika med dejanskim in potencialnim BDP, izražena v odstotkih potencialnega BDP. Zaradi dejavnikov, ki vplivajo na izračun potencialne rasti, predvsem sprememb metodologije, ocenjene pretekle rasti in napovedi BDP, je proizvodna vrzel dokaj nestabilen makroekonomski kazalnik, njena vrednost pa se lahko ob pripravi novih izračunov znatno spremeni tudi za pretekla obdobja.

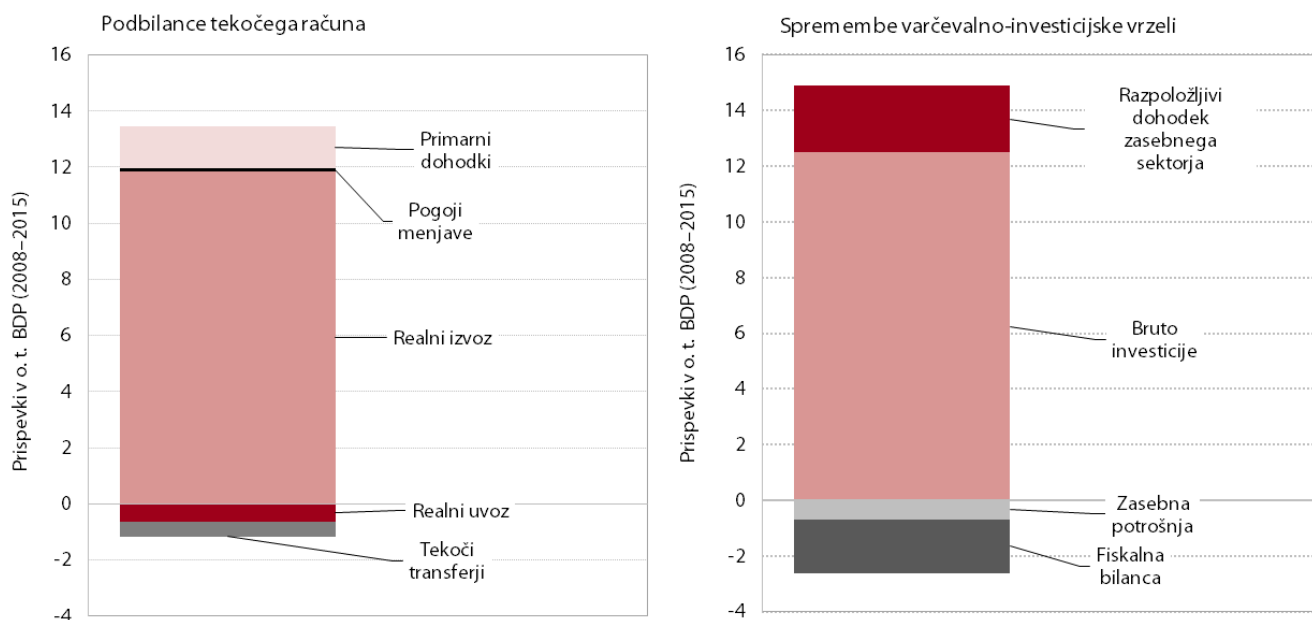
Okvir 1: Rast potencialnega BDP in proizvodna vrzel – nadaljevanje

Presežek na tekočem računu plačilne bilance, ki odraža vedno večji razkorak med varčevanjem in investicijami, je leta 2015 znašal 7,3 % BDP. Po visokih primanjkljajih v predkriznih letih je bil tekoči račun plačilne bilance v prvih treh letih gospodarske krize približno izravnal. S pospešenim razdolževanjem poslovnih bank in podjetniškega sektorja pa je v naslednjih letih začel naraščati presežek, spodbujen tudi z izboljševanjem konkurenčnosti menjalnega sektorja (glej poglavje 2.1) in s tem povezano krepitvijo izvoza. Kljub znatnemu zmanjšanju zadolženosti (glej poglavje 1.3.) in izboljševanju poslovnih rezultatov se investicije zasebnega sektorja še niso začele opazneje povečevati, zato se je investicijsko-varčevalna vrzel še povečevala. Na to je poleg še vedno negotovih dolgoročnejših gospodarskih obetov in zadržanosti podjetij pri večjih investicijskih odločitvah pomembno vplival omejen dostop do bančnih posojil in pomanjkanje kapitalskih virov financiranja. Presežek na tekočem računu se je občutneje povečal v letih 2012, 2013 in 2015 (skupaj za približno 2 mrd. EUR), predvsem zaradi naraščajočega presežka v blagovni bilanci. Poleg znatno višje količinske rasti izvoza od uvoza so k temu v zadnjih letih prispevali tudi cenovni dejavniki oz. izboljševanje pogojev menjave. Poleg tega je, najizraziteje leta 2014, k presežku prispevalo tudi pospešeno črpanje sredstev EU. Zaradi razdolževanja zasebnega sektorja v tujini so od leta 2009 upadala tudi njihova neto plačila obresti, kljub naraščajočim stroškom financiranja zunanjega dolga sektorja država.

Prilagoditev tekočih računov plačilne bilance v državah evrskega območja od začetka krize je asimetrična in še povečuje makroekonomsko neravnovesje celotnega območja. Do podobne spremembe ali obrata kot v Sloveniji v saldu tekočega računa plačilne bilance v smeri presežka je od začetka finančne krize prišlo v številnih državah evrskega območja. V državah, ki so se soočale z velikimi javnofinančnimi neravnovesji in večjim obsegom varčevalnih ukrepov, se je v letih 2009 in 2010 prav tako začelo zmanjševanje primanjkljaja na tekočem računu. Po oceni EK je k temu v veliki meri prispevalo krčenje domače porabe, zlasti investicij zasebnega sektorja in zasebne potrošnje, saj so se ob omejeni rasti razpoložljivega dohodka v povprečju povečevale stopnje varčevanja. Hkrati so države, ki so imele presežek že pred krizo tega večinoma ohranile ali povečale. Prilagoditve tekočih računov so tako na ravni evrskega območja potekale asimetrično, kar je povečalo makroekonomsko neravnovesje oz. presežek varčevanja nad investicijami v povprečju celotnega območja. V Sloveniji se v tem kontekstu povečuje zlasti presežek varčevanja nad investicijami v zasebnem sektorju, ki se ob omejenem dostopu do virov financiranja že sedem let neto razdolžuje do tujine.

Slika 3: Spremembe na tekočem računu plačilne bilance, Slovenija

Vir: SURS, BS, Eurostat, izračuni UMAR.

Bruto zunanji dolg Slovenije se je od začetka krize ohranjal na podobni ravni, močno pa se je spremenila njegova struktura. Glede na predkrizno obdobje se je močno povečal delež javnega dolga, ki je višji za 22,4 mrd. EUR in predstavlja že več kot polovico bruto zunanjega dolga (42,2 o. t. več kot leta 2008). Visoka rast zunanjega dolga sektorja država, povezana z dokapitalizacijo državnih podjetij, predvsem bank, pokrivanjem javnofinančnega primanjkljaja in tudi predfinanciranjem dolžniških obveznosti je v posameznih letih celo preseгла znatno neto odplačevanje posojil, ki jih je zasebni sektor najemal v predkriznem obdobju. Leta 2015 se je, po povečanju v letu 2014, zmanjšal za 1,5 mrd. EUR in ob koncu leta znašal 44,8 mrd. EUR (116 % BDP). To je bila predvsem posledica počasnejše rasti dolga sektorja država (glej poglavje 2.1) ob nadaljnjem razdolževanju podjetij in bank v tujini. Samo zunanji dolg poslovnih bank je bil konec leta že za 12,6 mrd. EUR manjši kot leta 2008, skupni negarantirani zasebni dolg pa za 14,4 mrd. EUR. Dolg z javnim jamstvom je bil, kljub rasti v posameznih letih, leta 2015 nižji kot leta 2008.

Neto finančna pozicija se je od začetka krize kljub razdolževanju zasebnega sektorja močno poslabšala zaradi okrepljenega zadolževanja sektorja država; šele v letu 2015 se je prvič v tem obdobju znižala pod 40 % BDP. Slovenija od leta 2008 presega indikativno mejo evropskega kazalnika zunanjega neravnovesja (35 % BDP) zaradi znatno večjega povečanja skupnih obveznosti kot terjatev do tujine. Rast obveznosti je bila skoraj izključno posledica večjega obsega zadolževanja sektorja država (glej kazalnika 1.4 in 1.7), ki je v skoraj vseh letih presegalo obseg odplačil dolgov zasebnega sektorja, zlasti bank, v tujini. Izjemi sta le leti 2013 in 2015, zlasti v zadnjem je nadaljnje razdolževanje poslovnih bank v tujini poglavitni razlog za zmanjšanje skupnih obveznosti. K rasti skupnih terjatev do tujine, ki pa je bila relativno počasnejša, so prispevale zlasti dolžniške terjatve, najizraziteje v letu 2014. V tem letu se je povečal odliv gotovine in vlog v tujino, opazneje so se povečale tudi portfeljske naložbe v tujino v povezavi z višjimi donosi na mednarodnih finančnih trgih. Skupne terjatve do tujine so se v letu 2015 ohranile približno na doseženi ravni z relativno večjim plasiranjem sredstev države na račune v tujini³. Predvsem zaradi znižanja skupnih obveznosti se je leta 2015 neto finančna pozicija tako izboljšala. Stanje mednarodnih naložb je konec leta 2015 izkazovalo neto dolžniško pozicijo do tujine v višini 14,4 mrd. EUR ali 37,3 % BDP (leta 2014 43,6 % BDP). S tem se je Slovenija leta 2015 močno približala indikativni meji evropskega kazalnika zunanjega neravnovesja (35 % BDP) in je bila tudi precej pod ravno najbolj zadolženih držav evrskega območja⁴.

³ Konec leta 2015 je obseg sredstev države v tujini znašal 3.888 mio. EUR, kar je 2.415 mio. EUR več kot leta 2014.

⁴ Konec leta 2015 je Grčija izkazovala negativno stanje mednarodnih naložb v višini 126,2 %, Irska 81,0 %, Portugalska 116,5 %, Španija 91,0 % BDP in Ciper 138,1 % BDP.

Okvir 2: Ocena Slovenije v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij pri Evropski komisiji

V okviru gospodarskega upravljanja EU daje od leta 2012 Evropska komisija poseben poudarek zgodnjemu odkrivanju in popravljanju presežnih makroekonomskih neravnotežij v državah EU. Postopek identifikacije neravnotežij temelji na štirinajstih kazalnikih (glej tabelo) ter na poglobljeni analizi, s katero se dodatno ugotavlja vpliv s kazalniki nakazanega neravnotežja na makroekonomsko stabilnost. Pri ugotovljenih presežnih neravnotežij Evropska komisija (EK) izda državam priporočila glede ustreznih odzivov politik in zelo podrobno spremlja njihovo izvajanje. Pri zelo resnih presežnih neravnotežijah (tistih, ki lahko ogrozijo tudi delovanje ekonomske in monetarne unije) pa se na predlog Sveta EU začne postopek, ki poleg izdaje priporočil državi, okrepljenega nadzora in spremljanja zahteva od države načrt popravljanih ukrepov. Za članice evrskega območja, ki večkrat zaporedoma ne sprejmejo ustreznih ukrepov, so mogoče tudi finančne sankcije v višini do 0,1 % BDP.

Poročilo EK¹ za leto 2015 ugotavlja, da neravnotežja v Slovenji niso več presežna, še vedno pa zahtevajo pozorno spremljanje in njihovo preprečevanje. Po podatkih za leto 2014 Slovenija še vedno presega mejne vrednosti pri petih od štirinajstih kazalnikov (v predhodnem letu pri šestih), vendar pa se (z izjemo dolga sektorja država) njihove vrednosti v zadnjih dveh letih izboljšujejo. To je posledica ugodnejših gospodarskih gibanj, vključno z izboljšano izvozno konkurenčnostjo, ter sprejetih ukrepov na področju sanacije bank, prestrukturiranja in privatizacije finančnega in podjetniškega sektorja. Poglobljena analiza EK², objavljena v začetku leta 2016, izpostavlja nadaljevanje pozitivnih gospodarskih gibanj, ki jih spremlja tudi okrevanje trga dela in krepitev zasebne potrošnje. Ugotavlja tudi določen napredek glede leta 2015 podanih priporočil na področju prestrukturiranja podjetij, trga dela in izboljšanja učinkovitosti pravosodja, pri čemer ključni izzivi Slovenije po mnenju EK ostajajo povezani predvsem z dolgoročno vzdržnostjo javnih financ (vključno s prilagoditvijo sistemov socialne zaščite demografskim spremembam) in vzpostavitev ustreznega okolja za oživitve investicijske aktivnosti.

Tabela: Rezultati nabora kazalnikov makroekonomskih neravnotežij za Slovenijo

Kazalnik / mejna vrednost			2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kazalniki zunanjih neravnotežij	Tekoči račun, % BDP (triletno povprečje)	+6/−4 %	-0,9	-1,8	-2,1	-2,6	-3,8	-3,3	-2,0	-0,2	0,9	2,8	5,1
	Neto finančni položaj do tujine, % BDP	−35 %	-8	-11	-17	-26	-39	-43	-47	-45	-50	-46	-44
	Realni efektivni tečaj (deflator CPI), rast v treh letih	+/-11 %	4,7	0,9	-2,9	-1,2	2,1	5,2	1,2	-1,1	-4,5	-0,7	1,2
	Tržni delež na svetovnem trgu (blago in storitve), rast v petih letih	−6 %	18,3	30,0	21,4	23,6	16,0	9,5	-1,7	-5,5	-20,6	-17,6	-11,8
	Nominalni stroški dela na enoto proizvoda, rast v treh letih	+9 %	14,6	9,7	6,3	5,4	10,6	18,5	16,1	8,2	0,6	0,3	-0,2
Kazalniki notranjih neravnotežij	Cene nepremičnin, letna rast	+6 %	6,4	12,1	14,0	18,8	1,3	-10,3	-1,3	0,9	-8,1	-6,0	-6,6
	Zadolževanje zasebnega sektorja, priliv kot % BDP	15 %	8,5	12,4	13,6	21,5	15,5	2,9	1,9	0,4	-2,9	-4,0	-4,6
	Dolg zasebnega sektorja, % BDP	160 %	67	76	83	96	106	114	115	113	113	108	100
	Dolg sektorja država, % BDP	60 %	27	26	26	23	22	35	38	46	54	71	81
	Stopnja brezposelnosti, triletno povprečje	10 %	6,4	6,5	6,3	5,8	5,1	5,1	5,9	7,1	8,1	9,1	9,6
Kazalniki trga dela	Finančne obveznosti finančnega sektorja, nekonsolidirano, letna rast v %	16,5 %	11,5	17,7	13,8	28,6	6,6	7,7	-3,4	-1,2	-0,7	-10,3	-0,4
	Stopnja delovne aktivnosti (15-64), 3-letna sprememba v o. t.	-0,2 %	1,7	2,9	3,8	1,5	1,1	0,9	0,2	-1,5	-1,4	-1,0	0,6
	Dolgotrajna brezposelnost (15-74), 3-letna sprememba v o. t.	0,5 %	-0,5	-0,4	-0,6	-1,0	-1,2	-1,1	1,0	1,7	2,5	2,0	1,7
	Brezposelnost mladih (15-24), 3-letna sprememba v o. t.	0,2 %	-1,7	-0,6	-3,4	-6,0	-5,5	-0,3	4,6	5,3	7,0	6,9	4,5

Vir: Eurostat Portal Page – Macroeconomic imbalance procedure statistics, 2015. Opomba: siva polja označujejo preseganje mejne vrednosti v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij v EU.

¹ Alert Mechanism Report 2016, 2015.

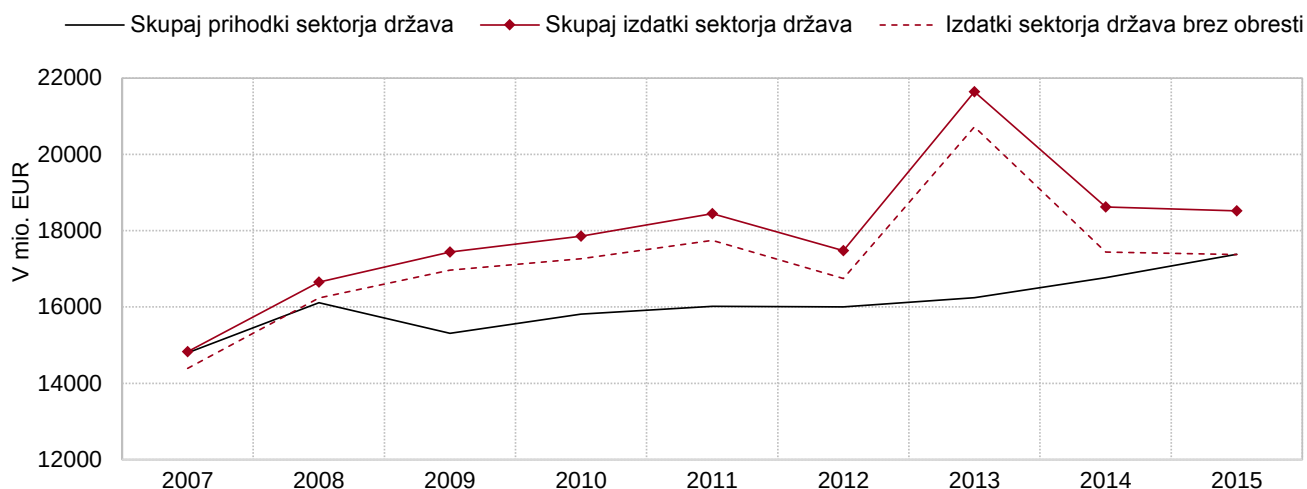
² Country Report Slovenia 2016, Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances, 2016.

1.2 Stabilnost in kakovost javnih financ

Stabilnost javnih financ predstavlja enega ključnih elementov makroekonomske stabilnosti. Strukturne težave, ki izvirajo že iz predkriznega obdobja, so ob izrazitem cikličnem poslabšanju stanja javnih financ v krizi, vplivale na visoke večletne primanjkljaje in izrazito povečanje javnega dolga po letu 2008. S tem je Slovenija izgubila pomemben blažilnik neugodnih gospodarskih nihanj, stroški financiranja dolga pa so začeli izrinjati druge izdatke in s tem povečali pritisk na prestrukturiranje. Odlašanje reformnih ukrepov je ob začetku upokojevanja večjih generacij, ki je sovpadlo s časom krize, močno vplivalo tudi na povečanje izdatkov za pokojnine, ki trajno spreminjajo strukturo javnofinančnih izdatkov in v zadnjih letih povečujejo transfer državnega proračuna za pokrivanje izdatkov za pokojnine. Javnofinančni kazalniki so se v zadnjih dveh letih sicer izboljšali, kljub temu pa dolgoročni obeti opozarjajo na nujnost izvajanja nadaljnjih in trajnejših ukrepov za uravnoteženje javnih financ, s katerimi bi morali poseči v področja, kjer se kažejo izraziti izzivi za dolgoročno vzdržnost javnih financ (sistemi socialne zaščite, upravljanje z državnim premoženjem, ukrepi za dvig potencialne rasti).

Javnofinančni kazalniki so se v zadnjih dveh letih izboljšali pod vplivom okrepljene gospodarske aktivnosti, manjšega vpliva enkratnih dejavnikov ter ukrepov, ki pa so bili večinoma začasne narave.⁵ Ukrepi so bili oblikovani v izrednih razmerah in niso bili dogoročno naravnani. Njihovo ohranjanje je zato smiselno le za krajši čas, dokler jih ne nadomestijo ukrepi, ki ne zasledujejo le kratkoročnih varčevalnih učinkov, temveč prispevajo k trajnejšemu strukturnemu prilagajanju javnih financ. Učinki teh ukrepov so v zadnjih letih skupaj z obnovljeno gospodarsko rastjo sicer bistveno prispevali k znižanju javnofinančnega primanjkljaja, ki je lani dosegel najnižjo raven od začetka krize (2,9 % BDP), prvič v tem obdobju pa je bil izravnani primarni saldo (0,0 % BDP)⁶. Dosedanji ukrepi pa so le delno zajezili skupno rast izdatkov, na katero so od začetka krize močno vplivali številni enkratni dejavniki in naraščajoči izdatki za obresti ter izdatki za pokojnine, katerih financiranje je v zadnjih letih pokrival vse večji transfer iz državnega proračuna. Takšna gibanja so močno omejila možnost rasti ostalih kategorij izdatkov in s tem oslabilo razvojno vlogo javnih financ.

Slika 4: Prihodki in izdatki sektorja država, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016.

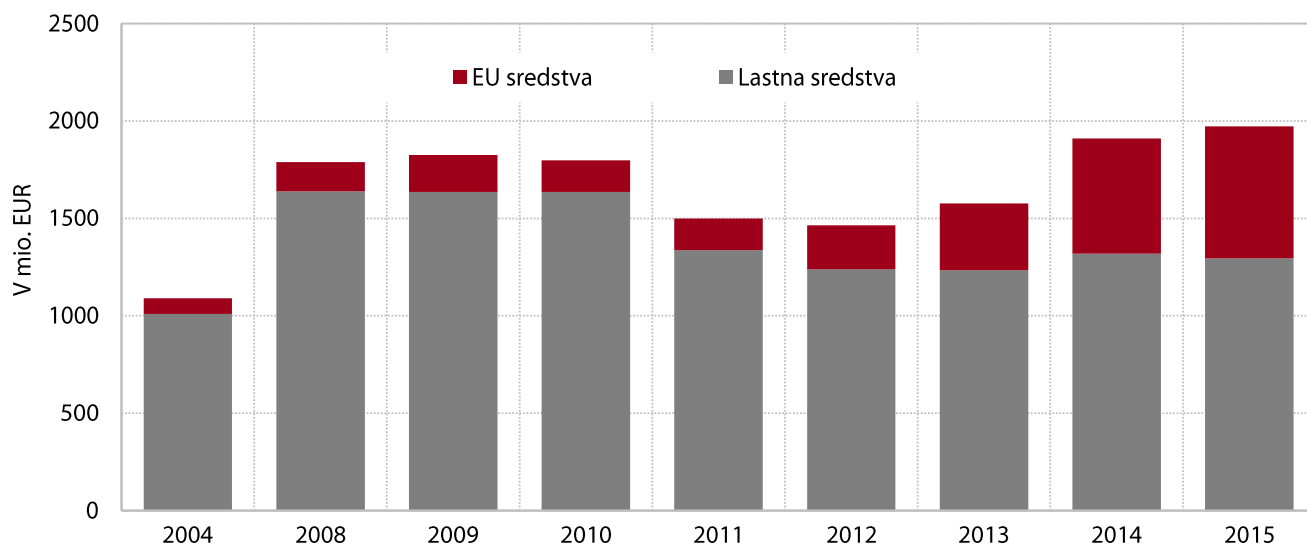
Investicije sektorja država, podprte z EU sredstvi, so v zadnjih letih pozitivno vplivale na okrevanje gospodarske aktivnosti. Visoka raven, zlasti v zadnjih dveh letih, je povezana z iztekom programskega obdobja

⁵ Začasni ukrepi na strani izdatkov so vplivali na politiko plač, zaposlovanje javnih uslužbencev, socialna nadomestila in transferje. Konsolidacija je v zadnjih letih potekala tudi z omejevanjem izdatkov za blago in storitve, pri čemer so bili tudi ti učinki večinoma doseženi z linearnim pristopom in ne na podlagi sistemskih pregledov. Prav tako je konsolidacijo podprlo zniževanje subvencij, pri čemer pa so bile te v veliki meri nadomeščene z drugimi instrumenti podpore podjetniškemu sektorju (gl. Okvir 3). Večina ukrepov trajne narave je bila sprejeta v podporo povečanja prihodkov, okrepljene pa so bile tudi aktivnosti za učinkovitejšo izterjavo davčnih obveznosti.

⁶ Saldo sektorja država brez izdatkov za obresti.

črpanja sredstev EU iz finančne perspektive 2007–2013. V tem se je lani okrepilo črpanje sredstev iz Kohezijskega sklada, kjer je v predhodnih letih prihajalo do največjih zaostankov, sredstva pa so bila namenjena zlasti financiranju investicij države na področju izgradnje infrastrukture varstva okolja ter modernizacije železniške in prometne infrastrukture. Raven državnih investicij je bila tako v letih 2014–2015 najvišja doslej, EU sredstva pa so kot vir financiranja teh investicij predstavljala okoli 30 % njihove vrednosti. V času krize, ko so bile zasebne investicije nizke (glej poglavje 1.1) je tako rast državnih investicij podprtih z EU sredstvi prispevala h krepitvi gospodarske aktivnosti.

Slika 5: Viri financiranja bruto investicij sektorja država

Vir: SURS.

Tabela 1: Črpanje sredstev EU po skladih v obdobju 2007–2015*, Slovenija, mio. EUR

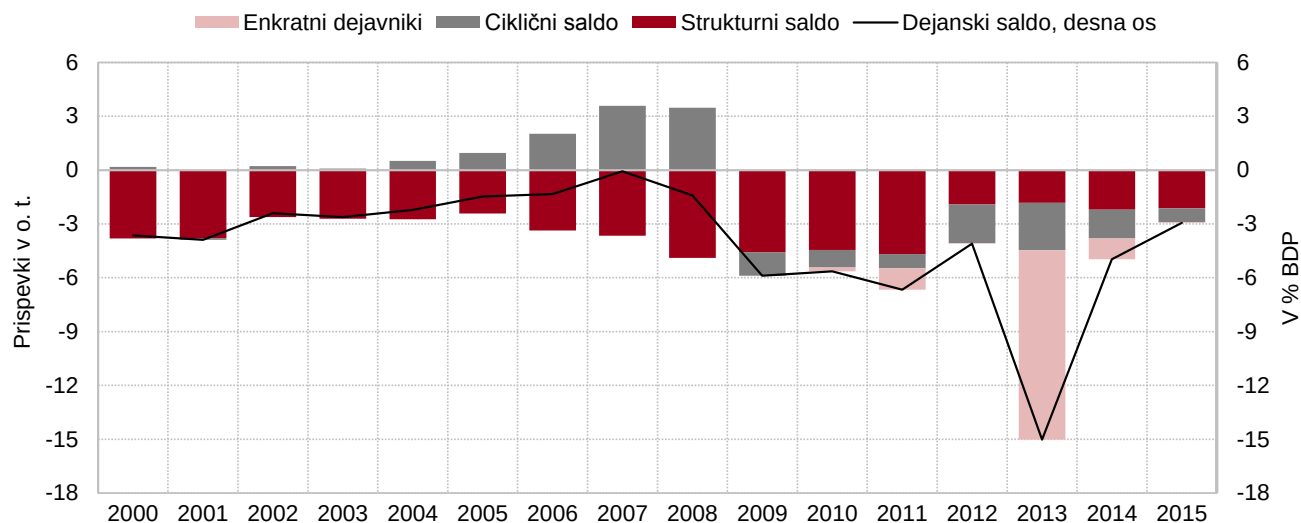
Skladi/politike	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Evropski sklad za reg. razvoj	0,0	0,0	78,8	308,2	382,3	326,0	277,5	276,7	186,2
Evropski socialni sklad	0,0	0,0	6,4	104,7	134,3	107,4	155,5	127,0	77,9
Kohezijski sklad	0,0	0,0	104,9	99,4	60,2	107,0	193,3	348,5	375,4
Kmetijska in ribiška politika	0,1	208,3	220,3	217,9	220,2	267,5	271,7	263,5	200,4
Drugo	0,0	15,8	35,9	20,3	15,1	33,7	35,7	20,5	38,8
Skupaj	0,0	224,1	446,3	750,5	812,1	841,6	933,7	1.036,2	878,7

Vir: MF. Opomba: * Skladi, preko katerih se izvaja kohezijska politika v Sloveniji. Sredstva predstavljajo prihodke državnega proračuna RS in niso v celoti prihodki sektorja država.

Slovenija je imela že v predkriznem obdobju primanjkljaj, ki je bil večinoma strukturne narave. Ocena UMAR kaže, da se je v letih najvišje gospodarske rasti tik pred krizo strukturni primanjkljaj celo povečeval in se v krizi prvič pomembneje znižal šele v letu 2012 (z -4,7 % na -1,9 % BDP) in se na podobni ravni ohranjal tudi v letu 2015 (-2,1 % BDP). Zaradi zastoja pri zniževanju strukturnega primanjkljaja v zadnjih treh letih Slovenija v obdobju od zadnjih priporočil v okviru postopka o presežnem primanjkljaju (2013–2015) ni dosegla priporočenega fiskalnega napora merjenega z znižanjem strukturnega primanjkljaja za to obdobje. Na to kaže tudi obseg diskrecijskih ukrepov, sprejetih v tem obdobju (ocena od »spodaj navzgor«), s katerim se v korektivnem delu Pakta za stabilnost in rast dopolnjuje ocena fiskalnega napora, izračunanega na osnovi proizvodne vrzeli⁷.

⁷ Po oceni Evropske komisije (Analysis of the 2016 Draft budgetary plan of Slovenia, november 2015) razlika med priporočenim obsegom diskrecijskih ukrepov in sprejetimi ukrepi za obdobje 2013–2015 znaša 2 % BDP. EK sicer opozarja, da na to razliko v znatni meri vplivajo revizije nacionalnih računov (zlasti dvig nominalnega BDP ob prehodu z ESR 1995 na ESR 2010), vendar pa je tudi upoštevanje teh dejavnikov obseg diskrecijskih ukrepov manjši od priporočenega.

Slika 6: Dejanski in strukturni saldo javnih financ, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016. UMAR, izračun strukturnega salda.

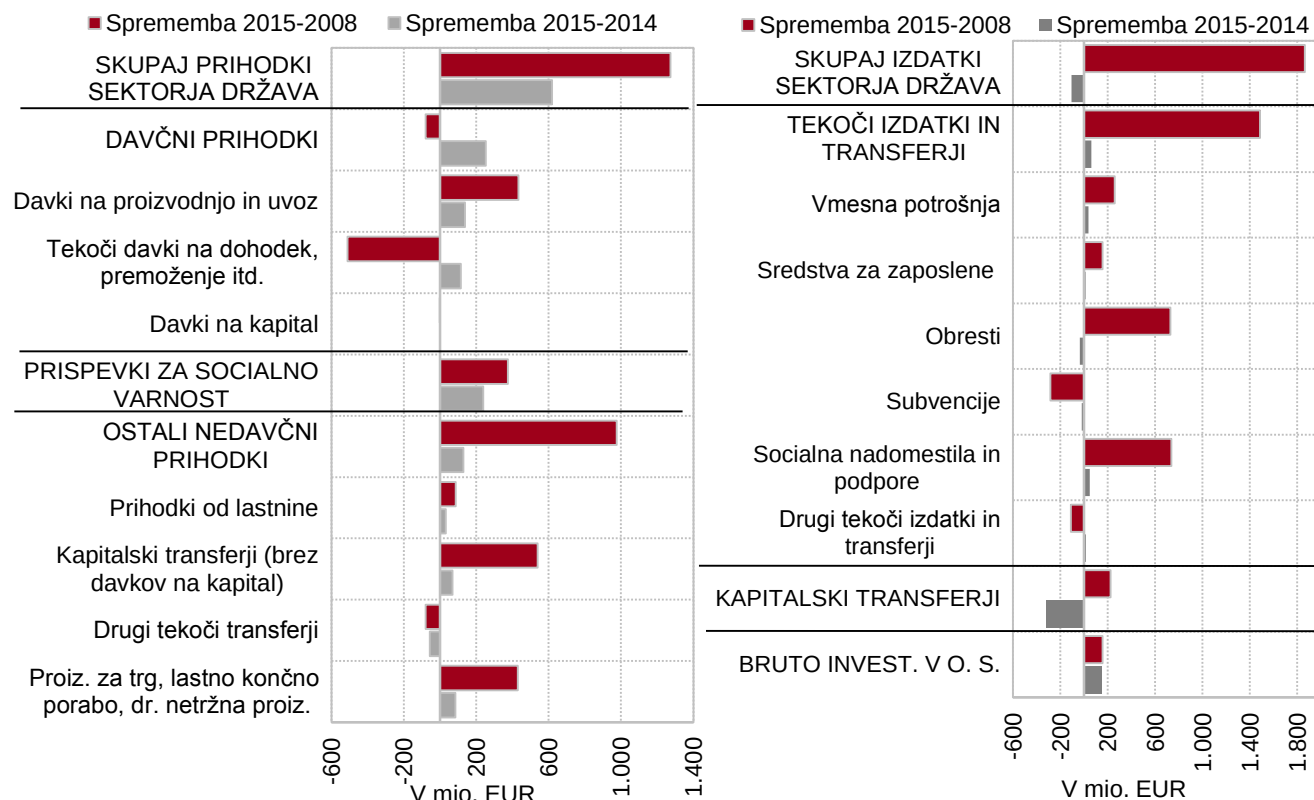
Osrednji izziv prihodnjih let ostaja nadomestitev interventnih ukrepov s trajnejšimi, ki bi podprli tudi nadaljnji fiskalni napor. V letu 2015 sprejeti dokumenti⁸, ki opredeljujejo javnofinančno politiko, kažejo na postopno sproščanje začasnih ukrepov na strani izdatkov, ki so v zadnjih letih podprli zniževanje primanjkljaja. Zato osrednji izziv prihodnjih let ostaja njihova nadomestitev z ukrepi trajnejše narave. V nasprotnem primeru bo fiskalni napor premajhen za izravnavo strukturnega salda do leta 2020 in doseganje stabilnih javnih financ. K trajnejšemu strukturnemu prilagajanju usmerjena javnofinančna politika bi se morala osredotočiti na več področij, kjer bi s sistemskimi ukrepi zajezili rast izdatkov in podprli rast prihodkov. Gre predvsem za i) prenovu sistemov socialne zaščite in njihovo prilagoditev demografskim spremembam, ii) sistemsko racionalizacijo na posameznih področjih porabe na osnovi podrobnega pregleda odhodkov, iii) upravljanje državnega premoženja za zagotovitev njegove višje donosnosti in s tem zmanjšanje tveganj, ki so v zadnji krizi pripeljala do visoke rasti javnega dolga, iv) aktivno upravljanje dolga z namenom znižanja bremena dolga in obresti, tudi prek prihodkov od privatizacije, v) izboljšanje strukture davčnih prihodkov. Ta se je z vidika konkurenčnosti od leta 2008 z nižanjem obdavčitve dobičkov podjetij in višanjem obdavčitve potrošnje nekoliko izboljšala⁹. Dodatne izboljšave bi lahko prineslo prestrukturiranje davčnih bremen z znižanjem obdavčitve dela in nadomestitvijo dela tega izpada z zvišanjem prihodkov od davkov na premoženje¹⁰. Dodatne davčne prihranke bi lahko iskali tudi v zajezitvi oz. zmanjšanju državnih finančnih podpor podjetniškemu sektorju, ki se v zadnjih letih povečujejo prav preko davčnih instrumentov (gl. Okvir 3 in kazalnik 1.11).

⁸ Program stabilnosti 2015, državna proračuna za leti 2016 in 2017, Osnutek proračunskega načrta 2016.

⁹ Raziskave kažejo, da imajo davki na premoženje in potrošnjo manjši negativni vpliv na gospodarsko rast kot davki na dohodke iz dela ter dobičke podjetij (IMF, 2015, str. 28).

¹⁰ Avstrija npr. v letu 2016 načrtuje financiranje zmanjšane davčne obremenitve dela z izkupičkom od izboljšav pri pobiranju obstoječih dajatev (od uvedbe davčnih blagajn).

Slika 7: Struktura prihodkov in izdatkov sektorja država, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016.

Okvir 3: Ocena obsega in učinkovitosti državnih finančnih podpor podjetniškemu sektorju

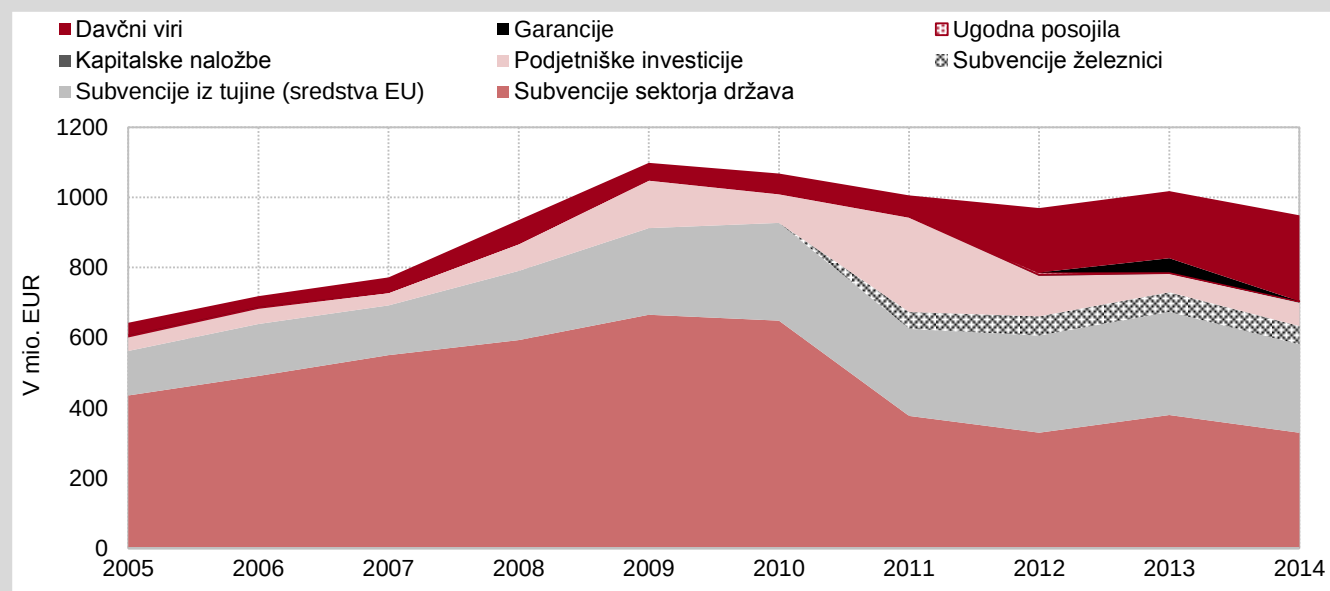
Instrumenti podpore podjetniškemu sektorju se po letu 2008 le postopoma znižujejo. Z gospodarsko krizo so se že predhodno visoke državne finančne intervencije¹¹ v gospodarstvo še povečale, kar ne izhaja le iz dokapitalizacij bančnega sektorja, temveč tudi iz povečanih pomoči drugim podjetjem. V okviru sheme za odpravljanje motenj v gospodarstvu v času krize (pretežno za dokapitalizacijo bank) je Slovenija v obdobju 2009–2014 namenila 4,7 mrd. EUR (12,9 % povprečnega BDP v tem obdobju), višina te intervencije pa je bila ena največjih v EU. Že pred krizo visoke državne finančne podpore podjetniškemu sektorju (2005: 2,2 % BDP), so se pričele povečevati leta 2006 in dosegle vrh leta 2009 z dodatnimi ukrepi za blažitev posledic krize, ko so ob zmanjšanem BDP v tem letu dosegle 3 % BDP. Kasneje so začele postopno upadati, a so še leta 2014 ostale na visoki ravni 2,5 % BDP.

Med državnimi finančnimi podporami podjetniškemu sektorju (brez dokapitalizacij bančnega sektorja) se zelo povečujejo zlasti davčni instrumenti, ki veljajo za manj pregledne. Subvencije sektorja država se od leta 2010 zaradi ukinitve posebnih ukrepov za blažitev krize, drugačnega prikazovanja transakcij Slovenskim železnicam in zaradi varčevalnih ukrepov postopno znižujejo. Njihovo zniževanje so po letu 2007 delno nadomeščale povečane subvencije iz sredstev evropskih strukturnih skladov. Po letu 2011 subvencije čedalje bolj nadomeščajo tudi davčni instrumenti. Pri tistih davčnih instrumentih, ki imajo naravo državnih pomoči, so v ospredju davčne olajšave pri plačilu okoljskih davkov in znižanja socialnih prispevkov (gl. kazalnik 1.11). Podpore gospodarstvu predstavljajo tudi splošne davčne oprostitve in olajšave, ki sicer niso državne pomoči, ter izhajajo iz ureditve davčne obveznosti iz davkov od dohodka pravnih oseb. Tu so bile leta 2006 uvedene davčne olajšave za vlaganje v raziskave in razvoj, zaposlovanje invalidov, za izvajanje praktičnega dela v

¹¹ V oceno državnih finančnih podpor smo vključili razpoložljive podatke o: (i) subvencijah sektorja države, (ii) subvencijah, pridobljenih iz sredstev strukturnih skladov EU, (iii) državnih pomočeh za instrumente, kot so: dotacije za železnico (v okviru sektorja država se od leta 2011 ne izkazujejo več med subvencijami), dotacije za podjetniške investicije, davčne olajšave iz okoljskih davkov in znižanje socialnih prispevkov, ugodna posojila in garancije ter (iv) splošnih davčnih olajšavah davka od dohodkov pravnih oseb za raziskave in razvoj, investiranje, zaposlovanje, zaposlovanje invalidov in za izvajanje praktičnega pouka v strokovnem izobraževanju.

strokovnem izobraževanju, v nadaljnjih letih pa še olajšave za investiranje in zaposlovanje. Postopoma se je zviševala tudi višina teh olajšav. V začetnih letih krize, ko so se dohodki pravnih oseb zniževali, se skupni zneski teh davčnih olajšav niso bistveno povečevali, od leta 2012 pa je njihova rast pospešena in ocenjujemo, da so leta 2014 že presegli 0,4 % BDP. Podpore, dodeljene z davčnimi instrumenti veljajo za manj pregledne in manj ciljno usmerjene, težje pa jih je tudi nadzorovati in zmanjševati¹².

Slika: Ocena obsega državnih finančnih podpor, Slovenija, tekoče cene

Vir: Ministrstvo za finance, SURS, preračuni UMAR.

Zaradi premajhne ciljne usmerjenosti je učinkovitost državnih finančnih podpor v Sloveniji znatno slabša kot v drugih državah EU. Analize na podlagi podatkov o državnih pomočeh so pokazale, da so te v Sloveniji manj učinkovite kot v drugih državah zaradi premajhne usmerjenosti k razvojnim ciljem ter številnih slabosti pri izbiri prejemnikov in dodeljenih višinah pomoči (razdrobljenost)¹³. Praviloma so subvencije učinkovitejše od davčnih instrumentov, ki so v porastu. Pri povečanih davčnih olajšavah za raziskave in razvoj lahko zasledimo, da so se v obdobju 2007–2013 bruto domači izdatki za RRD poslovnega sektorja nominalno zelo povečali (gl. tudi poglavje 2.3), kar lahko ugodno vpliva na celotno družbo in je lahko tudi odraz teh olajšav. Po drugi strani pa povišane investicijske davčne olajšave do leta 2012 v okoliščinah drugih težav podjetniškega sektorja (zadolženost, dostopnost do virov) niso uspeli povečati njegovih investicij. Visoke podpore podjetniškemu sektorju predstavljajo prerazdeljevanje sredstev od uspešnih k manj uspešnim, kar dolgoročno za razvoj gospodarstva in družbe ni spodbudno, prav tako pa niso skladne z usmeritvami Slovenske industrijske politike in Strategije pametne specializacije.

Visoka raven dolga sektorja država po hitrem zvišanju od začetka krize pomeni izgubo pomembnega blažilnika neugodnih gospodarskih nihanj, visoki stroški njegovega financiranja pa izrivajo ostale izdatke javnih financ. Dolg sektorja država se je v letu 2015 nadalje povečal na 83,2 % BDP. Visok javni dolg, ta se je v krizi povečal za štirikrat, presega s Paktom stabilnosti in rasti določeno referenčno mejo 60 % BDP in se nahaja blizu ravni, ki lahko negativno vplivajo na gospodarsko aktivnost¹⁴. Zato je fiskalna politika izgubila pomemben instrument uravnavanja agregatnega povpraševanja oziroma možnost večjih posegov v gospodarstvo v primeru neugodnih gospodarskih razmer. Zaradi visokih plačil obresti na obstoječi dolg, ki znašajo okoli 3 % BDP oz. 6 % skupnih izdatkov sektorja država, je treba omejevati ostale izdatke. Dolg je pretežno dolgoročne narave, a se njegova ročnost

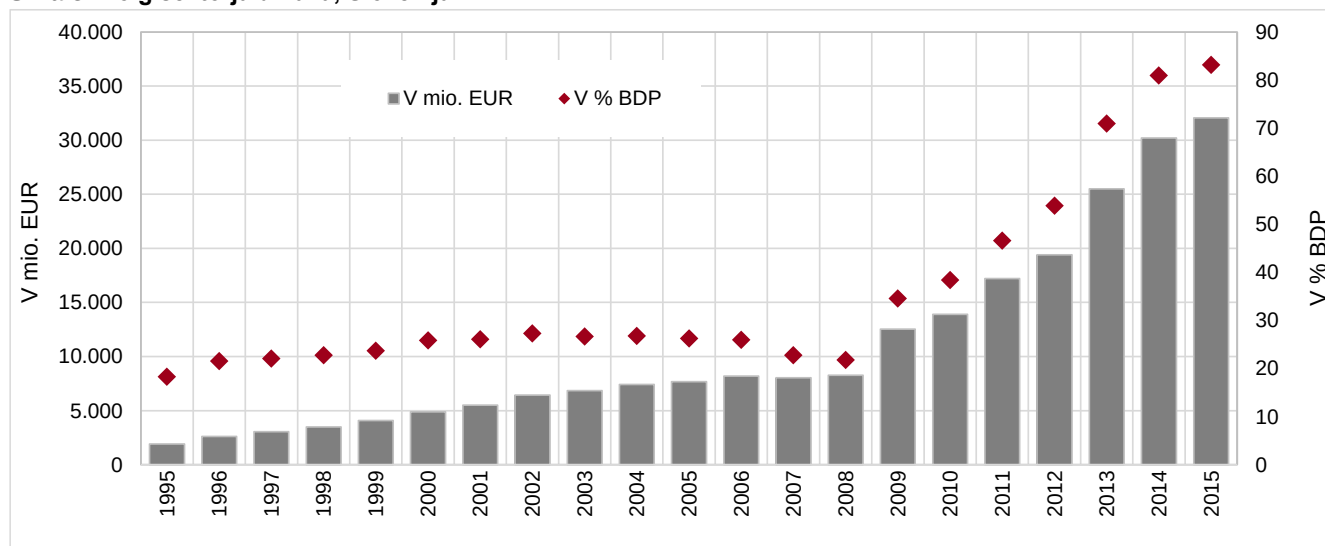
¹² Klemm, 2009, Niche, Heidhues, 2006, Hyman, 1993, Aronson, 1985.

¹³ Rojec in sodelavci, 2008; Rojec in sodelavci, 2010; Burger in sodelavci, 2012; Murn, 2015, Ministrstvo za finance, 2016.

¹⁴ Meja naj bi znašala 85–95 % BDP. Visok dolg viša stroške financiranja gospodarskih subjektov in izdatke za obresti, kar omejuje ostale izdatke zasebnega sektorja in države. Nekateri avtorji poudarjajo močan negativen vpliv dolga na gospodarsko aktivnost v prvih letih po preseganju te meje, še bolj kot višina dolga pa naj bi bila problematična dinamika njegovega naraščanja. Več glej npr. v Fournier in Fall (2015), Kumar in Woo (2010) ter Pescatori et al. (2014).

še daljša, RS pa je lani izdala prvo 30-letno obveznico¹⁵. Že dve leti zapored precejšen del povečanja javnega dolga izvira iz obsežnega predfinanciranja obveznosti, ki ga spodbujajo ugodni pogoji financiranja. Nizka zahtevana donosnost novega zadolževanja v primerjavi s stroški zapadlega dolga povzroča padanje implicitne obrestne mere celotnega dolga, ki je lani znašala 3,6 %. To je doslej najnižja raven implicitne obrestne mere, ki pa kljub temu ostaja visoka glede na trenutno in pričakovano rast nominalnega BDP (gl. Okvir 4).

Slika 8: Dolg sektorja država, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016.

¹⁵ Poleg 30-letne obveznice so bile izdane še ena 10-letna in ena 5-letna obveznica ter ena 18-mesečna zakladna menica. Kratkoročno se je država zadolževala na podlagi izdaje 12-, 6- in le ene izdaje 3-mesečne zakladne menice. Vsi instrumenti so bili izdani v EUR.

Okvir 4: Učinek snežne kepe in javni dolg

Visoka raven javnega dolga lahko ob nizki nominalni gospodarski rasti povzroči večanje deleža dolga v BDP tudi ob presežku primarnega proračunskega salda. To se zgodi, ko stroški financiranja dolga, prilagojeni za nominalno rast BDP, presežejo primarni saldo. Ta pojav se imenuje učinek »snežne kepe«. Običajno se pojavi, ko pride do kumulacije večjega obsega dolga države po visokih zahtevanih donosnostih, gospodarstvo pa se hkrati sooča z nizko nominalno rastjo BDP. Do obratnega primera pride, ko nominalna rast BDP presega nominalno obrestno mero na dolg. Tako ustvarjena razlika se imenuje »dividenda rasti«, saj se delež dolga v BDP zaradi gospodarske rasti niža tudi ob primanjkljaju primarnega salda.

Učinek »snežne kepe« v Sloveniji v zadnjem obobju kljub krčenju primarnega salda prispeva k vztrajanju oziroma večanju deleža dolga države v BDP. Zaradi omejenega dostopa do trgov oziroma zadolževanja po visokih obrestnih merah v obdobju krize se krepí pomen izdatkov za obresti, ki ga le v majhni meri nevtralizira inflacija, svoje pa prispeva tudi razmeroma nizka gospodarska rast. Kljub temu bi lahko predfinanciranje po nižjih zahtevanih donosnostih, to je bilo še posebej obsežno v letih 2014 in 2015, ter postopno okrevanje gospodarske rasti v prihodnje zmanjšala oziroma celo odpravila prispevek »snežne kepe« k vztrajanju visokega deleža dolga v BDP. Zato je v razmerah, ko učinek »snežne kepe« še obstaja in je rast nominalnega BDP razmeroma nizka, za upadanje deleža javnega dolga v BDP še posebej pomembno ustvarjanje primarnih proračunskih presežkov.

Tabela: Prispevki k oblikovanju javnega dolga

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Javni dolg (% BDP)	34,6	38,4	46,6	53,9	71,0	81,0	83,2
Sprememba dolga (o. t. BDP)	13,0	3,7	8,3	7,3	17,1	9,9	2,3
Prispevki (o. t. BDP):							
1. Primarna bilanca (-)	4,6	4,0	4,8	2,1	12,5	1,8	0,0
2. Učinek snežne kepe	2,3	1,5	1,2	3,2	2,7	0,5	0,4
od katerega:							
- izdatki za obresti	1,3	1,6	1,9	2,0	2,6	3,2	3,0
- učinek rasti BDP	1,8	-0,4	-0,2	1,3	0,6	-2,1	-2,3
- učinek inflacije*	-0,8	0,3	-0,4	-0,1	-0,5	-0,6	-0,3
3. Prilagoditev stanja in tokov**	6,0	-1,8	2,3	2,0	2,0	7,6	1,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016; preračuni UMAR.

Opomba: *Merjeno z deflatorjem BDP; ** Sprememba deleža javnega dolga v BDP, ki ni posledica primarne bilance in učinka snežne kepe. Nekateri izračuni se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slovenija postopno dopolnjuje institucionalni okvir, ki bi lahko prispeval k doseganju javnofinančnih ciljev. Spremembam ustave v letu 2013 je v letu 2015 sledilo sprejetje Zakona o fiskalnem pravilu. Ta je podrobneje opredelil izvajanje ustavnega določila glede srednjeročne uravnoteženosti proračunov države (fiskalno pravilo), vzpostavil zakonske podlage za ustanovitev Fiskalnega sveta in mehanizem za ravnanje v primeru odstopanj od srednjeročne uravnoteženosti ter opredelil izjemne okoliščine, v katerih je takšno odstopanje možno. K uresničevanju srednjeročnih javnofinančnih ciljev bi poleg Fiskalnega sveta, ki še vedno ni bil imenovan, prispevale tudi nadaljnje dopolnitve institucionalnega okvira, ki bi preoblikovale pripravo srednjeročnega načrtovanja in vzpostavile mehanizme za učinkovito določanje prioritet javne porabe ter temu prilagodile postopek sprejemanja in spreminjanja proračuna države.

1.3 Finančni sistem in zadolženost podjetniškega sektorja

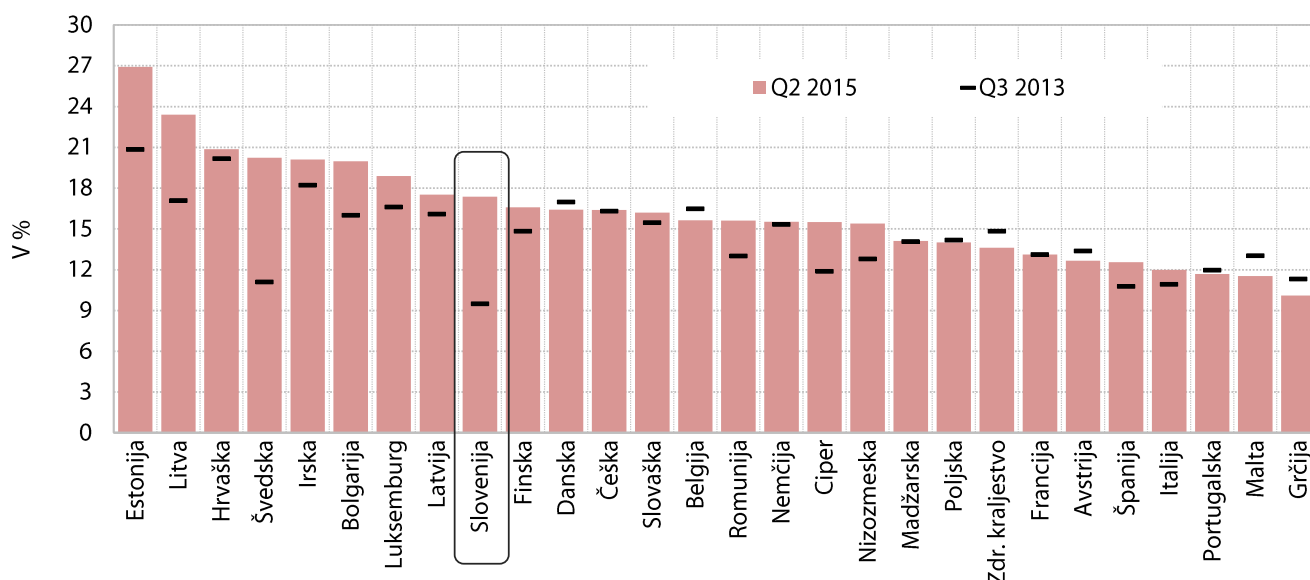
Učinkovit finančni sistem je ključnega pomena za stabilno financiranje gospodarstva in podporo razvojnim investicijskim odločitvam. Razmere na kreditnih trgih in v bančnem sistemu so se z izbruhom krize močno poslabšale, v visoko zadolženih podjetjih pa se je poslabšala sposobnost za odplačevanje dolgov. Čeprav so se kazalniki poslovanja in kapitalske ustreznosti bank po njihovi sanaciji konec leta 2013 precej izboljšali, visoka zadolženost podjetij pa se znižuje, se kreditna aktivnost še naprej krči. To, ob visoki odvisnosti podjetij od bančnih virov zaradi slabo razvitih preostalih segmentov finančnega sistema, zelo otežuje zagotavljanje podjetniških virov financiranja, še zlasti za MSP. Obseg nedonosnih terjatev se po upadu ob začetku sanacije ohranja na relativno visoki ravni in predstavlja nadaljnje tveganje za finančno stabilnost bank. Poslabšanje razmer v finančnem sektorju in prezadolženost podjetij v

preteklih letih sta opozorila tudi na neustrezen institucionalni okvir, zato so bili v zadnjih treh letih sprejeti ukrepi v podporo razdolževanju in prestrukturiranju podjetij. Nadaljnji ukrepi bodo potrebni predvsem pri poglobljanju finančne trga in povečanju dostopnosti posojil in drugih virov financiranja za vse gospodarske subjekte.

1.3.1 Razmere v finančnem sistemu in proces razdolževanja podjetniškega sektorja

Razmere v bančnem sistemu so se po sanaciji precej stabilizirale, vendar nadaljnje krčenje bančne aktivnosti postopno vpliva na zmanjševanje bančnih prihodkov. Kapitalska ustreznost bančnega sistema se je od začetka finančne krize postopno poslabševala in v tretjem četrtletju 2013 (pred začetkom sanacije) bila z 9,5 % najnižja med vsemi državami članicami EU, za katere je bil podatek na voljo¹⁶. Z dokapitalizacijo bank v vrednosti 3,6 mrd. EUR do decembra 2014 pa se je znatno izboljšala in v tretjem četrtletju 2015 znašala 17,4 % ter bila med višjimi v EU. Banke so v letu 2015 ustvarile za 195 mio. EUR dobička, kar je največ po začetku finančne krize. Takšen rezultat je v veliki meri posledica precej manjšega oblikovanja dodatnih rezervacij in oslabitev, saj se obseg poslovanja bank še naprej krči. Neto finančni prihodki so se skrčili za več kot desetino, k temu je največ prispevalo znižanje neto obrestnih prihodkov, kar je posledica hitrejšega zniževanja obrestnih prihodkov zaradi nižjih aktivnih obrestnih mer, postopnega zapadanja vrednostnih papirjev z visokimi obrestnimi merami in tudi šibke kreditne aktivnosti.

Slika 9: Kapitalska ustreznost (TIER1) bančnih sistemov

Vir: IMF, ECB (podatki za Finsko in Francijo). Opomba: * Podatki za Bolgarijo, Finsko, Francijo, Irsko se nanašajo na zadnje četrtletje 2014.

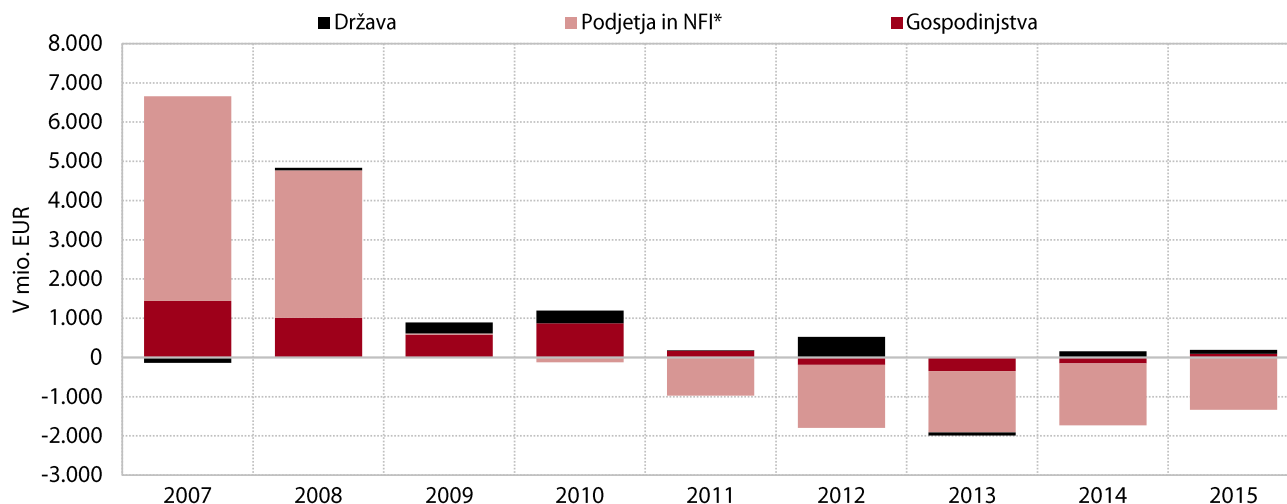
Struktura virov financiranja bančnega sistema se je v zadnjih letih precej spremenila, zmanjšale so se obveznosti do tujine in sredstva ECB, povečal pa delež vlog. Delež obveznosti do tujine, ki je leta 2008 znašal več kot 35 % bilančne vsote bančnega sistema, se je do konca leta 2015 znižal na 13,3 % (5,5 mrd. EUR). Banke so od septembra 2008, ko se je mednarodna finančna kriza zaostila, do konca leta 2015 tako neto odplačale za 13,6 mrd. EUR obveznosti do tujine. Šele v drugi polovici leta 2015 se je tovrstno razdolževanje začelo opazneje zmanjševati. Zmanjšala so se tudi sredstva centralne banke, ki so bila pomemben vir financiranja od decembra leta 2011, ko je bila izvedena prva operacija dolgoročnejšega refinanciranja. Delež obveznosti do ECB se je tako v dveh letih znižal s 3,7 mrd. EUR na manj kot 1 mrd. EUR. Še naprej pa se povečuje obseg vlog nebančnih (predvsem domačih) sektorjev, vendar počasneje kot v preteklih letih. Njihov delež v strukturi virov pa je zaradi upada drugih virov v primerjavi z letom 2008 višji za približno 20 o. t. in znaša 63,2 %. K zmanjšanju prilivov nebančnih sektorjev v zadnjem letu prispevajo država in gospodinjstva. Prilivi vlog države, ki so se pred sanacijo povečali predvsem z namenom vzdrževanja likvidnosti bančnega sistema, so se leta 2015 znatno zmanjšali in so namenjeni predvsem za pokrivanje lastnih likvidnostnih potreb. Prav tako so bili lani manjši tudi prilivi vlog gospodinjstev, kar je po naši oceni

¹⁶ Za Bolgarijo, Francijo, Italijo, Luksemburg, Španijo in Združeno kraljestvo podatek za tretje četrtletje ni dosegljiv, zato smo za primerjavo uporabili podatke za drugo četrtletje 2013.

posledica: (i) visokih prilivov iz leta 2014 po obnovitvi zaupanja varčevalcev v bančni sistem in vrnitvi dela vlog, ki so jih dvignili leta 2013 in (ii) nizkih pasivnih obrestnih mer, zaradi česar se je po naši oceni del prihrankov preselil tudi na trg kapitala¹⁷. Vloge podjetij so se v zadnjih treh letih povečevale precej enakomerno (med 400 in 600 mio. EUR letno). Kljub upočasnitvi rasti njihov obseg od leta 2014 presega obseg posojil, vendar ob poslabšani ročnosti, saj zaradi nizkih depozitnih obrestnih mer prevladujejo vloge čez noč.

Po visoki rasti posojil pred zaostrovanjem krize se je kreditiranje domačega gospodarstva nato močno skrčilo in ostaja na nizki ravni, povečuje se le obseg posojil gospodinjstvom in državi. V predkriznem obdobju so posojila domačim nebančnim sektorjem hitro naraščala, samo v letih od 2006 do 2008 se je njihov obseg skoraj podvojil. V času gospodarske krize pa so se razmere na kreditnih trgih močno zaostrole. Obseg kreditov podjetjem in NFI je sredi leta 2010 začel upadati in se je do konca leta 2015, več kot prepolovil¹⁸. Celotni obseg vseh kreditov domačim nebančnim sektorjem pa se je v tem obdobju zmanjšal za malo več kot tretjino. Obseg kreditov domačim nebančnim sektorjem, ki upada že od leta 2011, se je leta 2015 zmanjšal za 1,1 mio. EUR (približno 30 % manj kot leta 2014)¹⁹. V celotnem obdobju je k temu največ prispevalo razdolževanje podjetij in NFI²⁰. V letu 2015 se je skupni obseg posojil gospodinjstvom nekoliko povečal, posojila za stanovanjske namene naraščajo že od drugega četrtletja leta 2014. To je deloma posledica izboljšanja splošnih gospodarskih razmer in rasti dohodkov gospodinjstev, postopnega izboljševanja razmer na trgu nepremičnin, delno pa je k nominalnemu povečanju obsega posojil prispevala tudi apreciacija švicarskega franka v začetku leta 2015. Pozitivna gibanja pri kreditiranju gospodinjstev nakazujejo tudi podatki o novem kreditiranju, kjer je obseg transakcij za stanovanjske namene znašal okrog 900 mio. EUR, kar je za 40 % več kot leto pred tem. Nekoliko manj izrazito narašča tudi novo kreditiranje gospodinjstev v obliki potrošniških kreditov. Novo kreditiranje podjetij in NFI pa se še naprej zmanjšuje. Leta 2015 je znašalo 7,3 mio. EUR, kar je za skoraj 20 % manj kot v letu 2014 in več kot 60 % manj kot leta 2011, ko je bilo najvišje²¹.

Slika 10: Sprememba obsega kreditov gospodinjstvom, podjetjem in NFI ter državi, Slovenija

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

¹⁷ Samo prilivi v vzajemne sklade slovenskih upravljalcev so leta 2015 presegli 140 mio. EUR in bili na najvišji ravni od leta 2007. Nizke pasivne obrestne mere pa močno vplivajo tudi na ročnostno strukturo vlog nebančnih sektorjev, saj se povečuje le obseg vlog čez noč, obseg vezanih vlog pa se hitro znižuje.

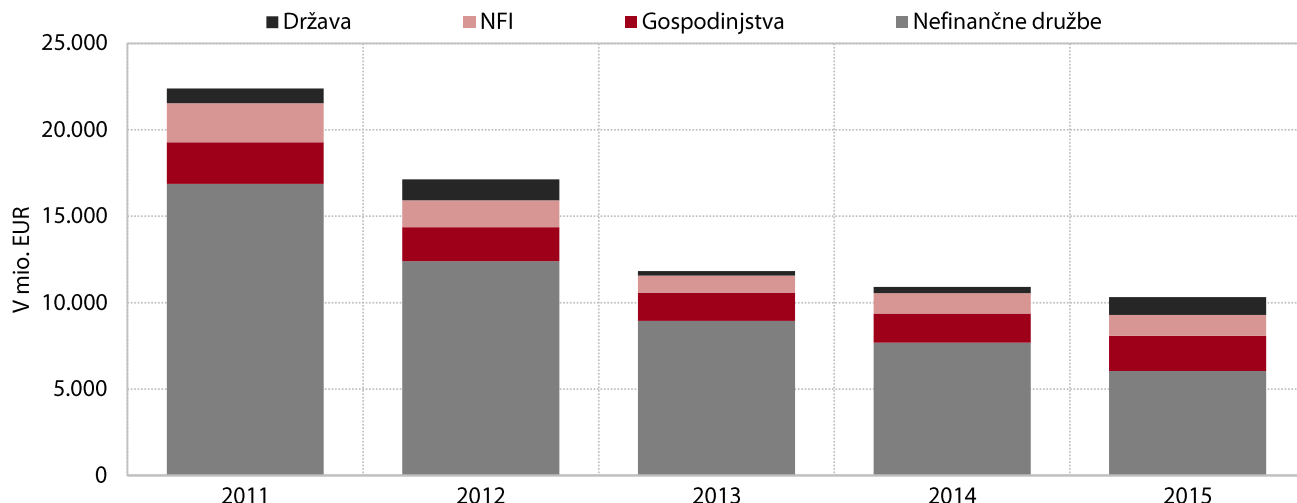
¹⁸ Ocenjujemo, da je približno dve petini zmanjšanja obsega kreditov podjetij in NFI posledica prenosov na DUTB.

¹⁹ Izločen je vpliv prenosa terjatev na DUTB septembra, oktobra in decembra 2014 v skupni višini 1,7 mrd. EUR.

²⁰ Zmanjševal se je obseg posojil za komercialne nepremičnine in za poslovno dejavnost. V zadnjih mesecih 2015 se je začel povečevati obseg kreditov za ostale namene.

²¹ Podatki so na voljo od leta 2011.

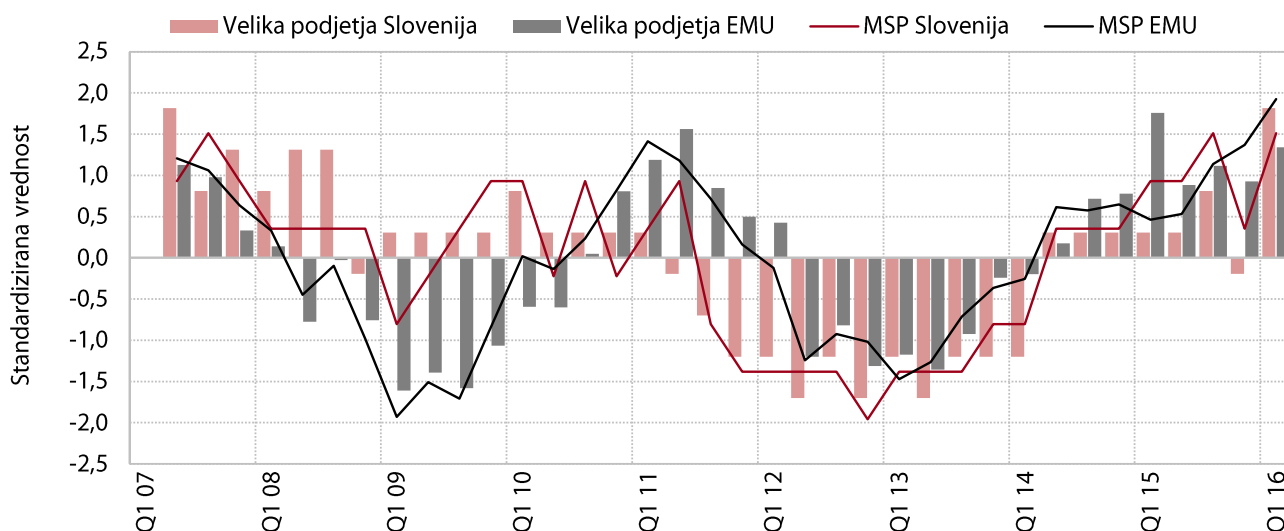
Slika 11: Obseg novo odobrenih kreditov nebančnim sektorjem v Sloveniji

Vir: Banka Slovenije.

Razlogi za nizko kreditno aktivnost so tako na strani ponudbe kot tudi povpraševanja. Ponudba je omejena predvsem zaradi velike previdnosti bank, ki ob razmeroma počasnem zmanjševanju deleža nedonosnih terjatev še vedno niso pripravljene prevzemati dodatnih tveganj, kar je omejevalni dejavnik tudi za tista podjetja, ki so kreditno sposobna in imajo poslovne priložnosti, a jih zaradi omejenih virov financiranja ne morejo v celoti izkoristiti. Na drugi strani pa so banke previdne pri kreditiranju, ker ocenjujejo, da je kreditna sposobnost podjetij, kljub izboljševanju, še relativno nizka. Anketa o posojilni aktivnosti bank pa kaže, da je povpraševanje podjetij po posojilih naraščalo, izraziteje v mikro, majhnih in srednjih podjetjih (MSP). Relativno manj se je krepilo povpraševanje velikih podjetij, kar lahko nakazuje, da se iz slovenskega bančnega sistema postopoma umikajo tista podjetja, ki so dovolj velika in finančno stabilna, da lahko izkoriščajo ugodnejše pogoje zadolževanja v tujini oziroma imajo dostop do drugih finančnih virov. Razlike med domačimi in tujimi obrestnimi merami²² se sicer še naprej postopoma zmanjšujejo, a so še razmeroma visoke in so januarja 2016 znašale več kot 120 b. t. V tujini se povečuje neto zadolževanje v obliki kratkoročnih kreditov, dolgoročne kredite pa so podjetja in NFI še vedno neto odplačevala.

Slika 12: Povpraševanje podjetij po kreditih glede na velikost podjetij, Slovenija in EMU

Vir: ECB, preračuni UMAR.

²² Obrestne mere za posojila nad 1 mio. EUR s spremenljivo in do enega leta fiksno začetno obrestno mero.

Po zaključenih prenosih na DUTB²³ se je zmanjševanje obsega nedonosnih terjatev nadaljevalo, opazneje proti koncu leta 2015. Še vedno relativno visoka raven nedonosnih terjatev pa ostaja pomembno tveganje za finančno stabilnost. Pred začetkom sanacije je obseg nedonosnih terjatev znašal 7,8 mrd. EUR, nato se je s prenosi na DUTB do konca leta 2014 znižal na 4,4 mrd. EUR. V letu 2015 se je zmanjševanje obsega nedonosnih terjatev, kljub temu da ni bilo novih prenosov, nadaljevalo. Januarja 2016 je znašal 3,4 mio. EUR, kar je 9,7 % celotne izpostavljenosti bančnega sistema. Zmanjševal se predvsem obseg nedonosnih terjatev do tujcev in domačih nefinančnih družb. Pri slednjih je zmanjšanje po naši oceni tudi posledica uspešnih prestrukturiranj podjetij v okviru sporazumov o finančnem prestrukturiranju (MRA). Ti sporazumi so do sedaj v veliki meri vključevali le velika podjetja, pretežen del MSP pa še ne. Sredi leta 2015 so nedonosne terjatve do MSP znašale približno 1,8 mrd. EUR oz. že več kot 40 % vseh nedonosnih terjatev bančnega sistema²⁴. Na tempo zniževanja relativno izraženih nedonosnih terjatev pa je vplivalo tudi nadaljnje krčenje kreditne aktivnosti bank. Ob poslabševanju posojilnega portfelja (odliv najboljših komitentov) in upadanju obrestnih prihodkov takšna gibanja predstavljajo dodatno tveganje za stabilnost bank.

Pomen drugih segmentov finančnega sistema za financiranje slovenskega gospodarstva je še vedno precej skromen. Finančna sredstva denarnih finančnih institucij predstavljajo približno 75-odstotni delež celotnega finančnega sistema, kar je precej več kot v EU²⁵, kjer je ta delež približno 50-odstoten. Delež se sicer postopoma zmanjšuje, vendar predvsem zaradi krčenja bančnega sektorja in v manjši meri zaradi rasti finančnih sredstev drugih finančnih institucij, ki se povečujejo počasneje. Financiranje preko trga kapitala, kljub nekaterim pozitivnim gibanjem v letu 2015²⁶ ostaja relativno nizko in nedostopno za MSP, ki se soočajo z relativno večjimi težavami pri zagotavljanju virov financiranja. Z učinkovitim odpravljanjem ovir za večjo dostopnost do kapitalskih trgov (glej poglavje 1.3.3) in spodbujanjem varčevanja za starost v obliki življenjskih in pokojninskih zavarovanj bi se lahko nebančni segment finančnega sistema postopno okrepil in gospodarstvu zagotovil dodatno ponudbo dolgoročnejših virov financiranja.

Tudi zaradi slabo razvitih ostalih segmentov finančnega trga je struktura virov financiranja nefinančnih družb neugodna, premajhen je pomen kapitala in dolžniških vrednostnih papirjev. Razmerje med dolgom in kapitalom nefinančnih družb je še precej nad povprečjem EU, kar kaže na nizko kapitaliziranost slovenskih podjetij. V obdobju od leta 2010 do leta 2014 je obseg transakcij, povezanih s povečanjem kapitala, v povprečju znašal 0,5 % BDP, v EU pa okoli 2 % BDP. Podobno je tudi pri financiranju z dolžniškimi vrednostnimi papirji. Delež finančnih obveznosti iz naslova kapitala in dolžniških vrednostnih papirjev v nefinančnih družbah v Sloveniji dosega nekoliko več kot 45 % in za približno 10 o. t. zaostaja za povprečjem EU.

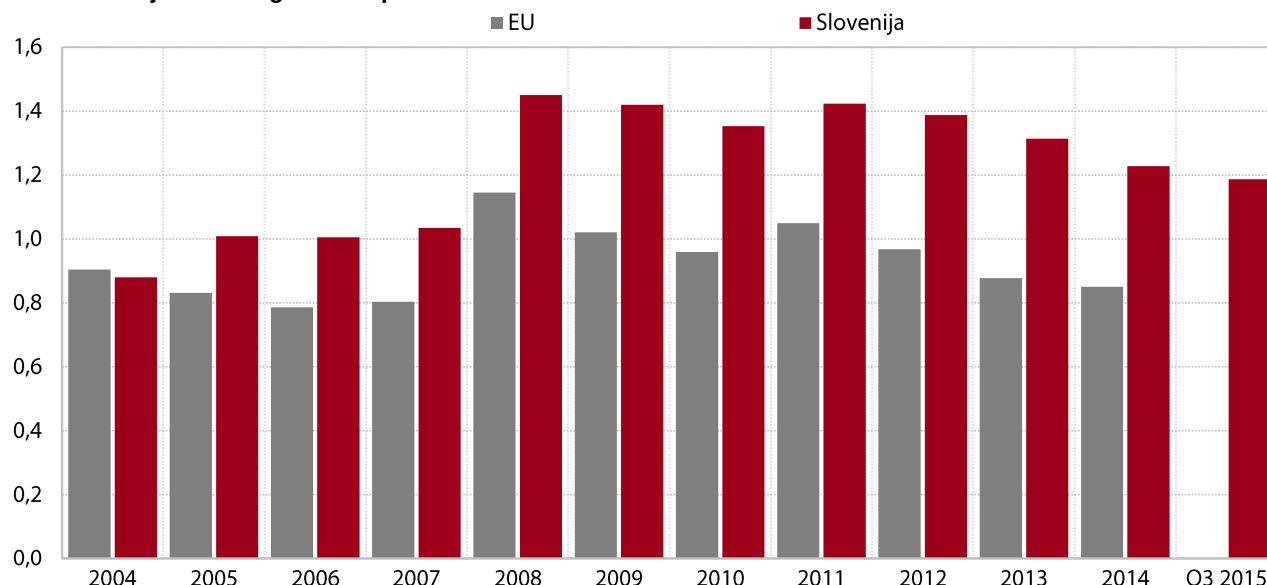
²³ Do konca leta 2014 je bilo na DUTB prenesenih 5 mrd. EUR terjatev bančnega sistema.

²⁴ Informacija o izvajanju ukrepov za sistemsko razdolžitev mikro in majhnih podjetij, 2015

²⁵ Manjka podatke za Češko republiko.

²⁶ Obseg transakcij z dolžniškimi vrednostnimi papirji v prvih treh četrtletjih 2015 je bil nadpovprečen glede na obdobje od leta 2010.

Slika 13: Razmerje med dolgom in kapitalom nefinančnih družb

Vir: Banka Slovenije, Eurostat, preračuni UMAR.

1.3.2 Zadolženost podjetniškega sektorja

Zadolženost in prezadolženost²⁷ podjetniškega sektorja²⁸, ki šele v zadnjih letih opazneje upadata, sta v veliki meri posledica preteklih neustreznih politik, ki so temeljile na razvoju s pomočjo domačega kapitala, predvsem domačih bančnih virov, ki niso bili ustrezno razporejeni in jih je bilo tudi premalo. V predkriznem obdobju se je zadolženost močno povečala. Z vstopom v EU in ob takrat ugodnih gospodarskih razmerah se je močno razmahnilo financiranje s tujimi dolžniškimi viri. Poleg tega pa je za tisto obdobje aktualen koncept nacionalnega interesa omogočil managerske prevzeme slovenskih podjetij, ki so ob pomoči domačih bank potekali predvsem preko finančnih holdingov. Alokacija bančnih virov tako ni bila vedno ustrezna, saj ni bila zadostno usmerjena v povečevanje produktivnih naložb. Ob padcu gospodarske aktivnosti z izbruhom krize in pri zelo omejenem dostopu do bančnih virov je odvisnost slovenskega gospodarstva od dolžniških virov financiranja povzročila naglo rast prezadolženosti. S tem je pomembno prispevala k nadaljevanju slabih gospodarskih razmer, saj so se podjetja pretežno ukvarjala s finančnimi težavami namesto s svojo osnovno dejavnostjo.

Zadolženost in prezadolženost gospodarskih družb v Sloveniji sta po večini kazalnikov svoj vrh dosegli leta 2009, od takrat pa se znižujeta, izraziteje v letih 2013 in 2014. K znižanju celotnega dolga²⁹ je največ prispevalo znižanje bančnega dolga, najizraziteje leta 2014. V prvih letih se je zniževal predvsem zaradi prenehanja poslovanja podjetij³⁰, od leta 2012 pa tudi zaradi podjetij, ki so nadaljevala s poslovanjem in dejansko odplačevala dolgove. Spodbudno je, da med manj in najmanj³¹ zadolženimi običajnimi podjetji narašča število izvozno usmerjenih podjetij³². Med prezadolženimi podjetji je večina podjetij pretežno usmerjena na domači trg³³, prevladujejo mikro, majhna in

²⁷ Prezadolženost je merjena kot vsota vsega finančnega dolga, ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$), ali kot celotni finančni dolg (če je $EBITDA < 0$).

²⁸ Vir AJPEŠ. Za podrobnejšo analizo zadolženosti podjetniškega sektorja glej Lušina, U., Kušar, J., 2015.

²⁹ Celoten dolg zajema finančne (znotraj tega bančne), poslovne in ostale obveznosti podjetij.

³⁰ Izraz »prenehalo poslovati« uporabljamo za vse družbe, ki niso oddale zaključnih računov.

³¹ Finančni vzvod, manjši od 1.

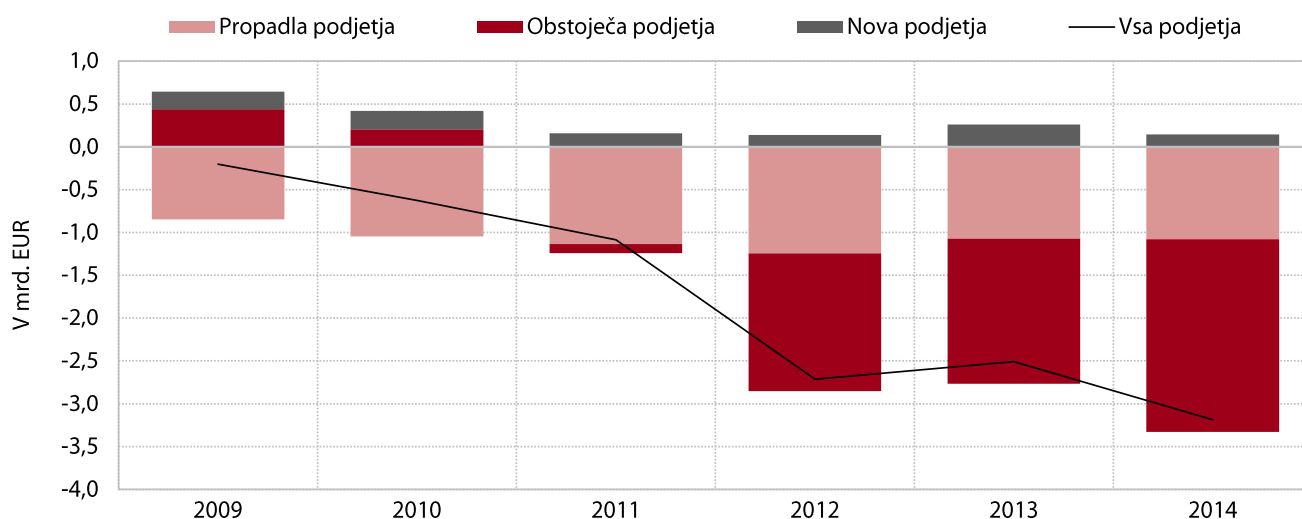
³² Izvozno usmerjena podjetja so tista, pri katerih prihodki od prodaje na tujih trgih presegajo prihodke od prodaje na domačem trgu. Delimo jih na: (1) pretežno in (2) zmerno izvozno usmerjena podjetja. Pretežno izvozno usmerjena podjetja imajo delež prihodkov od prodaje na domačem trgu v celotnih prihodkih od prodaje pod 30 %, zmerno izvozno usmerjena podjetja pa med 30 in 50 %.

³³ Na domači trg usmerjena podjetja so tista, pri katerih prihodki od prodaje na domačem trgu presegajo prihodke od prodaje na tujih trgih.

srednje velika podjetja. Približno polovica je t. i. problematičnih podjetij, to je takšnih, ki imajo poleg finančnega dolga tudi negativen EBITDA³⁴ in predstavljajo precejšnje breme v bilancah bank³⁵.

Proces razdolževanja je potekal v vseh skupinah podjetij. Prevladujoči del podjetij, razvrščenih v skupino *običajna podjetja*³⁶, je leta 2014 v povprečju dosegel ravni (pre)zadolženosti iz leta 2007. Leta 2014 so ta podjetja ustvarila dve tretjini celotnega finančnega dolga (20,2 mrd. EUR) in polovico celotne prezadolženosti (8,8 mrd. EUR)³⁷. Manj zadolžena med običajnimi podjetji so se v povprečju razdolževala do leta 2013, leta 2014 pa se je njihov dolg ponovno povečal; prezadolžena običajna podjetja pa so dolg zniževala v celotnem obdobju 2010–2014. *Neobičajna podjetja*³⁸ so leta 2014 dosegla ravni (pre)zadolženosti iz leta 2006. Čeprav imajo za celotno gospodarsko aktivnost relativno majhen pomen (ustvarijo le 3,6 % skupne dodane vrednosti in zaposlujejo manj kot 1 % vseh zaposlenih), pa so leta 2014 ustvarila kar polovico celotne prezadolženosti (8,6 mrd. EUR) in dobro tretjino celotnega finančnega dolga (10,8 mrd. EUR). Med temi podjetji je tudi pomemben delež problematičnih podjetij, ki so leta 2014 ustvarila 18 % celotnega finančnega dolga podjetniškega sektorja.

Slika 14: Sprememba bančnega dolga celotnega podjetniškega sektorja, Slovenija

Vir: AJPES, preračuni UMAR.

Opomba: Nova podjetja – zvišanje dolga konec dveh zaporednih let, zaradi prihoda novih podjetij (t.i. podjetij, ki so se na novo ustanovila v zadnjem zaporednem letu), Propadla podjetja – znižanje dolga konec dveh zaporednih let, zaradi prenehanja poslovanja podjetij, Obstoječa podjetja – sprememba dolga podjetij, ki so poslovala v obeh zaporednih letih, Vsja podjetja – skupna sprememba dolga konec dveh zaporednih let (Nova podjetja + Propadla podjetja + Obstoječa podjetja).

Koncentracija dolga prezadolženih običajnih podjetij je precej velika, še znatno večja pa je pri prezadolženih neobičajnih podjetjih. Prezadolžena običajna podjetja, ki so večinoma pretežno usmerjena na domači trg, so imela leta 2014 okoli dve tretjini finančnega dolga običajnih podjetij. Deset najbolj zadolženih običajnih podjetij je imelo okoli 30 %, petdeset najbolj zadolženih podjetij pa skoraj 50 % finančnega dolga prezadolženih običajnih podjetij. Glede na velikostne skupine podjetij je bila koncentracija dolga najvišja v velikih podjetjih, po dejavnostih³⁹ pa sta bili leta 2014 dve tretjini prezadolženosti skoncentrirani v trgovini, predelovalnih dejavnostih, strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih ter energetiki. *Prezadolžena neobičajna podjetja*, ki so tudi večinoma pretežno usmerjena na domači trg, so imela leta 2014 približno 99 % celotnega finančnega dolga neobičajnih podjetij. Deset najbolj zadolženih

³⁴ EBITDA (ang. Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) – prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, depreciacijo in amortizacijo).

³⁵ Podatki ne omogočajo ločitve med dolgom domačih in tujih bank.

³⁶ Vse gospodarske družbe, ki po standardni klasifikaciji dejavnosti ne spadajo v dejavnosti holdingov in finančnega zakupa, imajo nič zaposlenih in niso DARS. Leta 2014 je bilo takih podjetij 40.776.

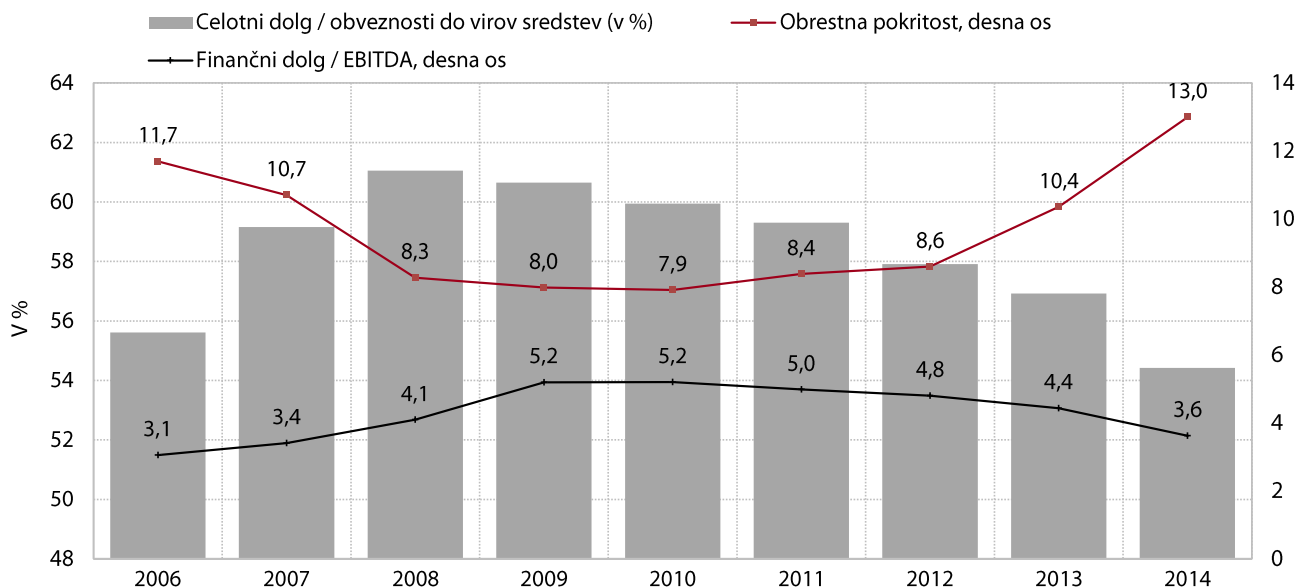
³⁷ Od tega je 3,9 mrd. EUR takšnega dolga, ki ga podjetja ne morejo tekoče financirati (obrestna pokritost (IC) je manjša od 1). Finančni dolg običajnih podjetij z negativnim EBITDA pa je leta 2014 znašal 2,8 mrd. EUR.

³⁸ Gospodarske družbe, ki po SKD spadajo v dejavnosti holdingov in finančnega zakupa, imajo nič zaposlenih, in DARS. Leta 2014 je bilo takih podjetij 22.814.

³⁹ Finančne in zavarovalniške dejavnosti (K) niso izpostavljene (vključene so v skupino »Ostalo«); njen zajem v bazi podatkov AJPES je skromen (banke in zavarovalnice niso vključene, dejavnost holdingov in finančnega zakupa pa smo razvrstili med neobičajna podjetja).

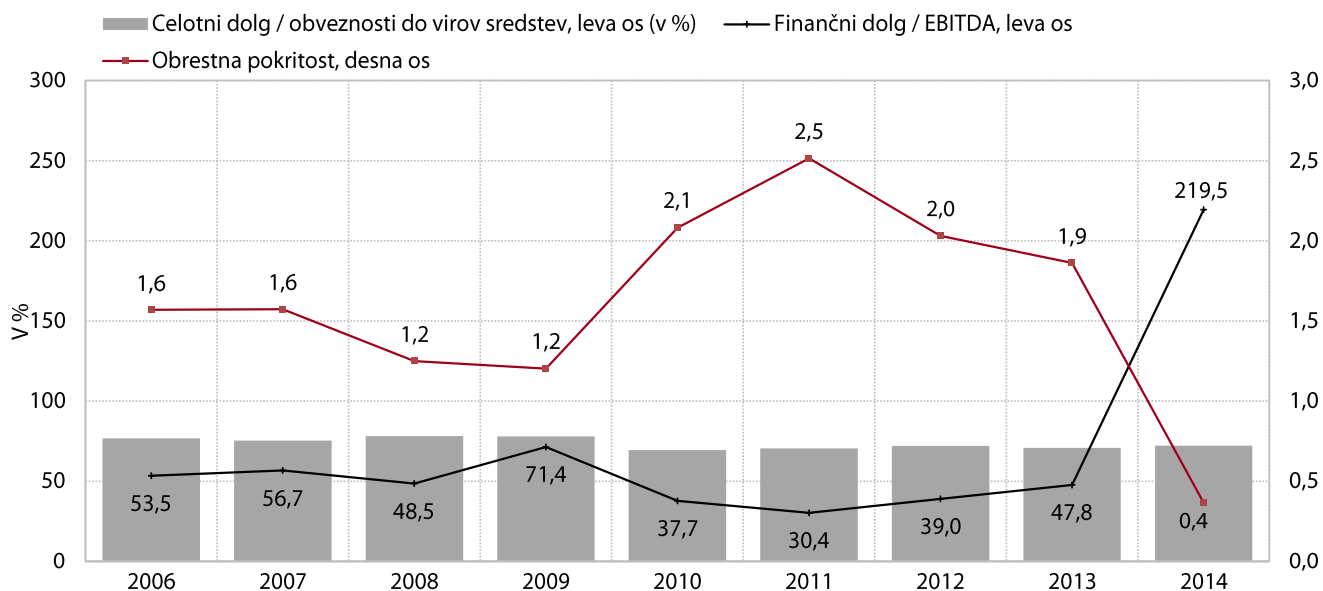
neobičajnih podjetij je imelo okoli 50 % finančnega dolga prezadolženih neobičajnih podjetij. Po dejavnostih sta bili leta 2014 dobri dve tretjini prezadolženosti skoncentrirani v holdingih in lizingih (približno 43 %), dejavnosti poslovanja z nepremičninami (18 %) in prometu (15 %).

Slika 15: Kazalniki sposobnosti običajnih podjetij zasebnega sektorja za odplačevanje dolgov, Slovenija

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: Finančni dolg / EBITDA – finančni vzvod (FV), ki pove, koliko let bo moralo podjetje odplačevati finančni dolg z ustvarjenim denarnim tokom; Obrestna pokritost (IC) - razmerje: EBITDA / finančni odhodki za obresti.

Slika 16: Kazalniki sposobnosti neobičajnih podjetij zasebnega sektorja za odplačevanje dolgov, Slovenija

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: Finančni dolg / EBITDA – finančni vzvod (FV), ki pove, koliko let bo moralo podjetje odplačevati finančni dolg z ustvarjenim denarnim tokom; Obrestna pokritost (IC) - razmerje: EBITDA / finančni odhodki za obresti.

Sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov se je v običajnih podjetjih v zadnjih letih izboljševala, v neobičajnih pa poslabševala, izraziteje leta 2014. Sposobnost za odplačevanje dolga se je v običajnih podjetjih najizraziteje izboljšala leta 2014. To velja predvsem za manj zadolžena podjetja, kjer so vsi kazalniki že na predkrizni

ravni, nekateri (obrestna pokritost, delež celotnega dolga v obveznostih do virov sredstev) pa so celo dosegli najbolj ugodne vrednosti v celotnem obdobju opazovanja (od leta 2006). Na gibanje nekaterih kazalnikov sposobnosti odplačevanja dolgov je poleg razdolževanja pomembno vplival tudi EBITDA podjetij, ki se v manj zadolženih običajnih podjetjih v povprečju zvišuje že zadnjih pet let. Nasprotno pa se v prezadolženih običajnih podjetjih EBITDA znižuje že šest let zapored. Do leta 2014 je to negativno vplivalo na relativne kazalnike zadolženosti (podjetja so se razdolževala v manjšem obsegu, kot se je zniževal EBITDA), leta 2014 pa se je tudi sposobnost teh podjetij za odplačevanje dolgov po vseh kazalnikih izboljšala. V *neobičajnih podjetjih* pa se je v zadnjih letih večina kazalnikov sposobnosti odplačevanja dolga poslabšala, izraziteje leta 2014, ko so se poslabšali vsi kazalniki, najbolj tisti, povezani z EBITDA, ki je močno upadel (za 80 %; do opaznega zmanjšanja je prišlo v dveh podjetjih).

1.3.3 *Krepitev institucionalnega okvira za delovanje finančnega sistema in prestrukturiranje podjetij*

V preteklih letih je bilo sprejetih več ukrepov za sistemsko razdolžitev podjetij, v letu 2015 se je nadaljevala nadgradnja tega institucionalnega okvira, večja pozornost je bila namenjena ukrepom za sistemsko razdolžitev MSP. Med ukrepi v podporo razdolževanju in prestrukturiranju podjetij v zadnjih letih so zakonske podlage in različni drugi ukrepi.

- Zakonske podlage: (i) *Zakon o pomoči za reševanje in prestrukturiranje gospodarskih družb v težavah*, po katerem Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT) dodeljuje državne pomoči družbam v težavah; (ii) *Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju*, ki ureja: (a) finančno poslovanje pravnih oseb, (b) postopke zaradi insolventnosti nad pravnimi in fizičnimi osebami ter (c) postopke prisilnega prenehanja pravnih oseb; in (iii) *Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank*, ki je bil dopolnjen z jasnejšo določitvijo pravnega okvirja delovanja DUTB, kar je pomembno za opredelitev vloge DUTB pri prestrukturiranju podjetij.
- Slovenska načela finančnega prestrukturiranja dolgov v gospodarstvu, ki jih je pripravilo Združenje bank Slovenije, opredeljujejo pristop, ki naj se ga prostovoljno spoštuje pri finančnem prestrukturiranju gospodarskih družb z večjim številom upnikov. Osnovna predpostavka je, da je dejavnost sposobna preživetja na trgu. Banka Slovenije je na podlagi sprejetih sporazumov o finančnem prestrukturiranju (MRA⁴⁰) in drugih poročil ocenila, da je bilo v obdobju 2013–2015 na tej podlagi prestrukturiranih 71, predvsem velikih podjetij. BS je sprejela tudi vrsto ukrepov za zmanjšanje nedonosnih izpostavljenosti in izboljšanje učinkovitosti procesov prestrukturiranja, nekateri med njimi so se že pričeli izvajati.
- Slovenska izvozna in razvojna banka (SID) je zaradi nepokritega povpraševanja podjetij po financiranju in za spodbujanje razvojnih naložb in razvoja MSP v sodelovanju z MGRT začela izvajati ukrepe finančnega inženiringa, in sicer v obliki posojilnih skladov: (1) finančni inženiring za spodbujanje tehnološko razvojnih projektov 2011–2013, (2) finančni inženiring za spodbujanje razvoja malih in srednje velikih podjetij in (3) finančni inženiring za spodbujanje naložb, poslovanja in kapitalskega utrjevanja mikro, majhnih in srednjih podjetij. Skrajni rok za plasiranje sredstev končnim prejemnikom iz prvih dveh ukrepov, prvotno predviden do konca leta 2015, je bil podaljšan do začetka izvajanja finančnih instrumentov iz sredstev kohezijske politike v okviru tekoče finančne perspektive, vendar največ do konca leta 2016. Tretji ukrep, namenjen le segmentu podkapitaliziranih podjetij, naj bi se izvajal do leta 2018, njegov cilj je predvsem kapitalaska okrepitev MSP, ki naj bi bila po izteku finančne pomoči sposobna dostopati do virov financiranja pri komercialnih bankah.
- Slovenski podjetniški sklad s svojimi instrumenti zagotavlja ugodna finančna sredstva za MSP; gre predvsem za ukrepe dolžniškega financiranja podjetij – garancije in mikrokredite podjetjem.

Pomemben korak v smeri večje podpore MSP na ravni EU bo vzpostavitev kapitalске unije. Septembra 2015 je bil na ravni EU predstavljen akcijski načrt za vzpostavitev kapitalске unije⁴¹, pomemben del dokumenta je namenjen tudi financiranju MSP, ki naj bi z vzpostavitvijo kapitalске unije v prihodnjih letih imela dostop do virov financiranja, primerljiv velikim podjetjem. MSP so sedaj najbolj odvisna od bančnih virov financiranja⁴², zato se ob težavah v bančnem sistemu močno zaostri njihova dostopnost do novih finančnih virov. Za boljšo dostopnost do kapitalskih trgov je v akcijskem načrtu predviden sprejem ukrepov, kot so: (i) modernizacija predpisov, s katerimi bi znižali stroške

⁴⁰ Ang. Master Restructuring Agreement.

⁴¹ Več glej v Action Plan on Building Capital Markets Union.

⁴² Glej npr. Survey on the Access to Finance of Enterprises in the Euro Area – April to September 2015.

financiranja preko kapitalskih trgov in odpravili regulatorna ovire za uvrstitev malih podjetij na kapitalske trge; (ii) sveženj ukrepov za financiranje preko skladov tveganega kapitala in lastniškega financiranja ob vključitvi EU virov in vzpostavitev dobrih praks na področju obdavčitve; (iii) spodbujanje inovativnih načinov financiranja (množično financiranje); (iv) preučitev možnosti za vzpostavitev pan-evropskega pristopa za boljše povezano med MSP in ponudniki različnih virov financiranja.

V letu 2015 sta bila v okviru makrobonitetnega nadzora⁴³ v Sloveniji sprejeta dva dodatna ukrepa za zagotavljanje finančne stabilnosti, in sicer proticiklični kapitalski blažilnik⁴⁴ in kapitalski blažilnik za druge sistemsko pomembne banke (DSPB).⁴⁵ V primeru zaznanih povečanih tveganj se bodo tako povečale kapitalske zahteve celotnemu bančnemu sektorju in posameznim bankam. Namen proticikličnega kapitalskega blažilnika je zaščita bančnega sistema pred morebitnimi izgubami v primeru povečanih tveganj ob čezmerni rasti kreditiranja. Kot ključni kazalnik za določanje vrednosti blažilnika se upošteva odstopanje razmerja med krediti zasebnemu nebančnemu sektorju in BDP od dolgoročnega trenda, poleg tega je določenih še pet dodatnih kazalnikov⁴⁶. Vrednost blažilnika se giblje med 0 in 2,5 % zneska skupne izpostavljenosti (izjemoma lahko tudi višje). Trenutno vrednost blažilnika za izpostavljenosti v Republiki Sloveniji je 0 %. Kapitalski blažilnik za DSPB je namenjen povečanju sposobnosti pokritja izgub in s tem zmanjšanju verjetnosti pojava stresnih dogodkov in njihovih posledic. Merila za določanje sistemske pomembnosti bank so določena v smernicah EBA in jih sestavljajo štirje sklopi: (i) velikost banke (bilančna vsota), (ii) pomen (vrednost domačih plačilnih transakcij, vloge zasebnega sektorja, krediti zasebnemu sektorju), (iii) zapletenost (vrednost izvedenih finančnih instrumentov, s katerimi se trguje na trgu, obveznosti in terjatve v jurisdikciji druge države), (iv) medsebojna povezanost (obveznosti in sredstva znotraj finančnega sistema, neporavnani dolžniški vrednostni papirji). Vrednost kapitalskega blažilnika se giblje med 0 in 2 % in je odvisna od rezultata, ki ga posamezna banka doseže pri postopku ugotavljanja sistemske pomembnosti bank.

1.4 Izzivi

Po znatnem poslabšanju v prvih kriznih letih se nekateri makroekonomski kazalniki izboljšujejo, vendar številna neskladja ostajajo. V zadnjih letih so bili ob postopnem oživljanju gospodarske aktivnosti in izvedenih ukrepih ekonomske politike narejeni pozitivni premiki pri javnofinančni konsolidaciji in stabilizaciji razmer v bančnem sistemu, pri razvoju celotnega finančnega sistema in zagotavljanju vzdržnih javnih financ pa bo potrebno oblikovanje trajnejših rešitev. V ospredje vedno bolj prihajajo neravnotežja povezana s pomanjkanjem virov financiranja za podjetja, na področju javnih financ pa pritiski povezani z visoko ravno javnega dolga ter, srednjeročno in dolgoročno, predvsem nujnost oblikovanja rešitev za zmanjšanje pritiskov na vzdržnost sistemov socialne zaščite.

Stabilno makroekonomsko okolje je ključnega pomena za hitrejšo krepitev dejavnikov konkurenčnosti, vzdržno gospodarsko rast in ustvarjanje novih delovnih mest. Poleg krepitev prispevka kapitala, ki bo povečal proizvodne zmogljivosti in zmanjšal sedanji presežek varčevanja nad investicijami, je za pospešitev gospodarske rasti pomembna izvedba strukturnih reform, ki bo izboljšala pogoje poslovanja in omogočila ustvarjanje proizvodov in storitev z visoko dodano vrednostjo (glej poglavje 2). Nadaljnja krepitev zasebne potrošnje, ki bi sledila izboljšanju na trgu dela zaradi hitrejši gospodarske rasti, pa bi tudi zmanjšala deflacijska tveganja, ki bi lahko izvirala iz domačega okolja.

V središču ekonomskih politik za nadaljnjo javnofinančno konsolidacijo ostaja sprejetje ukrepov, ki bodo naslovili področja, kjer se za Slovenijo kažejo izraziti dolgoročni izzivi. Javnofinančni primanjkljaj, ki se je s krizo precej povečal, se je šele v lanskem letu znižal pod 3 %, še naprej pa narašča javni dolg. Dosedanji ukrepi za znižanje primanjkljaja so bili predvsem na strani izdatkov večinoma interventne oz. začasne narave, zato osrednji izziv

⁴³ Na priporočilo Evropskega odbora za sistemska tveganja o makrobonitetnem mandatu nacionalnih organov (ESRB/2011/3) o vzpostavitvi učinkovitega sistema makrobonitetnega nadzora finančnega sistema je bil konec leta 2013 sprejet zakon o makrobonitetnem nadzoru finančnega sistema, ki je vzpostavil Odbor za finančno stabilnost ter opredelil način izvajanja in delovanje nadzornih organov na področju makrobonitetnega nadzora. Glavni namen makrobonitetnega nadzora je preprečevanje in zmanjševanje sistemskih tveganj v finančnem sistemu.

⁴⁴ Banke ga morajo izpolnjevati od 1. 1. 2016.

⁴⁵ Banke ga morajo izpolnjevati od 1. 1. 2019. Na podlagi točkovanja, izvedenega v skladu s Smernicami EBA, je Banka Slovenije odločila, da so kot DSPB določene NLB d. d., SID banka, d. d., Ljubljana, Unicredit banka Slovenija d. d., Abanka d. d., Nova KBM d. d., SKB d. d., Sberbank d. d. in Banka Koper d. d.

⁴⁶ Ti so: (i) letna stopnja rasti cen nepremičnin, (ii) letna stopnja rasti kreditov domačemu zasebnemu nefinančnemu sektorju, (iii) razmerje med krediti in depoziti zasebnega nebančnega sektorja, (iv) donos na kapital in (v) razmerje med krediti in bruto poslovnim presežkom.

prihodnjih let ostaja njihova nadomestitev z ukrepi trajnejše narave, med katerimi bi morali biti ukrepi za prilagoditev sistemov, iz katerih izhajajo tudi največja tveganja za dolgoročno vzdržnost javnih financ (izdatki za pokojnine, zdravstvo, dolgotrajna oskrba). Prav tako bi morali za povečanje prihodkov še v večji meri kot doslej izkoristiti možnosti razširitve zajema in osnov ter spremembe v obdavčitvi premoženja in učinkovitejše upravljanje z državnim premoženjem. Prenoviti bi bilo treba tudi finančne podpore podjetniškemu sektorju oziroma vzpostaviti sisteme, ki bodo večali njihovo učinkovitost in s tem delovali v smeri čim večjega prispevka k dolgoročni gospodarski rasti in ne prerazdeljevanja sredstev od uspešnih k manj uspešnim.

Za zagotovitev finančnih virov za podjetja in hitrejšo oživljanje gospodarske aktivnosti je ključno oblikovanje učinkovitega bančnega sistema, pospešeno prestrukturiranje podjetij, izboljšanje dostopnosti MSP do virov financiranja in povečevanje obsega lastniškega kapitala ter razvoj nebančnih segmentov finančnega sistema.

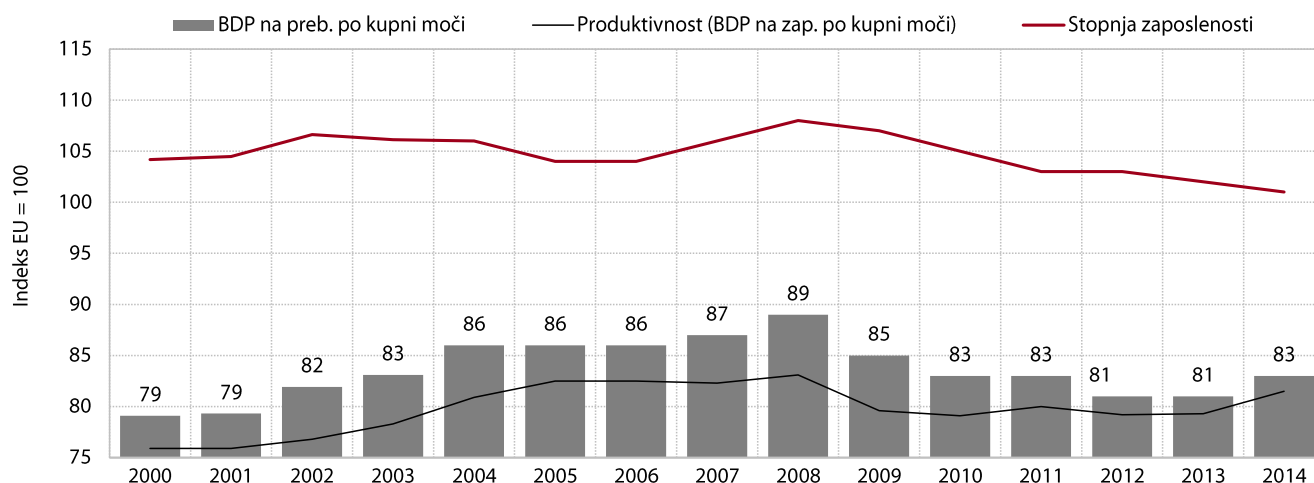
Oživljanje kreditiranja, zlasti perspektivnih podjetij med MSP, je poleg ostalih strukturnih reform pomemben dejavnik za krepitev gospodarske rasti. Z večjo dostopnostjo virov financiranja bi se izboljšali pogoji poslovanja za podjetja, ki imajo zdravo finančno strukturo in dobre poslovne priložnosti. Povečanje obsega kreditov dobrim komitentom pa bi tudi imelo pozitiven vpliv na poslovanje bank, zlasti obrestne prihodke. S tem bi se lahko hitreje zmanjševal delež nedonosnih terjatev, kjer izziv ostaja oblikovanje systemske rešitve za MSP. Nadaljnje zmanjševanje celotnega deleža nedonosnih terjatev in učinkovita implementacija ukrepov za boljše obvladovanje tveganj pa bi zagotovila stabilnejši bančni sistem, ki bi bil bolj usposobljen za soočanje s pritiski ob morebitnem ponovnem zaostrovanju razmer na mednarodnih finančnih trgih. Ob nadaljnjem razdolževanju in finančnem prestrukturiranju podjetij bo nujno tudi zagotavljanje dodatnega lastniškega kapitala. K lažji pridobitvi svežega kapitala na trgu in poglobljanju finančnih trgov bi pripomogle tudi dodatne spodbude za finančne investitorje, kot so davčne olajšave za pokojninske sklade ter spodbujanje varčevanja za starost. Za boljšo finančno strukturo podjetij pa bo ključno povečanje vloge ostalih segmentov finančnih storitev, ki temeljijo predvsem na dolgoročnejših virih financiranja, zlasti poglobljanju trga kapitala in povečani dostopnosti do virov financiranja za MSP, ter povečanju obsega neposrednih tujih naložb.

2 Dejavniki konkurenčnosti

Krepitev konkurenčnosti gospodarstva je prednostna naloga na poti dohitevanja razvitejših gospodarstev. Ob zagotovitvi stabilnega makroekonomskega okolja je za povečanje bruto domačega proizvoda ključno izboljšati produktivnost in s tem konkurenčnost gospodarstva v daljšem obdobju. Kratkoročno bi k temu lahko prispevala okrepitev investicijske dejavnosti, ki jo nakazuje izboljšanje okolja za naložbe. Slovenija je v preteklosti povečevala tudi vlaganja v dolgoročne dejavnike ustvarjanja dodane vrednosti, kot so znanje ter raziskave in razvoj, ki so v mednarodnem merilu relativno visoka. Ključna pa ostaja njihova učinkovita uporaba. Prednostna področja delovanja v prihodnje tako zajemajo izboljšanje inovacijske sposobnosti gospodarstva in človeškega kapitala. Konkurenčnost pa je treba okrepiti tudi s povečanjem učinkovitosti države in njenih institucij, vključno z vzpostavitvijo spodbudnega okolja za nastanek in rast podjetij.

Izguba gospodarske razvitosti Slovenije v krizi se je z letom 2014 začela zmanjševati, a zaostanek za razvitejšimi ob nizki produktivnosti ostaja visok. Slovenija sodi med srednje gospodarsko razvite države EU z BDP na prebivalca pod povprečjem EU in prekinjenim procesom dohitevanja razvitejših držav v krizi. BDP na prebivalca (izražen v kupni moči) se je po večletnem oddaljevanju od evropskega povprečja šele leta 2014 ponovno zvišal bolj kot v EU, proces približevanja pa se je glede na podatke o gospodarski rasti nadaljeval tudi v 2015. Kljub temu pa s 83 % evropskega povprečja (zadnji podatek za 2014) Slovenija močno zaostaja za razvitejšimi državami in za vrhom iz leta 2008 (89 %). V zadnjem obdobju je izgubila prednost (pred Češko in Malto) oz. jo močno zmanjšala tudi pred nekaterimi novimi članicami EU (predvsem pred Slovaško, Estonijo, Litvo, Poljsko). Ključni razlog zaostajanja v gospodarski razvitosti je nizka produktivnost, tj. dodana vrednost na zaposlenega. Njena rast se je upočasnila že pred začetkom krize, razmeroma nizka (pod desetletnim povprečjem pred krizo) pa je kljub okrepitvi ostala tudi zadnja leta. Dvig dodane vrednosti in s tem produktivnosti bo za nadaljnji gospodarski razvoj v prihodnje še zlasti pomemben v luči staranja prebivalstva in s tem pričakovanega krčenja prispevka delovne sile h gospodarski aktivnosti.

Slika 17: Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči in njegovi komponenti (produktivnost in stopnja zaposlenosti)

Vir: Eurostat portal page – National accounts, 2015; preračuni UMAR.

2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

Konkurenčen podjetniški sektor je temelj povečevanja izvoza in vključevanja v globalne verige vrednosti s proizvodi in storitvami višjega cenovnega razreda. Po močnem poslabšanju v krizi so se v zadnjih letih izboljšali predvsem stroškovni in cenovni dejavniki konkurenčnosti. Postopno se izboljšuje tudi sestava izvoza v smeri večjega deleža tehnološko zahtevnejših proizvodov in na znanju temelječih storitev. Precejšnje rezerve pa ostajajo glede produktivnosti, kjer je priložnost za trajnejše izboljšanje predvsem v krepitvi bolj dolgoročnih pretežno necenovnih dejavnikov, kot sta inovacijska sposobnost in človeški kapital.

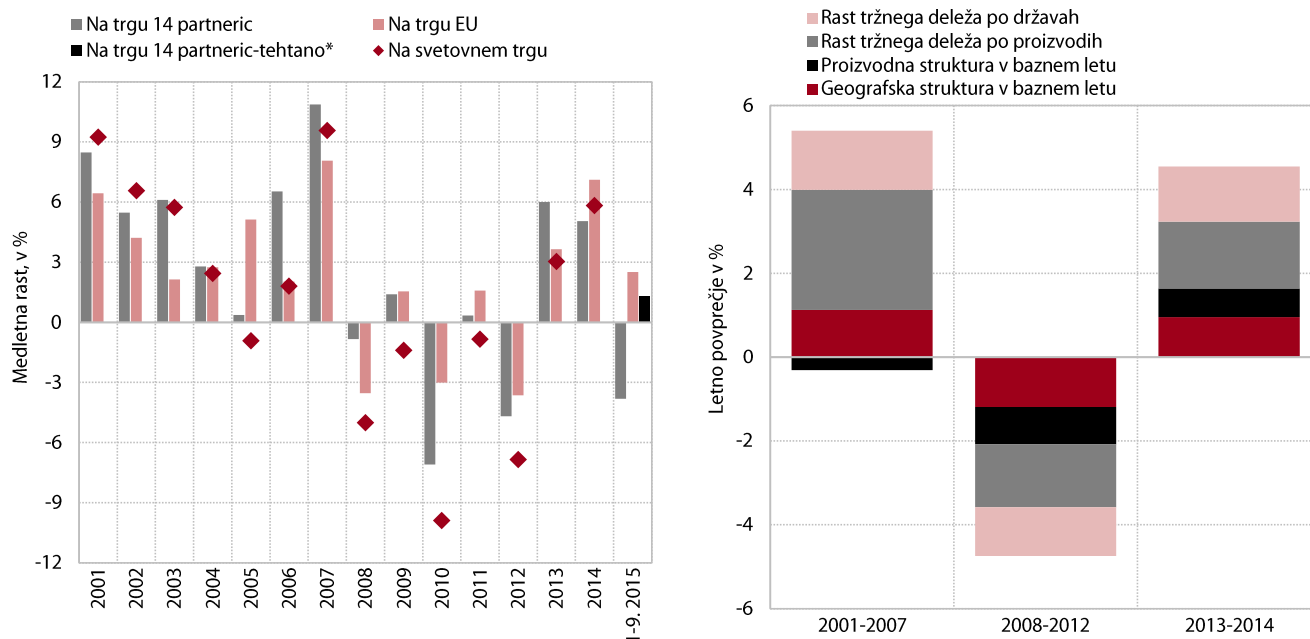
Slovenija je v letih 2013 in 2014 nadomestila izgubo tržnega deleža na najpomembnejših izvoznih trgih, ki je nastala v obdobju 2008–2012. Tržni delež na blagovnem trgu EU je leta 2014 presegel predkrizno raven za okoli 3 %, na trgih najpomembnejših partneric (14 držav), ki vključujejo tudi države izven EU, pa se je približno izenačil z ravno iz leta 2007. Na svetovnem trgu, kjer na gibanje tržnega deleža pomembneje vplivajo razlike v strukturi domačega izvoza in svetovnega uvoza, je ostal nižji kot pred krizo, kar velja v povprečju tudi za celotno EU. Pri tem je bila rast slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu v letih 2013–2014 tretja najvišja v EU, v celotnem obdobju po začetku krize (2008–2014) pa se je Slovenija uvrstila v sredino držav EU (za glavnino novih članic in pred večino razvitejših držav). Podatki za prvih devet mesecev leta 2015 kažejo na upočasnitev rasti tržnega deleža na trgu EU, saj se je po visokih rasteh v preteklih letih nekoliko zmanjšal delež v treh pomembnih trgovinskih partnericah iz EU (v Avstriji, Italiji in Hrvaški), a v vseh ostal precej višji kot pred krizo⁴⁷. Tržni delež na svetovnem trgu in na trgu najpomembnejših partneric (14) pa je bil v devetih mesecih leta medletno nekoliko nižji, vendar je bil njegov padec v veliki meri posledica visokih rasti tistih uvoznih trgov, ki so relativno manj pomembni v strukturi našega izvoza (učinek strukture)⁴⁸. Izračun ob izločitvi strukturnih učinkov pokaže nadaljnje povečanje tržnega deleža na naših najpomembnejših izvoznih trgih (14), ki pa je bilo, podobno kot na trgu EU, manjše kot v predhodnih dveh letih. Nadaljnje izboljšanje v 2015 kaže tudi kazalnik izvozne učinkovitosti (export performance)⁴⁹.

⁴⁷ Na večini ostalih trgov EU so se v 2015 ugodna gibanja nadaljevala.

⁴⁸ Izstopa predvsem severno in južnoameriški uvoz, kar je zaradi precej večjega deleža teh držav v skupnem svetovnem uvozu oz. v uvozu naših trgovinskih partneric (14, med njimi ZDA) v primerjavi z deležem v našem izvozu, vplivalo na padec slovenskega tržnega deleža.

⁴⁹ Izvozna učinkovitost (ang. export performance) se je v 2015 povečala za 1,5 %, kar je manj kot v 2014 (2,6 %).

Slika 18: Tržni deleži blaga Slovenije na tujih trgih (levo) in dekompozicija spremembe tržnega deleža blaga na svetovnem trgu (desno)**

Vir: UN, SURS, Eurostat, WIW, US Census Bureau, preračuni UMAR.

Opomba: * Z deleži našega izvoza v 14 partneric. ** Proizvodna in geografska struktura v baznem letu (začetna proizvodna in geografska specializacija) pokazata, ali je država specializirana v sektorjih z dinamičnim uvoznim povpraševanjem in ali so trgovinske partnerice dinamični trgi. Preostali dve komponenti, rast tržnega deleža po posameznih geografskih destinacijah oz. produktih trgih, pa pokazata, ali se tržni deleži na posameznih trgih (geografskih oz. produktih) povečujejo. Slednji dve komponenti predstavljata konkurenčnost izvoza v analiziranem obdobju. Dekompozicija spremembe tržnega deleža je narejena posebej za geografski in proizvodni komponenti. Zato je sprememba tržnega deleža, prikazana na sliki, enaka vsoti vseh štirih komponent deljeno z dva (A closer look...v Quarterly Report on Euro Area, 2012).

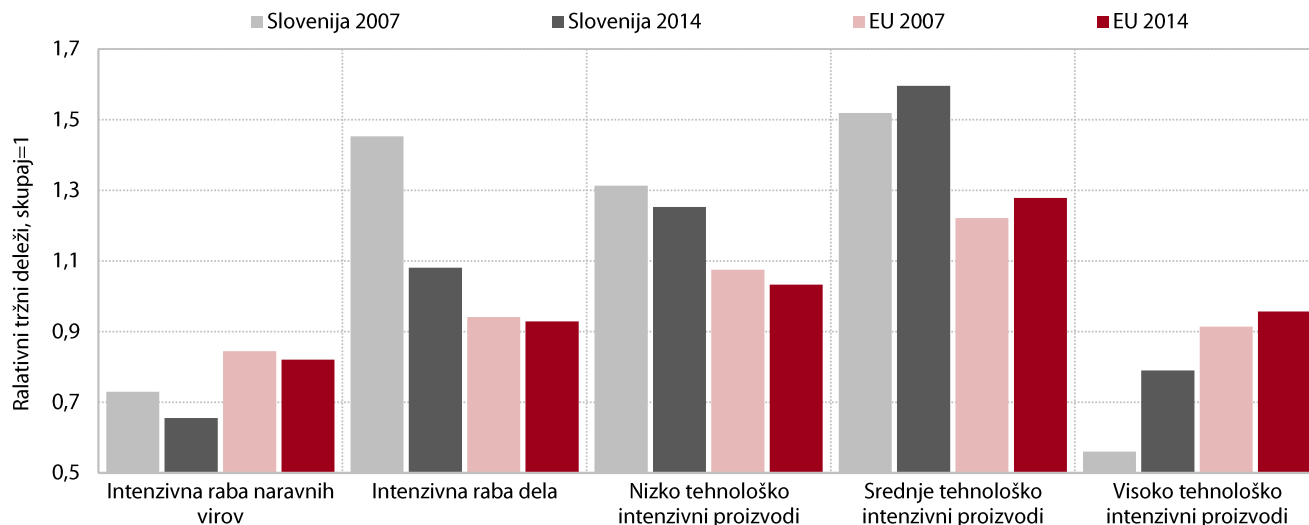
Rast tržnega deleža po letu 2012 je bila posledica izboljšanja stroškovne konkurenčnosti, v letih 2013 in 2014 pa tudi strukture izvoza. Na izboljšanje konkurenčnosti je pomembno vplivalo znižanje stroškov dela na enoto proizvoda v menjalnem sektorju, zlasti v predelovalnih dejavnostih, ki je prisotno v zadnjih petih letih. Obdobje od leta 2012 je zaznamovalo tudi izboljšanje pogojev menjave, povezano z nizkimi cenami surovin na svetovnem trgu. Nižji stroški podjetij (dela in materiala) so se po naši oceni delno prenesli v znižanje cen. Omogočili pa so tudi povečanje dobičkov, ki zlasti v razmerah omejenega dostopa do drugih virov financiranja predstavljajo pomemben potencial za nove investicije, nujne za nadaljnje ohranjanje in izboljševanje konkurenčnega položaja podjetij. Učinek strukture izhaja iz razlik v sestavi domačega izvoza v primerjavi s sestavo svetovnega uvoznega povpraševanja. Potem ko je bil v obdobju 2008–2012 učinek sestave našega izvoza (proizvodne in geografske usmerjenosti izvoza) na rast tržnega deleža močno negativen, je bilo v letih 2013–2014 več kot tretjino povečanja tržnega deleža na svetovnem trgu posledica strukturnih učinkov, tj. relativno hitrejša rasti uvoznega povpraševanja na najpomembnejših slovenskih izvoznih trgih v primerjavi z manj pomembnimi trgi.

Spremembe v sestavi blagovnega izvoza po začetku krize so z vidika konkurenčnosti gospodarstva ugodne, a še premalo intenzivne, da bi se približali tehnološki zahtevnosti izvoza v EU. K okrevanju izvoza v preteklih letih je pomembno prispevala rast tehnološko zahtevnejših proizvodov, potem ko je bilo njihovo zmanjšanje ob padcu izvoza v začetku krize med najmanjšimi. To je vodilo v precejšnjo spremembo sestave blagovnega izvoza v smeri okrepitve deleža visokotehnološko zahtevnih proizvodov (za okoli 5 o. t.) in zmanjšanja predvsem nizkotehnoloških in delovno intenzivnih proizvodov. Delež visokotehnoloških proizvodov je od leta 2012 višji kot v povprečju v novih članicah EU, precej pa še zaostaja za povprečjem EU (glej kazalnik 2.5). S tem se je izboljšala tudi struktura tržnega deleža v izvozu blaga. Slovenija je v primerjavi s predkriznim letom 2007 povečala tržni delež, ki ga na svetovnem trgu dosega v izvozu visokotehnoloških proizvodov, najbolj pa se je zmanjšal tržni delež delovno intenzivnih proizvodov (v 2007–2014 za okoli tretjino). Relativni⁵⁰ tržni delež visokotehnoloških proizvodov pa je kljub povečanju še vedno precej

⁵⁰ Razmerje med tržnim deležem visokotehnoloških proizvodov na svetovnem trgu in skupnim tržnim deležem blaga na svetovnem trgu.

nižji kot v EU. V mednarodni primerjavi sicer izstopa razmeroma visok relativni delež srednjetehtnoloških proizvodov, ki je razmeroma stabilen.

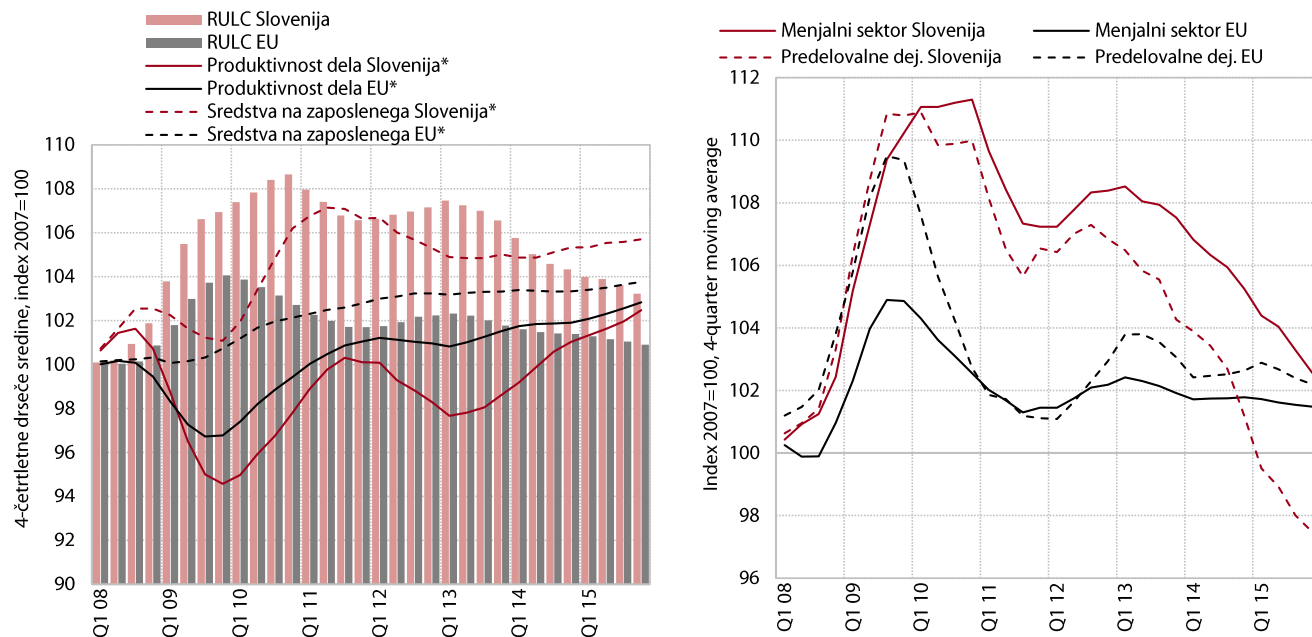
Slika 19: Relativni* tržni deleži glede na faktorsko sestavo izvoza blaga

Vir: UN, Unctad, preračuni UMAR. Opomba: * Relativni tržni delež je tržni delež za posamezno skupino proizvodov v primerjavi s celotnim tržnim deležem blaga na svetovnem trgu.

Izboljševanje stroškovne konkurenčnosti se je nadaljevalo tudi v letu 2015. Po precejšnjem poslabšanju v obdobju 2008–2010 se stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva od leta 2011 izboljšuje. Ob deprecijaciji nominalnega tečaja so bila ugodna gibanja predvsem posledica padca stroškov dela na enoto proizvoda. Ta je v letih 2011–2013 večinoma izhajal iz prilagajanja trga dela (plač in zaposlenosti) skromni gospodarski aktivnosti v menjalnem sektorju, še posebej v predelovalnih dejavnostih. V obdobju 2014–2015 pa sta k nadaljnjemu zmanjšanju prispevala predvsem višja gospodarska aktivnost in ohranjanje skromne rasti stroškov dela. Stroškovno prilagajanje je bilo še naprej najintenzivnejše v predelovalnih dejavnostih. Njihovi stroški dela na enoto proizvoda so v 2015 padli že precej pod raven iz predkriznega leta 2007, medtem ko so bili v povprečju EU še nekoliko višji, kar kaže na precejšnje izboljšanje stroškovne konkurenčnosti izvoznikov blaga v tem obdobju.

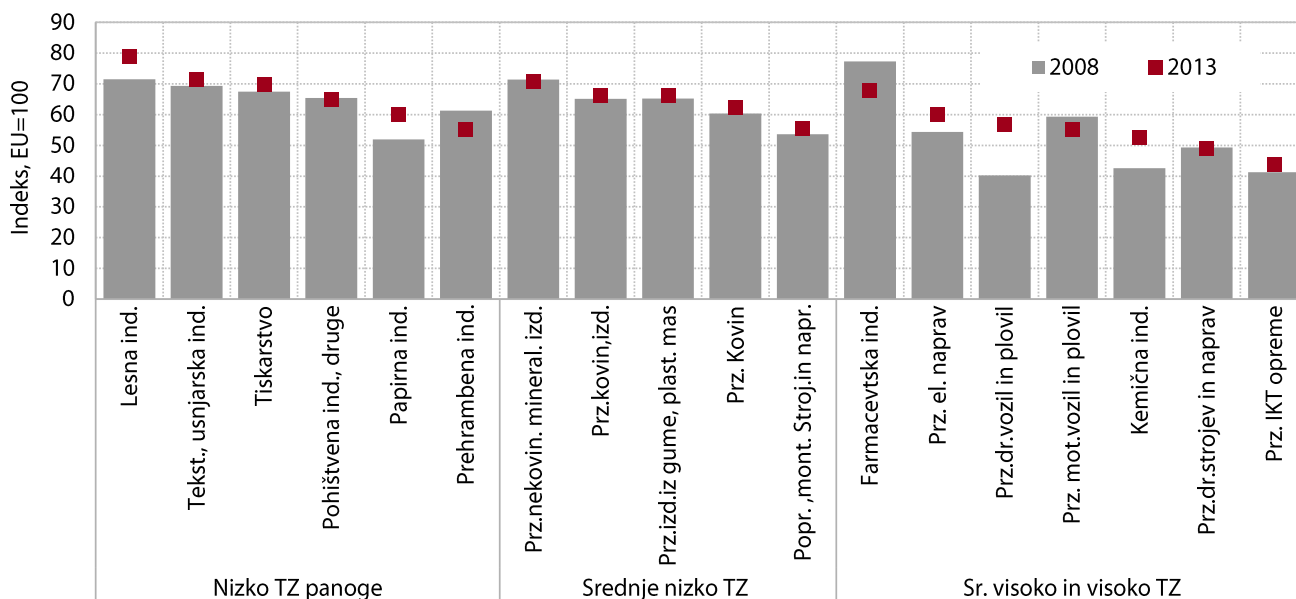
Slika 20: Realni stroški dela na enoto proizvoda, Slovenija in EU

Vir: Eurostat portal page – National Accounts, 2016.
Opomba: * Realno, deflator BDP.

Zaostanek v produktivnosti predelovalnih dejavnosti za povprečjem EU se od leta 2012 zmanjšuje, a ostaja visok v tehnološko zahtevnejših dejavnostih, ki so pomembno gonilo rasti blagovnega izvoza. Predelovalne dejavnosti so največ prispevale k okrevanju produktivnosti celotnega gospodarstva po letu 2009. Njihova rast je do leta 2012 izhajala predvsem iz tehnološko zahtevnejših in najbolj izvozno usmerjenih dejavnosti, k čemur je poleg znotrajsektorske rasti prispevala tudi krepitev njihovega deleža v strukturi panoge. V naslednjih letih (2013–2014) pa je bil za rast produktivnosti predelovalnih dejavnosti še pomembnejši prispevek srednje nizko in nizko tehnološko zahtevnih dejavnosti. V tem obdobju se je produktivnost predelovalnih dejavnosti izboljšala tudi bolj kot v povprečju v EU in leta 2014 dosegla 65 % evropskega povprečja, potem ko je pred letom 2013 več let stagnirala na okoli 60 %. Kljub izboljšanju je zaostanek za povprečno produktivnostjo v EU še vedno velik, v povprečju najbolj zaostajajo tehnološko zahtevnejše dejavnosti. Pri tem se je v dveh za slovenski izvoz zelo pomembnih tehnološko zahtevnejših dejavnostih (farmacija in proizvodnja vozil) zaostanek za EU v tem obdobju povečal. Produktivnost predelovalnih dejavnosti sicer ostaja najvišja med novimi članicami EU, ki so, z izjemo baltskih držav, od začetka krize napredovale počasneje.

Slika 21: Produktivnost predelovalnih dejavnosti v primerjavi z EU

Vir: Eurostat portal page – National Accounts, 2016; preračuni UMAR. Opomba: TZ – tehnološka zahtevnost.

V izvozu storitev se v zadnjih letih povečuje pomen na znanju temelječih storitev, konkurenčnost storitvenega sektorja pa je še skromna. Storitve, zlasti na znanju temelječe⁵¹, lahko pomembno prispevajo h konkurenčnosti gospodarstva bodisi neposredno preko izvoza bodisi posredno z njihovo uporabo v proizvodnji izdelkov⁵². V Sloveniji je pomen tržnih storitev v dodani vrednosti gospodarstva precej nižji kot v povprečju v EU, razlika se je v zadnjih nekaj letih še povečala⁵³. Višji kot v EU je le delež t. i. tradicionalnih storitev (trgovina, promet, gostinstvo), med ostalimi pa v zadnjem obdobju prihaja do pozitivnih premikov zlasti pri storitvah, ki temeljijo na znanju⁵⁴. Njihovo okrevanje pretežno sloni na preusmerjanju na tuje trge, ki se je okrepilo zlasti v letih 2013 in 2014. Kljub temu je njihov delež v skupnem izvozu storitev v mednarodni primerjavi še majhen, saj za povprečjem EU zaostaja za več kot 10 o. t. (glej kazalnik 2.6). Skromna ostaja tudi izvozna konkurenčnost storitvenega sektorja, saj tržni delež v tujini v zadnjem obdobju večinoma stagnira na ravni, ki je nižja kot pred začetkom krize. Rezerve pa ostajajo tudi pri vključenosti storitev v proizvodnjo in izvoz drugih dejavnosti. Kljub temu da je delež storitev v izvozu predelovalnih dejavnosti v mednarodni primerjavi razmeroma visok, je namreč v njem pomen domačih storitev še nizek. Čeprav raste, je bilo povečanje od leta 1995 skromno in kaže na šibko konkurenčnost domačih storitev. Eden od razlogov za to je nizek obseg neposrednih tujih naložb (glej kazalnik 2.8), saj analize kažejo, da največjo oviro za dvig multifaktorske produktivnosti v storitvah predstavljajo ravno različne ovire za NTI⁵⁵. NTI v storitvah so posebej pomembne z vidika pridobivanja specifičnih znanj v trženju storitev, uvajanja inovativnih poslovnih modelov ter večje uporabe digitalnih storitev.

Tabela 2: Tržni delež slovenskega izvoza storitev v uvozu storitev EU

V %	Delež v izvozu storitev, 2014	Tržni delež				
		2010	2011	2012	2013	2014
Storitve	100,0	0,33	0,33	0,32	0,32	0,31
Od tega: Transport	27,5	0,40	0,43	0,43	0,42	0,45
Potovanja	37,0	0,70	0,69	0,66	0,65	0,61
Na znanju temelječe storitve	22,3	0,16	0,16	0,15	0,16	0,16
- Telekom., računalniške in inf. storitve	8,2	0,24	0,28	0,27	0,26	0,26

⁵¹ Med na znanje temelječe storitve vključujemo informacijske in komunikacijske (SKD J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (SKD M).

⁵² Te storitve namreč omogočajo večje razlikovanje proizvodov na trgu, ponudbo celovitih rešitev za kupce ali uvajanje novih poslovnih modelov (European Service Innovation Centre, 2014).

⁵³ Na 7,2 o. t. v letu 2014 (zadnji podatek).

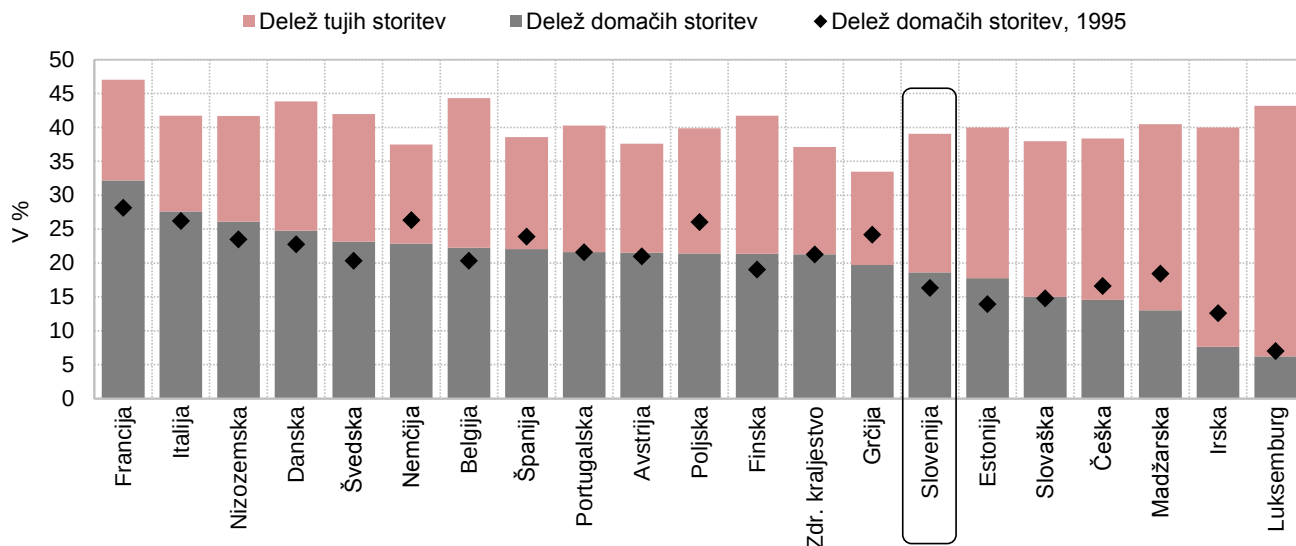
⁵⁴ Od začetka krize sta se zmanjšala predvsem deleža finančnih storitev (K) in dejavnosti poslovanja z nepremičninami (L). Finančne storitve podrobneje obravnavamo v poglavju 1.3.

⁵⁵ Van der Marel, 2012.

- Ostale poslovne storitve	14,0	0,14	0,13	0,11	0,12	0,12
Ostale storitve*	13,2	0,15	0,16	0,17	0,18	0,16

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance, 2016; preračuni UMAR. Opomba: * V skupino ostale storitve se uvrščajo storitve predelave, vzdrževanja in popravila blaga, gradbene, zavarovalne, pokojninske in finančne storitve, nadomestila za uporabo intelektualne lastnine, osebne, kulturne, rekreacijske in državne storitve.

Slika 22: Delež dodane vrednosti storitev v izvozu predelovalnih dejavnosti, 2011

Vir: OECD, 2016; preračuni UMAR. Opomba: Podatki so na voljo za države EU, ki so članice OECD.

Nadaljnja deregulacija storitev bi pozitivno vplivala na konkurenčnost gospodarstva in raven bruto domačega proizvoda. Analize kažejo, da ima liberalizacija storitev pozitivne učinke na njihovo učinkovitost in s tem na konkurenčnost celotne ekonomije⁵⁶. V Sloveniji se je od leta 2010 do leta 2015 število reguliranih poklicev zmanjšalo predvsem zaradi deregulacije na področju obrti, a je še precej višje kot v povprečju v EU. Po oceni OECD je regulacija visoka predvsem pri poklicnih storitvah, pri katerih izstopajo zlasti ovire za vstop v panogo. Naša simulacija je pokazala, da bi zmanjšanje največjih ovir za vstop na trge najbolj reguliranih poklicnih storitev (po oceni OECD so to arhitekturne, pravne, računovodske in tehnične storitve) na raven povprečja držav OECD imelo določene srednje in dolgoročno pozitivne učinke na gospodarsko aktivnost⁵⁷. V drugih pogosto reguliranih storitvah, kot so trgovina in mrežne dejavnosti, v Sloveniji ni posebnih zakonodajnih ovir za vstop v panogo, je pa v mrežnih delež državne lastnine še vedno nadpovprečen⁵⁸. Na dokaj konkurenčne razmere na teh trgih sicer kažejo različni kazalniki konkurence, ki se izboljšujejo⁵⁹.

Slovenija kot majhna država sodi med bolj odprta gospodarstva, vendar tako po vključenosti v mednarodne trgovinske tokove kot po hitrosti vključevanja zaostaja za nekaterimi novimi članicami EU. Stopnja integracije, merjena s povprečnim deležem menjave (izvoz in uvoz) s tujino, je bila po neprekinjenem povečevanju od leta 2009 v letih 2014 in 2015 najvišja doslej (72,6 % BDP). Vendar pa je bila Slovenija po tem kazalniku med državami EU šele na 11. mestu, čeprav je trgovinska poveznost z drugimi državami praviloma večja pri manjših državah. Še slabše se je uvrstila po hitrosti povezovanja⁶⁰, kjer je zaostala za številnimi novimi članicami EU, kljub temu da so mnoge med njimi

⁵⁶ Monitor on competitiveness and trade performance (EK), 2015.

⁵⁷ Simulacija je bila izvedena z dinamičnim stohastičnim modelom splošnega ravnotežja QUEST. Šok smo določili na podlagi kazalnika OECD o regulaciji proizvodnih trgov (PMR), ki smo ga prevedli v ustrezno znižanje marže vmesnih proizvodov v modelu. Zmanjšanje največjih ovir za vstop v panogo (obvezno članstvo v zbornicah, leta obvezne prakse in število storitev, za katere je predpisana določena izobrazba) na raven povprečja OECD bi znižalo vrednost kazalnika PMR za približno 1 točko, kar bi ustrezalo znižanju marže v sektorju vmesnih proizvodov za 0,36 o. t., BDP pa bi bil dolgoročno višji za nekaj manj kot 0,1 % (več glej Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji, 2016).

⁵⁸ Koske et al., 2015.

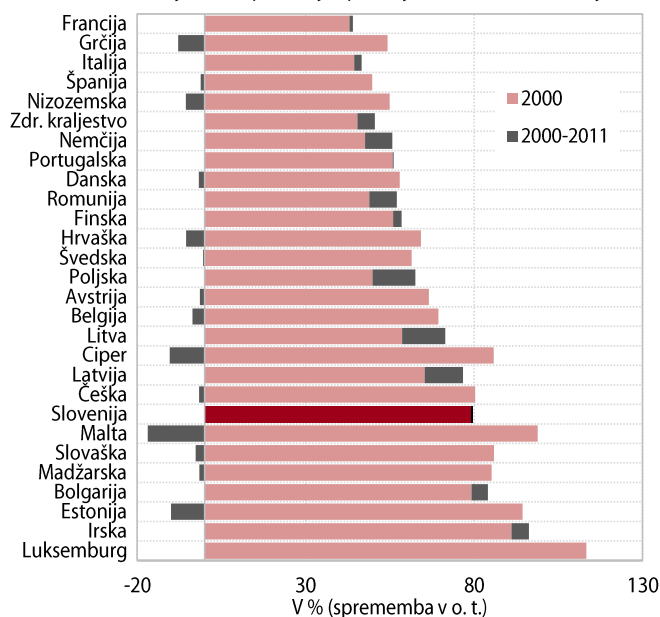
⁵⁹ V trgovini na drobno, kjer pretežno prodajajo živila, je koncentracija, merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom s 3.387 leta 2006, ko je bila najvišja, padla na 2.117 v letu 2014 (meja visoke koncentracije je pri vrednosti indeksa 1.800), delež glavnega ponudnika pa s 53 % na 38 %. Za mrežne dejavnosti glej kazalnik 2.7.

⁶⁰ Na 21. mesto po povečanju stopnje mednarodne trgovinske povezanosti v obdobju od začetka krize.

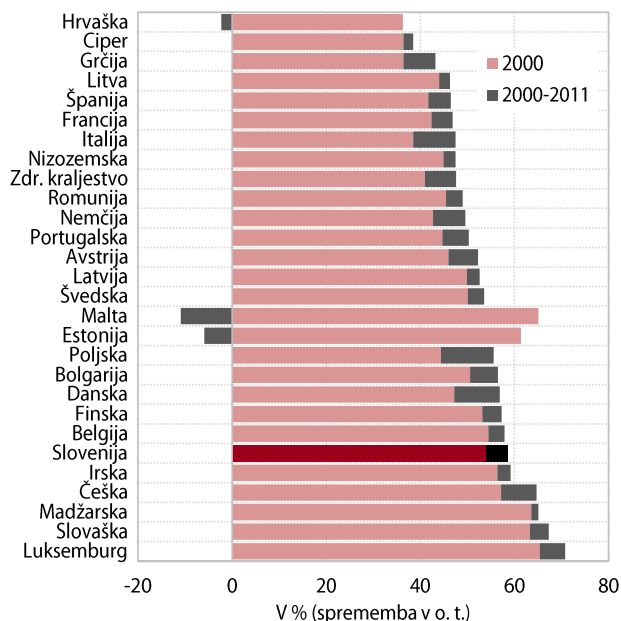
bile že v izhodiščnem letu primerjave bolj vključene v mednarodne trgovinske tokove. Nekoliko boljši položaj Slovenije kažejo kazalniki, ki se razvijajo v zadnjem času in povezanost merijo s trgovino v dodani vrednosti, vendar pa so na voljo le za bolj oddaljena leta. Po razmerju med vsoto tuje dodane vrednosti v domačem povpraševanju in domače dodane vrednosti v tujem povpraševanju glede na celotno dodano vrednost države se je Slovenija po zadnjih podatkih za 2011 uvrstila na 8. mesto v EU, po indeksu participacije v globalnih verigah vrednosti⁶¹ pa na 6. mesto. To sicer kaže, da Slovenija sodi med bolj odprta gospodarstva, hkrati pa visoka vključenost nekaterih drugih novih članic v mednarodne trgovinske povezave opozarja na določen neizkoriščen potencial za Slovenijo. To še zlasti velja, če upoštevamo, da je slika zelo podobna tudi glede izvoza (glej Okvir 5) kot ključnega dejavnika našega gospodarskega okrevanja v zadnjih letih.

Slika 23: Stopnja zunanjetrgovinske povezanosti v dodani vrednosti

Vsota tuje dodane vrednosti v končni domači potrošnji in domače dodane vrednosti v tuji končni potrošnji v primerjavi z dodano vrednostjo

Indeks participacije v globalnih verigah vrednosti

Vir: Trade in value added (OECD), 2015; preračuni UMAR.

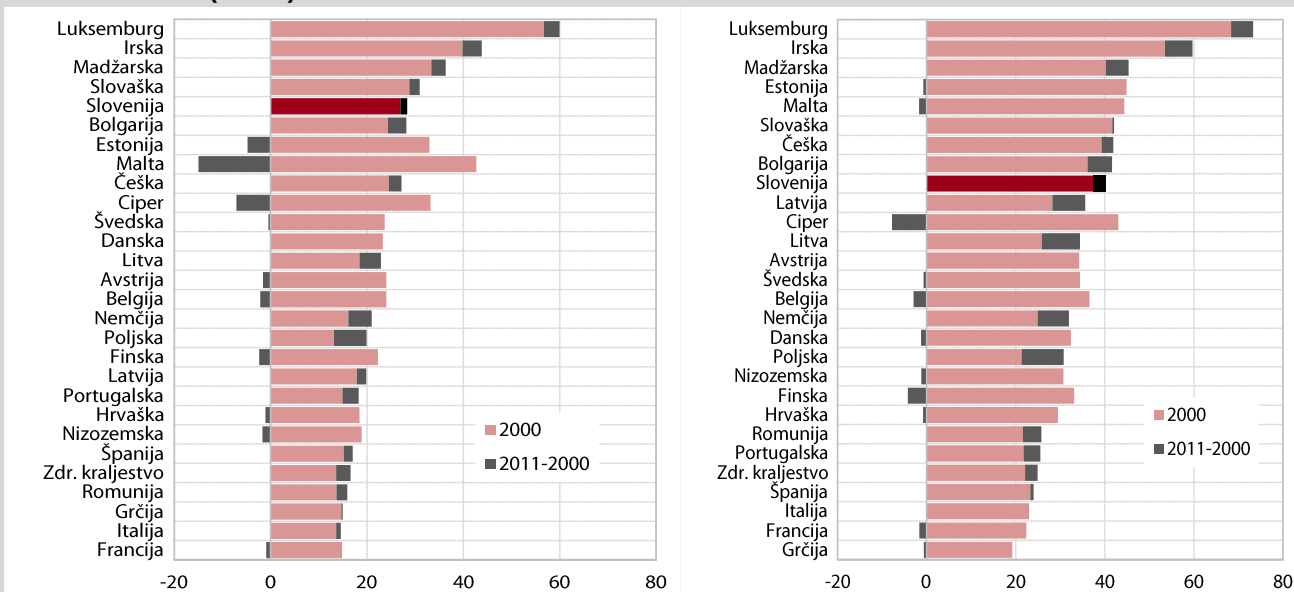
⁶¹ T. i. Koopmanov indeks participacije (Koopman et al, 2010), ki je sestavljen iz stopnje vzvodnih (backward participation) in nizvodnih (forward participation) mednarodnih trgovinskih povezav. Vzvodne povezave so izmerjene z uvozno komponento izvoza, nizvodne povezave pa s prispevkom doma proizvedenih proizvodov, ki se uporabljajo v proizvodnji za izvoz v drugih državah.

Okvir 5: Izvozna usmerjenost slovenskega gospodarstva – primerjava bruto izvoza in izvoza dodane vrednosti

Merjenje izvozne usmerjenosti gospodarstva z deležem bruto izvoza v BDP ima več pomanjkljivosti, zato se v zadnjem obdobju vse bolj uporabljajo dodatna merila. Prva pomanjkljivost je ta, da bruto izvoz vsebuje tudi uvožene inpute. Čim večji je delež uvoženih inputov v bruto izvozu, tem slabše merilo izvozne usmerjenosti je bruto izvoz. Načeloma velja, čim manjše je gospodarstvo, večji je delež uvoženih inputov v bruto izvozu. Druga slabost je, da pri deležu bruto izvoza v BDP primerjamo bruto in neto vrednosti. Zaradi tega se v analizi izvozne usmerjenosti gospodarstva vse bolj uporablja merilo izvoza dodane vrednosti, ki bolje odraža dejansko izvozno usmerjenost gospodarstva in pomen ter učinek izvoza za rast gospodarstva. Z vidika merjenja učinka izvoza na gospodarsko rast je najustreznejši kazalnik izvozne usmerjenosti gospodarstva delež z izvozom povezane dodane vrednosti v celotni dodani vrednosti.

Slovenija je tako po merilu bruto izvoza kot po merilu izvoza dodane vrednosti med bolj izvozno usmerjenimi gospodarstvi EU, kljub temu pa je kar nekaj novih članic EU izvozno uspešnejših. Delež bruto izvoza v celotni proizvodnji¹ slovenskega gospodarstva je bil leta 2011 28,3 %, s čimer je bila Slovenija na petem mestu med državami EU, po povečanju v obdobju 2000–2011 pa približno na sredini. Ker je Slovenija majhna država, velik del bruto izvoza odpade na uvožene inpute, ustrezno manjši pa je *delež domače dodane vrednosti v bruto izvozu*. Ta je leta 2011 vseboval 63,8 % domače dodane vrednosti, kar je osmi najnižji delež med državami EU. V obdobju 2000–2011 se skoraj ni spremenil, pri čemer se je pri večini držav EU zmanjšal. Kljub podpovprečnemu deležu domače dodane vrednosti v bruto izvozu, pa je bil leta 2011 *delež z izvozom povezane domače dodane vrednosti v celotni proizvodnji* slovenskega gospodarstva še vedno med najvišjimi v EU, 18,1 %. Podobno velja tudi za *delež z izvozom povezane dodane vrednosti v celotni dodani vrednosti*, ki je bil leta 2011 40,3 %, tj. deveti najvišji v EU. Slovenija je torej tudi po kazalnikih izvoza dodane vrednosti relativno visoko izvozno usmerjeno gospodarstvo, vendar pa je hkrati očitno, da jo ob relativno večjem napredku v obdobju 2000–2011 po izvozni usmerjenosti prehiteva vse več novih članic EU.

Slika: Delež bruto izvoza v celotni proizvodnji (levo) in delež z izvozom povezane dodane vrednosti v celotni dodani vrednosti (desno)

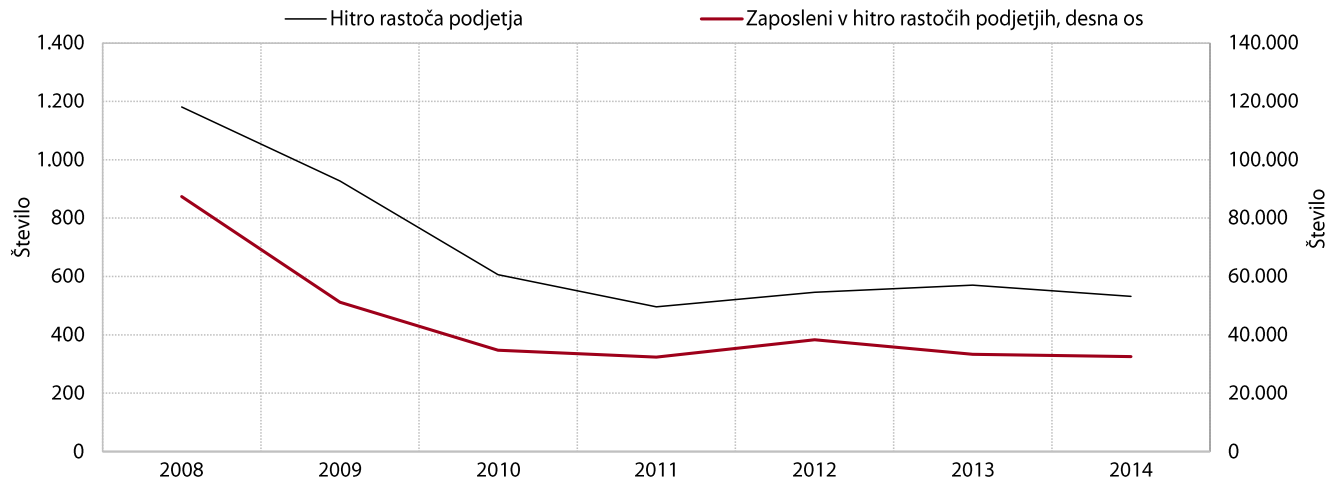
Vir: Trade in value added (OECD in WTO), 2015; preračuni UMAR.

¹ Celotna bruto proizvodnja vključno z vmesno porabo.

Procesa privatizacije in prestrukturiranja podjetniškega sektorja sta v letih 2014 in 2015 pripeljala do precejšnjega povečanja vhodnih NTI v Slovenijo. Povečanje, ki je sledilo šibkemu napredku v predhodnih letih, je izhajalo predvsem iz močnejših prilivov lastniškega kapitala kot posledica ponovnega zagona privatizacije in prestrukturiranja podjetij (glej poglavje 2.4) in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Ugodna so tudi pričakovanja podjetij s tujim kapitalom. Anketa SPIRIT-a kaže na povečanje prodaje in zaposlenosti precejšnjega deleža teh podjetij, približno tretjina pa naj bi jih leta 2016 tudi razširila dejavnost. Glede na skromne prilive NTI v preteklih letih, pa je bila Slovenija v mednarodni primerjavi leta 2014 (zadnji podatek) še vedno med državami z najnižjim stanjem NTI pa tudi z njegovim najmanjšim povečanjem v daljšem časovnem obdobju. Izhodne NTI v nasprotju z vhodnimi zadnji dve leti zaostajajo za ravnmi iz predhodnih let, v primerjavi z drugimi srednjeevropskimi novimi članicami EU pa Slovenija po njihovem deležu glede na BDP zaostaja le za Madžarsko in Estonijo.

Kazalniki podjetniške aktivnosti v zadnjih letih ne kažejo izboljšanja. Zgodnja podjetniška aktivnost (delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo), ki se je od začetka krize v razmerah povečanega subvencioniranja samozaposlovanja brezposelnih precej povečala, se po letu 2013 zmanjšuje. Tako kot vsa leta po začetku krize ostaja skromen delež zgodnjih podjetnikov, ki se za podjetništvo odločajo zaradi zaznanih poslovnih priložnosti. Delež tistih, ki se v podjetništvo vključujejo zaradi nuje, pa se je v krizi precej povečal. To kaže, da so v preteklih letih nova podjetja nastajala predvsem zaradi nujnosti samozaposlitve, manj pa zaradi inovativnih rešitev, ki bi imele potencial za širitev podjetja. Posledično število hitro rastočih podjetij, ki običajno prinašajo nove naložbe in delovna mesta, zadnja leta vztraja na izjemno nizki ravni, njihov delež med vsemi podjetji pa je med najnižjimi v EU (glej kazalnik 2.9). Spodbudnejši so podatki o zagonskem podjetništvu, saj se je v letih 2014 in zlasti 2015 močno povečala vrednost vložkov v zagonska podjetja slovenskih ustanoviteljev. Vendar so za zdaj večino teh sredstev zbrala podjetja, ki delujejo v tujini, z izboljšanjem podpornega okolja za podjetništvo pa bi v prihodnji letih lahko več novih zagonskih podjetij nastalo tudi v Sloveniji (glej Okvir 6).

Slika 24: Hitro rastoča podjetja*, Slovenija

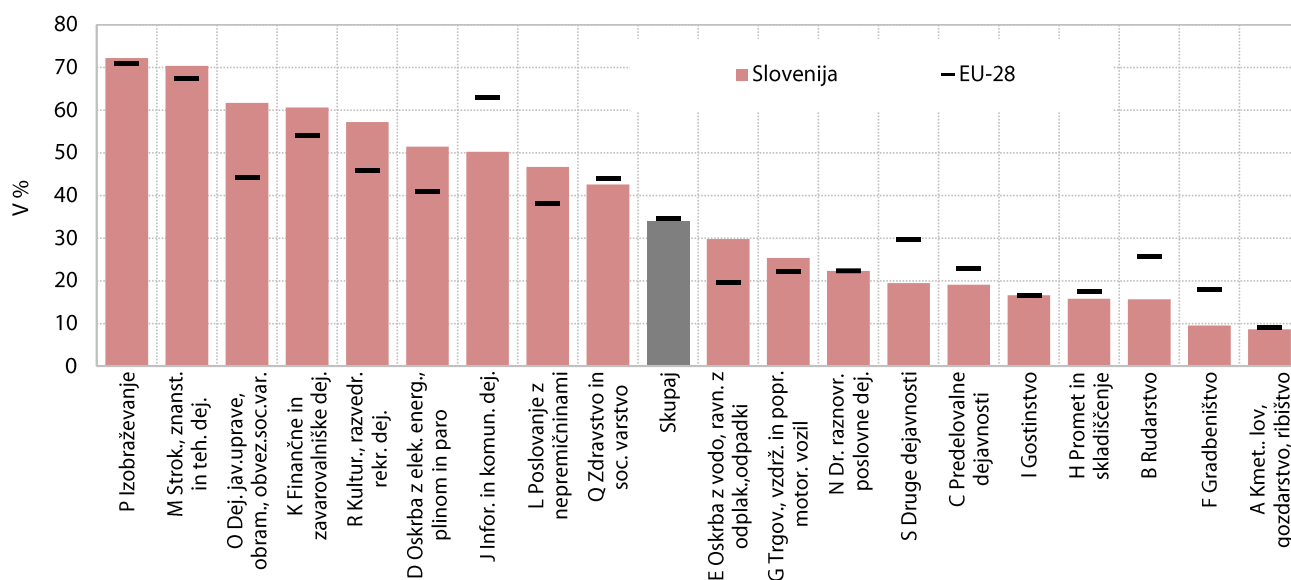
Vir: SURS. Opomba: * Hitro rastoče podjetje je podjetje z več kot 10-odstotno povprečno letno rastjo števila zaposlenih v zadnjem triletnem obdobju, ki ima v prvem letu tega obdobja več kot 10 zaposlenih.

2.2 Človeški kapital

Večja in učinkovitejša vlaganja v znanje spadajo med glavne vzvode za okrepitev potenciala gospodarske rasti. V Sloveniji je človeški kapital kot eden glavnih dejavnikov konkurenčnosti in dolgoročne rasti premalo učinkovito uporabljen. Delež visoko izobraženega prebivalstva je sicer v mednarodnem merilu dokaj visok, a njegova sestava po vedah in veščinah ne ustreza povpraševanju podjetniškega sektorja. Poleg tega se Slovenija v zadnjih letih sooča s povečanim odseljivanjem visoko izobraženih prebivalcev. Glede na zmanjševanje generacij mladih za vpis v terciarno izobraževanje (demografske spremembe) in napovedane večje potrebe gospodarstva po visoko izobraženi delovni sili bo zato v prihodnje vse večji izziv zagotoviti zadosten obseg kadrov z ustreznimi znanji in veščinami.

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo je dosegel povprečje EU, vendar zagotavljanje ustrezno izobražene delovne sile ostaja izziv tudi v prihodnje. Izboljševanje izobrazbene strukture odraslih (25–64 let) in delovno aktivnih v preteklih letih (glej kazalnik 2.10) je rezultat dolgoletne visoke vključenosti mladih v terciarno izobraževanje, pa tudi strukturnih učinkov zaradi upokojevanja starejših in zaposlovanja mlajših, med katerimi je več terciarno izobraženih. Kljub povečanemu deležu terciarno izobraženih pa podjetja premalo izkoriščajo možnosti za dvig dodane vrednosti z uporabo znanj terciarno izobraženih. Čeprav se je delež terciarno izobraženih od začetka krize, ob varčevalnih ukrepih v javnem, najbolj povečal v zasebnem sektorju, je tu namreč veliko nižji in pod povprečjem EU. Zagotavljanje ustrezno izobražene delovne sile ostaja izziv tudi v prihodnje, saj se Slovenija ob demografskih spremembah (manjših generacijah mladih za vpis v terciarno izobraževanje) v zadnjih letih sooča tudi z okrepljenim odseljevanjem terciarno izobraženih v tujino. Hkrati je v prihodnje pričakovati povečano povpraševanje po izobraženi delovni sili, saj naj bi bilo po napovedih Cedefopa⁶² v prihodnje v Sloveniji na voljo največ prostih delovnih mest ravno za terciarno izobražene.

Slika 25: Delež delovno aktivnega prebivalstva, starega 25–64 let, s terciarno izobrazbo, 2014

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Opomba: Dejavnosti javnih storitev so dejavnosti O, P in Q, dejavnosti zasebnega sektorja pa dejavnosti A–N in R–S.

Terciarno izobraževanje se prepočasi odziva na potrebe podjetniškega sektorja. V krizi se je precej zaostрил problem zaposlovanja terciarno izobraženih. Stopnja njihove brezposelnosti se je od začetka krize povišala bolj kot v povprečju v EU (glej kazalnik 3.5). Med letoma 2010 in 2014 se je nadpovprečno (glede na EU) zvišal tudi delež mladih (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere ne potrebujejo te izobrazbe⁶³. Poleg manjšega povpraševanja po delovni sili v krizi je eden pomembnejših razlogov za to že dalj časa premalo usklajena struktura ponudbe in povpraševanja po diplomantih različnih ved. Z znatnim upadom deleža vpisanih na družbenih in poslovnih vedah ter pravu v zadnjih desetih letih so se nekoliko zmanjšala nesorazmerja glede področja izobraževanja. Poleg teh pa ostajajo še precejšnja neskladja v veščinah, ki so posledica preskromnega upoštevanja dolgoročnih potreb podjetij po kadrih. Slovenija za razliko od več držav EU ne spremlja sistematično prehoda diplomantov iz visokega šolstva na trg dela⁶⁴. To pomankljivost naj bi odpravila nadgradnja evidence o študentih in diplomantih s sistemom za spremljanje zaposljivosti visokošolskih diplomantov. Za zmanjšanje problema zaposljivosti

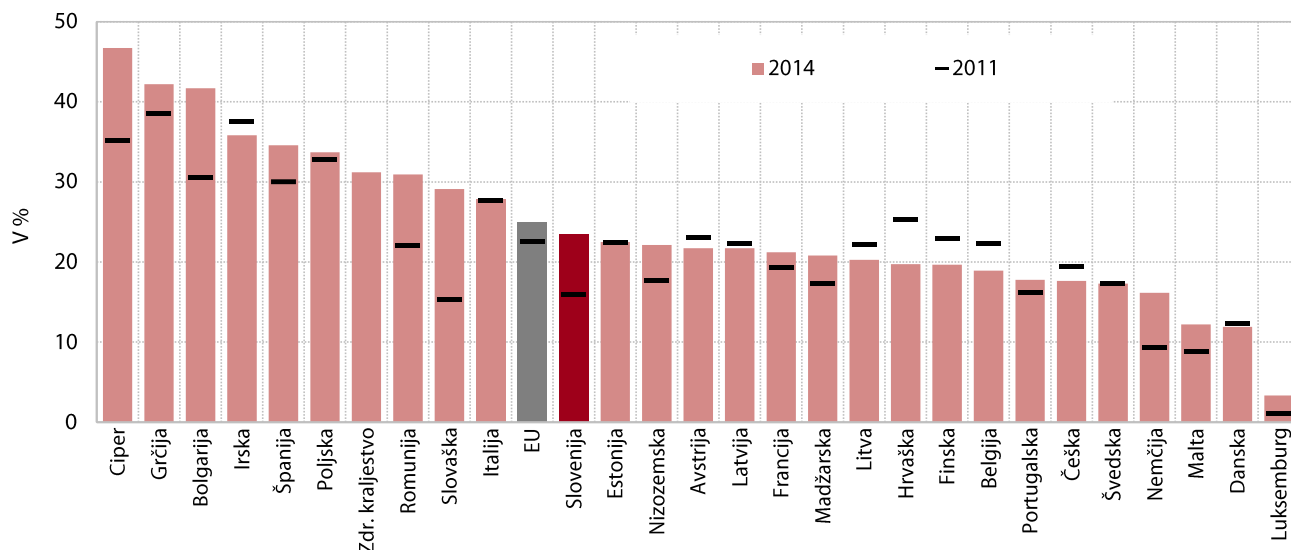
⁶² Slovenia: Skills forecasts up to 2025, 2015.

⁶³ Education and Training Monitor 2015, 2015.

⁶⁴ Eurydice Brief. Modernisation of Higher Education in Europe, 2015.

terciarno izobraženih se je v letih 2014 in 2015 izvajal ukrep za povečanje sodelovanja med visokim šolstvom in podjetniškim sektorjem⁶⁵, ki pa je bil zelo omejen po številu vključenih.

Slika 26: Delež mladih (25-34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne rabijo

Vir: Education and Training Monitor 2015, 2015.

Anomalije pri vpisu v terciarno izobraževanje se zmanjšujejo, napredek v kakovosti pa je počasen. Navidezne vpise v višjem strokovnem izobraževanju je od šolskega leta 2014/2015 omejil Zakon o višjem strokovnem izobraževanju, na visokošolskem študiju pa elektronska prijava, ki omogoča preverjanje podatkov iz evidence študentov in diplomantov. Posledično se je v tem šolskem letu zelo zmanjšalo število vpisanih, ki ga ne moremo pripisati le demografskim spremembam. Tudi delež absolventov in študentov s podaljšanim statusom se je zaradi omejitve pravice do koriščenja statusa študenta od šolskega leta 2012/2013 zelo znižal. Kljub napredku na tem področju ostajajo slabosti glede prehodnosti študentov v drugi letnik ter glede sistemske ureditve ponovnega vpisa v drugi letnik v višjih strokovnih šolah⁶⁶, kjer je prostor za boljšo ureditev. Na izboljšanje učinkovitosti študija bi lahko vplivalo tudi sistematično spremljanje dokončanja študija in osipa ter izvajanje aktivnosti za izboljšanje uspešnosti študentov pri študiju⁶⁷. Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja, ki je eden od kazalnikov kakovosti, se je v šolskem letu 2014/2015 izboljšalo na 16,8 in se je v zadnjih letih približalo povprečju držav EU, ki so članice OECD (16,0 leta 2013). Ker je ta premik predvsem posledica zmanjšanja navideznih vpisov, ocenjujemo, da se lahko njegov dejanski vpliv na izboljšanje kakovosti pokaže šele na daljši rok. V obdobju 2012–2015 sta bili s kakovostjo poučevanja zadovoljni dobri dve tretjini vpisanih v terciarno izobraževanje, kar Slovenijo uvršča v spodnjo polovico sodelujočih držav EU⁶⁸.

Sistem financiranja visokega šolstva premalo spodbuja njegovo kakovost in učinkovitost ter zaposljivost diplomantov. Javni izdatki za terciarno izobraževanje v BDP se od leta 2012 znižujejo (na 1,06 % BDP v 2014; dolgoletno povprečje: 1,28 %) zaradi krčenja transferov gospodinjstvom oz. šolajočim z uveljavitvijo nove socialne zakonodaje in ukrepov za uravnoteženje javnih financ. Podobno kot zasebni izdatki so primerljivi s povprečjem 21-ih držav EU, članic OECD. Ker pa ima Slovenija nadpovprečno visoko število vpisanih v terciarno izobraževanje, so izdatki na udeleženca izobraževanja kljub povečevanju nizki (glej kazalnik 2.11), kar zmanjšuje možnosti za izboljšanje kakovosti izobraževanja. Večjo kakovost bi lahko dosegli predvsem z bolj učinkovito rabo javnih sredstev in z višjimi zasebnimi izdatki. K temu je sicer deloma že prispevala omejitev navideznih vpisov, vendar Slovenija za razliko od

⁶⁵ Namen ukrepa Po kreativni poti do praktičnega znanja je bil podpreti razvoj kompetenc, pridobivanje praktičnega znanja in izkušeni študentov s projekti, ki se izvajajo v partnerstvu visokošolskih zavodov s podjetniškim sektorjem.

⁶⁶ V šolskem letu 2014/2015 je v drugem letniku znašal 40,4 % zaradi normativov za financiranje višjih strokovnih šol, ki upoštevajo študente, ki drugi letnik ponavljajo oz. ga ponovno obiskujejo zaradi prilagoditve študijskih obveznosti.

⁶⁷ Visokošolski zavodi v več državah EU v prvem letniku izvajajo tutorstvo oziroma mentorstvo, pridobivanje veščin za učinkovitejše učenje in (ali) organizacijske veščine (The European Higher Education Area in 2015, 2015).

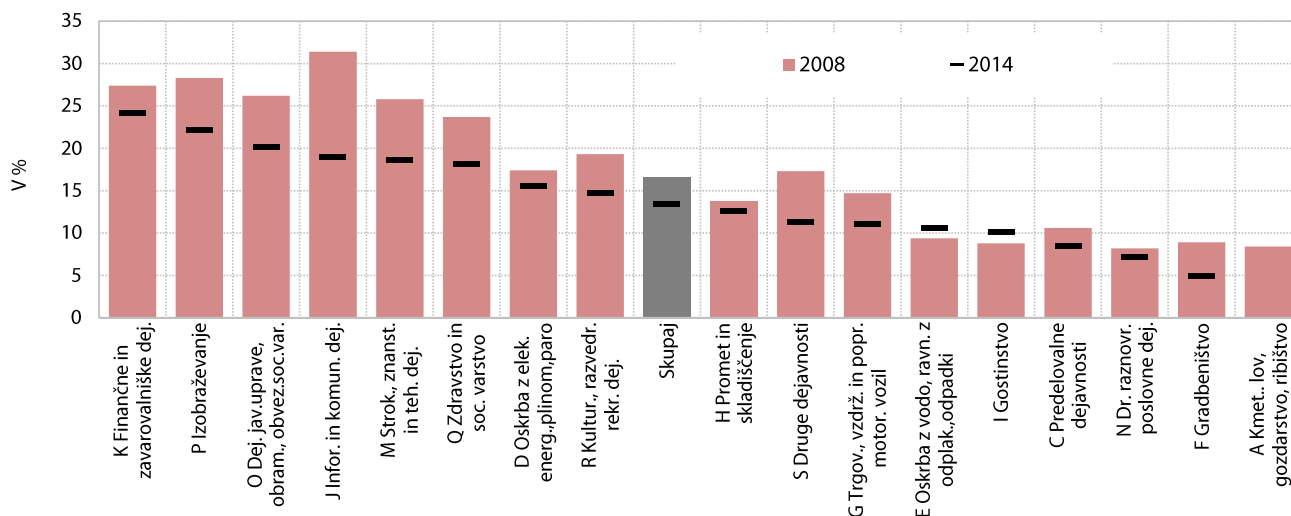
⁶⁸ Izsledki raziskave Eurostudent V (Hauschildt et al., 2015).

nekaterih drugih držav EU nima finančnih spodbud za povečanje učinkovitosti študija (na primer delno povračilo stroškov študija v primeru, da ga posameznik ne dokonča, šolnine)⁶⁹. Obstoječi sistem javnega financiranja visokošolskih zavodov tudi ne spodbuja dovolj učinkovitosti študija in njegove kakovosti ter zaposljivosti vpisanih⁷⁰. Ob zmanjševanju števila vpisanih bi večjo učinkovitost v rabi javnih sredstev lahko dosegli tudi z racionalizacijo mreže visokošolskih zavodov in števila študijskih programov.

Tudi srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje je premalo prilagojeno povpraševanju na trgu dela. Sooča se predvsem z naslednjimi problemi: pomanjkanje nekaterih poklicnih profilov⁷¹, nezadostna usklajenost izobraževalnih programov s potrebami podjetij in skromen obseg kadrovskega štipendiranja. Večjo motiviranost dijakov za vpis v poklicno izobraževanje in zmanjšanje omenjenih problemov bi lahko dosegli z vajeništvom in krepitvijo štipendiranja za deficitarne poklice⁷², saj je bilo na razpisu leta 2015 zanimanje večje od razpoložljivega števila štipendij.

Vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje se je od začetka krize zmanjšala. Zaradi potrebe po zmanjšanju stroškov v krizi je upadla tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Neugodna gibanja so se v večini dejavnosti nadaljevala tudi leta 2014. Vključenost delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje je v večini dejavnosti zasebnega sektorja nižja kot v javnih storitvah. Še zlasti je nizka v dejavnostih, kjer je več nizko izobraženih, saj Slovenija premalo spodbuja njihovo vključenost v primerjavi z nekaterimi drugimi EU državami⁷³. V preteklih letih so vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje podprli kompetenčni centri za razvoj kadrov⁷⁴, ki so imeli tudi številne druge pozitivne učinke⁷⁵. S tovrstnimi mehanizmi bi lahko tudi v prihodnje spodbujali vključenost zaposlenih v podjetjih v vseživljenjsko učenje.

Slika 27: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, Slovenija

Vir: Eurostat, ADS. Opomba: Dejavnosti javnih storitev so dejavnosti O, P in Q, dejavnosti zasebnega sektorja pa dejavnosti A–N in R–S.

⁶⁹ The European Higher Education Area in 2015, 2015.

⁷⁰ Po Uredbi o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov (2011) naj bi univerze in samostojni visokošolski zavodi, ki jih je ustanovila Republika Slovenija, in koncesionirani visokošolski zavodi za koncesionirane študijske programe manjši del javnih sredstev za študijsko dejavnost prejemali v odvisnosti od učinkovitosti, mednarodnega sodelovanja ipd. (glej uredbo), vendar se to zaradi varčevalnih ukrepov ni izvajalo.

⁷¹ Po izsledkih ankete Napovednik zaposlovanja za 2015/1 (2015) delodajalci najpogosteje iščejo varilce, orodjarje, zidarje, natakarje ipd.

⁷² Leta 2015 je bil sprejet dokument Politika štipendiranja (2015–2019), ki predvideva spodbujanje vpisa mladih v srednješolske poklicne in strokovne programe, ki izobražujejo za deficitarne poklice, s pomočjo štipendij za deficitarne poklice.

⁷³ Adult Education and Training in Europe. Widening Access to Learning Opportunities, 2015.

⁷⁴ V obdobju 2010–2015 je delovalo 19 kompetenčnih centrov za razvoj kadrov, ki so razvijali kompetence zaposlenih v več kot 300 podjetjih.

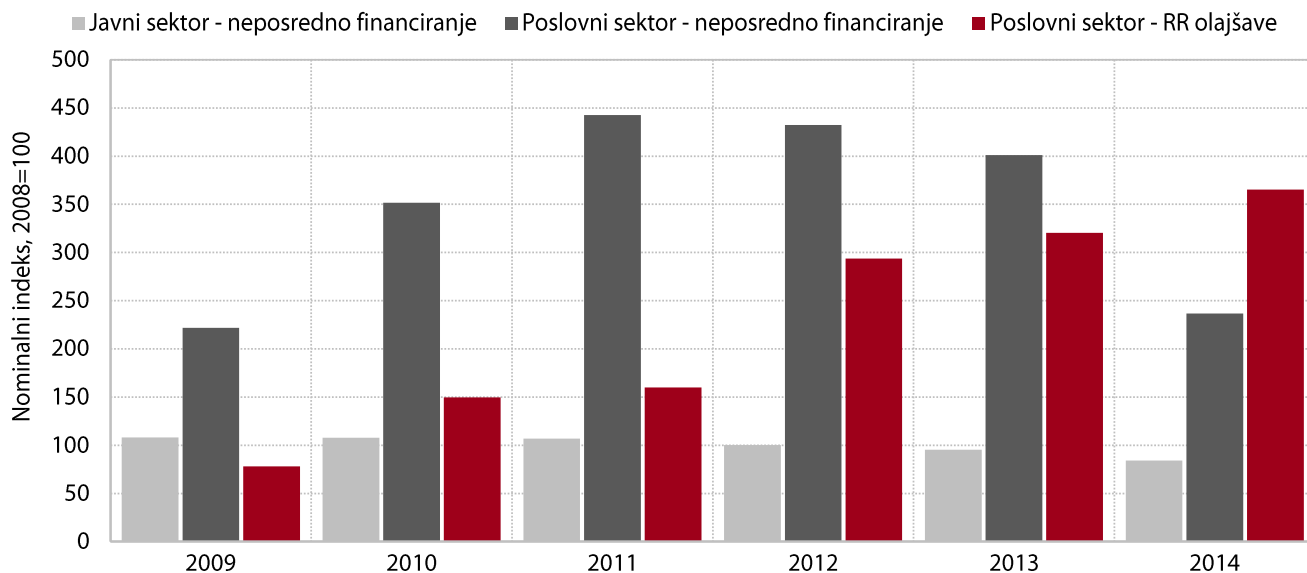
⁷⁵ Npr. povezovanje med podjetji znotraj panog, vzpostavljanje zaupanja, učenje drug od drugega, dvig konkurenčnosti (Vidmar, 2015).

2.3 Inovacijska sposobnost

Vlaganja v raziskave, razvoj, inovacije, človeški kapital, digitalno ekonomijo in v krepitev različnih oblik intelektualne lastnine povečujejo učinkovitost in konkurenčnost gospodarstva ter omogočajo visoko raven blaginje. Doseganje rezultatov vlaganj zahteva stabilno financiranje, usklajevanje in povezovanje ukrepov politik na različnih področjih ter tesno sodelovanje med raziskovalno-razvojnimi sektorjem in podjetji ter mreženje med podjetji različnih velikosti. Od začetka krize je dosežen napredek v obsegu vlaganj poslovnega sektorja v razvoj in raziskave ter v povečanju deleža človeškega kapitala v naravoslovju in tehniki. Kljub napredku na nekaterih področjih ostajajo naslednje pomembne slabosti: nezadosten prenos znanja iz raziskovalnih institucij v podjetniški sektor, zmanjševanje javnih vlaganj v krepitev inovacijske sposobnosti, šibka inovativnost malih podjetij ter prepočasno odzivanje na hiter razvoj novih tehnologij in digitalizacijo v javnem in zasebnem sektorju, ki zahteva zadostno število ustrezno usposobljenih kadrov.

Vlaganja v raziskovalno razvojno dejavnost (RRD) kot delež BDP so relativno visoka. Celotni bruto domači izdatki za RRD so v letu 2014 znašali 2,39 % BDP⁷⁶ in od leta 2010 presegajo povprečje držav EU (gl. kazalnik 2.13). Po večletni rasti so se leta 2014 znižali, kar je bilo predvsem posledica ponovno manjših izdatkov javnega sektorja⁷⁷, ki so bili v primerjavi z letom 2011 nižji za 85 mio EUR in so znašali približno toliko kot ob začetku krize. Vendar pa je država z višjimi davčnimi olajšavami za RRD⁷⁸ več kot nadomestila padec vlaganj v poslovni sektor, zato je zmanjšanje javnih izdatkov za RRD prizadelo predvsem javne raziskovalne organizacije in visokošolske institucije. Ker so takšna gibanja prisotna že od leta 2011, se zmožljivosti javnih institucij, da sledijo hitremu napredku na različnih znanstvenih področjih, zmanjšujejo, prav tako tudi možnosti za sodelovanje v mednarodnih raziskovalnih projektih in za sodelovanje s podjetji, kjer je potrebna lastna udeležba. Ob tem so posebej prizadeti mladi raziskovalci, ki končajo doktorski študij in ne morejo uporabiti pridobljenih znanj.

Slika 28: Javni izdatki za izvajanje razvojno-raziskovalne dejavnosti v poslovnem* in javnem sektorju

Vir: Eurostat portal page – Science and Technology – Research and Development, 2015; Ministrstvo za finance, 2015; preračuni UMAR.

Opomba: * Skladno z mednarodno metodologijo Frascati davčne olajšave za RRD ne spadajo med javne izdatke za RRD dejavnost (OECD, 2002), čeprav pomenijo spodbudo podjetjem za vlaganja v RRD. Stopnja davčne olajšave za vlaganja v RRD se je leta 2010 povečala od 20 % na 40 %, od leta 2012 je 100 %.

⁷⁶ Delno je znižanje deleža izdatkov za RRD tudi posledica hitrejši rasti BDP, ki se je leta 2014 nominalno povečal za 3,9 %. Ob nespremenjeni velikosti BDP leta 2014 bi znašal delež vlaganj v RRD 2,48 % BDP.

⁷⁷ Izdatki javnega sektorja vključujejo izdatke državnega in visokošolskega sektorja.

⁷⁸ Slovenija je bila leta 2013 uvrščena na 4. mesto med državami OECD po deležu neposrednega in posrednega (olajšave za RRD) financiranja izdatkov poslovnega sektorja za RRD (OECD STI Scoreboard 2015, 2015).

Poslovni sektor nadaljuje s krepitvijo naložb v RRD, k čemur so v zadnjih letih pripomogle tudi davčne olajšave za vlaganja v RRD. Vlaganja poslovnega sektorja so v letu 2014 znašala 1,63 % BDP, kar uvršča Slovenijo na 5. mesto med državami EU in je rezultat visoke rasti v obdobju 2009–2014, ko so se realno povečala za 47 %. Zvišanje davčne olajšave za vlaganja v RRD na 100 % v letu 2012 je vplivalo tako na povečan obseg uveljavljenih olajšav kot na rast števila podjetij, ki jih uveljavljajo. Stabilnost tega instrumenta je pomembna tudi z vidika pritegnitve tujih naložb v razvojne oddelke, ustvarjanja delovnih mest z visoko dodano vrednostjo ter krepitve inovacijske sposobnosti, saj med podjetji, ki uveljavljajo olajšave, raste zlasti število mikro podjetij. Zaostanek Slovenije za povprečno stopnjo inovativnosti EU je največji prav pri malih podjetjih, kjer je večina mikro podjetij, ki so v preteklosti le v manjši meri izkoriščala davčne olajšave. Priliv sredstev za RRD iz tujine se je v letu 2014 nekoliko zmanjšal zaradi zaključevanja projektov iz prejšnje finančne perspektive (2007–2013).

Število raziskovalcev⁷⁹ se je leta 2014 drugo leto zapored zmanjšalo. V zadnjih dveh letih se je znižalo v vseh sektorjih, najmanj v poslovnem, kar je še povečalo njihov delež v skupnem številu raziskovalcev (2014: 54,1 %). V državnem in visokošolskem sektorju skupaj je bilo leta 2014 kar 325 raziskovalcev manj kot leta 2012. Ker so tudi podjetja začela krčiti število raziskovalcev, je manj verjetno, da bi se presežni raziskovalci iz državnega in visokošolskega sektorja zaposlili tam. Sklepamo, da so se zaposlili na mestih, ki ne zahtevajo doktorata, so brezposelni ali pa so odšli v tujino (po letu 2011 se vseskozi povečuje število odseljenih s terciarno izobrazbo). Leta 2015 uvedeni ukrep Spodbujanje zaposlovanja mladih doktorjev znanosti ima ob zniževanju javnih izdatkov za RRD zelo omejen domet. Zmanjševanje zaposlenosti raziskovalcev znižuje učinkovitost vlaganj javnih sredstev v njihovo izobraževanje, hkrati pa predstavlja tveganje za prihodnji razvoj raziskovalnih institucij, njihovo mednarodno konkurenčnost in prenos znanj v podjetniški sektor ter pogloblja vrzel v starostni strukturi raziskovalcev. Na srednji in dolgi rok lahko pričakujemo zaostajanje temeljnih in aplikativnih raziskav v Sloveniji in večjo usmeritev podjetij na sodelovanje z raziskovalnimi institucijami v tujini.

Človeški kapital v naravoslovju in tehniki je treba v večji meri vključiti v inovacijske procese podjetij. Glede na hiter tehnološki napredek je zadostno število visoko izobraženih kadrov na področju naravoslovja in tehnike zelo pomembno, saj se z uporabo in prenosom znanja z univerz v poslovni sektor povečuje inovacijska sposobnost podjetij in države v celoti. Od začetka krize se je število doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike znatno povečalo, njihov delež v skupnem številu doktorjev znanosti ostaja visok. Delež diplomantov naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov še narašča in presega povprečje EU (glej kazalnik 2.14). Zaradi manjših generacij mladih za vpis na študij pa se njihovo število v zadnjih nekaj letih zmanjšuje. Ker pričakujemo nadaljevanje tega trenda tudi v prihodnje, je potrebno z bolj inovativnimi pristopi omogočiti prenos dobrih praks pri promocijskih aktivnostih za večji vpis na naravoslovje in tehniko in večje povezovanje s podjetji iz lokalnega okolja (tudi štipendiranje). K boljši izkoriščenosti pridobljenih znanj diplomantov prispeva tudi spodbujanje podjetniške dejavnosti pri študentih in diplomantih, kjer so bili že izpeljani nekateri ukrepi v tej smeri. Na mariborski in ljubljanski univerzi pa se od leta 2014 izvaja projekt Demola, ki poleg krepitve sodelovanja med študenti različnih disciplin in podjetji povečuje zaposlitvene možnosti študentov v teh podjetjih. Podpora podobnim projektom je nujna, saj izobraževalni in raziskovalni sistem zaenkrat premalo upošteva potrebo po kombiniranju znanj družboslovnih in naravoslovno-tehničnih ved pri reševanju gospodarskih, družbenih in okoljskih problemov. Potencial za prenos znanja iz univerz v podjetniški sektor obstaja tudi z zaposlovanjem akademskega osebja v poslovnem sektorju⁸⁰.

Inovacijska aktivnost poslovnega sektorja je šibka, ugodno pa je izboljšanje podpornega okolja za nova visoko-tehnološka podjetja, ki bi lahko vplivalo na povečanje inovativnosti malih podjetij. Zadnji podatki o inovacijski aktivnosti podjetij v Sloveniji za obdobje 2010–2012 izpostavljajo dve temeljni slabosti: nazadovanje stopnje inovacijske aktivnosti v primerjavi s preteklim obdobjem in nizek delež malih inovacijsko aktivnih podjetij (Poročilo o razvoju 2015, 2015). Poleg Slovenskega podjetniškega sklada, ki naslavlja problem premajhne inovacijske aktivnosti malih podjetij z raznovrstnimi instrumenti, se vzpostavlja vrsta mehanizmov, ki pomagajo zagonskim podjetjem (start-upom) in mladim podjetjem pri pridobivanju finančnih sredstev in podjetniško-marketingških znanj, potrebnih za uspešen preboj na trge in širitev poslovanja (glej Okvir 6). Ker gre v večini zagonskih podjetij za uvajanje novih visoko-tehnoloških proizvodov in storitev, je pričakovati postopno povečevanje stopnje inovacijske aktivnosti med malimi podjetji. Pri drugih malih podjetjih so potrebni drugačni mehanizmi za večjo inovativnost, kot je npr. podpora pridobivanju novih znanj in veščin, pospeševanje mreženja med malimi podjetji⁸¹, uvajanje novih poslovnih modelov

⁷⁹ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

⁸⁰ O neakademski službi razmišljata slabi dve tretjini anketiranega akademskega osebja v naravoslovju in tehniki (Klemenčič in dr., 2015).

⁸¹ Na področju turizma predstavlja spletna platforma Banka turističnih priložnosti Slovenije inovativen instrument za povezovanje akterjev, ki ga je tudi OECD v letu 2014 priznal kot primer dobre prakse za mala podjetja.

ter spodbudno poslovno okolje. Izkoriščanje možnosti za povečanje inovativnosti malih podjetij z ustanavljanjem odcepljenih podjetij (spin-off) na visokošolskih zavodih je okrnjena, čeprav se tam ustvari veliko novega znanja, saj pravni okviri ne omogočajo njihovega ustanavljanja⁸². Velik potencial za spodbujanje povpraševanja po inovativnih rešitvah ima tudi uporaba javnih naročil, primeri v državah EU⁸³ pa kažejo, da javno naročanje inovativnih rešitev prinaša širše družbeno-ekonomske koristi. V Sloveniji bosta dve direktivi⁸⁴ s tega področja začeli veljati aprila 2016.

Od začetka krize je bil dosežen znaten napredek pri prijavah blagovnih znamk in modelov, pri patentih pa ne dosegamo ravni iz leta 2008. Slovenija je do leta 2015 povečala zaostanek za povprečjem EU glede števila patentnih prijav na milijon prebivalcev pri Evropskem patentnem uradu, pri znamkah in modelih pa je razkorak zmanjšala (glej kazalnik 2.15). Gibanja na področju patentne zaščite niso ugodna, ob tem pa izpostavljamo, da struktura slovenske predelovalne industrije (po panogah in po stopnji predelave izdelkov) ne govori v prid pospešenemu patentiranju. Poleg tega se podjetja ob hitrem tehnološkem napredku in ostri mednarodni konkurenci raje odločajo za čimprejšnje plasiranje novih izdelkov na trg kot za dolgotrajne in drage postopke povezane s prijavo patentov, ki predstavljajo posebej veliko breme za mala podjetja. Slovenska podjetja pa vse bolj prepoznavajo pomen zaščite drugih vidikov intelektualne lastnine (npr. blagovne znamke in modeli), ki so relevantni tudi za storitvene dejavnosti.

Okvir 6: Značilnosti zagonskega podjetništva v Sloveniji

Po skromnih začetkih se zagonsko podjetništvo¹ zadnji dve leti pospešeno krepí. Leta 2015 so slovenska² zagonska podjetja od različnih vlagateljev zbrala 114 mio. EUR, kar je bilo dvakrat več kot leto prej in toliko kot v prejšnjih sedmih letih skupaj³. Večino investicij so prejela podjetja, v katerih imajo slovenski državljani soustanoviteljske deleže in so največkrat locirana v tujini. Glavnino sredstev so pridobila od skladov tveganega kapitala (94 %), ostalo pa iz državnih sredstev, z množičnim financiranjem ter z vložki poslovnih angelov in podjetniških pospeševalnikov. Velika večina zagonskih podjetnikov (69 %) se ukvarja in razvija tehnološke rešitve povezane s spletnimi vsebinami in tehnologijami, sledijo izobraževanje, mediji in zdravje.

Zagonska podjetja za nadaljnji razvoj in rast potrebujejo poleg finančnih tudi neoprijemljive vire in spodbudno podporno okolje. V zagonski fazi razvoja so izjemno pomembni lastni viri financiranja ustanoviteljev, kar potrjujejo rezultati raziskave o značilnostih tega podjetništva v Sloveniji⁴. V raziskavi je sodelovalo 156 zagonskih podjetij, ki so bila ustanovljena v obdobju 2010–2015. Poslovne povezave in mreže ter kakovostni človeški viri in specialistična znanja so ključni neoprijemljivi viri za uspešno pozicioniranje zagonskih podjetij na svetovni trg ter ustvarjanje visoke dodane vrednosti in novih delovnih mest. Zagonska podjetja hkrati z razvojem produkta gradijo tudi blagovno oziroma storitveno znamko, kjer je ključno prav specialistično znanje s področja načrtovanja (celostni design), trženja in prodaje. Pri financiranju zagonskih podjetij igra pomembno vlogo država preko Slovenskega podjetniškega sklada (SPS), ki omogoča pridobitev ugodnih finančnih sredstev glede na fazo razvoja, v kateri se nahaja podjetje (semenska, zagonska, rast). V obdobju 2007–2014 je bilo odobreno okoli 60 mio. EUR sredstev, pri tem je bilo ustvarjenih 1.624 novih delovnih mest. V 2016 SPS za podpora zagonskim podjetjem načrtuje 6 mio. EUR sredstev⁵. Poleg obstoječih pospeševalnikov je bil leta 2015 ustanovljen prvi zasebni podjetniški pospeševalnik, ki je že izpeljal dva posebna programa (pametna mesta, enostavnejše življenje in zdravje). Namenjen je podjetniškim ekipam, ki imajo inovativni izdelek ali storitev, vendar še iščejo finančna sredstva za vstop na globalni trg. V začetku 2016 je bila vzpostavljena prva slovenska platforma za množično investiranje, ki dopolnjuje podporno okolje za podjetja, ki nimajo dovolj lastnih sredstev za financiranje inovativnih poslovnih idej. Platforma hkrati odpira prostor malim vlagateljem (od 100 do 5.000 EUR), da vložijo sredstva v razvoj in znanje slovenskih podjetij in tako prispevajo k uresničitvi inovativnih projektov.

¹ Zagonsko podjetništvo nastane na podlagi inovacij proizvoda, procesa, tehnologije, storitve, poslovnega modela ali organizacije dela. Ta podjetja imajo potencial za visoko globalno rast, ustvarjajo visoko dodano vrednost in nova delovna mesta. Po nekaterih mednarodnih študijah v splošnem velja, da vsako leto v povprečju nastane okrog 3% zagonskih podjetij glede na celotno populacijo podjetij. To bi za Slovenijo predstavljalo okrog 400 start-up podjetij letno (Močnik in Rus, 2016).

² Gre za zagonska podjetja, ki so jih v Sloveniji in tujini ustanovili slovenski državljani.

³ Kupec, 2016.

⁴ Močnik in Rus, 2016.

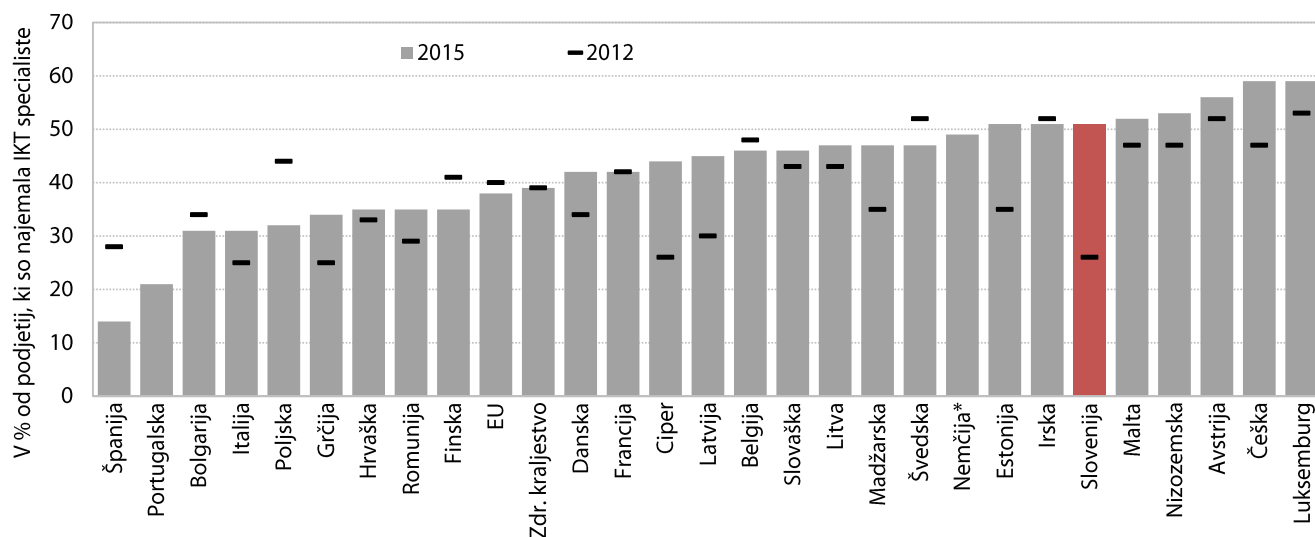
⁵ SPS, 2016.

⁸² Avstrija je v letu 2015 vzpostavila kompetenčni center za javno naročanje inovativnih rešitev, ki omogoča usposabljanje in pomoč organom, ki izvajajo javna naročila, skupaj z možnostjo, da zaprosijo za vavčer v vrednosti 80.000 € za pripravo javnega naročila.

⁸⁴ Direktiva o javnem naročanju na klasičnem področju in Direktiva o javnem naročanju na infrastrukturnem področju.

Slovenija se prepočasi odziva na trende pospešene digitalizacije, ki imajo horizontalne vplive. Kljub temu da so digitalne tehnologije zaradi širokega spektra uporabe pomembne za poslovni in javni sektor, skupna vlaganja v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT) upadajo. Po zadnjih razpoložljivih podatkih⁸⁵ je znašal njihov delež v BDP leta 2013 le 1,8 %, kar je za okoli 1 o. t. manj kot deset let prej. Tudi informacijsko-komunikacijska industrija (proizvodnja opreme in storitev) premalo vlaga v RRD, saj je bil njen delež v celotnih izdatkih poslovnega sektorja za RRD v letu 2013 samo 14 % (povprečje držav OECD: 25 %)⁸⁶. Uporaba in dostop do interneta sta tudi leta 2015 zaostajala za povprečjem EU, pri uporabi interneta v primerjavi s povprečjem EU je zaostanek očiten predvsem pri nižje izobraženih in starejših prebivalcih. Slovenski uporabniki internet uporabljajo enako pogosto kot v EU za bolj enostavne storitve, vse bolj pa zaostajajo pri aktivnejši uporabi e-storitev, kot so e-bančništvo, spletno nakupovanje, elektronska oddaja izpolnjenih obrazcev državnim institucijam, kar je verjetno tudi posledica pomanjkanja zahtevnejših IKT veščin (glej kazalnik 2.16). Slovenija zaseda 18. mesto med članicami EU po indeksu digitalne ekonomije in družbe, na takšno uvrstitev vpliva predvsem nizek delež uporabnikov interneta, ki aktivno uporabljajo e-vladne storitve⁸⁷. Z naraščanjem potreb po IKT kadrih se sooča celotna EU, nekatere države pa so samo med letoma 2012 in 2015 znatno povečale primanjkalj, med njimi najbolj Slovenija, kjer ima več kot polovica podjetij težave pri iskanju IKT specialistov. Zato so nujni ukrepi za hitrejše povečanje IKT veščin na različnih ravneh izobraževanja. Izboljšati je treba tudi raven izobrazbe IKT strokovnjakov, saj je bilo v Sloveniji leta 2014 med njimi samo 40 % terciarno izobraženih, v EU pa 56 %⁸⁸. Sprejeta Strategija razvoja informacijske družbe do 2020⁸⁹ je identificirala pomanjkanje kadrovskih virov za uresničevanje digitalnega gospodarstva in družbe kot eno od pomanjkljivosti Slovenije, vendar pa jer odvisno, kako hitra in učinkovita bo njena implementacija za reševanje tega problema.

Slika 29: Podjetja, ki so imela težave pri iskanju IKT specialistov, 2012 in 2015

Vir: Eurostat portal page – Industry, Trade and services – Information society, 2016.
Opomba: * Podatek za Nemčijo je za 2014.

2.4 Vloga države in institucij

Učinkovito delovanje države in njenih institucij je ključnega pomena za spodbudno podjetniško okolje in konkurenčnost gospodarstva. Mednarodne primerjave kažejo, da se je zaradi prepočasne odzivnosti na spremenjene razmere med krizo ter nakopičenih pomanjkljivosti pri delovanju zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti institucionalna konkurenčnost Slovenije v letih po krizi precej poslabšala. Prednostna področja zato vključujejo nadaljevanje ukrepov za izboljšanje upravljanja z državnim premoženjem in umik države iz gospodarstva, za boljše zakonodajno in poslovno

⁸⁵ OECD STI Scoreboard, 2015.

⁸⁶ OECD STI Scoreboard, 2015.

⁸⁷ Digital Economy and Society Index, 2016.

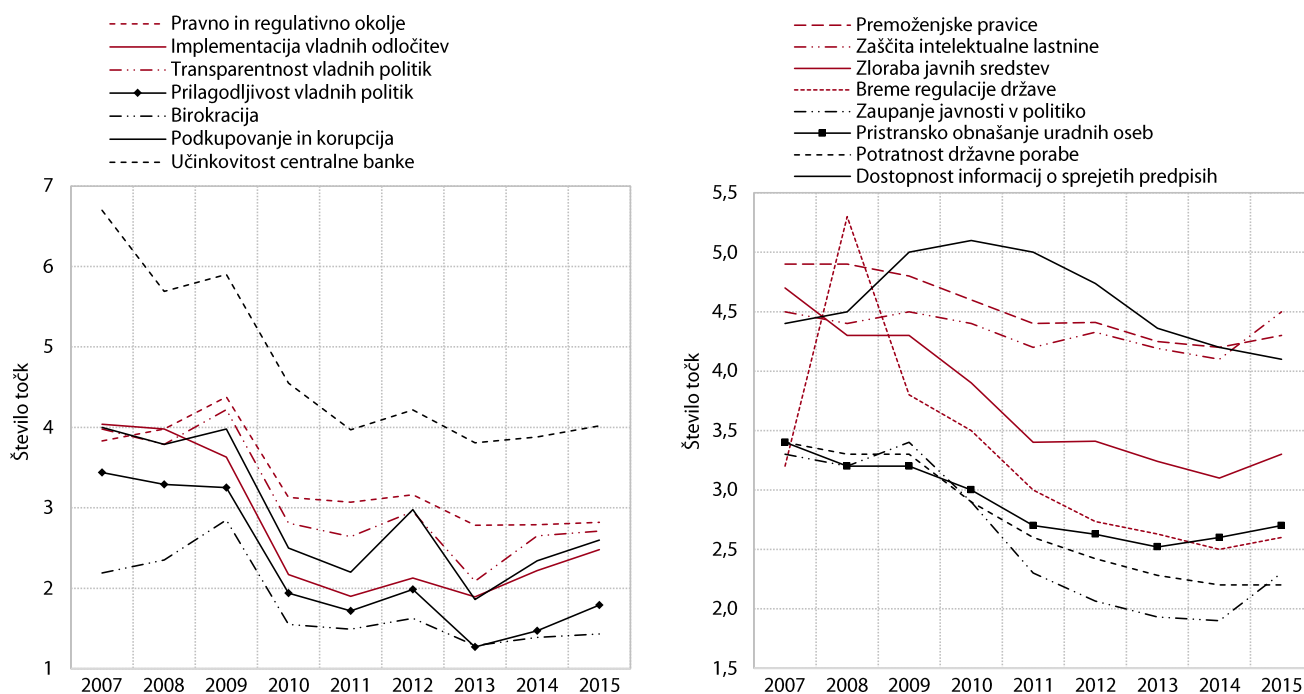
⁸⁸ Eurostat, ICT Specialists, 2016.

⁸⁹ Digitalna Slovenija 2020 – Strategija razvoja informacijske družbe do leta 2020 je bila sprejeta marca 2016.

okolje in povečanje učinkovitosti ter transparentno delovanje javne uprave in pravosodja, kar bo vplivalo tudi na povečanje zaupanja podjetij in prebivalstva v državo in njene institucije.

Kljub izboljšanju v zadnjem letu Slovenija ostaja ena izmed držav, ki so po začetku krize močno poslabšale institucionalno konkurenčnost. Mednarodne institucije (IMD, WEF, Svetovna banka) še naprej opozarjajo na nezadovoljstvo gospodarstvenikov z delovanjem javnih institucij, predvsem vlade, državnega zbora in centralne banke, neučinkovitost javne porabe in visoka bremena državne regulacije. V primerjavi s preteklimi leti je bilo zaznati izboljšanje razpoložanja gospodarstvenikov na več področjih, kar se izraža v rahlem dvigu uvrstitve na področjih učinkovitosti države in poslovne zakonodaje. Prvič po več letih so se izboljšali tudi kazalniki, ki temeljijo na anketnih vprašanjih, kar je verjetno posledica ugodnejših makroekonomskih kazalnikov in nekaterih izvedenih ukrepov za izboljšanje poslovnega okolja v zadnjih dveh letih⁹⁰. Na izboljšanje učinkovitosti države v zadnjem letu kažejo tudi kazalniki upravljanja Svetovne banke⁹¹, kjer pa nespremenjeno ostaja relativno nizko zaupanje v pravno državo. Podatki Eurobarometra⁹² kažejo, da se je med prebivalci zaupanje v politiko, državo in njene institucije ter lokalne oblasti nekoliko izboljšalo, a še vedno ostaja zelo nizko in je bilo tudi v letu 2015 med najnižjimi v EU⁹³. Močno se je v zadnjem letu znižalo tudi zaupanje v EU in njene institucije, kar je na podlagi rezultatov anket predvsem povezano z reševanjem begunske krize⁹⁴.

Slika 30: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)

Vir: IMD, WEF. Opomba: Višje število točk je boljše, največ možnih pri IMD (levo) je 10, pri WEF (desno) je 7.

Glavne ovire za poslovanje v Sloveniji so po oceni gospodarstvenikov predvsem posledica omejevalne delovne zakonodaje, birokracije in visokih davčnih stopenj. Rezultati mednarodnih raziskav konkurenčnosti (IMD, WEF, Svetovna banka) kažejo, da za razliko od preteklih let dostop do finančnih sredstev ne predstavlja več glavne ovire za poslovanje v Sloveniji. Ker so v zadnjem letu in pol finančne razmere za podjetja manj zaostrene, so gospodarstveniki začeli bolj opozarjati predvsem na strukturne probleme, in sicer omejevalno delovno zakonodajo, premalo učinkovito državno administracijo in neustrezno davčno politiko (visoke davčne stopnje in kompleksnost

⁹⁰ Izvedeni ukrepi vključujejo sprejem insolvenčne zakonodaje, ukrepe za skrajševanje dolgotrajnosti postopkov v pravosodju in podobno.

⁹¹ World Bank Governance Indicators, 2015.

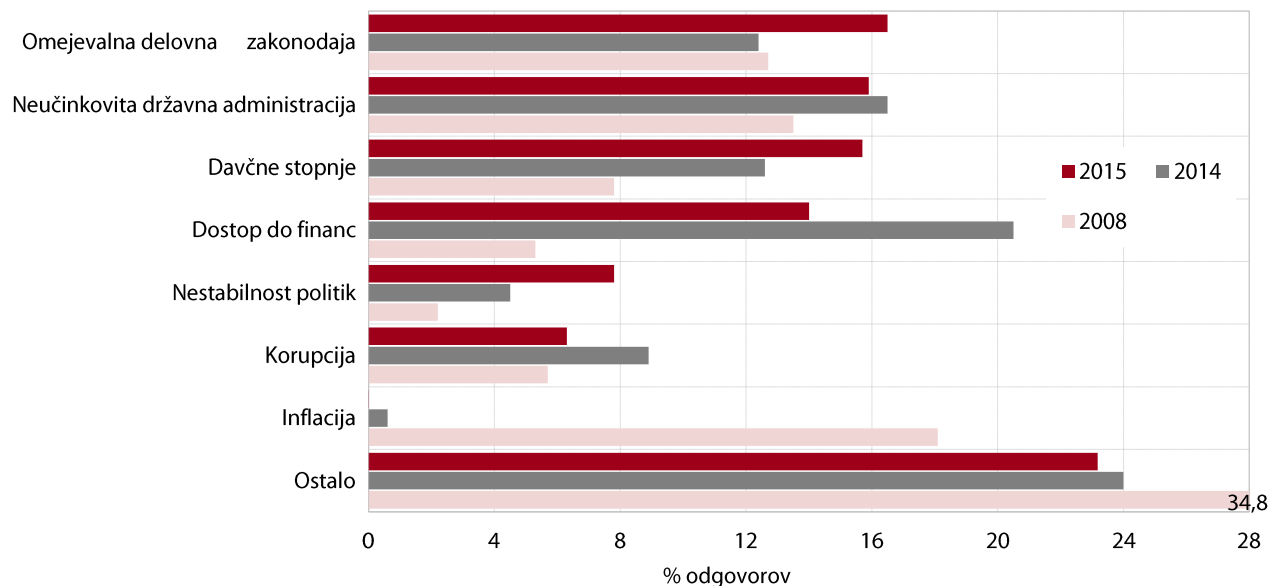
⁹² Eurobarometer 84, 2015.

⁹³ Večinoma je nižje zaupanje v nacionalne politične institucije le še v Grčiji. Zaupanje v vlado je poleg Grčije nižje v Španiji, zaupanje v parlament pa je v Sloveniji najnižje med vsemi.

⁹⁴ Veliko znižanje zaupanja v EU je v zadnji anketi značilno za vse države EU.

davčne regulative). Na osnovi ankete med podjetniki podobno ugotavlja tudi Eurobarometer⁹⁵, ki kot slabost navaja še hitro spreminjajočo zakonodajo in vlade. Še naprej veliko oviro pri enostavnosti poslovanja v Sloveniji za morebitne vlagatelje predstavljajo dolgotrajni postopki, ki pa so se v zadnjem letu nekoliko skrajšali. Zelo zamudni so predvsem postopki povezani z javnimi storitvami, kjer so vključene različne ravni odločanja (še posebno pridobivanje soglasij in dokumentacije na lokalni ravni) oziroma so postopki povezani z drugimi deležniki in možnimi pritožbami (npr. dolgotrajno reševanje sporov na sodiščih). Med uspešnejše države se Slovenija uvršča pri enostavnosti ustanavljanja podjetij, visoko usposobljeni in izobraženi delovni sili, v zadnjem letu pa je na izboljšanje enostavnosti poslovanja vplivalo tudi sprejetje sprememb insolvenčne zakonodaje.

Slika 31: Glavne ovire za poslovanje podjetij v Sloveniji (anketa WEF)

Vir: WEF.

Spremembe insolvenčne zakonodaje so pomembno vplivale na izboljšanje enostavnosti poslovanja v Sloveniji. Novela insolvenčne zakonodaje⁹⁶ je omejila zavlačevanje postopkov stečaja in izčrpavanje insolventnih dolžnikov. Ena od pomembnih novosti zakona je bil lažji in hitrejši vstop upnikov med lastnike podjetja in s tem prevzem nadzora nad njegovim upravljanjem, s čimer se ohranijo možnosti za nadaljnje poslovanje družbe. Po uveljavitvi nove zakonodaje sredi leta 2013 se je število začelih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami občutno povečalo in v lanskem letu doseglo skoraj podvojene številke v primerjavi s prejšnjimi leti, močno pa se je povečalo tudi število stečajev nad samostojnimi podjetniki⁹⁷. Posledično sta se v zadnjem letu zmanjšala število neplačnikov in višina neplačanih zneskov v zadnjem letu, krajši pa so tudi roki neplačil, še vedno pa ostajajo visoke dolgoročne neplačane obveznosti⁹⁸, ki predstavljajo 70 % vseh neporavnanih obveznosti. Novela je vplivala tudi na izboljšanje uvrstitve na lestvici enostavnosti poslovanja Doing Business⁹⁹ (za 29 mest na 12. mesto). Raziskava navaja veliko skrajšanje insolvenčnih postopkov (v povprečju z dveh let na 0,8 leta), po teh postopkih pa je povrnjenih precej več sredstev kot prej (88,2 %), kar Slovenijo uvršča med bolj uspešne države. Kljub temu so nekateri postopki v zvezi s stečaji še vedno zelo dolgotrajni (glej poglavje 2.4.2).

Zaznava korupcije v Sloveniji se je v zadnjih dveh letih nekoliko zmanjšala. Ocena stopnje korupcije v posamezni državi je zlasti izraz delovanja institucij pravne države ter integritete v javnem sektorju. Komisija za preprečevanje korupcije opozarja, da je kriza v Sloveniji razkrila dolgoletni razvoj systemske korupcije, ki pomeni pridobivanje koristi v škodo javnih sredstev in javnega interesa. S tem se je močno povečala tudi zaznava korupcije, še posebno se je pri

⁹⁵ Flash Eurobarometer 428, 215.

⁹⁶ Novela Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (2013), po kateri nobenemu dolžniku ni več treba založiti stroškov predujma za začetek stečajnega postopka.

⁹⁷ Samostojni podjetniki in druge fizične osebe, ki opravljajo registrirane dejavnosti, vpisani v Poslovni register Slovenije.

⁹⁸ Neplačane obveznosti nad eno leto.

⁹⁹ Raziskava Doing Business se je izvajala v prvi polovici 2015, upoštevani so podatki do junija 2015.

KPK povečalo število prijav. V zadnjih dveh letih podatki mednarodnega indeksa zaznave korupcije¹⁰⁰ kažejo na zmanjševanje zaznave korupcije v Sloveniji, ki pa ostaja višja kot pred krizo. Podobno kažejo tudi kazalniki upravljanja Svetovne banke, ki merijo korupcijo¹⁰¹, delež podjetij, ki zaradi korupcije ni dobil posla na javnem razpisu¹⁰², pa se je v zadnjih dveh letih zmanjšal. K temu je prispevala predvsem sprejeta zakonodaja¹⁰³, ki je uredila področje in omogočila hitrejša in bolj učinkovito delo preiskovalnih institucij (KPK, Nacionalni preiskovalni urad). Januarja 2015 je Vlada RS sprejela prenovljeni Program ukrepov za preprečevanje korupcije za obdobje 2015–2016 z ukrepi, ki naslavljajo korupcijska tveganja v javnem sektorju, predvsem pri javnih naročilih, opravljanju javnih funkcij in upravljanju družb v državni lasti. S tem se je začela tudi revizija nekaterih velikih infrastrukturnih projektov (TEŠ 6) in ugotavljanje preteklih koruptivnih dejanj pri sklepanju bančnih poslov.

2.4.1 Umik države iz gospodarstva

S sprejetjem Strategije upravljanja kapitalskih naložb države je Slovenija v letu 2015 zaokrožila zakonski in institucionalni okvir za umik države iz lastništva podjetij. To naj bi Slovenskemu državnemu holdingu (SDH) in Družbi za upravljanje terjatev bank (DUTB) omogočilo izvedbo privatizacije podjetij. Sprejeta je bila tudi novela Zakona o ukrepih za krepitev stabilnosti bank¹⁰⁴, ki omogoča DUTB učinkovitejše sodelovanje v postopkih prestrukturiranja dolžnikov in financiranje podjetij s ciljem povečanja ekonomske vrednosti terjatev, vsebuje pa tudi določbe glede izboljšanja upravljanja in nadzora na DUTB. Novela ohranja določbo, da mora DUTB vsako leto odprodati vsaj 10 % ocenjene vrednosti pridobljenih sredstev, delovanje DUTB pa je bilo podaljšano do konca leta 2022.

Strategija je na osnovi vneprej opredeljenih kriterijev razvrstila kapitalске naložbe države v strateške, pomembne in portfelske. Med strateške naložbe spada 24 družb, ki izvajajo za državo pomembne infrastrukturne naloge in ki razpolagajo z naravnimi monopoli s ciljem njihovega čim uspešnejšega ekonomskega izkoriščanja. V teh družbah država ohrani ali pridobi vsaj 50 % lastniški delež plus eno delnico. Med pomembne naložbe spada 21 družb, ki so nosilke širšega gospodarskega razvoja in imajo pomembno vlogo pri povezovanju družb v dobaviteljske verige in internacionalizaciji gospodarstva. V teh družbah država ohrani kontrolni delež (25 % plus ena delnica). Dodatno za pet pomembnih družb – Krka, NLB, Petrol, Pozavarovalnica Sava, Sava – velja prepoved koncentracije lastništva oziroma razpršeno lastništvo zasebnih lastnikov, in sicer do višine skupnega deleža kapitalskih naložb države. Evropska komisija opozarja, da so med strateške ali pomembnejše naložbe uvrščene tudi gospodarske družbe, ki v drugih državah običajno niso predmet državne lastništva¹⁰⁵. Ostalih 46 družb, v katerih ima država kapitalске deleže, spada med portfelske naložbe, v katerih država ni obvezna ohraniti kontrolnega deleža, z njimi pa SDH upravlja in razpolaga izključno za doseg gospodarskih ciljev. Problem pri upravljanju pa lahko predstavlja določilo, da strateška in pomembna podjetja potrebujejo soglasje SDH za razpolaganje s svojimi naložbami. Kjer država ni edina lastnica, SDH nadzornih svetov k temu ne more zavezati, saj je izenačen z drugimi delničarji.

V letu 2015 se je nadaljevala odprodaja lastniških deležev podjetij s seznama 15 kapitalskih naložb v lasti države, katerih prodajo je odobril državni zbor. SDH je prodal lastniške deleže v treh podjetjih s tega spiska (Adria Airways Tehnika, Elan, Žito), prodajni postopki pa so v teku še pri dveh podjetjih (Nova KBM, Paloma)¹⁰⁶. V začetku 2015 je bila sklenjena tudi pogodba o prodaji 91,6 % deleža Adrie Airways. Časovnica pri prodajnih postopkih preostalih podjetij s tega seznama zamuja, dva postopka pa sta bila zaključena brez prodaje (Telekom Slovenije, Cinkarna Celje). Konec oktobra je imel SDH v upravljanju (naložbe v neposredni lasti SDH in naložbe RS v upravljanju SDH) lastniške deleže v 130 družbah, od tega je 100 t. i. aktivnih naložb. Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb za leto 2016 (SDH, 2015) predvideva prodajo deležev v 33 družbah, večinoma portfelskih.

Nadaljeval se je tudi posredni umik države iz lastništva podjetij. DUTB, ki je v letu 2014 odprodala 11,7 % svojega premoženja, s čimer je preseгла zakonsko zahtevo po odprodaji desetine svojega premoženja letno, je v letu 2015 zaokrožila prenos in odkup sredstev podjetij v svojem portfelju in nadaljevala prestrukturiranje podjetij in

¹⁰⁰ Transparency International, 2016.

¹⁰¹ World Bank Governance, 2015.

¹⁰² Flash Eurobarometer 428, 2015.

¹⁰³ Zakon RS o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK), 2010.

¹⁰⁴ Novela Zakona RS o ukrepih za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB-A), 2015.

¹⁰⁵ European Commission, 2015.

¹⁰⁶ Prva tri podjetja s spiska so bila prodana že v letu 2014: Aerodrom Ljubljana, Fotona, Helios.

konverzijo dolga v kapital¹⁰⁷. Leto je zaključila s prodajo lastniških deležev v štirih podjetjih, proces prodaje deležev poteka še v štirih podjetjih, za ostala podjetja pa zbira ponudbe potencialnih investitorjev¹⁰⁸. Dodatni kanal umika države iz lastništva podjetij je prodaja lastniških deležev in terjatev podjetij, ki jih imajo v lasti banke in druga podjetja v neposredni (SDH, DUTB) ali posredni državni lasti (NLB, državna podjetja), zadolžena podjetja pa pri tem na zahtevo upnikov prodajajo poslovno nepotrebno premoženje. Obseg transakcij iz tega naslova ni znan, vendar lahko na osnovi primerjave med vrednostjo letnih prilivov NTI¹⁰⁹ ter prodajo lastniških deležev SDH in DUTB sklepamo, da na ta način poteka večji del umika države iz lastništva podjetij. V okviru procesov prisilnih poravnav zadolžena podjetja prodajajo poslovno nepotrebno premoženje, ki dejansko preko prodaje sredstev na koncu pogosto pripelje do prevzema podjetja.

Umik države iz lastništva podjetij bo v prihodnje odvisen od več dejavnikov, med drugim tudi od enotnosti politike glede odprodaje deležev države. Poleg realizacije prodaje preostalih podjetij s spiska 15 kapitalskih naložb države bo ključna uspešnost SDH in DUTB v realizaciji letnega načrta prodaje lastniških deležev in terjatev do podjetij. V lastništvu SDH, DUTB, državnih bank ter podjetij v neposredni ali posredni državni lasti so se znašli lastniški deleži in terjatve do istih podjetij. Zato bo za njihovo učinkovito upravljanje, prestrukturiranje in prodajo zelo pomembno tudi sodelovanje in koordinacija lastnikov, to je SDH, DUTB, državnih bank in podjetij. V letu 2015 so že bile sprejete smernice za prestrukturiranje mikro, majhnih in srednjih podjetij v okviru Združenja bank Slovenije (glej poglavje 1.3). SDH, DUTB in banke so v skladu s temi smernicami koordinirano nastopile pri prodaji nekaterih podjetij (Pivovarna Laško, Trimco). Poleg dejanske politične volje za izstop države iz lastništva podjetij je nadaljnja privatizacija odvisna tudi od zanimanja tujih vlagateljev, ki je v zadnjem letu za nekatera podjetja obstajalo.

2.4.2 Delovanje javne uprave in pravosodja

V letu 2015 se je nadaljevalo izvajanje programa ukrepov odprave administrativnih ovir in boljših predpisov.

Različni programi odprave zakonodajnih ovir se v Sloveniji izvajajo približno deset let in so v tem obdobju precej zmanjšali administrativne ovire. Na podlagi metodologije EMMS je bilo v obdobju 2009–2010 izmerjenih 3.500 predpisov in ugotovljenih za okoli 1,5 mrd. EUR administrativnih bremen, cilj programa pa je bil zmanjšanje administrativnih bremen za 25 % do konca leta 2015 (362 mio. EUR), nadalje pa še 5 % letno do konca leta 2020. Po razpoložljivih podatkih je bilo od leta 2009 skupaj realiziranih preko 300 ukrepov, največ na področju financ, statistike, pravosodja in kmetijstva. Krovni program na tem področju je v letu 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja¹¹⁰. Zaenkrat pa še ni bilo ocenjeno, kolikšen prihranek so za podjetja in gospodinjstva vsi realizirani ukrepi dejansko prinesli. Različne modelske simulacije sicer kažejo na pozitiven kratkoročni in dolgoročni vpliv zmanjšanja administrativnih ovir na BDP. Po rezultatih simulacije UMAR¹¹¹ bi znižanje administrativnih ovir za 10 % že v prvem letu pozitivno vplivalo na BDP, po petih letih bi se BDP zvišal za 0,45 %.

Na področju obvladovanja sive ekonomije je bil v zadnjem letu izveden ukrep za povečanje učinkovitosti pri pobiranju DDV. Po različnih ocenah in metodah je ocena obsega sive ekonomije za leto 2010 znašala od 8,3 % BDP (SURS)¹¹² do 24,3 % BDP oz. 23,6 % v letu 2012 (ATKearney in Johanes Kepler Institute Linz). Ob tem pa ima Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU primerjalno dobre rezultate pri oceni davčne vrzeli, ki kaže razliko med

¹⁰⁷ Operativni cilj DUTB za leto 2015 je bil dokončati fazo prenosa odkupa sredstev, dopolnjevati strategije maksimiranja vrednosti posameznih primerov s sestavljanjem paketov naložb, njihovega upravljanja in prodaje in pospešeno izvajati prestrukturiranje dolžnikov. Na dan 30. 11. 2015 je bila DUTB lastnica kapitalskih naložb v 26 podjetjih (od tega 4 v stečaju).

¹⁰⁸ DUTB je bila 30. 11. 2015 lastnica kapitalskih naložb v 26 podjetjih (od tega 4 v stečaju), obenem pa je v letu 2015 zaključila prodajo lastniških deležev v 4 podjetjih (Pivovarna Laško, Aha Emmi, Sistemska Tehnika Armas, Sistemska Tehnika d.o.o.), proces prodaje deležev pa poteka še v 4 podjetjih (Aha Plastik, Litostroj ravne, Cimos, Adria Airways, Eti).

¹⁰⁹ Ker v daleč največjem delu transakcij kot kupci nastopajo tuji investitorji, je povečanje letnih prilivov NTI dober kazalnik dejanskega obsega privatizacije v Sloveniji. V letu 2014 so bili prilivi NTI v Slovenijo 1.447 mio. EUR, kar je bilo približno 1.000 mio. EUR več kot leto prej, v obdobju januar–oktober 2015 pa so dosegli 1.184,8 mio. EUR.

¹¹⁰ Program se redno dopolnjuje, na dan 31. 12. 2015 je bilo za obdobje 2015–2016 še delno ali celotno nerealiziranih 224 ukrepov, realiziranih pa jih je bilo 157 (Šesto poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti, 2016).

¹¹¹ Uporabljen je bil dinamični stohastični model splošnega ravnotežja QUEST, ki ga je razvila Evropska komisija za oceno učinkov strukturnih ukrepov in se uporablja tudi za ocenjevanje učinkov posameznih strukturnih ukrepov iz nacionalnih reformnih programov držav EU (Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji, 2016).

¹¹² Ocenjeno na osnovi popravkov zajetja v BDP, katerih približno 80 % predstavlja siva ekonomija.

teoretično mogočim in pobranim DDV in je kazalnik učinkovitosti pobiranja DDV v delu, ki se izkazuje z DDV¹¹³. Po podatkih SURS je ocenjena davčna vrzel v letu 2012 znašala 11,4 %, kar pomeni, da je bilo pobranega približno 88,6 % mogočega DDV¹¹⁴. V skladu s programom obvladovanja sive ekonomije so bile v začetku leta 2016 uvedene davčne blagajne¹¹⁵, kar naj bi povečalo preglednost poslovanja davčnih zavezancev in otežilo skrivanje dejanskega prometa. Ocenjuje se, da se bodo v prvem letu uvedbe ukrepa davčni prihodki povečali med 50 in 100 mio. EUR¹¹⁶. V letu 2015 je bila tudi sprejeta novela Zakona o gospodarskih družbah, katere namen je preprečiti nepošteno poslovne prakse pri ustanavljanju novih gospodarskih družb (npr. veriženje podjetij, omejitve ustanavljanja podjetij osebam, ki bodo kršile pravila v zvezi s plačilom za delo in z zaposlovanjem na črno, in podobno).

Sodna statistika kaže nadaljnje povečevanje učinkovitosti sodišč, zaupanje v sodstvo pa ostaja nizko. V letu 2015 se je število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih nadalje znižalo, sodišča pa so večinoma rešila več zadev, kot je bil pripad novih¹¹⁷. Nadaljevalo se je tudi skrajševanje povprečnega časa reševanja zadev, ki je v letu 2015 trajal 2,7 meseca¹¹⁸. Trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev je v primerjavi z drugimi državami podobno dolgo¹¹⁹. Postopki pa so še naprej dolgotrajni v povezavi s stečajni, kjer so sicer dejanski postopki pred sodišči precej krajši¹²⁰. Te zadeve se do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva¹²¹. Dolgotrajna sta tako predvsem stečajni postopek nad pravno osebo in postopek osebnega stečaja, ki v povprečju trajata 20,9 oz. 61,5 meseca, medtem ko so drugi postopki prenehanja podjetja precej krajši (prisilna likvidacija, poenostavljena prisilna poravnava). V skladu z zastavljenimi cilji se je v zadnjih letih zmanjšalo tudi število sodnikov v slovenskem sodstvu (2015: 44,3 sodnika na 100.000 prebivalcev), ki pa je še naprej med najvišjimi v EU¹²². Zaupanje javnosti v sodstvo je relativno nizko¹²³. Uporabniki sodišč sicer srednje dobro ocenjujejo zaupanje v sodni sistem in hitrost reševanja zadev, nekatere mednarodne raziskave, narejene na podlagi anket (Doing Business, WEF) pa zaupanje v sodstvo še vedno ocenjujejo slabše. Pri tem je v primerjavi z drugimi državami izpostavljena predvsem težnja po napredku na področju učinkovitega reševanja (gospodarskih) sporov. Svetovna banka (Doing Business) ocenjuje tudi kakovost pravosodnih storitev, kjer se Slovenija uvršča okoli povprečja EU.

¹¹³ Teoretični DDV je izračunana vrednost DDV, ki bi bila prejeta v obračunskem obdobju, če bi vsi gospodarski subjekti obračunavali in plačevali DDV v skladu z veljavno zakonodajo. Razlika nastane zaradi namernih ali nenamernih napak pri vplačilih, ki skupaj tvorijo t. i. davčne utaje in so lahko delni kazalnik sive ekonomije (SURS, 2015).

¹¹⁴ Mednarodno so primerljivi podatki TAXUD, vendar se zaradi metodologije ta ocena za Slovenijo nekoliko razlikuje od ocene SURS. Po teh podatkih je ocenjena davčna vrzel med najnižjimi v EU (Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU Member States, TAXUD, 2015).

¹¹⁵ V letu 2013 so bile uvedene »virtualne« davčne blagajne in visoke kazni za kršitelje. Na podlagi spremembe Zakona o davčnem postopku je FURS zaznal pozitivne rezultate v boju proti sivi ekonomiji, predvsem v višjih prihodkih iz naslova DDV ter drugih davkov in v dvigu stopnje prostovoljnega plačevanja davčnih obveznosti.

¹¹⁶ Nacionalni reformni program 2015–2016, 2015.

¹¹⁷ Kazalnik reševanja pripada je v letu 2015 presegel 100 %, kar pomeni, da sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo; znašal je 107 % za vse prejete zadeve oziroma 105 % za pomembnejše zadeve.

¹¹⁸ Leta 2011 je bil povprečni čas trajanja prejetih zadev 4,6 meseca (2014: 3,3 meseca). Med letoma 2011 in 2015 se je povprečni čas trajanja pomembnih zadev znižal z 8,7 na 7,4 meseca.

¹¹⁹ EU Justice Scoreboard, 2015.

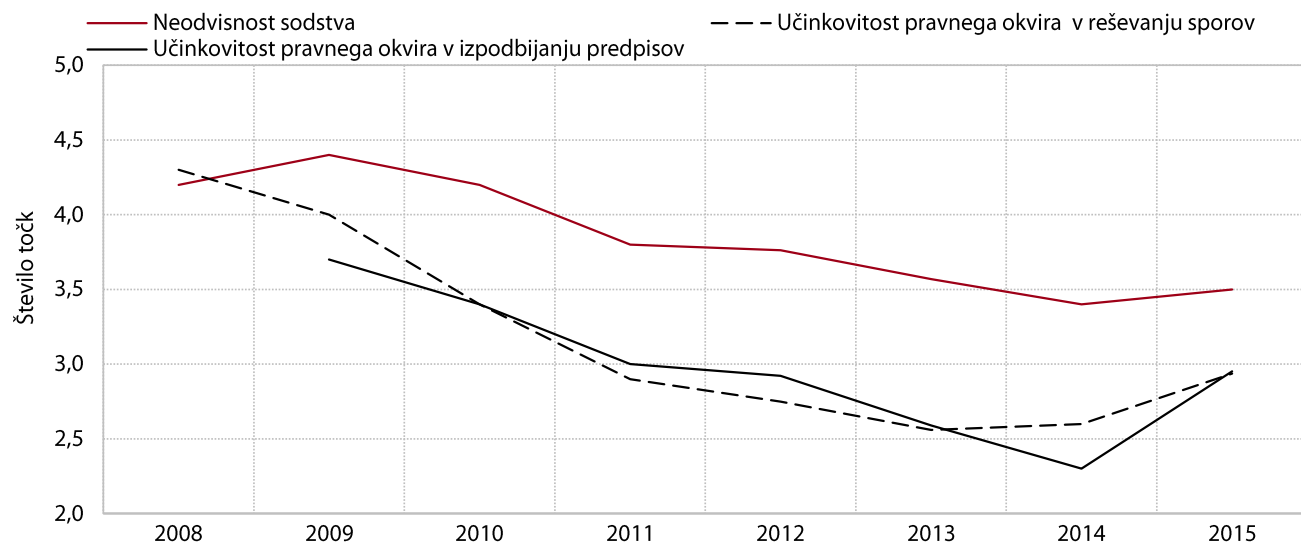
¹²⁰ Postopek glede izdaje sklepa o začetku stečajnega postopka (uvredba stečaja) je leta 2015 trajal povprečno 49 dni za stečaje nad pravno osebo oz. 20 dni za osebne stečaje.

¹²¹ Vključuje unovčevanje stečajne mase in poplačilo upnikov oz. potek preizkusne dobe zaradi odpusta obveznosti pri osebnem stečaju.

¹²² Cilj do leta 2020 znaša v Sloveniji zaposlenih 42 sodnikov na 100.000 prebivalcev.

¹²³ Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč, 2014.

Slika 32: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF

Vir: WEF. Opomba: Višje število točk je boljše, največ mogočih je 7.

Na učinkovitejše delovanje javne uprave v naslednjem obdobju bi lahko vplivala Strategija razvoja javne uprave 2015–2020. Temeljni cilji strategije so usmerjeni v kakovost in učinkovitost, transparentnost in odgovornost javne uprave, kar naj bi tudi izboljšalo poslovno okolje za razvoj gospodarstva in dvig konkurenčnosti. Sprejetje strategije je bilo tudi eden izmed pogojev za dostop do črpanja strukturnih skladov EU¹²⁴. Ob tem velja omeniti, da bo ključna vzpostavitev sistema kazalnikov za redno spremljanje napredka. EK opozarja tudi na potrebo po boljši koordinaciji med posameznimi deležniki v procesu¹²⁵.

¹²⁴ Partnerski sporazum med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2014–2020, oktober 2014.

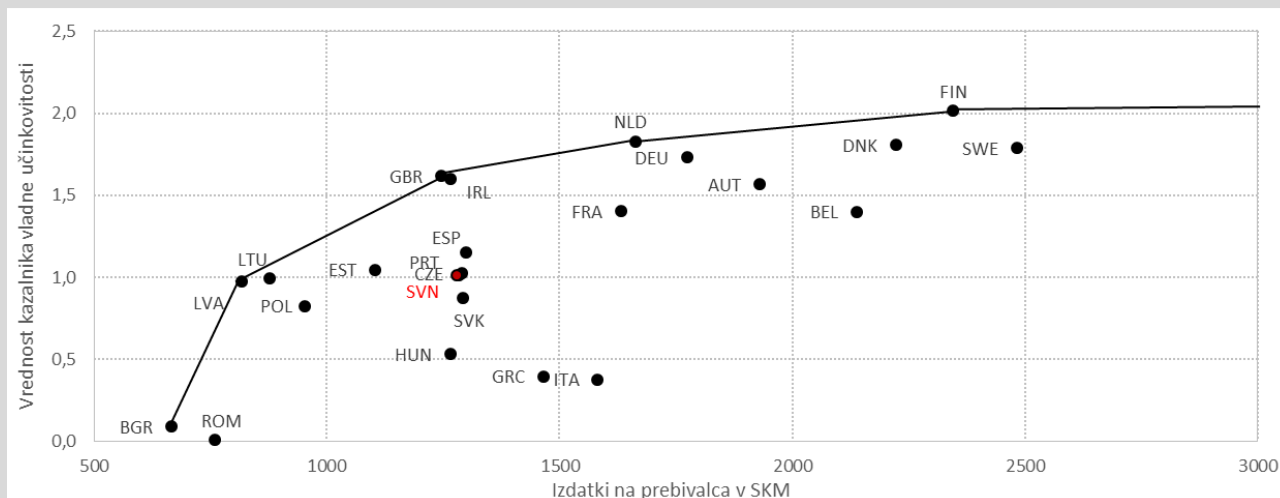
¹²⁵ Slovenia – Review of progress on policy measures relevant to the correction of macroeconomic imbalances, december 2015.

Okvir 7: Mednarodna primerjava učinkovitosti javne uprave

Učinkovitost javne uprave pomembno vpliva na razvoj države in družbeno blaginjo. Podjetja za uspešno poslovanje potrebujejo učinkovite, stroškovno ugodne in kakovostne javne storitve, ki so tudi nujne za zadovoljevanje potreb širše javnosti. Poraba javnih izdatkov je učinkovita, ko prinese največje možne koristi za državljane, podjetja in državo. Za izračun učinkovitosti javne uprave je bila po zgledu raziskav OECD uporabljena neparametrična metoda z metodo ovojnice podatkov (Data Envelopment Analysis¹). Kot vhodni kazalnik (input) smo uporabili podatke o izdatkih sektorja država za javno upravo ter javni red in varnost na prebivalca v SKM, od katerih smo odšteli servisiranje javnega dolga in mednarodno razvojno pomoč. Pri izbiri kazalnikov, ki kažejo neposredne koristi oz. rezultate javnega sektorja, smo se oprli na študijo Afonso et. al (2005), ki kot ključne izhodne kazalnike oz. kazalnike učinka (output) identificira državno birokracijo in administrativne ovire, kakovost pravosodja, raven korupcije in sive ekonomije. V analizo smo kot izhodni kazalnik vključili sestavljeni kazalnik¹, ki vključuje podatke mednarodnih raziskav glede vladne učinkovitosti in birokracije (PMR kazalnik), neodvisnosti in učinkovitosti pravosodja (WEF) in percepcije korupcije v družbi (Transparency International). Kot delni kazalnik sive ekonomije smo uporabili oceno davčne vrzeli (TAXUD). Vzorec je sestavljen iz 24 držav EU, za katere so na voljo vsi podatki².

Empirična analiza je pokazala, da bi Slovenija lahko povečala učinkovitost v porabi javnih sredstev na področju javne uprave. Rezultati kažejo, da bi lahko Slovenija ob nespremenjenih izdatkih na prebivalca dosegala za približno 25 % boljše rezultate, kar je okoli povprečja EU. Istočasno bi lahko enake rezultate dosegla z znižanjem sredstev. Če primerjamo izdatke na prebivalca s kazalnikom vladne učinkovitosti Svetovne banke³, so najbolj učinkovite podobne države, Slovenija pa bi ob nespremenjenih izdatkih lahko dosegla za več kot tretjino boljše rezultate. Razlika v rezultatih je posledica sestave kazalnika, saj je slednji osredotočen na vladno učinkovitost in njene politike, ne vključuje pa nekaterih področij, na katera lahko vpliva delovanje države (korupcija, pravosodje, siva ekonomija).

Slika: Primerjava vladne učinkovitosti glede na izdatke sektorja država za javno upravo ter javni red in varnost

Vir: Eurostat, Svetovna banka, lastni preračun. Opomba: Pri vladni učinkovitosti Svetovne banke je največ možnih točk 100.

¹ Sestavljeni kazalnik brez uteži, v skladu z metodologijo OECD – Handbook on Constructing Composite Indicators (<http://www.oecd.org/std/42495745.pdf>).

² Brez Cipra, Hrvaške, Luksemburga in Malte zaradi majhnosti držav in manjkajočih podatkov.

2.5 Izzivi

Ključni izziv na področju konkurenčnosti je dvig produktivnosti, ki mora biti podprt z izboljšanjem dolgoročnih dejavnikov, kot so inovacije, človeški kapital in spodbudno poslovno okolje. Konkurenčnost podjetniškega sektorja se je po močnem poslabšanju v krizi v zadnjih letih izboljšala predvsem pod vplivom stroškovnih in cenovnih dejavnikov. Ob večji konkurenčnosti izvoza se je povečala vključenost v mednarodne trgovinske tokove, izboljšuje se tudi sestava izvoza. Ti pozitivni premiki pa so še premalo podprti z dvigom produktivnosti, ki bi prispeval k trajnejšemu izboljšanju konkurenčnosti in bi omogočil hitrejše razvojno dohitevanje. V zadnjem obdobju se je z razdolževanjem podjetij, dvigom dobičkonosnosti in povrnitvijo stabilnosti bančnega sistema precej izboljšalo okolje za nove investicije, okrepile so se tudi neposredne tuje investicije, kar bi lahko pospešilo rast produktivnosti. Ob postopnem izboljševanju teh pretežno kratkoročnih dejavnikov rasti produktivnosti, pa se Slovenija srečuje tudi s številnimi izzivi pri vlaganjih v dolgoročneje dejavnike, kot so inovacijska sposobnost, digitalna ekonomija in človeški kapital. Nujno je tudi zagotavljanje učinkovite vloge države za podporo konkurenčnosti.

Za krepitev dejavnikov inovacijske sposobnosti so potrebni stabilni in sistemski ukrepi, ki so medsebojno komplementarni. Sedanje stanje, ki se odraža v upadanju javnih izdatkov za RRD in premajhnem izkoriščanju sinergij med znanstveno-raziskovalnim in poslovnim sektorjem, kaže na nezadostno upoštevanje dolgoročnih vplivov vlaganj za krepitev inovacijske sposobnosti, ki je šibka. Zaustavitev zniževanja izdatkov javnega sektorja za RRD predstavlja velik izziv za ohranjanje konkurenčnosti javnih raziskovalnih institucij, ki preko temeljnih in aplikativnih raziskav prispevajo k prenosu znanja v poslovni sektor in k povečanju njegove dodane vrednosti. Podpora zaposlovanju mladih raziskovalcev, v katere so bila vložena velika sredstva, je potrebna zaradi izkoriščanja novih znanj ter za zmanjševanje problema staranja populacije raziskovalcev. Nadaljnji izziv je krepitev sodelovanja med raziskovalnim in poslovnim sektorjem z večjim vključevanjem malih podjetij in vzpostavitev ugodnega poslovnega okolja, ki bo omogočilo hitro rast v Sloveniji množici novih visoko-tehnoloških zagonskih podjetij ter prispevalo k povečanju deleža izdelkov in storitev z višjo dodano vrednostjo. Trendi hitre digitalizacije zahtevajo okrepitev vlaganj v digitalne tehnologije, poseben izziv predstavlja zagotavljanje IKT kadrov, ki bi pospešili učinkovito uporabo teh tehnologij ter dvig ravni informacijskih kompetenc prebivalstva. Čim prejšnji začetek in učinkovito izkoriščanje evropskih sredstev v povezavi z uresničevanjem Strategije pametne specializacije bi lahko prispevali k reševanju omenjenih izzivov.

Za večjo konkurenčnost je treba bolje izkoristiti človeški kapital. Kljub izboljšanju izobrazbene strukture prebivalstva v preteklih letih se Slovenija srečuje s številnimi težavami glede učinkovite uporabe človeškega kapitala. Ob precejšnji neuskkljenosti med ponudbo in povpraševanjem po terciarno izobraženih je uporaba teh kadrov v zasebnem sektorju preskromna, z zaostritvijo razmer na trgu dela v krizi pa se je okrepilo njihovo odseljevanje v tujino. Glede na zmanjševanje generacij mladih (demografski učinek) za vpis v terciarno izobraževanje in napovedane večje potrebe gospodarstva po teh kadrih bo v prihodnje vse večji izziv zagotavljanje zadostnega obsega človeškega kapitala z ustreznimi veščinami. Za obvladovanje tega izziva bo treba (i) bolj upoštevati potrebe po diplomantih posameznih ved in po veščinah pri oblikovanju študijskih programov ter krepiti pridobivanje praktičnih veščin, (ii) izboljšati kakovost študija, tudi s povečanjem zasebnih izdatkov in (iii) tesneje povezati višino javnih sredstev, ki jih prejmejo visokošolski zavodi, z doseganjem kakovosti, zaposljivosti in učinkovitosti.

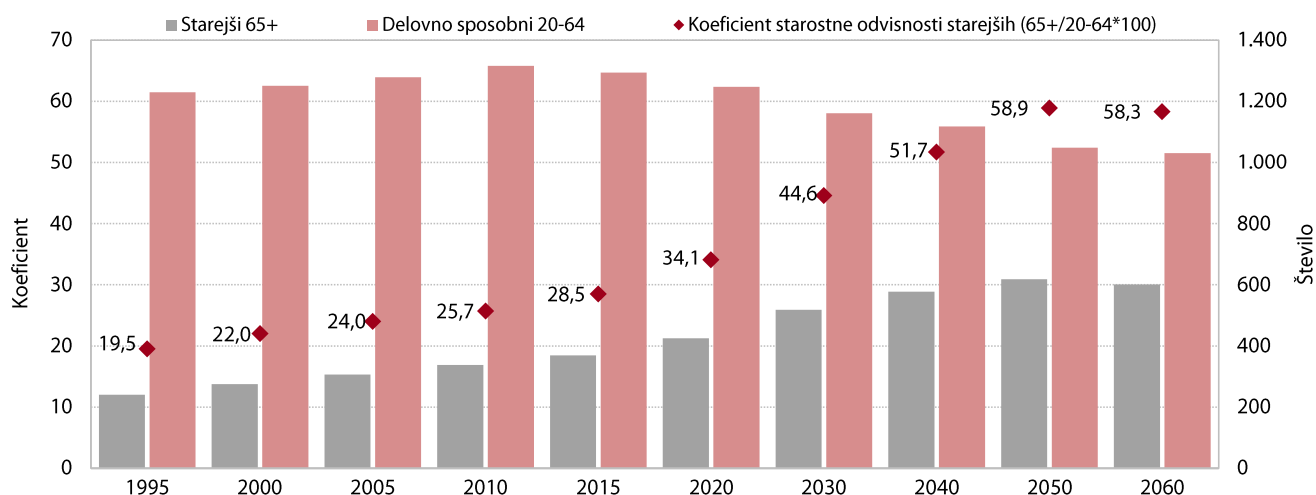
Za dobro delovanje gospodarstva in spodbudno okolje za podjetja je nujno nadaljevanje zmanjševanja administrativnih ovir in dosledno uresničevanje sprejetih ukrepov. V zadnjih dveh letih je bil dosežen napredek na nekaterih ključnih področjih, kot sta zmanjšanje administrativnih ovir in sive ekonomije, izboljšana je bila insolvenčna zakonodaja, povečala se je tudi učinkovitost v pravosodju. Kljub premikom pa je institucionalna konkurenčnost še nizka. Leta 2015 sprejeta strategija javne uprave pomeni korak v pravo smer, za izboljšanje učinkovitosti države in njenih institucij pa bo ključno njeno dosledno izvajanje. To velja tudi za program zmanjševanja administrativnih ovir, pomembno oviro za poslovanje še naprej predstavljajo predvsem dolgotrajni postopki na več področjih. Prepočasen je tudi napredek glede deregulacije profesionalnih storitev. Konkurenčnost je v preteklosti zavirala tudi neustrezna vloga države v gospodarstvu. Izziv na tem področju ostaja vzpostavitev sistema učinkovitega upravljanja državnega premoženja, vključno z nadaljevanjem privatizacije podjetij v državni lasti.

3 Demografska gibanja in socialna država

Ohranjanje socialne države ob upoštevanju demografskih gibanj je eden pomembnih dejavnikov izboljšanja kakovosti življenja in blaginje prebivalcev. Slovenija je kljub krizi, ki je vplivala na poslabšanje materialnih pogojev za življenje, ohranila v mednarodnem merilu relativno visoko socialno vključenost in dostopnost do javnih storitev ter nizko dohodkovno neenakost. Z gospodarskim okrevanjem so se z letom 2014 začele izboljševati tudi razmere na trgu dela, poslabševanje materialnega položaja prebivalstva se je ustavilo. Osrednji izziv predstavlja prilagoditev sistemov socialne zaščite staranju prebivalstva, da bi tudi v prihodnje lahko zagotavljali socialno varnost, dostopnost javnih storitev in socialno vključenost vseh skupin prebivalstva. Na trgu dela pa je v luči doseganja večje zaposlenosti in izboljšanja kakovosti življenja ključno izboljšanje sistema varne preživetosti, ki bi omogočil učinkovito alokacijo delovne sile in manjšo segmentacijo trga dela.

Demografska slika Slovenije se spreminja v smeri povečevanja deleža starejših, kar zahteva prilagajanje celotne družbe. Slovenija se podobno kot druge razvite države sooča s problemom staranja prebivalstva, ki zahteva prilagoditev sistemov socialne zaščite in številnih drugih politik, ki lahko vplivajo na kakovost življenja. Delež starejših (65 let in več) je pri nas trenutno nižji kot v povprečju EU, vendar projekcije prebivalstva EUROPOP2013 kažejo, da ga bo že leta 2021 presegel. Dolgoročne projekcije¹²⁶ izdatkov povezanih s staranjem (izdatki za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo), narejene ob predpostavki, da se sistemi socialne varnosti ne bi prilagodili demografskim spremembam, tako kažejo, da se bodo izdatki do leta 2060 v Sloveniji povečali najbolj med vsemi državami EU. To kaže na nujnost odziva na te spremembe, ki bi poleg prilagoditve sistemov socialne zaščite morali vključevati tudi druge relevantne politike in sisteme, vključno s politiko trga dela, izobraževanja in migracijsko politiko.

Slika 33: Število delovno sposobnega in starejšega prebivalstva ter koeficient starostne odvisnosti starejših, Slovenija

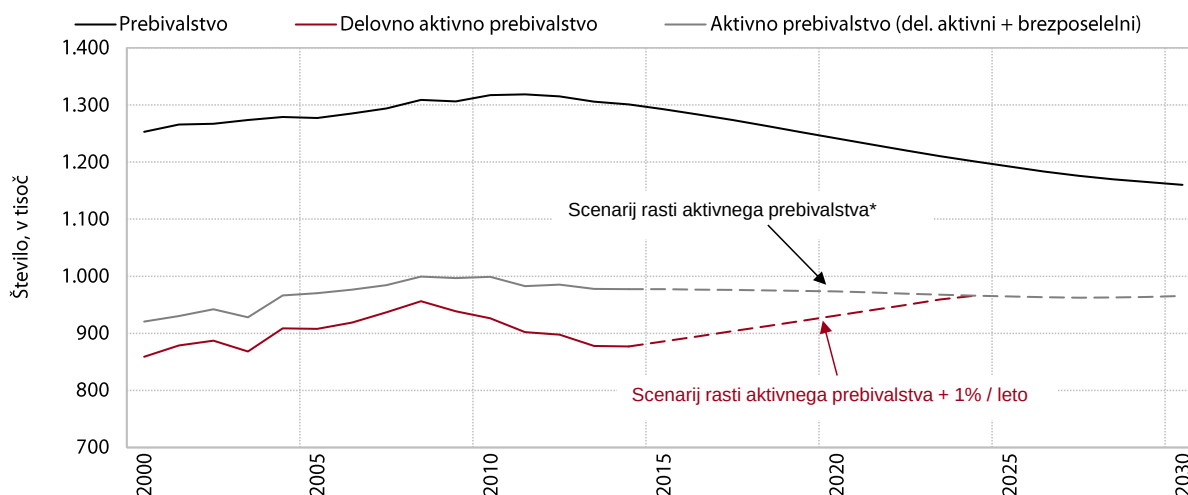
Vir: SURS, EUROPOP2013, preračuni UMAR, 2015.

Ob povečevanju deleža starejših (65 let in več) se zmanjšuje število delovno sposobnih prebivalcev (20-64 let), kar bo v prihodnje vse bolj vplivalo na trg dela. To je posledica večjega števila rojstev v povojnem obdobju in manjšega od začetka 90-ih let ter podaljševanja trajanja življenja. S tem se povečuje koeficient starostne odvisnosti (glej kazalnik 3.3). Čeprav je trenutno še nižji kot v povprečju v EU, naj bi po demografskih projekcijah EUROPOP2013 leta 2022 presegel raven EU. Število delovno sposobnih (20–64 let), ki predstavlja potencial aktivnega prebivalstva, se zmanjšuje že od leta 2012. Do leta 2030 naj bi vsako leto v Sloveniji živel v povprečju na

¹²⁶ Ageing report, 2015.

leto 10 tisoč več starejših in skoraj toliko manj delovno sposobnih. Naše ocene demografskega učinka kažejo, da bi zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva v prihodnjih letih lahko vplivalo na upočasnitev rasti števila delovno aktivnih, ki ni povezana z gospodarskimi razmerami. Scenariji gibanja prebivalstva in delovno aktivnih namreč kažejo, da bodo kljub poviševanju stopenj aktivnosti demografski učinki po letu 2020 vedno večji omejitveni dejavnik pri vzdrževanju zmerne rasti števila delovno aktivnega prebivalstva.

Slika 34: Scenarij rasti aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva, Slovenija

Vir: Eurostat, EUROPOP; preračuni UMAR.

Opomba: * Za simulacijo participacije na trgu dela je predpostavljen naslednji scenarij rasti aktivnega prebivalstva zaradi: i) nadaljevanja trenda naraščanja deleža visoko izobraženih, ii) izenačitve (nižje) stopnje aktivnosti žensk s (višjo) stopnjo aktivnosti moških do leta 2030 in iii) povečanja stopnje aktivnosti starejših za 20 o. t. do leta 2030.

3.1 Trg dela

Rast zaposlenosti in plač izboljšuje materialne pogoje za življenje in prispeva k večji blaginji prebivalstva. K temu lahko prispeva tudi bolj učinkovita realokacija delovne sile in zmanjšanje starostne segmentacije trga dela. Razmere na trgu dela so se med krizo zaostrole, ob okrevanju gospodarstva v zadnjih dveh letih pa nekoliko izboljšale. Problem kljub spremembam v ureditvi trga dela ostaja njegova segmentacija, saj se novo zaposlovanje kaže zlasti preko povečanja začasnih oblik dela. Izziv tako predstavlja vzpostavitev sistema varne prožnosti na trgu dela, ki bi lahko prispeval k učinkoviti alokaciji delovne sile in zmanjšanju segmentacije.

Po zmanjšanju v obdobju krize se je število delovno aktivnih v zadnjih dveh letih ob okrevanju gospodarstva ponovno povečalo. V obdobju 2008–2013 se je relativno najbolj zmanjšalo v gradbeništvu (za več kot tretjino) in predelovalnih dejavnostih (za četrtno), saj je bil padec aktivnosti v krizi v teh dejavnostih največji. Z izboljšanjem gospodarskih razmer se je v letih 2014 in 2015 povečalo zlasti v srednje tehnološko zahtevnih predelovalnih dejavnostih, gostinstvu, prometu in trgovini, kar je podobno kot v drugih državah EU. Pri tem se je močno okrepilo zaposlovanje preko agencij za zaposlovanje, ki so delovno silo posredovale predvsem v predelovalne dejavnosti. Prispevek zaposlovalnih dejavnosti, kamor so umeščene zaposlitvene agencije, k skupni rasti delovno aktivnih je leta 2015 kljub zmanjšanju ostal precejšen, kar kaže na še vedno prisotno previdnost delodajalcev pri zaposlovanju oz. potrebo po bolj fleksibilnih oblikah zaposlovanja.

Tabela 3: Sprememba števila delovno aktivnih, v %, Slovenija

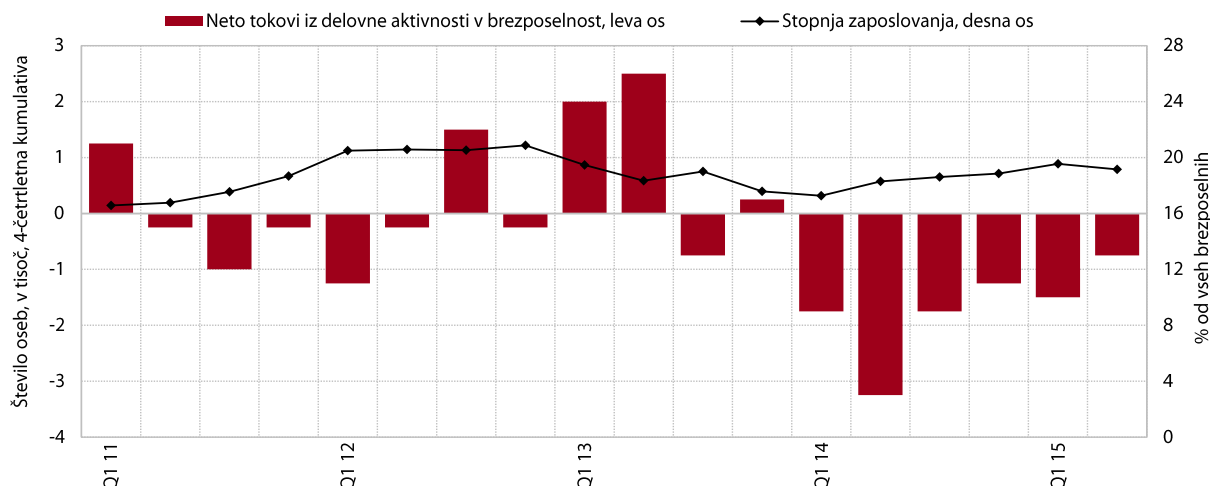
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Skupaj	3,0	-2,4	-2,7	-1,3	-1,7	-2,0	0,5	0,9
Dejavnosti javnih storitev (O-Q)	1,8	2,0	2,1	0,8	0,8	-0,9	0,5	0,7
Zasebni sektor (A-N, R-T)	3,2	-3,4	-3,8	-1,9	-2,4	-2,3	0,5	0,9

Vir: SURS.

Tudi stopnja delovne aktivnosti se po padcu v obdobju krize ponovno povišuje, kar lahko izboljša materialne možnosti prebivalstva za življenje. Stopnja delovne aktivnosti se povišuje v vseh starostnih skupinah. Na višjo delovno aktivnost starih 55-64 let sta vplivala pokojninska reforma in demografski učinek, ko delovno aktivni vstopajo med starejše delavce in zvišajo stopnje delovne aktivnosti starejših. Kljub temu pa je stopnja delovne aktivnosti med starejšimi še vedno ena najnižjih v EU in zmanjšuje dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema. V zadnjih letih se po velikem znižanju v krizi najbolj povečuje stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih. To je posledica strukture gospodarskega okrevanja, ki temelji predvsem na izvozu predelovalnih dejavnosti, kjer je zaposlen velik delež nizko izobraženih. Tako se je povečal tudi delež prejemnikov nizkih plač¹²⁷, kar je upočasnilo rast povprečne plače v zasebnem sektorju.

Ob okrevanju gospodarstva se je leta 2015 stopnja brezposelnosti drugo leto zapored znižala, a ostaja dvakrat višja kot leta 2008. Stopnja brezposelnosti se je zaradi padca gospodarke aktivnosti do leta 2013 močno povišala (glej kazalnik 3.5). Odziv in znižanje brezposelnosti na okrevanje aktivnosti v 2014 in 2015 sta bila relativno hitra, kar je bilo značilno tudi za večino ostalih držav EU¹²⁸. Hiter odziv trga dela na izboljšane gospodarske razmere pripisujemo izboljšanju splošnih domačih in mednarodnih gospodarskih razmer, večji konkurenčnosti in počasnejši rasti števila opravljenih delovnih ur v primerjavi z rastjo števila delovno aktivnih. Na večje možnosti za zaposlitev v zadnjih dveh letih kažeta povečan obseg prehodov¹²⁹ iz brezposelnosti v delovno aktivnost in višja stopnja zaposlovanja¹³⁰. Kljub znižanju v zadnjih dveh letih je stopnja brezposelnosti v zadnjem letu ostala precej višja od predkrizne ravni.

Slika 35: Tokovi med delovno aktivnostjo in brezposelnostjo

Vir: Eurostat.

Čeprav se je stopnja brezposelnosti mladih v zadnjih letih zmanjšala, ostaja problem vstopanja mladih na trg dela pereč. Stopnja brezposelnosti mladih (15-24 let) se je v Sloveniji v krizi povišala bolj kot v povprečju EU in svoj vrh dosegla leta 2013 (21,6 %, merjeno z anketo o delovni sili), od takrat pa se znižuje, a ostaja visoka (glej kazalnik 3.5). Na poslabšanje položaja mladih v krizi je poleg splošno nizkega povpraševanja po delovni sili in premajhne prilagojenosti izobraževalnega sistema potrebam na trgu dela vplivala velika izpostavljenost mladih začasnim oblikam

¹²⁷ Po metodologiji OECD so to zaposleni, ki prejemajo plačo enako oz. nižjo od dveh tretjin mediane. Po zadnjih primerljivih podatkih Eurostata se Slovenija po deležu zaposlenih z nizkimi plačami pri pravnih osebah s 17,5 % uvršča okrog povprečja EU (17,0 %; 2010).

¹²⁸ Analiza EC (2015) ugotavlja, da je bil odziv znižanja brezposelnosti za večino držav EU razmeroma hiter in večji, kot ga predvideva zgodovinska empirična povezava med BDP in brezposelnostjo (Okunov zakon). Za Slovenijo je bila velikost odziva brezposelnosti podobna predvidenemu glede na višino gospodarske rasti.

¹²⁹ Neto tokovi iz delovne aktivnosti v brezposelnost izražajo razliko med številom prehodov iz delovne aktivnosti v brezposelnost ter med številom prehodov iz brezposelnosti v delovno aktivnost. Neto tokovi so negativni, kadar je odliv iz brezposelnosti večji, kot je vanjo priliv, kar se kaže kot zmanjševanje števila brezposelnih.

¹³⁰ Stopnja zaposlovanja se lahko interpretira kot verjetnost zaposlitve iz brezposelnosti v posameznem četrtnetu. Izražena je kot odstotek brezposelnih, ki so v preteklem četrtnetu brezposelni, v naslednjem četrtnetu pa so prešli v delovno aktivnost.

zaposlitve (delo za določen čas in študentsko delo¹³¹). Zmanjševanje brezposelnosti mladih v zadnjih dveh letih povezujemo s povečanim povpraševanjem po študentskem delu, z nekoliko večjo usmerjenostjo aktivne politike zaposlovanja na mlade¹³² in z demografskimi gibanji¹³³. Na ohranjanje problemov mladih pri vstopanju na trg dela poleg še vedno visoke stopnje brezposelnosti kaže tudi delež tistih, ki niso zaposleni niti vključeni v izobraževanje, ki ostaja višji kot pred krizo (glej kazalnik 3.8).

Okrepljeno povpraševanje po delovni sili je povečalo tudi zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih, a ostaja stopnja dolgotrajne brezposelnosti visoka. Zaradi dlje časa trajajoče nizke gospodarske aktivnosti in skromnega povpraševanja po delovni sili se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji po letu 2009, ko je bila najnižja, močno povišala in kljub znižanju v 2015 ostaja precej višja kot pred krizo (glej kazalnik 3.5). Tudi delež dolgotrajno brezposelnih med brezposlenimi ostaja visok, saj je bila vsaka druga brezposelna oseba brez zaposlitve več kot eno leto. Na izboljšanje zaposlitvenih možnosti dolgotrajno brezposelnih kaže stopnja odliva iz brezposelnosti¹³⁴, ki se je za dolgotrajno brezposelne začela poviševati sredi leta 2014. To potrjuje tudi gibanje Beveridgeeve krivulje¹³⁵, ki meri neskladja v ujemanju ponudbe in povpraševanja po delovni sili. Od leta 2013 je značilen premik krivulje v levo in navzgor vzdolž same krivulje in ne kaže na povečanje neskladij, temveč na prociklični in pozitiven obrat ob znižanju brezposelnosti in rahlem povišanju kazalnika pomanjkanja delovne sile zaradi večjega agregatnega povpraševanja. Tudi ocena naravne stopnje brezposelnosti¹³⁶, ki se poleg Beveridgeeve krivulje najpogosteje uporablja za ocenjevanje strukturnega dela brezposelnosti, kaže na njeno skromno povišanje v času krize.

¹³¹ Obseg študentskega dela se je v obdobju 2008–2013 zmanjšal za 35,7 %. Na to bi lahko poleg manjšega povpraševanja po delu vplivalo tudi povišanje koncesijske dajatve sredi leta 2012 in omejevanje študentskega dela v dejavnostih javnih storitev. V obdobju 2013–2015 pa se je povečal za 8,5 % kljub uvedbi plačila socialnih prispevkov, ki so podražili to obliko dela v letu 2015.

¹³² Simulacije UMAR kažejo, da lahko povečanje sredstev za APZ na povprečje držav OECD v petih letih povišalo stopnjo delovne aktivnosti mladih za 0,5 o. t., celotno zaposelnost za 0,4 % in raven potencialnega BDP za okoli 0,2 % (več glej v Ocena učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji, 2016).

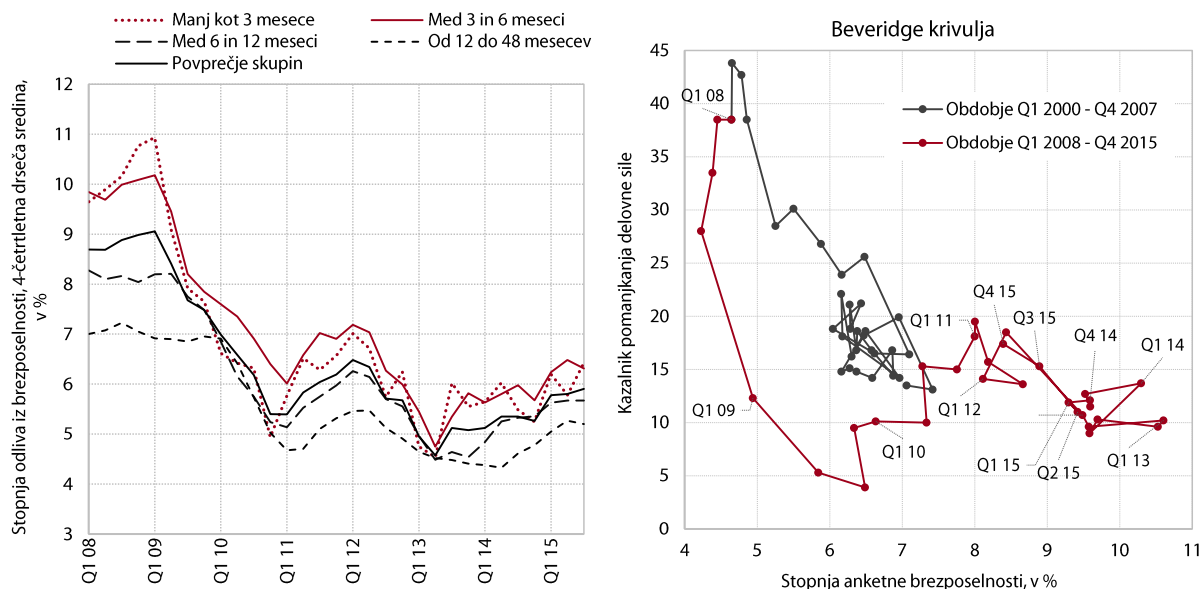
¹³³ Po podatkih ankete o delovni sili se v zadnjih letih zmanjšuje število mladih, kar poleg rasti števila delovno aktivnih med mladimi povečuje razmerje med številom delovno aktivnih in številom vseh mladih v tej starostni skupini, ki predstavlja stopnjo delovne aktivnosti.

¹³⁴ Stopnja odliva iz brezposelnosti je izračunana na podlagi mesečne verjetnosti, da brezposelna oseba zapusti status brezposelnosti, izražena pa v deležu vseh brezposelnih oseb. Izračun je izveden s pomočjo agregatnih podatkov števila brezposelnih oseb glede na trajanje brezposelnosti, pridobljenih z anketo o delovni sili. Za metodologijo glej Elsby et al. (2011). Stopnja odliva iz brezposelnosti ni enaka stopnji zaposlovanja, saj je prva le posredna ocena vseh odlivov iz brezposelnosti, druga pa upošteva izključno realizirane odlive v zaposlitev.

¹³⁵ Beveridgeeva krivulja prikazuje povezavo med anketno stopnjo brezposelnosti in kazalnikom pomanjkanja delovne sile ter izraža povpraševanje in ponudbo delovne sile glede na trenje pri njenem ujemanju. Ob zniževanju gospodarske aktivnosti se poviša brezposelnost in zniža kazalnik pomanjkanja delovne sile, do nasprotnega procesa pa pride ob okrevanju gospodarske aktivnosti. Takšno prociklično gibanje je značilno za premike vzdolž krivulje, medtem ko se krivulja premika v desno in navzgor ob poslabšanju ujemanja med ponudbo in povpraševanjem, v levo navzdol pa ob izboljšanju ujemanja. Pri nas ni razvidnega bistvenega premika Beveridgeeve krivulje v daljšem obdobju.

¹³⁶ Naravna stopnja brezposelnosti (NAWRU) je stopnja brezposelnosti, ki se ujema s stabilno (z rastjo stroškov dela spodbujeno) stopnjo inflacije. Ocenjena je z metodo novokeynesianske Philipsove krivulje, ki domneva negativno povezavo med ciklično brezposelnostjo in pričakovano rastjo realnih stroškov dela na enoto proizvoda. Za podrobnejšo oceno ciklične in strukturne komponente glej Poročilo o razvoju 2014.

Slika 36: Stopnja odliva iz brezposelnosti glede na trajanje brezposelnosti (levo) in Beveridgeeva krivulja (desno), Slovenija

Zakonske spremembe ureditve trga dela niso imele bistvenega učinka na zmanjšanje segmentacije trga dela¹³⁷. Segmentiranost trga dela je že dlje časa prisoten problem. Na pogostost uporabe začasnih zaposlitev vplivajo možnost uporabe takšnih zaposlitev, togost predpisov o odpuščanju in negotovost povpraševanja. Posledice visoke segmentiranosti so lahko povečana neenakost med delavci, povečana volatilnost zaposlovanja in odpuščanja ter zmanjšane vzpodbude za vlaganje v delavce s strani podjetij¹³⁸. Na drugi strani pa je segmentiran trg bolj dovzeten za negativne šoke. V 2013 so bile sprejete zakonske spremembe za zmanjšanje segmentacije trga dela in povečanje njegove prožnosti¹³⁹. Spremembe so zmanjšale varovanje zaposlitev, kar se po oceni OECD odraža v zmanjšanju indeksa varovanja redne zaposlitve v primeru individualne odpovedi (EPR) z 2,39 na 1,99, to je na raven pod povprečjem OECD¹⁴⁰. Delež začasnih zaposlitev¹⁴¹ v skupnih zaposlitvah se je po sprejetju zakonskih sprememb v 2013 znižal, v 2014 in 2015 pa ponovno povečal, še posebej med mladimi. Obseg študentskega dela tako kljub podražitvi še naprej narašča in ostaja pomemben razlog, da je delež začasnih zaposlitev največji med mladimi (15-24 let) in najvišji v EU. Na ponovno povečanje začasnih zaposlitev je po naši oceni vplivala tudi previdnost podjetij pri zaposlovanju, ki se kaže v potrebi po fleksibilnih oblikah dela¹⁴² (glej kazalnik 3.6). Podobno se je po zmanjšanju v 2013 v zadnjih dveh letih povečal tudi delež novo sklenjenih pogodb o zaposlitvah za določen čas med vsemi novo sklenjenimi pogodbami¹⁴³.

Tabela 4: Delež zaposlitev za določen čas v vseh novih zaposlitvah, Slovenija

	Skupaj	15-29 let	30-54 let	55 let in več
2008	73,2	81,1	66,7	64,8
2009	72,0	81,9	65,3	62,2
2010	74,9	84,0	68,9	68,5
2011	75,0	84,8	69,4	66,4
2012	72,1	85,7	65,6	62,3
2013	73,2	82,3	68,5	70,6
2014	72,7	78,1	69,5	75,5
2015	74,7	81,1	70,8	77,1

Vir: SURS, SRDAP, preračuni UMAR.

¹³⁷ Segmentacija glede na vrsto zaposlitve (začasna zaposlitev ali zaposlitev za nedoločen čas).

¹³⁸ Lepage-Saucier, 2013.

¹³⁹ Aprila 2013 so začeli veljati novi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) in spremembe Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A).

¹⁴⁰ Indeks varovanja zaposlitve lahko ima vrednosti med 0 in 6, pri čemer višje vrednosti pomenijo bolj togo zakonsko ureditev.

¹⁴¹ Začasne zaposlitve zajemajo poleg zaposlitev za določen čas še študentsko delo in druge oblike dela (vir podatkov je anketa o delovni sili).

¹⁴² Zaposlovanje preko agencij za posreovanje delovne sile in študentsko delo sta se nadalje povečala.

¹⁴³ Gre za podatke o novo sklenjenih pogodbah o zaposlitvi po statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva.

Povprečna plača je bila leta 2015 višja kot pred krizo, kar je ugodno z vidika materialnega položaja prebivalstva, na njeno gibanje pa so vplivale nekatere zakonske spremembe in nujni varčevalni ukrepi.

Uveljavitev prenovljenega sistema plač v javnem sektorju, ki je z odpravo nesorazmerij močno povečal rast plač tik pred krizo, je prispevala k ohranjanju ravni potrošnje prebivalstva v prvih letih krize. Vendar pa je okrepila tudi rast izdatkov sektorja država v obdobju, ko so prihodki zaradi poslabšanih gospodarskih razmer že upadali, kar je prispevalo k povečanju primanjkljaja sektorja država (glej poglavje 1.2). Nujni varčevalni ukrepi za konsolidacijo javnih financ so bili zato potrebni tudi na tem področju, uveljavljeni pa so bili relativno pozno (sredi leta 2012) in so ukinili večino stimulatívni elementov sistema plač, kar zaradi podaljševanja teh ukrepov tudi v nadaljnjih letih predstavlja težavo z vidika odsotnosti mehanizma nagrajevanja javnih uslužbencev. Na rast plač zasebnega sektorja je v zadnjih letih poleg gospodarske krize in učinka spremenjene strukture zaposlenih¹⁴⁴ pomembno vplivala zakonska sprememba minimalne plače, ki je s precejšnjim povečanjem leta 2010 izboljšala materialni položaj njenih prejemnikov, hkrati pa zavirala prilagoditev plač krizi in tako poslabšala stroškovno konkurenčnost gospodarstva ter zmanjšala zaposlenost. Visok dvig minimalne plače je močno povečal tudi razmerje med minimalno in povprečno plačo (glej kazalnik 3.7). To je v primerjavi z drugimi državami visoko tudi zaradi relativno nizke povprečne plače, ki odraža ustvarjeno dodano vrednost gospodarstva. Opredelitev minimalne plače se je z izvetjem treh dodatkov za neugoden delovni čas ob koncu leta 2015 spremenila, vendar se je izkazalo, da večji del tega povečanja bruto plače odpade na večjo dohodnino.

Tabela 5: Rast bruto plače, zasebni in javni sektor, Slovenija

Leto	Nominalna rast bruto plače na zaposlenega, v %				Realna rast bruto plače na zaposlenega, v %			
	Skupaj	Zasebni sektor	Javni sektor	– v tem sektor država	Skupaj	Zasebni sektor	Javni sektor	– v tem sektor država
2008	8,3	7,8	9,7	10,2	2,5	2,0	3,8	4,3
2009	3,4	1,6	5,3	7,0	2,5	0,7	4,4	6,0
2010	3,9	5,6	0,8	0,0	2,1	3,7	-1,0	-1,8
2011	2,0	2,6	1,0	0,0	0,2	0,8	-0,8	-1,8
2012	0,1	0,5	-0,9	-2,2	-2,4	-2,0	-3,4	-4,7
2013	-0,2	0,6	-1,3	-2,5	-2,0	-1,2	-3,0	-4,2
2014	1,1	1,4	0,9	0,6	0,9	1,2	0,7	0,4
2015	0,7	0,5	1,2	1,0	1,2	1,0	1,7	1,5

Vir: SURS.

Z vidika konkurenčnosti in razvoja je pomembno, da je rast plač skladna z rastjo produktivnosti dela. Rast plač je bila v obdobju 2008–2010 višja od rasti produktivnosti, na kar je pomembno vplivala prenova plačnega sistema javnega sektorja, visoka uskladitev plač zasebnega sektorja v letu 2008 (s preteklo produktivnostjo in inflacijo) in zakonski dvig minimalne plače v 2010. Po letu 2013 pa rast plač ponovno zaostaja za rastjo produktivnosti. Preseganje rasti produktivnosti na začetku krize kaže na nezadostno fleksibilnost plač, na kar vpliva tudi način določanja in usklajevanja plač, vključno z minimalno plačo. Zato je izziv preoblikovati plačni sistem v javnem sektorju tako, da bo omogočal ustrezno nagrajevanje dela in zadostno prilagajanje plač spremenjenim gospodarskim razmeram. V zasebnem sektorju pa bi bil zaželen razvoj v smeri večjega obsega pogajanj o plačah na ravni podjetij.

3.2 Sistemi socialne zaščite in njihova dolgoročna vzdržnost

Sistemi socialne zaščite trenutno še zagotavljajo dobro socialno varnost, nadpovprečno dostopen sistem zdravstva in zmanjšujejo tveganje revščine. Zaradi upočasnitve gospodarske rasti in staranja prebivalstva pa se hitro povečujejo pritiski na rast javnih sredstev za njihovo financiranje. Pokojninska reforma iz leta 2013 je sicer začasno upočasnila rast števila starostnih upokojencev, vendar ni bistveno izboljšala dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema. Na področju zdravstva in dolgotrajne oskrbe se potrebe hitro povečujejo, reformi sistemov pa se pripravljata že več kot desetletje. Izzivi sistemov socialne zaščite so povezani predvsem s prilagajanjem njihovega financiranja zniževanju deleža aktivnega prebivalstva oz. staranju prebivalstva, s stalnim izboljševanjem učinkovitosti zdravstvenega sistema in krepitvijo preventivne dejavnosti ter z ureditvijo celovitega sistema dolgotrajne oskrbe.

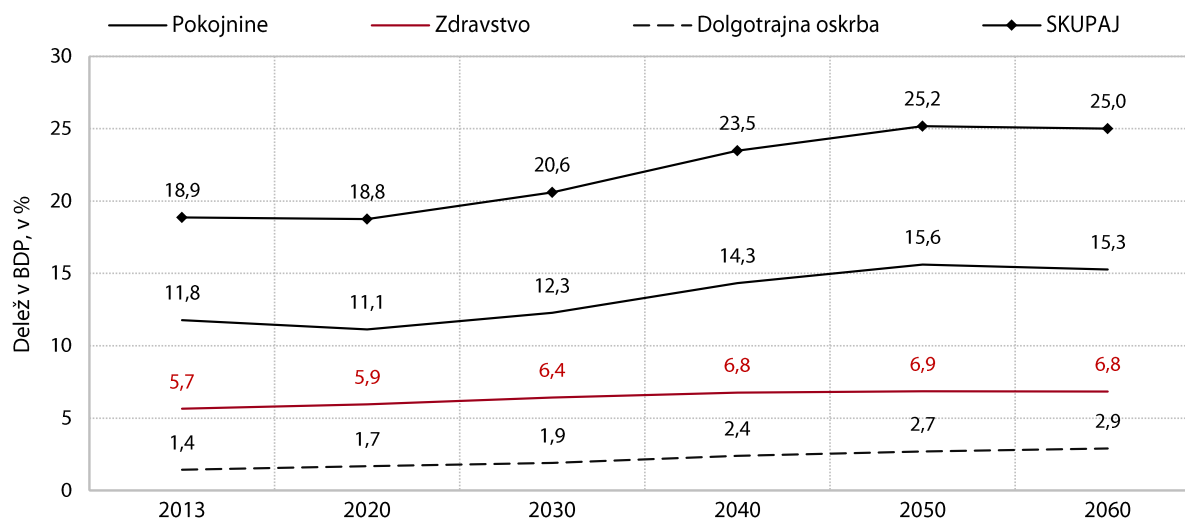
Po naraščanju v začetku krize so se izdatki za socialno zaščito v letih 2012 in 2013 znižali zaradi spremembe socialne zakonodaje in interventnih ukrepov. Ob precejšnjem padcu gospodarske aktivnosti v začetku krize so se v

¹⁴⁴ V prvih letih krize je odpuščanje zaposlenih z nizkimi plačami povečevalo rast povprečne plače, v letih 2014 in 2015 pa ponovno zaposlovanje zaposlenih z nizkimi plačami upočasnjuje njeno rast.

primerjavi z BDP povečali z 21 % v letu 2008 na 24,9 % v letu 2013. Največji del predstavljajo izdatki za starost (42,3 % oziroma 10,3 % BDP), ki so se v obdobju 2008–2013 močno povečali zaradi demografskih razlogov in povečanja števila prejemnikov pokojnin pred uveljavitvijo pokojninske reforme v letu 2013, še večjo rast pa je preprečilo omejevanje usklajevanja pokojnin. K znižanju celotnih izdatkov v letih 2012 in 2013 so prispevale spremembe socialne zakonodaje in varčevalni ukrepi za uravnoteženje javnih financ¹⁴⁵. Slovenija sicer spada med države, kjer so izdatki za socialno zaščito nižji od povprečja EU (glej kazalnik 3.9), hkrati pa zagotavljajo dobro socialno varnost in nadpovprečno dostopen sistem zdravstva.

Staranje prebivalstva ob nespremenjenih politikah in sistemih povečuje probleme pri zagotavljanju stabilnega financiranja izdatkov socialne zaščite. Transfer iz državnega proračuna v ZPIZ, ki predstavlja okoli 30 % vseh prihodkov ZPIZ, kaže na že prisoten problem pri financiranju pokojninskega sistema¹⁴⁶. Projekcije Evropske komisije iz marca 2015 (več glej Poročilo o razvoju 2015) kažejo, da bi bil brez spremembe politik učinek staranja na javnofinančne izdatke zelo močan, saj bi se delež izdatkov povezanih s staranjem glede na BDP med letoma 2013 in 2060 povečal najbolj med vsemi državami EU. Slovenija med državami EU najbolj izstopa po napovedanem visokem povečanju izdatkov za pokojnine, vendar tudi po rasti izdatkov za zdravstvo, dolgotrajno oskrbo in izobraževanje presegamo povprečje EU. To je posledica demografske slike Slovenije, saj se bodo približno do leta 2050 upokojevale številnejše generacije, ki bodo ob podaljševanju trajanja življenja tudi dlje časa preživele v upokojitvi (ob sedanjih upokojitvenih pogojih). Hkrati bodo na trg dela vstopale manj številčne generacije, kar bo zelo poslabšalo razmerje med številom upokojencev in zavarovancev. Nova pokojninska zakonodaja še ni vezala upokojitvene starosti na podaljševanje trajanja življenja¹⁴⁷ oz. uvedla drugih večjih omejitev izdatkov kot nekatere druge države EU. Na relativno visoko povečanje izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo pa poleg staranja vplivajo prebivalstva še različni ne-demografski dejavniki¹⁴⁸.

Slika 37: Projekcije javnih izdatkov za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, Slovenija

Vir: The 2015 Ageing Report, 2015. Opomba: Prikazan je osnovni scenarij AWG, ki se upošteva pri ocenah fiskalne vzdržnosti v okviru nadzora javno-finančnih politik držav EU.

¹⁴⁵ Zakon za uravnoteženje javnih financ in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, ki so začeli veljati v letu 2012.

¹⁴⁶ V letu 2015 je celotni transfer iz proračuna v ZPIZ znašal 1.461,4 mio. EUR, od tega je 298,6 mio. EUR za pokrivanje tekočih obveznosti države do ZPIZ in 1.162,8 mio. EUR za pokrivanje dodatnih obveznosti (večina 162. člen ZPIZ-2 – razlike med prihodki zavoda iz prispevkov in iz drugih virov ter odhodki zavoda).

¹⁴⁷ Simulacije UMAR kažejo, da bi se do leta 2060 v primerjavi s sedanjim sistemom ob vezavi upokojitvene starosti na PTŽ (po formuli, da se na vsakih 5 let od leta 2020 naprej upokojitvena starost in pokojninska doba povečata skladno z 2/3 povečanja PTŽ) izdatki za pokojnine kot delež BDP zmanjšali za okoli 0,7 o. t., če bi se ob tem tudi pokojnine usklajevale polovično, pa za dobre 4 o. t. (simulacija je bila narejena z mikrosimulacijskim modelom SURS). Omenjena simulacija sicer kaže, da bi lahko ta ukrep zmanjšal izdatke, vendar za zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti sistema ni zadosten in bi ga bilo treba kombinirati z drugimi.

¹⁴⁸ Nedemografski dejavniki na področju zdravstva so predvsem tehnološki napredek, institucionalne značilnosti zdravstvenih sistemov ter rast pričakovanih prebivalstva glede zdravja. Na področju dolgotrajne oskrbe so nedemografski dejavniki poleg rasti BDP na prebivalca in sprememb relativnih cen za storitve dolgotrajne oskrbe, še večji prehod iz neformalne v formalno oskrbo ter povečanje obsega izdatkov na prejemnika dolgotrajne oskrbe.

Izdatki za pokojnine¹⁴⁹ so zaradi interventnih ukrepov zadnja leta naraščali počasneje, ključni problem pa ostaja nezadostna kratkoročna in dolgoročna vzdržnost pokojninskega sistema. Pokojnine se niso uskladile v skladu s predvidenimi zakonskimi določbami od leta 2012¹⁵⁰, letni dodatek pa je tudi leta 2015 sicer ostal omejen, a so se z dvigom višine pokojnine, ki določa upravičence, izdatki povečali. Proračunski transfer v blagajno ZPIZ znaša okoli 30 % prihodkov ZPIZ (glej kazalnik 3.12), kar predstavlja vse večji problem tudi z vidika doseganja ciljnega proračunskega primanjkljaja. Dolgoročne projekcije pokojninskih izdatkov pa kažejo, da je zadnja reforma, ki se je začela uporabljati leta 2013, povečevanje izdatkov le odložila, saj se bodo izdatki kot delež v BDP po letu 2022 začeli povečevati. Glavni razlog bo hitra rast deleža starejših od 65 let, ki bo že po letu 2020 presegal povprečni delež starejših v EU, hkrati se bo ob upadanju delovno sposobnega prebivalstva zelo povečal koeficient starostne odvisnosti starejših (glej kazalnik 3.3.). Zato bo treba čimprej pripraviti novo reformo, ki bo v večji meri reševala tudi problem dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema. Poleg tega bi bilo nujno v večji meri informirati prebivalce Slovenije o posledicah staranja, o pravicah iz obveznega zavarovanja ter spodbuditi zasebna varčevanja za starost. S tega vidika in v luči zagotavljanja dostojnih pokojnin ostaja izziv oblikovanje ukrepov za spodbujanje večje lastne odgovornosti posameznika za njegov socialni položaj.

Po uveljavitvi pokojninske reforme se je rast števila upokojencev¹⁵¹ upočasnila, povprečna pokojnina pa je bila ponovno nižja. Število starostnih upokojencev je začelo počasneje naraščati, zmanjšuje pa se število vseh drugih vrst upokojencev¹⁵². Ocenjujemo, da se je rast števila upokojencev upočasnila zaradi učinka (sprejemanja) reforme, ko se je pred sprejetjem ZPIZ-2 in v letu po njem njihovo število precej povečalo. V prihodnjih letih bi se ta učinek postopno zmanjševal, saj bodo v pokoj začeli odhajati tisti, ki so se jim z novim zakonom zaostriili pogoji in so morali upokojitev odložiti. Zato lahko tudi pričakujemo, da se bo upokojitvena starost novih upokojencev počasi povečevala. Povprečne pokojnine se še naprej znižujejo zaradi omejevalne politike njihovega usklajevanja.

Po štirih letih upadanja so se javni izdatki za zdravstvo v letih 2014 in 2015 realno povečali, v razmerju do BDP pa se niso bistveno spremenili. K višjim prihodkom za obvezno zdravstveno zavarovanje, realno za 3,3 % je v letu 2015 prispevala zlasti višja rast zaposlenosti in povečanje prispevkov od študentskega dela¹⁵³. ZZZS je v letu 2015 posloval s presežkom prihodkov nad odhodki za 5,2 mio. EUR, kar je 0,2 % celotnih odhodkov leta 2015¹⁵⁴. V veljavi je ostala tudi večina ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZZS, ki so bili sprejeti v letih krize¹⁵⁵, tako da so bili višji prihodki lahko namenjeni za širitev in izboljšanje vrednotenja nekaterih prioritetnih programov (referenčne ambulate, onkologija, domovi za starejše, biološka zdravila) in skrajševanje čakalnih dob. Odhodki ZZZS so bili ob koncu leta realno višji za 3,8 %, obseg vseh tekočih javnih izdatkov za zdravstvo (vključno z izdatki Ministrstva za zdravje, toda brez investicij) pa je v letu 2015 po prvi oceni v deležu BDP znašal 6,14 %, kar je enako kot leta 2014¹⁵⁶ (glej kazalnik 3.10). Po nekaj letih so se težave v poslovanju bolnišnic v letu 2015 nekoliko zmanjšale.

Več študij ugotavlja, da je zdravstveni sistem v Sloveniji srednje učinkovit, za povečanje dolgoročne vzdržnosti sistema pa je nujno čimprej sprejeti strukturne ukrepe. Ocene različnih mednarodnih inštitucij¹⁵⁷, ki se za nekatere države lahko med seboj sicer značilno razlikujejo, za slovenski zdravstveni sistem kažejo, da sodi med srednje učinkovite. Ugotavljajo tudi, da bi z ustreznimi strukturnimi ukrepi za dodatno povečanje učinkovitosti lahko na dolgi rok umirili pritiske na rast deleža izdatkov za zdravstvo v BDP. V Analizi zdravstvenega sistema¹⁵⁸ so poudarili, da morajo biti ukrepi za večjo učinkovitost usmerjeni zlasti v čimprejšnjo vzpostavitev sistema vrednotenja zdravstvenih tehnologij (HTA), prenovo modelov plačevanja izvajalcev, vpeljavo spodbud za doseganje večje

¹⁴⁹ Po podatkih bilance ZPIZ Ministrstva za finance, ki zajemajo naslednje vrste pokojnin: starostne, invalidske, družinske, kmečke, vojaške, pokojnine, uveljavljene v drugih republikah bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v druge republike bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v tujino, dodatek za rekreacijo upokojencem, druge pokojnine.

¹⁵⁰ Z izjemo leta 2013, ko so se uskladile za 0,1 %.

¹⁵¹ Pokojnino je v povprečju prejelo 615,1 tisoč upokojencev. Gre za skupno število prejemnikov starostnih (432,3 tisoč), invalidskih, družinskih, vdovskih, vojaških, prejemnikov akontacij, kmečkih po SZK (podatki ZPIZ).

¹⁵² Zmanjšuje se število družinskih, invalidskih pa tudi vojaških in kmečkih upokojencev.

¹⁵³ Po ZZVZZ-M (večji prihodki od prispevkov na letni ravni za 35 mio. EUR).

¹⁵⁴ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2015, marec 2016.

¹⁵⁵ Varčevalni ukrepi glede plač v javnem sektorju, znižane cene zdravstvenih storitev, znižanje deleža vrednosti zdravstvenih storitev, ki jih krije obvezno zdravstveno zavarovanje (prenos na dopolnilno zdravstveno zavarovanje), znižanje izdatkov za zdravila, medicinske pripomočke in bolniško nadomestilo.

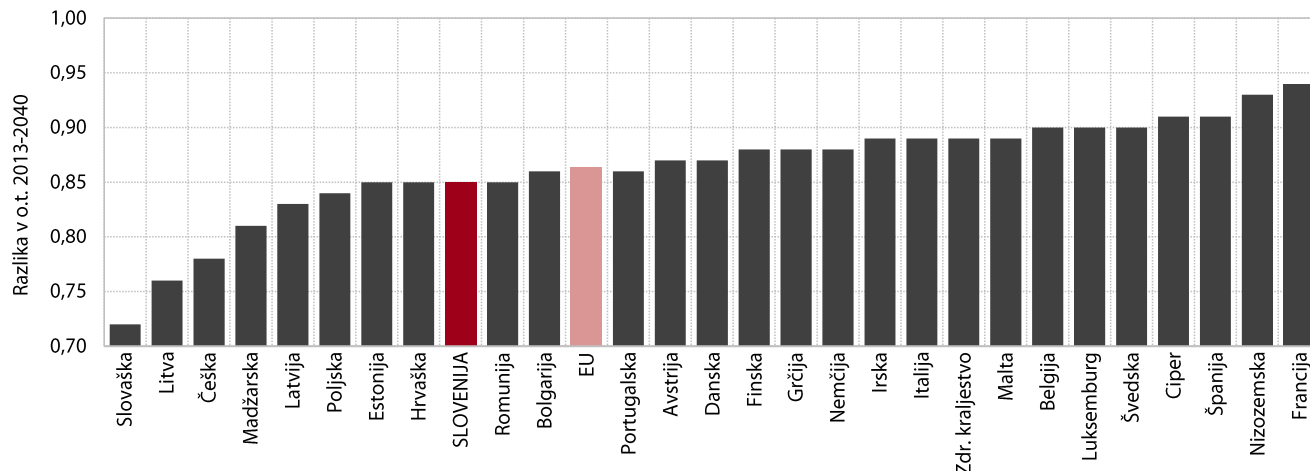
¹⁵⁶ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2014 (predlog, marec 2015). Podatki po metodologiji SHA so ocenjeni v sodelovanju s SURS. Za preračun izdatkov v BDP je za leto 2014 upoštevana prva objava SURS februarja 2014.

¹⁵⁷ Joumard et al. (OECD), 2008; Hribernik, M. in Kierzenkowski R., (OECD), 2013; Medeiros J. in Schwierz C., 2015; IMF: Slovenia Selected Issues Paper, 2015; Mateus D'Avo Luis, Ana Beatriz, 2015; EK: MACELI report, 2015. V MACELI poročilu so pokazali, da za države EU upoštevanje razlik v življenjskem slogu ne vpliva pomembno na rezultate primerjalne analize učinkovitosti zdravstvenih sistemov.

¹⁵⁸ Ministrstvo za zdravje, WHO, European Observatory on Health Systems and Policies, 2016.

učinkovitosti zaposlenih, krepitev primarne ravni in 'sistema vratarjev'¹⁵⁹; vlaganje v e-zdravje in vzpostavitev sistema dolgotrajne oskrbe.

Slika 38: Povprečna ocena* učinkovitosti zdravstvenih sistemov v EU

Vir: Evropska komisija, 2015. Opomba: * V povprečni oceni je upoštevano 21 DEA (data envelopment analysis) modelov ocenjenih glede na različne kazalnike zdravstvenega stanja populacije.

Za večjo stabilnost in dolgoročno vzdržnost zdravstvenega sistema bo treba zmanjšati odvisnost javnega financiranja od prispevkov zaposlenih in ohraniti sredstva, ki jih neaktivna populacija vplačuje za zdravstvo preko dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Za izboljšanje dolgoročne vzdržnosti javnega financiranja zdravstva bo treba povečati raznolikost virov, poleg širitve prispevnih osnov in izenačevanja prispevnih stopenj bo nujno postopoma povečati tudi delež drugih virov. Problem je v preveliki odvisnosti sistema obveznega zdravstvenega zavarovanja od prispevkov zaposlenih, ki predstavljajo 75 % vseh prihodkov za obvezno zdravstveno zavarovanje, že v naslednjih desetih letih pa se bo struktura zavarovancev zaradi upadanja delovno sposobne populacije močno spremenila. V primeru ukinitve dopolnilnega zavarovanja bi morali v zdravstvenem sistemu ohraniti sedanji obseg vplačil neaktivne populacije za dopolnilno zdravstveno zavarovanje (glej tudi v Ekonomski izzivi 2014 in 2015, Poročilo o razvoju 2014 in 2015). Te ugotovitve je potrdila tudi Analiza zdravstvenega sistema, ki je izpostavila ukrepe za postopno povečanje davčnih virov financiranja zdravstva ter boljšo regulacijo in le postopno zmanjšanje vloge dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Konec leta 2015 je bila sprejeta tudi Resolucija nacionalnega plana zdravstvenega varstva 2016–2025, ki bo podlaga za reformo zdravstvene zakonodaje¹⁶⁰. Nov Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju naj bi bil pripravljen do konca leta 2016.

Po vlaganjih javnih sredstev v dolgotrajno oskrbo čedalje bolj zaostajamo. Po zadnji mednarodni primerjavi za leto 2013 imamo javne izdatke za dolgotrajno oskrbo bistveno nižje od povprečja OECD¹⁶¹ (glej kazalnik 3.11). V letu 2013 so se poleg javnih po dolgem obdobju rasti znižali tudi zasebni izdatki, predvsem zaradi znižanja doplačil v inštitucijah. Po drugi strani se je število prejemnikov dolgotrajne oskrbe v letu 2013 nekoliko povečalo (glej poglavje 3.3.2).

Zaradi naraščajočih potreb je nujna sistemska ureditev dolgotrajne oskrbe. V prihodnosti bo pritisk na rast izdatkov čedalje večji, saj je še velik del potreb nepokritih. Celovita ureditev sistema dolgotrajne oskrbe, ki se v Sloveniji pripravlja že deset let, bi morala povezati različne vire javnega financiranja v enovit sistem, da bi zagotovili večjo koordiniranost pri nudenju storitev, večjo enakost pri dostopu ter preko spremenjenega sistema financiranja pospešili tudi razvoj in izvajanje oskrbe na domu. S sistemsko krepitvijo tudi cenejših socialnih storitev dolgotrajne oskrbe bi lahko pomembno zmanjšali pritisk na rast javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo in s tem tudi na rast javnih izdatkov za zdravstvo. Ob pripravi sprememb financiranja bo nujno upoštevati, da se v Sloveniji kar 47 % vseh javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo financira iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato sprememb financiranja ni mogoče uveljaviti brez istočasno izpeljane zdravstvene reforme.

¹⁵⁹ Vloga splošnih zdravnikov kot vratarjev, ki omejujejo obravnave v stroškovno bolj zahtevnih specialističnih ambulantah.

¹⁶⁰ Ministrstvo za zdravje, 2015.

¹⁶¹ V letu 2013 so v Sloveniji znašali: 0,95 % BDP, v povprečju OECD pa 1,66 % BDP.

3.3 Kakovost življenja in socialna vključenost

Kakovost življenja in socialna vključenost sta pomembna dejavnika blaginje¹⁶², ki je osrednji cilj družbenega razvoja. Na kakovost življenja vplivajo številni dejavniki, med katerimi so v ospredju materialne možnosti za življenje, zdravje, dostopnost do javnih storitev, kakovost okolja, socialni kapital in socialna vključenost. S ponovno oživitvijo gospodarske aktivnosti in povečevanjem zaposlenosti se je večletni trend padanja razpoložljivega dohodka (materialnih možnosti za življenje) ustavil, kar nakazuje možnosti za postopno izboljšanje kakovosti življenja. Dostopnost do javnih storitev ostaja relativno dobra. Kazalniki zdravja so se v zadnjih letih izboljšali, kazalniki zdravega življenjskega sloga pa poslabšali. Stopnja tveganja socialne izključenosti kljub povečanju v krizi ostaja pod povprečjem EU. Izziv predstavlja oblikovanje ukrepov za zmanjševanje števila socialno izključenih oseb z izboljševanjem materialnega položaja, zmanjšanje tveganja revščine nekaterih skupin (npr. starejši in otroci) in izboljšanje kazalnikov življenjskega sloga.

3.3.1 Materialne možnosti za življenje in socialna vključenost

Upadanje razpoložljivega dohodka gospodinjstev, ki pomembno določa materialne možnosti za življenje, se je v zadnjih dveh letih ustavilo, na kar je vplivalo predvsem povečanje mase plač. Z rastjo zaposlenosti in plač se je masa plač po obdobju upadanja (2008–2013) v letih 2014 in 2015 povečala, kar je ustavilo tudi upadanje razpoložljivega dohodka. Socialni prejemki¹⁶³ pa so se po precejšnjem povečanju na začetku krize z uveljavitvijo varčevalnih ukrepov sredi leta 2012 začeli zmanjševati. Njihov delež v strukturi dohodkov ostaja večji kot pred krizo predvsem zaradi večje mase pokojnin, ki se je povečala kljub zniževanju povprečne pokojnine¹⁶⁴. Na zniževanje povprečne pokojnine je vplivala predvsem omejevalna politika njihovega usklajevanja v obdobju 2010–2015 (glej poglavje 3.2), delno pa verjetno tudi več predčasnih odhodov v pokoj (in s tem z nižjo pokojnino) pred uveljavitvijo novega pokojninskega zakona leta 2013. Razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo se je tako v obdobju 2008–2015 precej zmanjšalo¹⁶⁵. Po upočasnjeni rasti in upadanju v letih 2012 in 2013 se je leta 2014 ustavilo tudi zmanjševanje bruto prilagojenega razpoložljivega dohodka na prebivalca¹⁶⁶ (glej kazalnik 3.13).

Tabela 6: Razpoložljivi dohodek prebivalstva, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Realna rast							
Sredstva za zaposlene	3,9	-1,3	-0,3	-1,8	-4,0	-3,9	1,7
Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	4,5	5,3	2,3	4,7	-2,5	-3,5	-1,2
Bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	0,7	-3,1	-6,2	-0,6	-7,0	-3,0	3,5
Dohodek od lastnine	12,8	-12,7	-13,8	5,9	-6,9	-3,3	13,0
Drugi tekoči transferji	-228,5	-42,1	-439,8	37,7	0,5	24,4	-20,6
Prispevki za socialno varnost	3,8	1,0	0,2	-1,0	-2,7	-4,1	2,0
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	10,1	-5,4	-3,2	0,3	-1,3	-8,8	2,1
Razpoložljiv dohodek	2,5	-0,5	-0,8	0,1	-5,0	-2,9	1,2
Deleži v razpoložljivem dohodku							
A: Sredstva za zaposlene	83,0	82,3	82,7	81,1	81,9	81,0	81,4
B: Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	25,4	26,8	27,7	28,9	29,7	29,5	28,8
C: Bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	25,6	24,9	23,5	23,4	22,9	22,8	23,3
D: Dohodek od lastnine	2,6	2,3	2,0	2,1	2,0	2,0	2,3
E: Drugi tekoči transferji	-0,2	-0,1	0,4	0,5	0,5	0,7	0,5
F: Prispevki za socialno varnost	25,8	26,1	26,4	26,1	26,7	26,4	26,6
G: Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	10,6	10,1	9,8	9,8	10,2	9,6	9,7

¹⁶² UMAR je v konzorciju z drugimi inštitucijami vzpostavil sistem kazalnikov blaginje, ki zajemajo področje materialne, družbene in okoljske blaginje (glej: http://www.umar.gov.si/publikacije/kazalniki_blaginje).

¹⁶³ Socialni prejemki v razpoložljivem dohodku zajemajo: nadomestila za brezposelnost, družinske prejemke, denarne socialne pomoči, pokojnine, prejemke za bolezni, invalidnost in smrt hranitelja družine. Največji del predstavljajo pokojnine.

¹⁶⁴ Leta 2015 je bila povprečna pokojnina v primerjavi z letom 2009, ko je bila najvišja, realno nižja za okoli 9 %.

¹⁶⁵ V letu 2008 je povprečna starostna pokojnina predstavljala 67,1 % povprečne plače (v letu 2015: 60,2 %), razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo pa se je znižalo z 61,6 % v letu 2008 na 55,4 % v letu 2015.

¹⁶⁶ Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek obsega poleg vseh razpoložljivih sredstev, s katerimi razpolagajo gospodinjstva in NPISG, še socialne transferje v naravi, npr. izobraževalne, zdravstvene, stanovanjske, kulture in rekreacijske storitve.

Razpoložljiv dohodek (A+B+C+D+E-F-G)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
--------------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Vir: SURS, Nefinančni sektorski računi.

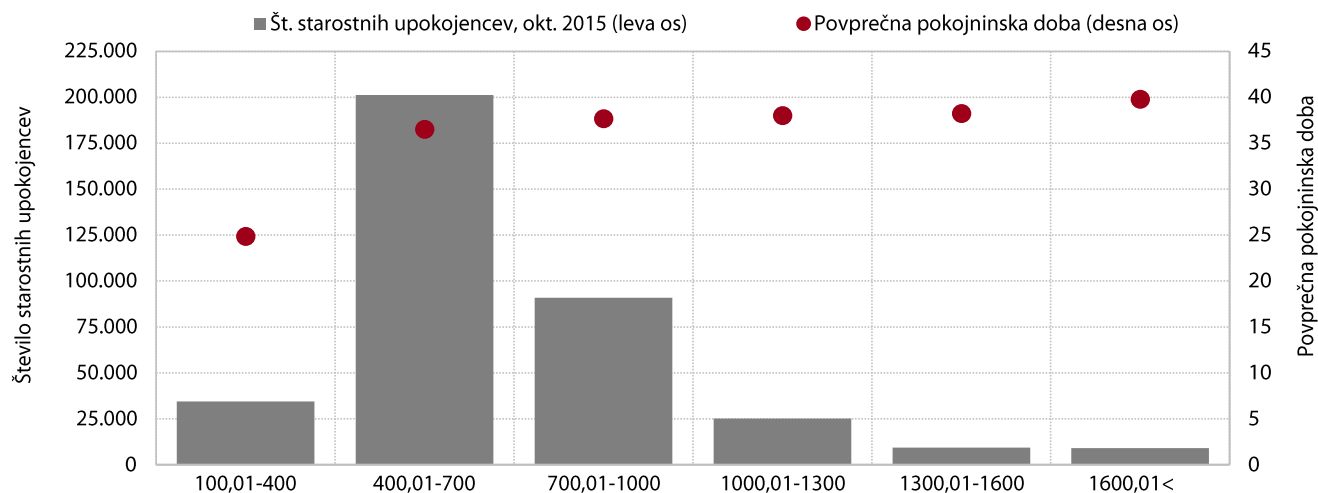
Dohodki in potrošnja se v Sloveniji precej bolj enakomerno distribuirajo med prebivalstvom kot v drugih državah, zato so izmerjene neenakosti med najnižjimi v EU. Čeprav se je v obdobju 2009–2014 dohodkovna neenakost, merjena z Ginijevim količnikom, v Sloveniji povečala bolj kot v povprečju EU, spadamo med države z najnižjimi stopnjami neenakosti (glej kazalnik 3.15). Podobno kot v drugih razvitih državah je tudi v Sloveniji opazen trend povečevanja dohodkov pri najbogatejših (v 10. decilnem razredu). S povečanjem brezposelnosti in prejemnikov socialne pomoči v krizi se je povečal delež ljudi z nizkimi dohodki, kar je delovalo v smeri povečanja dohodkovne neenakosti, čeprav se je plačna neenakost v obdobju 2008–2014 zmanjšala. Na zmanjšanje plačne neenakosti so vplivali: (i) dvig minimalne plače, ki je zvišal najnižje plače, (ii) varčevalni ukrepi v javnem sektorju, ki so prinesli relativno večje znižanje višjih plač, (iii) v krizi se je upočasnila rast plač v dejavnostih z najvišjimi plačami. Porazdelitev pokojnin se ne spreminja bistveno. Petina upokojencev je prejela pokojnino v višini med 400 in 500 EUR, dobra polovica pa med 400 in 700 EUR. Stopnja tveganja revščine starejših je v Sloveniji nad povprečjem EU¹⁶⁷, zato bo treba ob sprejemanju ukrepov na področju pokojninskega sistema zagotoviti tudi primerno višino pokojnin. Ker na višino pokojnine pomembno vpliva tudi pokojninska doba, je potrebno tudi ozaveščanje posameznikov o vplivu odlaganja upokojitve na višino pokojnine in spodbujanje razvoja varčevanja za starost. Podobno kot v drugih državah se so tudi v Sloveniji v krizi zmanjšale razlike v potrošnji in niso bistveno drugačne od razlik v drugih državah¹⁶⁸.

Tabela 7: Kazalniki plačne neenakosti, Slovenija

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Razmerje 9.decil/1.decil*	3,46	3,47	3,61	3,62	3,67	3,49	3,41	3,31	3,25	3,26
Razmerje mediana/1.decil*	1,70	1,67	1,73	1,74	1,74	1,69	1,67	1,65	1,63	1,65
Razmerje 9.decil/mediana*	2,04	2,08	2,08	2,08	2,11	2,06	2,05	2,01	1,99	1,97
Ginijev količnik (v %)**	29,4	29,0	29,2	27,9	28,3	27,3	26,8	26,2	25,9	25,8
Delež zaposlenih z nizkimi plačami, **** v %	17,4	17,0	18,5	19,0	19,3	18,3	17,9	17,2	16,9	17,7
Razmerje med najvišjo in najnižjo bruto plačo dejavnosti	1,85	2,32	2,46	2,38	2,32	2,25	2,19	2,23	2,30	2,30
Zaostanek povprečne bruto plače žensk za moškimi, **** v %	12,2	6,9	7,8	7,2	2,9	3,7	4,6	5,1	5,4	5,3

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opombe: * Za obdobje 2008–2013 preračuni temeljijo na podatkih administrativnih virov, ki se nanašajo na vse leto, pred tem pa na statističnem raziskovanju za september tekočega leta; ** Ginijev količnik je merilo (ne)enakosti porazdelitve dohodka oz. plač. Njegova vrednost v % se giblje med 0 (popolna enakost) in 100 (popolna neenakost); *** Nizke plače so opredeljene kot plače, ki so nižje ali enake kot dve tretjini mediane; **** Po strukturni statistiki plač.

Slika 39: Porazdelitev pokojnin in pokojninska doba v decembru 2015, Slovenija

Vir: ZPIZ.

¹⁶⁷ Leta 2014 je pod pragom tveganja revščine živel 41 tisoč žensk, stopnja tveganja revščine med starejšimi ženskami je znašala 21,6 %, med moškimi pa 10,8 %.

¹⁶⁸ Hassett in Mathur, 2012; Fisher, Johnson in Smeeding, 2012; Attanasio, Pistaferri, 2014.

Ocenjena premoženjska neenakost je v Sloveniji podobno kot v drugih državah višja od dohodkovne neenakosti, vendar precej nižja kot v drugih državah EU. Čeprav Slovenija še nima popolne bilance premoženja¹⁶⁹, obstoječi podatki omogočajo oceno neenakosti v premoženju gospodinjestev. Tako sta bili do zdaj narejeni dve oceni porazdelitve premoženja¹⁷⁰. Obe Slovenijo uvrščata med države z najmanjšimi neenakostmi. Na relativno nizke premoženjske neenakosti v Sloveniji po oceni ECB (2013) vpliva visok delež lastniških stanovanj, ki presega 80 %.

Dejanska individualna potrošnja gospodinjestev se po daljšem obdobju približevanja povprečju EU po letu 2012 od njega ponovno oddaljuje, potencial za njeno rast pa predstavlja nizka zadolženost slovenskih gospodinjestev v primerjavi z EU. Dejanska individualna potrošnja na prebivalca v SKM je leta 2011 dosegala 80,2 % povprečja EU, kar je podobno kot leta 2008 in nekoliko večji zaostanek kot pri merilu gospodarske razvitosti (BDP na prebivalca, glej poglavje 2.1). Na oddaljevanje od povprečja EU po letu 2012 so vplivali nujno potrebni varčevalni ukrepi, ki so zmanjšali potrošnjo socialnih transferjev v naravi in znižali plače (glej kazalnik 3.14). Slovenska gospodinjstva so sicer precej manj zadolžena kot v povprečju EU, imajo enkrat manjši delež obveznosti v BDP in v razpoložljivem dohodku ter manjše obveznosti na prebivalca kot v povprečju EU. V primerjavi z obsegom finančnih sredstev gospodinjestev pa so bolj zadolžena, saj razpolagajo z bistveno manjšim obsegom finančnih sredstev. Struktura finančnih sredstev se precej razlikuje od povprečja EU: precej večji delež finančnih sredstev predstavljajo gotovina in vloge, relativno manj pa je življenjskih in pokojninskih zavarovanj ter dolžniških vrednostih papirjev. Povečanje ozaveščenosti o odgovornosti posameznika za njegov socialni položaj in večje spodbude za dodatno pokojninsko zavarovanje bi lahko povečalo obseg pokojninskih zavarovanj in prispevalo k zmanjšanju problema revščine med starejšimi v prihodnosti.

Kazalnik materialnih možnosti za življenje je tudi delež socialno izključenih oseb, ki se je po letu 2005 povečal, vendar je še vedno pod povprečjem EU. Stopnja tveganja socialne izključenosti¹⁷¹ je po povečanju v obdobju krize leta 2014 ostala nespremenjena (20,4 %) in je pod povprečjem EU (24,4 %). Tveganju socialne izključenosti je bilo leta 2014 izpostavljenih 410.000 ljudi, kar je za 49 tisoč več kot leta 2008. Tveganje socialne izključenosti se je v obdobju krize povečalo pri vseh treh komponentah socialne izključenosti. Stopnja tveganja revščine¹⁷² je po povečanju v obdobju krize leta 2014 ostala nespremenjena in je še vedno pod povprečjem EU, čeprav se je naša prednost močno zmanjšala. Tveganju revščine je bilo leta 2014 izpostavljenih okoli 290.000 oseb (glej kazalnik 3.19). Stopnja tveganja revščine je visoka med starejšimi od 65 let, še posebej med ženskami. Raziskava¹⁷³ kaže, da na to vpliva struktura dohodkov starejših, saj večino dohodkov predstavljajo relativno nizke pokojnine. Višjo stopnjo tveganja revščine med ženskami pa pojasnjujejo z dejstvom, da ženske v povprečju živijo dlje, imajo nižjo izobrazbo in pogosto živijo v enočlanskih samskih gospodinjstvih. Zaskrbljujoče je tudi povečanje tveganje revščine med otroci, mlajšimi od 6 let.

Tabela 8: Stopnja tveganja socialne izključenosti, Slovenija

V %	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stopnja tveganja socialne izključenosti	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4
Stopnja tveganja revščine	12,2	11,6	11,5	12,3	11,3	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5
Stopnja težke materialne prikrajšanosti (4 od 9 elementov)	5,1	5,1	5,1	6,7	6,1	5,9	6,1	6,6	6,7	6,6
Delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo	8,6	6,9	7,2	6,7	5,6	6,9	7,6	7,5	8,0	8,7

Vir: Eurostat.

3.3.2 Kakovost življenja

¹⁶⁹ Slovenija razpolaga s podatki o neto finančnem premoženju (finančna sredstva minus dolgovi) in z delom podatkov o nefinančnem premoženju (osnovnimi sredstvi), kjer manjkajo predvsem podatki o vrednosti zemljišč gospodinjestev.

¹⁷⁰ Credit Suisse Research Institute (Global Wealth Databook 2015) je konec leta 2015 ocenil distribucijo globalnega premoženja gospodinjestev in premoženjsko neenakost. Izračunan Ginijev količnik za Slovenijo znaša 53,3 %. Podobno oceno Ginijevega količnika neenakosti premoženja je izdelala skupina avtorjev NBER Cambridge, kjer je bil za Slovenijo izračunan nekoliko višji količnik (62,6 %), a se tudi pri tem izračunu Slovenija nahaja med državami EU z najnižjimi neenakostmi v premoženju.

¹⁷¹ Merilo tveganja socialne izključenosti sestavljajo tri komponente. Prva je stopnja tveganja revščine, druga stopnja težke materialne prikrajšanosti (prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov prikrajšanosti) in tretja delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva).

¹⁷² Izračun tveganja revščine za leto 2014 temelji na dohodkih za leto 2013.

¹⁷³ Glej Stropnik in drugi, 2010.

Izobraževanje in zdravje, pomembna dejavnika za izboljševanje materialnih možnosti za življenje in za kakovost življenja, sta se od leta 2008 pretežno izboljševala. Ob ohranjanju dostopnosti do izobraževanja se je delež prebivalcev z vsaj srednjo šolo nadalje povečal in je visok. Leta 2015 je znašal 86,5 % odraslih, starih 25-64 let, in bil od leta 2005 za več kot 10 o. t. višji od povprečja EU (glej kazalnik 3.18). To je posledica visoke vključenosti mladih (15-19 let) v srednješolsko izobraževanje, ki je bila v šolskem letu 2013/2014 približno enako visoka kot v preteklih letih (78 %). Ker je v strukturi vpisanih visok delež mladih, vpisanih v srednješolske programe, ki omogočajo vpis v terciarno izobraževanje, je precej nad povprečjem tudi vključenost mladih (20-24 let) v terciarno izobraževanje¹⁷⁴. Kljub temu pa je vključenost študentov, katerih starši imajo nizko izobrazbo, skromna¹⁷⁵. Gibanja vključenosti odraslih v izobraževanje so drugačna, saj se od začetka krize zmanjšuje pri srednješolskem in terciarnem izobraževanju. Vključenost otrok v vrtce, ki pomembno vpliva na razvoj otrok in omogoča lažje usklajevanje delovnega in družinskega življenja staršev, pa je visoka.

Osnovni kazalniki zdravja so se v zadnjih letih izboljševali, poslabšali pa so se nekateri kazalniki življenjskega sloga. Slovenija ohranja najnižjo stopnjo umrljivosti dojenčkov med vsemi državami EU. Pričakovano trajanje življenja se je podaljšalo bolj kot v povprečju EU (glej kazalnik 3.1), zaostanek se je zmanjšal tudi po kazalniku zdravih let življenja (glej kazalnik 3.17), izboljšale pa so se tudi samoocene zdravja¹⁷⁶. Po kazalniku preprečenih smrti dosegamo povprečje EU, še vedno pa zaostajamo po stopnji prezgodnje umrljivosti, kar je povezano s slabimi kazalniki življenjskega sloga. Tudi visok zaostanek po umrljivosti zaradi raka in samomora je v veliki meri povezan s tveganim vedenjem (kajenje, alkohol, debelost), zato je nujen sprejem ukrepov preventive in varovanja zdravja¹⁷⁷. Hkrati je nujno usklajeno medsektorsko delovanje za krepitev zdravja socialno šibkejših skupin populacije in zmanjševanje neenakosti v zdravju. Slednje bi prispevalo tudi k zmanjšanju absenzizma¹⁷⁸, ki je še vedno bistveno nad povprečjem držav OECD.

Finančna dostopnost zdravstvenih storitev ostaja razmeroma dobra, podaljšale pa so se čakalne dobe. V obdobju krize so neposredni izdatki iz žepa ostali relativno nizki, kar je povezano z visoko vključenostjo v dopolnilna zdravstvena zavarovanja (glej kazalnik 3.10). V obdobju 2007–2012 se je število gospodinjstev, ki so imela izdatke iz žepa, povečalo s 57 na 78 % (Anketa o potrošnji gospodinjstev), vendar je imel le 1 % gospodinjstev ogrožajoče visoke izdatke¹⁷⁹, kar je najmanj med 22 državami EU. Dobro dostopnost potrjuje tudi kazalnik nezadovoljenih potreb po zdravljenju, ki je tudi najnižji med državami EU. V Analizi zdravstvenega sistema¹⁸⁰ še ugotavljajo, da spadamo med države z dobro dostopno in kakovostno primarno ravniho. Slednje je prispevalo tudi k uspešnemu zmanjševanju hospitalizacij, vendar bo za večjo kakovost storitev nujno še izboljšati koordinacijo med primarno in sekundarno ravniho. Problem so tudi čakalne dobe, ki so se v letu 2015 še podaljšale¹⁸¹.

Na kakovost življenja starejših vpliva dostopnost do storitev dolgotrajne oskrbe, ki je pri nas nekoliko pod povprečjem OECD. Število prejemnikov dolgotrajne oskrbe se že vrsto let povečuje in presega 60 tisoč oseb. Nekaj več kot tretjina je prejemnikov oskrbe v institucijah, preostali pa so prejemniki oskrbe na domu¹⁸². Po vključenosti celotne populacije v dolgotrajno oskrbo je Slovenija približno na povprečju OECD¹⁸³, vendar nekoliko zaostaja po vključenosti populacije nad 65 let (SI: 11,9 %; OECD 21: 12,9 %). Najmanj razvito je področje oskrbe na domu, kjer

¹⁷⁴ Leta 2013 je v Sloveniji znašala 47,8 % (EU: 31,7 %).

¹⁷⁵ Po podatkih OECD Slovenija spada med države z najmanjšo verjetnostjo, da bodo študentje, katerih starši imajo nizko, dosegli terciarno izobrazbo.

¹⁷⁶ Delež populacije, ki svoje zdravje ocenjuje dobro ali zelo dobro, se je v letu 2013 povečal na 65,0 % (2012: 63 %; 2009: 60 %), povprečje za EU pa je znašalo 67 % (2012: 68,3 %).

¹⁷⁷ Različne študije (Sassi, F. in drugi, 2013; Cecchini, M. in drugi, 2015; OECD, 2015) ugotavljajo pozitivne učinke protialkoholne politike ter ukrepov za omejevanje porabe tobaknih izdelkov in nezdrave hrane na podaljšanje zdravih let življenja, pričakovanega trajanja življenja in izdatkov za zdravstvo (več glej v Oceno učinkov nekaterih strukturnih ukrepov, UMAR, 2016).

¹⁷⁸ Ocena UMAR je pokazala, da bi z ukrepi za zmanjšanje absenzizma na povprečje OECD (iz 11,3 na 9 delovnih dni) lahko v petih letih dosegli za 0,7 % višjo raven BDP (Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji, UMAR, 2016).

¹⁷⁹ Neposredni izdatki za zdravstvo iz žepa so za gospodinjstvo ogrožujoči (ang. catastrophic out-of-pocket expenditure), če zaradi njih gospodinjstvo pade pod ocenjeni prag revščine ali če presežejo 40 % razpoložljivega letnega dohodka gospodinjstva. (WHO, 2015).

¹⁸⁰ Ministrstvo za zdravje, WHO, European Observatory on Health Systems and Policies, 2016.

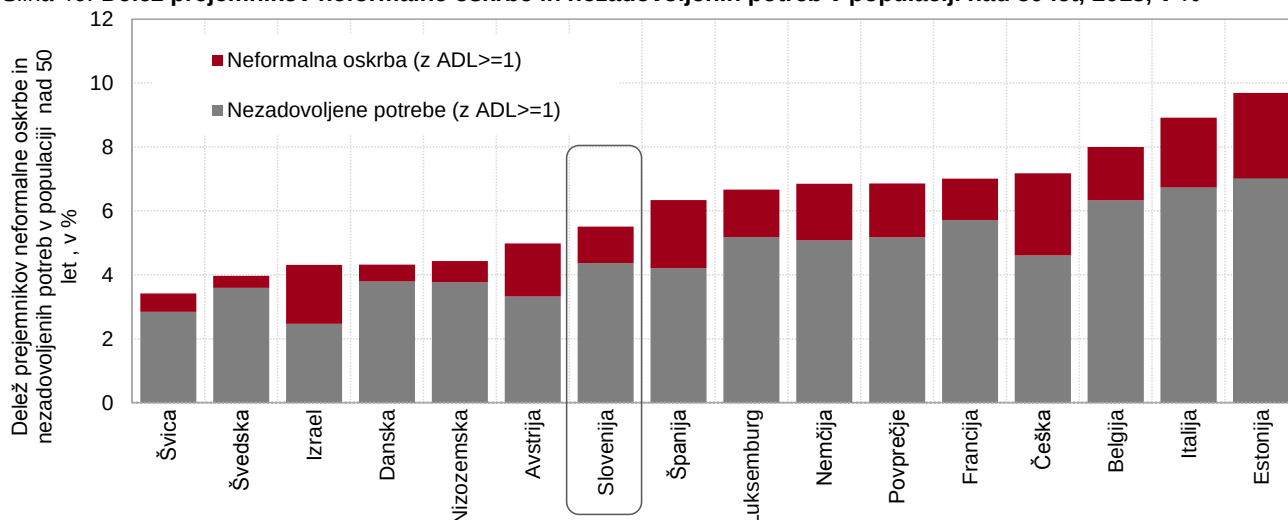
¹⁸¹ Število vseh čakajočih se je od 1. 1. 2015 do 1. 1. 2016 povečalo za 14 % (od 182.498 na 208.428), v tem nad dopustno mejo s 24.805 na 28.392 čakajočih (Nacionalni inštitut za varovanje zdravja).

¹⁸² Te osebe prejemajo storitve v domačem okolju (20.744) ali samo denarne prejemke (17.000). Dejansko število prejemnikov denarnih dodatkov je sicer bistveno večje (več kot 40.000), toda pri končnem številu prejemnikov se upošteva pravilo dvojnega štetja, to pomeni, da se prejemnik, ki prejema hkrati storitev in denarni dodatek, šteje samo pri storitvi (SURS, 2015).

¹⁸³ Leta 2013 je v Sloveniji znašal 2,9 % (OECD: 2,6 %). SURS je konec leta 2014 in 2015 objavil podatke o prejemnikih dolgotrajne oskrbe po mednarodni definiciji OECD. Za Slovenijo je k prejemnikom dolgotrajne oskrbe prišeta tudi ocena patronažnega varstva (več v Nagode et al., 2014).

imamo tudi največji zaostanek po deležu vključenih¹⁸⁴. Po raziskavi SHARE je v Sloveniji skoraj 9.000 oseb starejših od 50 let, ki imajo omejitve pri opravljanju vsaj enega temeljnega dnevnega opravila ($ADL \geq 1$) in prejemajo zgolj neformalno oskrbo v okviru družine ter nimajo niti dodatka za pomoč in postrežbo, dodatno pa je še 35.000 takih oseb ($ADL \geq 1$), ki nimajo niti neformalne oskrbe (nezadovoljene potrebe), kar je skupaj 5,5 % populacije nad 50 let, ki bi bila potencialno vključena v eno od oblik formalne dolgotrajne oskrbe. Neustrezno urejena dolgotrajna oskrba povečuje breme družin in pritiske na koriščenje zdravstvenih storitev ter kaže na potrebo po čimprejšnji sistemski ureditvi dolgotrajne oskrbe.

Slika 40: Delež prejemnikov neformalne oskrbe in nezadovoljenih potreb v populaciji nad 50 let, 2013, v %

Vir: Raziskava Share, 4. val, preračuni IER. Opomba: Temeljna dnevna opravila (ang. (Basic) Activities of Daily Living - ADL) vključujejo kopanje, oblačenje, hranjenje, leganje v posteljo in vstajanje iz nje, gibanje in uporabo stranišča. Pogosto gre za osebno oskrbo (Nagode et al, 2014).

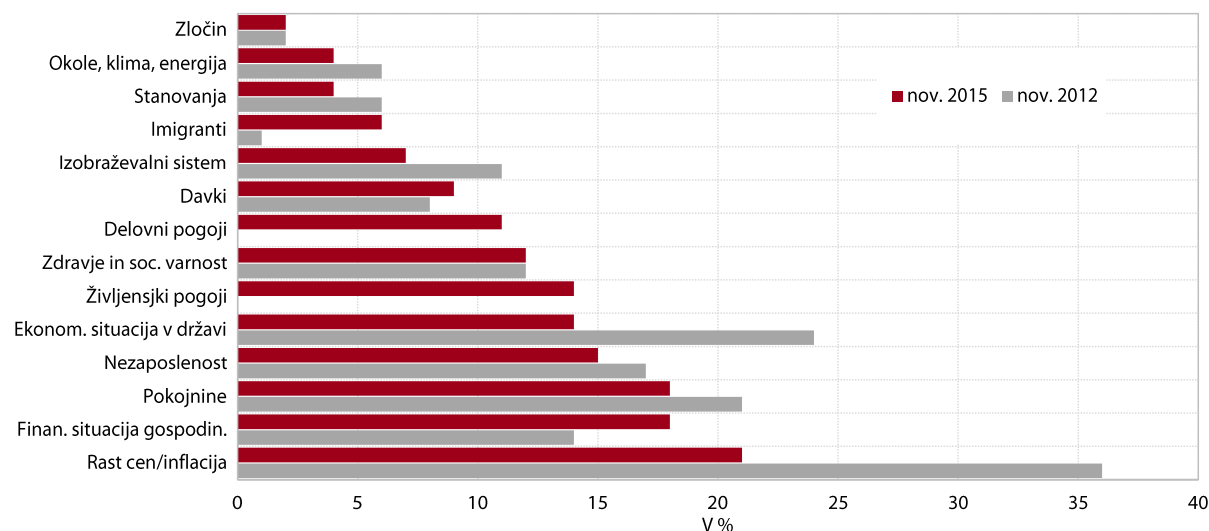
Kakovost življenja, merjena z zadovoljstvom z življenjem, je višja kot v povprečju EU, zadovoljstvo s porabo prostega časa pa je na ravni evropskega povprečja. Po letu 2013 se zadovoljstvo z življenjem nekoliko povečuje, jeseni 2015 je bilo z življenjem zadovoljnih 87 % vseh anketirancev, tako visok delež pa lahko po naši oceni poleg dvigu zadovoljstva z gospodarsko situacijo pripišemo tudi povečanemu pretoku migrantov in zaznavi imigracij kot enega pomembnejših problemov na ravni države. Zadovoljstvo se je v letu 2015 zvišalo na vseh štirih podpodročjih¹⁸⁵ in je najvišje pri finančni situaciji gospodinjstva (64 %), kjer je preseglo predkrizno raven. Najnižje pa je zadovoljstvo z zaposlitveno situacijo v državi (7 %). Na vprašanje, katera sta trenutno dva največja problema v državi, izstopa problem migracij (48 %), ki je postal bolj pereč od doslej izpostavljenih problemov brezposelnosti (41 %) in ekonomske situacije (27 %). Na osebni ravni pa ljudje še vedno kot ključne izpostavljajo probleme rasti življenjskih stroškov, finančne situacije gospodinjstva in pokojnine (glej kazalnik 3.16). Zadovoljstvo prebivalcev s porabo prostega časa je podobno kot v povprečju EU¹⁸⁶, dostopnost plačljivih prostočasnih dejavnosti je razmeroma slaba. Plačljivih prostočasnih dejavnosti si nista mogli privoščiti slabi dve tretjini prebivalcev (dobra petina zaradi finančnih in dve petini zaradi drugih razlogov). Med prostočasnimi aktivnostmi ostaja pomemben obisk kulturnih prireditev, ki je večji kot ob začetku krize. Povečuje se tudi prostovoljsko delo, katerega pomemben del so pripadniki sil za zaščito, reševanje in pomoč.

¹⁸⁴ Delež prejemnikov oskrbe na domu v Sloveniji znaša 6,9 % (OECD21: 8,9 %).

¹⁸⁵ To so: finančna situacija gospodinjstva, osebna zaposlitvena situacija, zaposlitvena in gospodarska situacija v državi.

¹⁸⁶ Po podatkih EU-SILC ima Slovenija na lestvici od 1 do 10 povprečno oceno zadovoljstva s porabo prostega časa 6,8 (EU: 6,7).

Slika 41: Problemi, ki so jih ljudje označili kot ključne na osebni ravni, Slovenija

Vir: Eurobarometer. Opomba: Ljudje odgovarjajo, katera dva sta njihova ključna življenjska problema na osebni ravni.

V obdobju krize se je zmanjšalo zaupanje med ljudmi, ki predstavlja socialni kapital, stopnja osebne ogroženosti pa ostaja nizka. Leta 2014 se je v primerjavi z letom 2008 zmanjšalo zaupanje drugim ljudem in delež tistih, ki mislijo, da so ljudje pošteni. Povečal pa se je delež tistih, ki menijo, da so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim. Pogoste stike s sorodniki, prijatelji in kolegi iz družabnih vzrokov je imelo 53,4 % vprašanih, kar je več kot leta 2008 in manj kot v povprečju držav, ki so vključene v evropsko družboslovno raziskavo. V obdobju 2008–2014 se je znižalo tudi splošno zadovoljstvo z gospodarskim stanjem, vlado, stanjem šolstva in zdravstva, povečalo pa nezadovoljstvo z delovanjem demokracije. Leta 2015 se je delež zadovoljnih z delovanjem demokracije sicer nekoliko povečal, vendar Slovenija še vedno spada med države z najmanjšim zadovoljstvom z demokracijo v EU¹⁸⁷. Zaupanje ljudi v ključne državne institucije ostaja nizko, zmanjšalo se je tudi zaupanje v institucije EU. Na drugi strani pa kazalniki področja osebne varnosti v obdobju krize ne kažejo poslabšanja. Tako se je standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v obdobju 2008–2014 le nekoliko povišala. Kljub temu je stopnja ogroženosti v življenjskem okolju ostala nizka. Leta 2014 se je v primerjavi z letom 2008 več oseb počutilo varne, kadar so zvečer same hodile po svoji soseki. Osebno izkušnjo z vlomi ali s fizičnim napadom je doživelo nekoliko manj ljudi. Slovenija je tudi v primerjavi z drugimi državami EU še vedno precej varna država, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja. Leta 2015 je 96 % anketiranih menilo, da je njihova neposredna soseščina varen kraj za življenje, 93 % pa, da je Slovenija varen kraj za življenje¹⁸⁸.

Slovensko prebivalstvo je v povprečju bolj zadovoljno z okoljskimi bivalnimi razmerami in z razpoložljivimi zelenimi površinami¹⁸⁹ kot v povprečju prebivalstvo EU. Čeprav je zadovoljstvo prebivalcev Slovenije z okoljskimi bivalnimi razmerami relativno visoko, se ponekod izpostavljata problema onesnaženosti zraka in prekomernega hrupa. Zaradi razpršene poselitve je dobra desetina prebivalstva nezadovoljna z obremenitvijo s prekomernim hrupom. Največji problem predstavlja onesnaženost zraka s trdimi delci (PM10), kateremu je izpostavljena četrtna prebivalstva¹⁹⁰. Onesnaženost zraka niha z vremensko spremenljivostjo, v daljšem obdobju pa kaže izboljševanje (gl. tudi poglavje 4.1).

¹⁸⁷ Vir Eurobarometer št. 84, 2015.

¹⁸⁸ Eurobarometer št. 432, 2015.

¹⁸⁹ V letu 2013 z okoljskimi bivalnimi razmerami ni bilo zadovoljnih 17,6 % prebivalcev (v EU 19,2 %), z zelenimi površinami pa 14,7 % (v EU 22,4 %).

¹⁹⁰ Eurostat, Quality of life, 2015.

3.4 Izzivi

Staranje prebivalstva zahteva prilagoditev sistemov socialne zaščite, trga dela in celotne družbe. Z gospodarskim okrevanjem so se z letom 2014 začele izboljševati tudi razmere na trgu dela, poslabševanje materialnega položaja prebivalstva in naraščanje tveganja revščine pa se je ustavilo. Slovenija je kljub krizi, ki je vplivala na poslabšanje materialnih pogojev za življenje, ohranila v mednarodnem merilu relativno visoko socialno vključenost in dostopnost do javnih storitev ter nizko dohodkovno neenakost. Osrednji izziv pa predstavlja prilagoditev sistemov socialne zaščite staranju prebivalstva, da bi tudi v prihodnje lahko zagotavljali socialno varnost, dostopnost javnih storitev in socialno vključenost vseh skupin prebivalstva. Na trgu dela pa je v luči doseganja večje zaposlenosti in izboljšanja kakovosti življenja ključno oblikovanje sistema varne prožnosti, ki bi omogočil učinkovito alokacijo delovne sile in manjšo segmentacijo trga dela. Staranju prebivalstva se morajo prilagoditi tudi nekatere druge politike, ki so pomembne za zagotavljanje kakovosti življenja.

Demografska gibanja zahtevajo prilagoditev sistemov socialne zaščite za večjo kakovost življenja in javnofinančno vzdržnost. Staranje prebivalstva povzroča pritiske na javne finance, ki jih je treba omejiti s čimprejšnjo celovito reformo sistemov socialne zaščite. Število starejših na enega delovno sposobnega se bo do leta 2060 podvojilo. Dolgoročne projekcije kažejo, da se bodo izdatki povezani s staranjem do leta 2060 pri nas povečali najbolj med vsemi državami EU. Na področju pokojninskega sistema je zato treba spodbujati daljše ostajanje v delovni aktivnosti, kar bi lahko zmanjšalo tudi tveganje revščine med starejšimi. Izzivi sistemov socialne zaščite so povezani predvsem s prilagajanjem njihovega financiranja staranju prebivalstva, stalnim izboljševanjem učinkovitosti zdravstvenega sistema ter s celovito ureditvijo sistema dolgotrajne oskrbe, ki bi morala povezati različne vire javnega financiranja v enovit sistem, da bi zagotovili boljšo izrabo virov, večjo enakost pri dostopu ter pospešili razvoj in izvajanje oskrbe na domu.

Osrednji izziv na trgu dela predstavlja izboljšanje sistema varne prožnosti. Koncept varne prožnosti sestavljajo štirje elementi, ki z usklajenim delovanjem zagotavljajo dinamičen trg dela in varnost posameznika: (i) prilagodljiva zaposlitvena pogodbeni razmerja, ki zmanjšujejo segmentacijo trga dela in delo na črno; (ii) aktivna politika zaposlovanja, ki učinkovito pomaga ljudem ob brezposelnosti in jim omogoči prehod v nove zaposlitve; (iii) sistem vseživljenjskega učenja, ki je zanesljiv in prilagodljiv, delavcem pa zagotavlja prilagodljivost in zaposljivost; (iv) sodobni sistemi socialne varnosti, ki ustrezno kombinirajo sistem dohodkovne podpore in spodbud za zaposlovanje ter mobilnosti na trgu dela¹⁹¹. Izboljšanje sistema varne prožnosti bi lahko povečalo zaposlenost, zmanjšalo segmentacijo in omogočilo učinkovito alokacijo delovne sile.

Na področju družbenega razvoja je izziv zmanjšati število socialno izključenih in oblikovanje ukrepov za spodbujanje zdravega načina življenja. Čeprav se je delež oseb, ki so izpostavljene tveganju socialne izključenosti v krizi povečal, ostaja pod povprečjem EU. Vendar pa so nekatere skupine prebivalstva nadpovprečno izpostavljene tveganju revščine (zlasti ženske, starejše od 65 let), zaskrbljujoče je tudi naraščanje tveganja revščine med otroci (0-6 let). Za zmanjševanje števila oseb, ki so izpostavljene tveganju socialne izključenosti, in ohranjanje ugodnih rezultatov na področju kakovosti življenja bi bilo treba več pozornosti namenjati ohranjanju ravnotežja med neposrednimi učinki ukrepov in njihovimi širšimi družbenimi posledicami. Pri tem je treba izpostaviti, da ne gre zgolj za učinke ukrepov socialne politike, ampak tudi ukrepe drugih politik, ki lahko posredno vplivajo na materialni položaj posameznika in kvaliteto življenja. Tako bi na primer oblikovanje ukrepov za spodbujanje zdravega načina življenja lahko izboljšalo kakovost življenja, hkrati pa bi tudi zmanjšalo izdatke za zdravstvo.

¹⁹¹ Common Principles of Flexicurity – Council Conclusions, 2007.

4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj

Skrb za ohranjanje zdravega naravnega okolja, enakomernost regionalnega razvoja in optimalna raba prostora so vse bolj prisotne razsežnosti načrtovanja gospodarskega in družbenega razvoja. V Sloveniji so bila gibanja na teh treh področjih, ki so z gospodarskim in družbenim razvojem in tudi med seboj tesno povezana in soodvisna, med gospodarsko krizo razmeroma ugodna. K temu so večinoma prispevale spremenjene gospodarske, manj pa strukturne spremembe, ki bi omogočale trajnejše izboljševanje. S ponovno oživitvijo gospodarstva bodo zastavljeni cilji težje dosegljivi in bodo zahtevali dodatno sistematično ukrepanje. Pri spodbujanju okoljskega, regionalnega in prostorskega razvoja, ki bi omogočalo kakovostno življenje tudi na dolgi rok, bo ključno dobro sodelovanje med posameznimi področji in usklajevanje politik.

4.1 Okoljski razvoj

Za gospodarsko razvitejše države je značilna razmeroma velika poraba naravnih virov na prebivalca in posledično ustvarjanje velikih količin izpustov in odpadkov. V Sloveniji se populacijski pritiski ob stabilnem številu prebivalcev ne povečujejo, obstaja pa splošna nevarnost prekomerne porabe virov in obremenjevanja okolja. Pri zmanjševanju pritiskov na okolje je bil v zadnjem nekajletnem obdobju dosežen napredek, vendar pa so k temu močno pripomogli nižja gospodarska aktivnost in nekateri drugi nesistemski vzroki. Za načrtovani prehod v nizkoogljično, zeleno in krožno gospodarstvo bo potrebno današnje modele proizvodnje in vzorce potrošnje spremeniti v bolj trajnostne oblike, izboljšati upravljanje z naravnimi viri ter razviti in podpreti ekonomske spodbude in inovacije, ki koristijo tudi okolju. Pri tem je Slovenija sprejela tudi nekatere mednarodne zaveze.

4.1.1 Naravni viri in ravnanje z njimi

Slovenija razpolaga z bogato paleto naravno geografskih in okoljskih zmogljivosti, kar je lahko velika razvojna priložnost. Ima ugodno geografsko, podnebno in prometno lego, dobre bivalne in pridelovalne razmere ter razmeroma dober naravni kapital. Pokrajinska in biotska raznovrstnost je velika, velik del ozemlja je vključen v omrežje posebnih naravovarstvenih območij¹⁹². Obstoječe in za pridelavo potencialno ponovno usposobljene nekdanje kmetijske površine lahko omogočijo primerno prehransko varnost, tudi s sonaravnimi oblikami pridelave. Obsežni vodni viri omogočajo kakovostno vodno oskrbo in rabo. Slovenija je ena najbolj gozdnatih držav v Evropi, gozdovi pa najboljše ohranjen naravni sistem v državi, ki ugodno učinkuje na okolje¹⁹³. Poleg lesa je v vseh pokrajinah tudi precej drugih vrst obnovljivih virov energije¹⁹⁴.

Tabela 9: Osnovni naravni viri in njihova raba

	Slovenija	EU
Kmetijska zemljišča v uporabi v skupni površini, 2013, delež v %	23,6	40,8
kmetijska zemljišča v uporabi, 2013, v ha na prebivalca	0,2	0,3
Gozd v skupni površini, 2015, delež v %	61,6	40,8
lesna zaloga, 2015, v m ³ na prebivalca	167,7	45,6
Razpoložljivi sladkovodni viri, dolgoletno povpr., v m ³ na prebivalca	15.588	7.960
Izkoriščanje domačih virov snovi, 2014, v tonah na prebivalca	11,0	11,5
Obnovljivi viri energije v končni rabi energije, 2014, delež v %	21,9	16,0

Vir: Eurostat in SURS.

¹⁹² Po deležu površine v Naturi 2000 je Slovenija v ospredju držav EU; znaša več kot tretjino skupne površine, kar je petkrat toliko kot na Danskem, kjer je v tej primerjavi najnižji.

¹⁹³ Preprečuje erozijo tal, varuje pred slabimi vremenskimi vplivi, izboljšuje vodne zaloge, prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti in zagotavlja pomemben ponor izpustov ogljikovega dioksida.

¹⁹⁴ Plut, 2014.

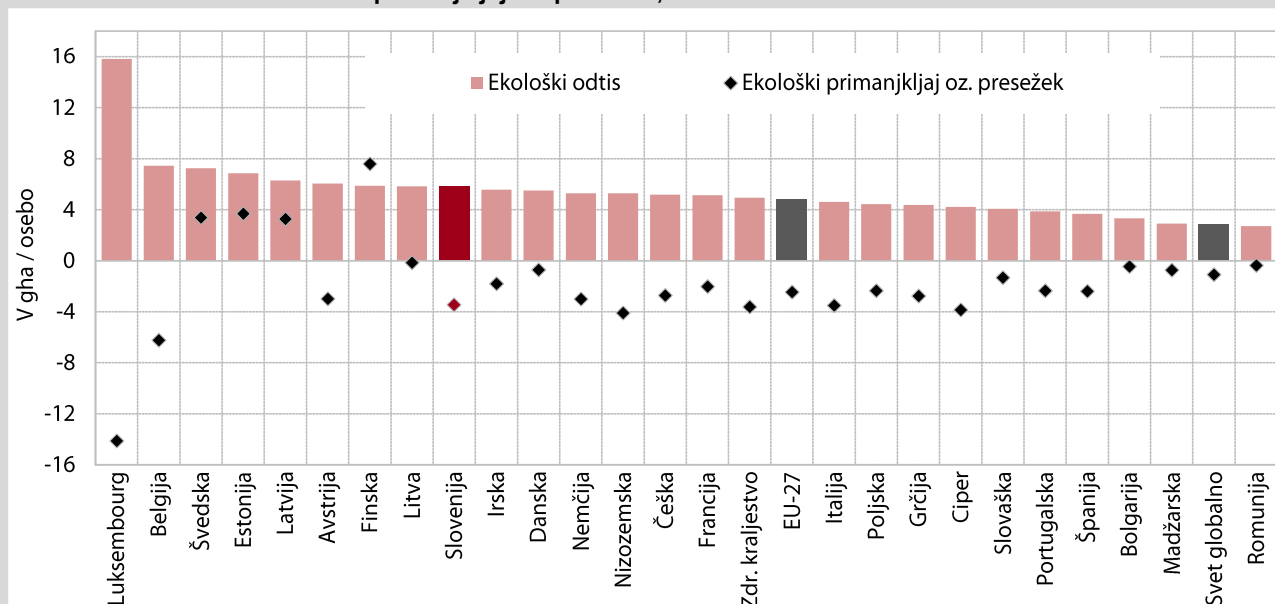
Okvir 8: Ekološki odtis

Ekološki odtis (Ecological footprint), ki ga meri Global Footprint Network, je poskus oblikovanja sinteznega kazalnika okoljskega razvoja. Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha). To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani ter površina za ohranjanje njegovega življenjskega sloga in odlaganje odpadkov, ki pri tem nastanejo. Mednje sodijo kmetijske površine, gozdovi, ribolovna območja in zemljišča, namenjena infrastrukturi. Skupaj predstavlja približno četrtno površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka. Ekološki odtis se primerja z *biološko zmogljivostjo narave oz. biokapaciteto*. To so tiste biološko produktivne površine, ki so se sposobne regenerirati. Vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti, tako da je njegova produktivnost enaka povprečni produktivnosti vseh biološko produktivnih površin. Razlika med ekološkim odtisom in biološko zmogljivostjo narave, ki jo lahko razumemo tudi kot razliko med ekološkim povpraševanjem in ponudbo, je pri negativni vrednosti *ekološki primanjkljaj*, pri pozitivni pa *ekološki presežek*.

Rezultati izračuna globalnega ekološkega odtisa kažejo, da Zemlja ob sedanjem načinu življenja potrebuje več kot 1 leto in pol, da regenerira to, kar je porabljeno v enem letu. K velikosti in rasti ekološke prekoračitve zaradi velike in naraščajoče porabe energije največ prispeva (i) *ogljčni odtis*, to je količina izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov. Sledita mu (ii) *biološki odtis*, ki je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter (iii) *odtis infrastrukture*, to je pozidanih površin. Globalni ekološki odtis se je od prvega izračuna za leto 1961 do zadnjega za leto 2012 povečal z 1,7 gha/osebo na 2,84 gha/osebo. Ob ocenjeni biokapaciteti planeta v višini 1,73 gha/osebo je ekološki primanjkljaj znašal 1,1 gha/osebo oz. biokapaciteto presegel za 60 %. Na globalni ravni torej porabljamo naravne vire hitreje, kot se obnavljajo in bi za sedanj način življenja potrebovali 1,6 planeta, enakega Zemlji.

Ekološki odtis Slovenije znaša dvainpolkrat toliko, kot je biološka zmogljivost obnavljanja, kar je slabše tudi v primerjavi s povprečjem EU. Po hitrem zviševanju v obdobju gospodarske rasti in znižanju v recesiji je bil ekološki odtis v letu 2012 približno na ravni iz leta 2009. V zadnjem letu izračuna je znašal 5,8 gha/osebo, biokapaciteta, ki je precej bolj stabilna in se med leti bistveno ne spreminja, pa 2,4 gha/osebo. Največjo biokapaciteto v Sloveniji prinašajo gozdovi, vendar pa ti kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k okoljskemu odtisu prispevajo največ. Rezultati kažejo, da je povpraševanje po hrani, gorivih, lesu in vlaknih dvainpolkrat tolikšno kot znaša biološka zmogljivost obnavljanja. K razliki med njima največ prispeva raba neobnovljivih virov energije, to je fosilnih goriv. Ker stopnja porabe razpoložljivega naravnega kapitala krepko presega zmogljivost obnavljanja, je Slovenija v tem odvisna od uvoza iz drugih delov sveta. V povprečju EU je ekološki odtis nižji, leta 2012 je znašal 4,8 gha/osebo. Ob skoraj enaki biokapaciteti je s tem v EU nižji tudi ekološki primanjkljaj. Med 24-timi sredozemskimi državami, za katere je opravljen izračun, je Slovenija po ekološkem odtisu uvrščena med države z najslabšimi, po biokapaciteti pa med države z najboljšimi rezultati.

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oz. presežek, leto 2012

Vir: Global Footprint Network, National Footprint Accounts, 2016 Edition.

Okvir 9: Podnebna konferenca Združenih narodov v Parizu¹

Decembra 2015 je 195 držav pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah pristopilo h globalnemu načrtu, s katerim naj bi v prihodnjih letih omejili spremembe podnebja. Po prvem zasedanju leta 1995 v Berlinu so se pogodbenice sestajale enkrat letno. Poudarjale so, da njihov namen ni iskanje dokončne rešitve, ampak začeti odgovorno in globalno spopadanje s podnebnimi spremembami. Z zadnjim doseženim dogovorom je bila dana priložnost za trajno krepitev okoljevarstvenih ukrepov. Države pogodbenice so se dogovorile, da bodo poročale o napredku pri izvajanju in da bodo zagotovile preglednost in nadzor, za doseg dogovorjenega cilja pa bo potrebno sprejeti še bolj trdne zaveze. Sporazum, sprejet v Parizu, bo zamenjal Kiotski protokol in bo začel veljati leta 2021.

Omejevanje podnebnih sprememb bo zahtevalo znatno in stalno zmanjševanje toplogrednih plinov. Svarila so izražena v t. i. *pragu dveh stopinj Celzija*: povprečna globalna temperatura se ne sme zvišati za več kot toliko v primerjavi s predindustrijsko dobo, če se želimo izogniti nepovratnim podnebnim spremembam na globalni ravni. Okrepljeno je zavedanje, da podnebne spremembe v povezavi s spremenjenimi padavinskimi vzorci, izginjanju ledenikov in dvigu morske gladine prinašajo bistveno večje stroške, kot bi znašali stroški za njihovo blaženje. Ključna sestavina Pariškega sporazuma je prehod k čisti energiji, ki nagovarja k preusmeritvi od naložb v onesnažujoča fosilna goriva k naložbam v vire čiste energije. Oblikovalcem politike in podjetjem je poslan jasen signal, naj pričnejo vlagati v prilagoditvene ukrepe. Države so se zavezale (i) da bodo postopoma zmanjševale izpuste, (ii) da bodo ranljivim državam ponudile pomoč pri omejevanju podnebnih sprememb in obvladovanju neizbežnih posledic ter (iii) da bodo do leta 2050 povsem prešle s fosilnih goriv na obnovljive vire in trajnostno rabo Zemlje. Sporazum ne opredeljuje, za koliko se morajo znižati izpusti do leta 2050. EU se je kot celota zavezala, da bo do leta 2030 zmanjšala izpuste za 40 % glede na leto 1990, cilji za posamezne članice pa še niso bili oblikovani. Prehod v nizkoogljično družbo bi lahko tudi za Slovenijo pomenil nove poslovne priložnosti, kot so nove zelene investicije, s tem povezana nova delovna mesta, učinkovitejša raba obnovljivih virov energije in drugih naravnih virov, ter bolj zdravo in človeku prijazno okolje.

¹ Viri: Organizacija združenih narodov, Evropska agencija za okolje, Evropska komisija, Ministrstvo RS za okolje in prostor.

Izpusti toplogrednih plinov (TGP) se zmanjšujejo, kar kaže na dobre možnosti za uresničitev kratkoročnih nacionalnih ciljev, dolgoročno obvladovanje izpustov pa ostaja izziv. Izpusti teh plinov, ki v čezmerni koncentraciji povzročajo globalno segrevanje ozračja in s tem enega od najpomembnejših okoljskih problemov, so bili v letu 2014 za okoli petino manjši kot v letu 1986, ki je prvo leto z objavljenimi podatki, in za okoli četrtno manjši kot v tem pogledu najbolj onesnaženem letu 2008 (glej kazalnik 4.1). K zmanjšanju sta največ prispevala energetika in promet, kjer nastaja večina izpustov, nato pa raba goriv v industriji in gospodinjstvih. V energetiki, kjer so skoraj izključna posledica proizvodnje termoelektrarn, je tolikšno znižanje v veliki meri posledica zaprtja največje med njimi. Za prehod v konkurenčno nizkoogljično gospodarstvo je bil sprejet izvedbeni program do leta 2020, s katerim so predvideni ukrepi za znižanje izpustov in izboljšanje učinkovitosti rabe virov ter s tem za povečanje konkurenčnosti, gospodarske rasti in zaposlenosti¹⁹⁵. Z vmesnim preverjanjem izvajanja programa¹⁹⁶ je bilo ugotovljeno, da so bile obveznosti v prvih letih izpolnjene in zastavljeni cilji celo preseženi. To bi lahko pričakovali tudi za celotno obdobje do leta 2020, vendar pa zdajšnji pozitivni trendi še ne pomenijo dolgoročnega obvladovanja izpustov in prehoda v nizkoogljično družbo. Največja negotovost je promet, ki prispeva velik delež izpustov in ima hkrati veliko letno varibilnost, zato lahko celo kratkotrajna visoka rast rabe pogonskih goriv ogrozi izpolnjevanje cilja.

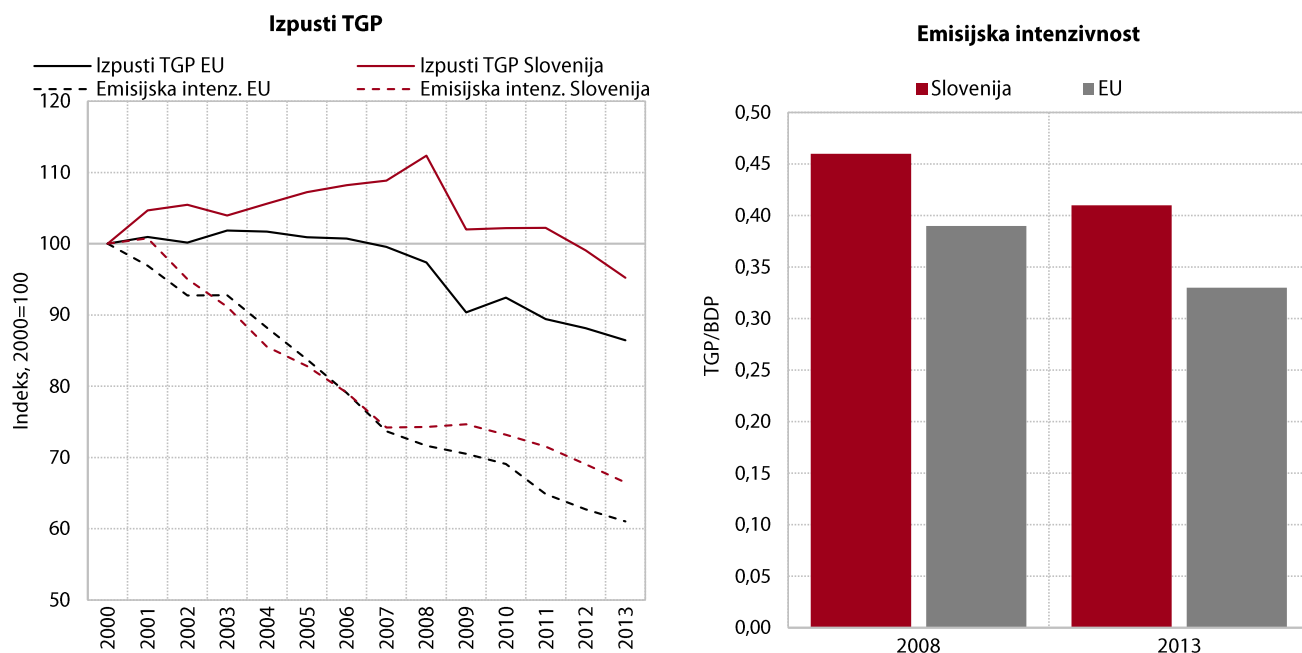
Emisijska intenzivnost slovenskega gospodarstva se izboljšuje, a je precej višja kot v povprečju EU. Zniževanje emisijske intenzivnosti, to je izpustov TGP na enoto ustvarjenega BDP, ki je bilo v obdobju gospodarske rasti hitrejša, se je s krizo upočasnilo. Slovenija v mednarodni primerjavi sodi med države, kjer je enota BDP

¹⁹⁵ Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020, 2014. Cilj Slovenije je, da se ti izpusti do leta 2020 ne bodo povečali za več kot 4 % glede na leto 2005. Obveznost zmanjšanja izpustov TGP se v skladu z Odločbo 406/2009/ES nanaša na izpuste v sektorjih, ki niso vključeni v shemo trgovanja s pravicami. Odločba velja za vse države članice neposredno, ne opredeljuje pa ukrepov, s katerimi lahko dosežejo določeno obveznost zmanjševanja.

¹⁹⁶ Prvo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020, 2016.

ustvarjena z višjimi izpusti TGP, zaostanek za povprečjem EU pa se je do leta 2013 še povečeval. Potem ko je bilo zniževanje emisijske intenzivnosti v obdobju 2000–2007 podobno kot v povprečju EU, je bilo v krizi v Sloveniji počasnejše. Izračun za leto 2014 pa kaže, da se je emisijska intenzivnost v tem letu precej izboljšala. Ker so vzroki za to tudi enkratne narave (zaprtje termoelektrarne in manjše ogrevanje v toplejši zimi), bodo za doseg dolgoročnejšega izboljšanja potrebne nadaljnje trajnejše izboljšave, da ob hitrejši gospodarski rasti ne bi prišlo do ponovnega naraščanja emisij TGP.

Slika 42: Izpusti TGP in emisijska intenzivnost

Vir: Eurostat Portal Page – Environment, 2016; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2016; preračuni UMAR.

Opomba: Emisijska intenzivnost je izračunana kot razmerje med izpusti TGP in ustvarjenim BDP v standardih kupne moči.

Kakovost zraka je v Sloveniji precej povezana s problematiko presežnih koncentracij ozona in prašnih delcev, ki se v daljšem časovnem obdobju ne izboljšuje. Onesnaženost zraka je eden najpomembnejših z okoljem povezanih vzrokov zdravstvenih težav prebivalstva. V tej luči v Sloveniji najbolj izstopata dva problema. Prvi je povezan z ozonom in njegovimi predhodnimi plini, ki so v največji meri posledica cestnega prometa. V Sloveniji je koncentracija ozona pod velikim vplivom čezmejnega prenosa iz nižin v severni Italiji. Odvisna je od vremenskih razmer, predvsem od vetrov iz zahoda, zato večletni niz podatkov ne izkazuje jasnega trenda¹⁹⁷. Drugi problem je povezan s koncentracijo trdnih, prašnih oz. PM delcev, ki je ena izmed najnevarnejših skupin onesnaževal ozračja¹⁹⁸. V Sloveniji so najbolj problematični največjimi med njimi, delci PM₁₀, in sicer v hladnejši polovici leta in v celinskih predelih. Dve tretjini njihovih izpustov sta posledica kurjenja v individualnih kuriščih. Kljub velikem onesnaževanju s kurjenjem lesne biomase uporabe lesa kot energenta ne kaže zmanjšati ali ukiniti, pač pa povečati ozaveščenost in izboljšati tehnologijo¹⁹⁹. Tudi na koncentracijo teh delcev imajo velik vpliv meteorološki pogoji, najbolj temperaturne inverzije, prevetrenost in padavine. V nekaj zadnjih letih so bili pogoji ugodni in so pripomogli k nižji onesnaženosti, a kljub temu opaznejšega skupnega napredka po letu 2008 ni bilo. Izpostavljenost urbanega prebivalstva delcem se je sicer znižala, a je bila še vedno visoka in višja kot v povprečju EU²⁰⁰.

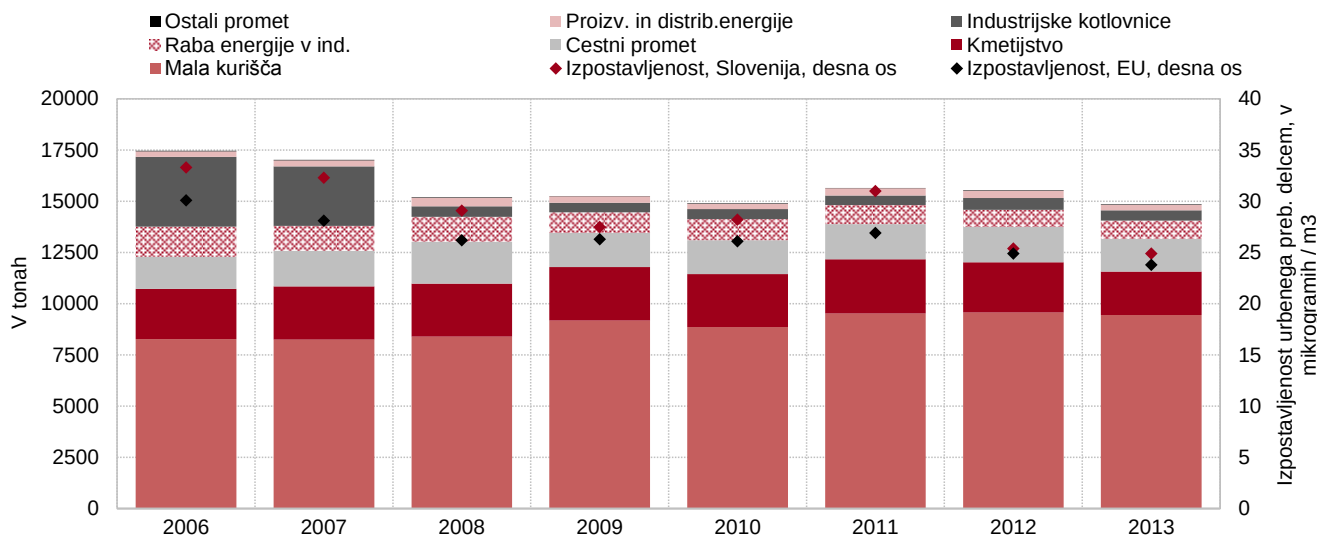
¹⁹⁷ Kazalci okolja v Sloveniji, 2014.

¹⁹⁸ Evropsko okolje, 2015.

¹⁹⁹ Prebil, 2016.

²⁰⁰ Z zdravstvenega vidika sta najbolj izpostavljeni skupini starejših in otrok. V Sloveniji je največji delež otrok v povprečju izpostavljen koncentracijam PM₁₀ med 31 in 40 µg/m³, kar je precej nad priporočilom Svetovne zdravstvene organizacije, ki je do 20 µg/m³ zraka (Zdravstveni statistični letopis, 2013).

Slika 43: Onesnaženost z delci PM₁₀ in izpostavljenost prebivalstva tem delcem, Slovenija in EU

Vir podatkov: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2016.

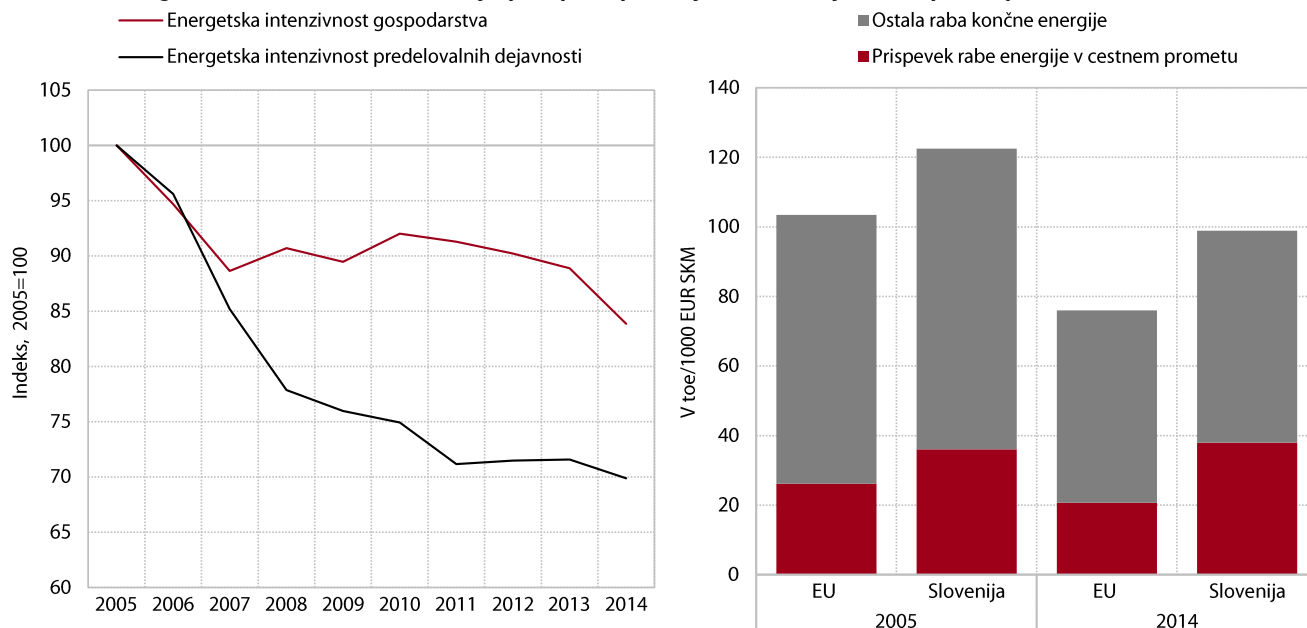
Raba energije se zmanjšuje, v krizi predvsem zaradi nizke gospodarske aktivnosti, v zadnjih letih pa v razmerah milih zim tudi zaradi manjše rabe za ogrevanje. 20-odstotni prihranek energije glede na predvideno rabo do leta 2020 je eden od treh ciljev podnebno-energetskega svežnja držav EU. Pri večini držav EU se mora raba primarne energije glede na izhodiščno leto 2005 znižati, v Sloveniji in še nekaterih članicah, kjer se je tudi zaradi dohitevanja gospodarske razvitosti predvidevala višja rast rabe energije, pa to pomeni omejevanje rasti. Glede na to, da bodo v večini držav EU, tudi v Sloveniji, ti cilji lahko dosegljivi, je EK že sprejela ambicioznejše cilje za energetske prihranke do leta 2030. K večjemu prihranku od načrtovanega so v večini držav prispevale slabše gospodarske razmere od predvidenih pri pripravi scenarijev, v letih 2014 in 2015 pa neposredno tudi toplejše zime. V teh dveh letih so bile izmerjene najvišje povprečne letne temperature, odkar obstajajo sistematične meritve. Raba energije za ogrevanje stanovanj se je v letu 2014 v Sloveniji zmanjšala za petino (glej kazalnik 4.2). Za države EU je ciljni 20-odstotni prihranek določen tudi pri rabi končne energije. V Sloveniji kot v EU je tudi na tem področju slika podobna, saj je bila raba v letu 2014 pod ciljno vrednostjo porabe. Pri končni rabi energije je v Sloveniji sicer večjega pomena kot v EU delež rabe goriv v prometu (v letu 2014 v Sloveniji 40 %, v povprečju EU 33 %), kar je predvsem posledica povečevanja tranzitnega prometa skozi Slovenijo (glej kazalnik 4.5).

Energetska intenzivnost²⁰¹ je v Sloveniji visoka, ključni dejavnik ostaja raba energije v prometu. Medtem ko se je v obdobju 2005–2014 končna raba energije v povprečju EU znižala za 11 %, se je v Sloveniji znižala le za okoli 6 %. Znižanje rabe energije je bilo v Sloveniji precej bolj izrazito v industriji, podobno kot v EU se je znižala raba energentov v gospodinjstvih, močno pa se je ob povečanem tranzitu skozi Slovenijo povečala poraba goriva v prometu (za 22 %; v EU se je znižala za 5 %). To je povzročilo pritisk na skupno rabo energije, zaradi česar se je energetska intenzivnost gospodarstva med krizo celo nekoliko povečala in bila leta 2014 še za okoli četrtino višja kot v EU (leta 2005 je raven EU presegala za 15 %)²⁰². Ciljni energetski prihranki bodo ob nadaljevanju visoke energetske intenzivnosti in ob ponovni oživitvi gospodarstva zato postali težje dosegljivi.

²⁰¹ Energetska intenzivnost je poraba primarne energije na enoto BDP.

²⁰² Pri primerjavi v času upoštevamo kazalnik primerjave primarne energije na enoto ustvarjenega BDP v stalnih cenah, zaradi večje metodološke ustreznosti pa se primerjava med državami v posameznem letu spremlja v standardih kupne moči (SKM).

Slika 44: Energetska intenzivnost, Slovenija (levo), ter primerjava Slovenije in EU (desno)

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy – Energy, Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2014; preračuni UMAR.

Promet je dejavnost z enim od največjih negativnih vplivov na okolje, obseg vseh vrst blagovnih prevozov pa se je ob širitvah EU zaradi tranzitne lege Slovenije močno povečal. Delež cestnega blagovnega prometa je dosegel vrh v letu 2009, od takrat pa je ob siceršnjih letnih nihanjih mogoče zaznati rahlo upadanje (glej kazalnik 4.5). V letu 2015 se je ob velikem povečanju obsega cestnih prevozov in skromne rasti prevozov po železnici spet povzpел precej preko 80 % (EU v 2014 75,3 %). V obdobju 2005–2014 se je za okoli polovico povečal obseg opravljenih prevozov slovenskih cestnih prevoznikov. K temu je prispevalo povišanje prevozov po tujini, po naših ugotovitvah pa so se hkrati v Sloveniji bolj povečevali prevozi tujih cestnih prevoznikov. Precej manj, za okoli četrtno, se je povečal obseg železniškega prometa. V tem času se je v povprečju EU, v nasprotju s Slovenijo, obseg prepeljanega blaga tako po cestah kot po železnici znižal (za 4 % in 2 %). S tem po obsegu obeh oblik prevoza blaga na prebivalca že močno presegamo povprečje EU, leta 2014 za skoraj dvainpolkrat. Na to vplivata tranzitna lega Slovenije na križišču V. in X. evropskega koridorja ter povečanje zunanjetrgovinskih blagovnih tokov skozi Slovenijo ob širitvah EU. Po gostoti avtocestnega omrežja na prebivalca se uvrščamo v vrh držav EU. Železniška infrastruktura, ki je sicer prav tako obsežna, pa na nekaterih delih ne omogoča hitrejšega povečevanja železniškega blagovnega prometa, ki bi bil z okoljskega stališča bolj sprejemljiv.

Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti se je v zadnjih letih zniževala precej bolj kot v povprečju gospodarstva. Znižanje v letu 2014 je bilo, kot kaže dekompozicija porabe energije, posledica učinkovitejše rabe oz. znižanja energetske intenzivnosti na ravni večine panog, še zlasti v proizvodnji kovin. Ta učinek je še posebej pomemben z vidika zagotavljanja izvozne konkurenčnosti, predvsem v panogah, kjer raba energije predstavlja pomemben del stroškov. Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti se je od leta 2005 zniževala precej bolj kot v povprečju gospodarstva. Opazen je tudi premik v smeri približevanja povprečni energetske intenzivnosti predelovalnih dejavnosti EU, ki pa jo še vedno presegamo. To bi lahko delno pripisali industrijski strukturi, ki bolj kot v drugih državah sloni na panogah, kjer se v proizvodnih procesih porabi več energije. V določeni meri to potrjuje tudi nadpovprečen delež emisijsko intenzivnih panog²⁰³, ki se je v krizi povečeval in se od leta 2010 giblje okoli četrtnine. Tudi delež vseh posameznih emisijsko intenzivnih panog (kemične industrije, proizvodnje kovin in nekovin) v skupni dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti je v Sloveniji višji kot v povprečju EU, izjema je le papirna industrija (glej kazalnik 4.3).

Delež obnovljivih virov energije (OVE) je ob ugodnih naravnih danostih višji kot v povprečju EU, njegova rast pa se je po letu 2009 precej upočasnila. V Sloveniji je v letu 2014 znašal 21,9 %, v povprečju EU pa 16,0 % (glej

²⁰³ Opređeljene po metodologiji Svetovne banke.

kazalnik 4.4). Do leta 2009 je k rasti rabe OVE največ prispevala večja raba lesa oz. trdne biomase, pozneje pa raba sončne in geotermalne energije. V letu 2014 se je ob toplem vremenu v času kurilne sezone močno znižala raba energije za ogrevanje. Ker je pri ogrevanju les pomemben vir energije, se je tudi njegova raba v tem letu občutno znižala. Tudi izjemno ugodne hidrološke razmere in posledično rekordno visoka proizvodnja hidroelektrarn v letu 2014 niso nadomestile znižanja OVE pri ogrevanju (ker je hidroenergija upoštevana normalizirano, kot povprečna v daljšem obdobju). Za leto 2015 ocenjujemo, da pri rabi OVE in rabi skupne končne energije ni bilo večjih sprememb, kar kaže na ohranjanje nespremenjenega deleža OVE. V primerjavi s povprečjem EU zadovolji Slovenija z OVE višji delež povpraševanja po energiji, vendar pa se je v obdobju 2005–2014 poraba vseh OVE v Sloveniji povečala za pol manj (za okoli 30 %; v EU za okoli 60 %). Raba OVE je močno povezana z naravnimi danostmi, ki so v Sloveniji ugodne predvsem z vidika izkoriščanja lesa za toplotno energijo in hidroenergije za pridobivanje elektrike²⁰⁴. Po deležu OVE iz manj tradicionalnih virov (sončna, vetrna, geotermalna in bioplin) pa Slovenija zaostaja za povprečjem EU. V letu 2014 je bil delež teh ostalih OVE le 12 %, v EU pa 36 %, pri čemer velik del razlike prinese v EU dosti bolj razširjena raba vetrne energije. Spodbude za proizvodnjo energije iz OVE so se od leta 2005 sicer povečale, sestava podpor pa se je spremenila v prid dražji sončni energiji. Pri ciljih do leta 2020²⁰⁵ se je Slovenija zavezala, da bo dosegla 25-odstotni delež OVE v bruto končni rabi energije (EU 20-odstotni) in 10-odstotni delež OVE v prometu.

Snovna produktivnost slovenskega gospodarstva se je od začetka krize izboljšala predvsem zaradi padca gradbene aktivnosti, stroški surovin na enoto proizvoda pa ostajajo visoki v večini dejavnosti. Snovna produktivnost, ki je kazalnik trajnostne potrošnje in je izražena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, je v obdobju 2007–2013 naraščala, večinoma bolj kot v EU. Izboljšanje je bilo povezano z manjšo porabo nekovinskih mineralov²⁰⁶ zaradi močnega padca gradbene dejavnosti²⁰⁷, ki pa se je z okrepljeno gradnjo v letu 2014 ponovno povečala. Snovna produktivnost se je tako leta 2014 zmanjšala za okoli 3 % in padla na 84 % povprečne v EU (leta 2012, ko je bila najvišja, 88 %). Analiza na podlagi tabel ponudbe in porabe kaže, da ima Slovenija na ravni celotnega gospodarstva na enoto proizvodnje nadpovprečno visoke stroške surovin²⁰⁸. To je posledica strukture gospodarstva, ki bolj kot v povprečju drugih članic EU temelji na dejavnostih, pri katerih je raba materiala obsežna. Poleg tega je bil v Sloveniji nadpovprečen delež stroškov tudi na ravni večine primerljivih panog, kar nakazuje manj učinkovito rabo surovin. Učinkovitost rabe surovin ima poleg vpliva na omejene naravne vire tudi vpliv na konkurenčnost, zlasti izvozno usmerjenih predelovalnih dejavnosti, še posebej, ker je bila razlika do EU največja pri nekaterih tehnološko zahtevnejših panogah²⁰⁹, ki pomembno prispevajo k slovenskemu blagovnemu izvozu. Obsežnejša raba surovin se je kazala tudi v gospodarskih panogah, ki so pretežno usmerjene na domači trg, glede na EU je v ospredju gradbeništvo.

²⁰⁴ Pri tem je treba opozoriti na možnost, da bi lahko podnebne spremembe dolgoročno neugodno vplivale na vodnatost rek in tako na manjšo proizvodnjo hidroenergije.

²⁰⁵ Direktiva 2012/27/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. 10. 2012.

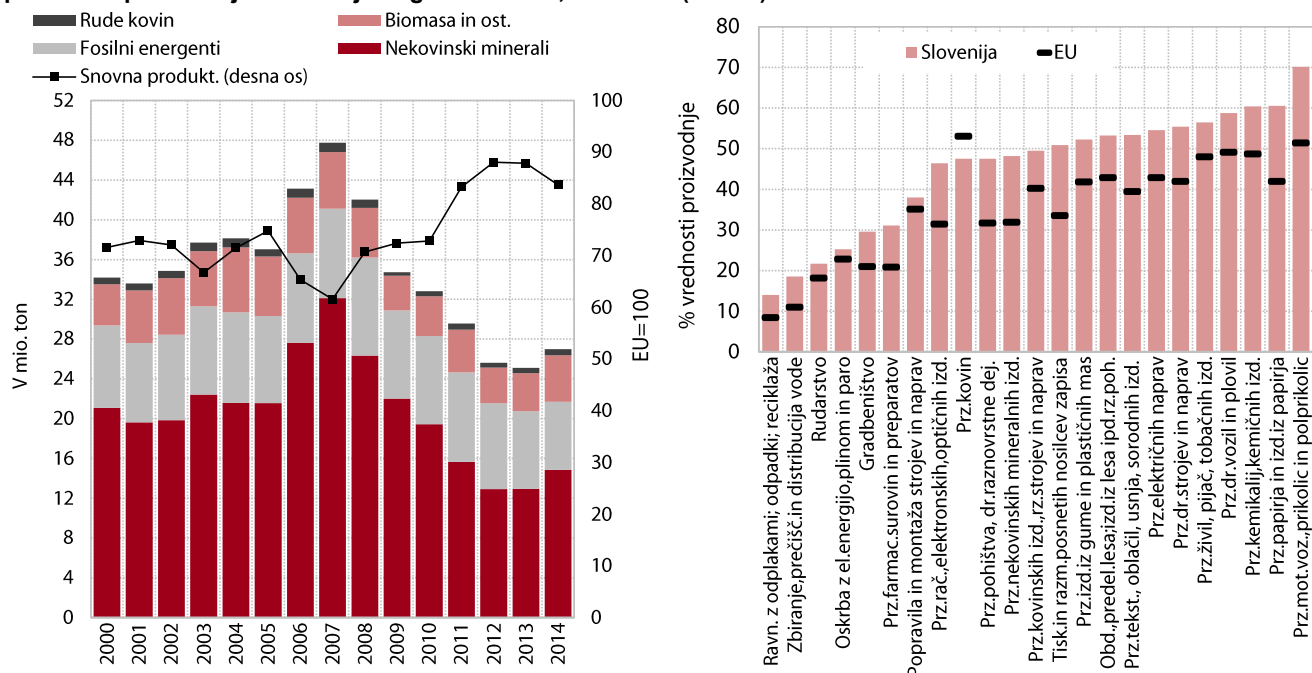
²⁰⁶ Nekovinski materiali zaradi svoje specifične teže pomembno določajo celotno porabo snovi in so leta 2007 pomenili dve tretjini, leta 2014 pa 55 % celotne porabe snovi. Predvsem so to pesek, gramoz in apnenec.

²⁰⁷ Po podatkih Geološkega zavoda Slovenije je bilo leta 2014 tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

²⁰⁸ Po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih Eurostata je leta 2012 delež stroškov surovin v razmerju do vrednosti proizvodnje v Sloveniji po naši oceni znašal 8,6 %, v EU pa 3 o. t. manj. Nadpovprečen je bil tudi delež porabe širše opredeljenega materiala, ki upošteva še polproizvode in končne proizvode za vmesno potrošnjo (Slovenija okoli 27 %, EU okoli 18 %).

²⁰⁹ Predvsem pri proizvodnji električnih naprav, proizvodnji drugih strojev in naprav ter proizvodnji motornih vozil; glede na EU so v teh panogah visoki stroški rabe kovin in nekovinskih mineralnih izdelkov.

Slika 45: Domača poraba snovi in snovna produktivnost*, Slovenija (levo) in stroški porabljenega materiala na enoto proizvoda po sektorjih industrije in gradbeništva, leto 2012 (desno)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2015; Eurostat Portal Page – Environment, 2015; Eurostat Portal Page – Economy and Finance; preračuni UMAR.
Opomba: * Snovna produktivnost je razmerje med BDP in domačo porabo snovi (v EUR v SKM/kg), v grafu sorazmerno glede na EU. Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi.

Nastajanje odpadkov se je po zmanjšanju v krizi leta 2014 nekoliko povečalo, ravnanje z njimi pa se izboljšuje.

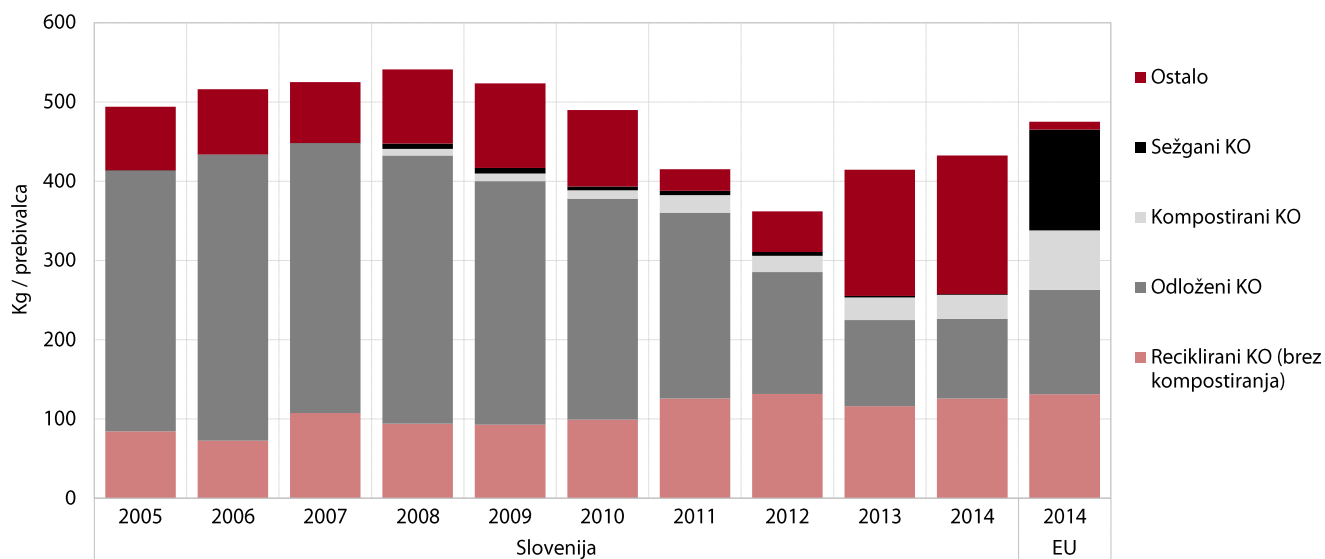
V letu 2014 je v Sloveniji nastalo okoli 4,7 mio. ton različnih vrst odpadkov, pri čemer je bila petina komunalnih, preostali pa so bili odpadki iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti. Pri tem se je povečala skupna količina nevarnih odpadkov, na okoli 3 % vseh. Pri zelenem nadaljnjem zmanjševanju nastajanja odpadkov bo ključna večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v večji delež uporabe za recikliranje primernih materialov in s tem ponovno rabo v naslednjih proizvodnih procesih. Hkrati bo nujno zmanjšati uporabo nevarnih snovi in s tem povezano nastajanje nevarnih odpadkov. Ravnanje z odpadki pa se izboljšuje. Recikliranje, ki je z okoljskega stališča zelo zaželeno ravnanje, je obsegalo 44 % celotne predelave (glej kazalnik 4.6). V prizadevanju za bolj trajnostno ravnanje bo treba ta delež še naprej povečevati, tako kot druge postopke predelave, npr. kompostiranje in sežig, ki sta pri nas nižja kot v povprečju EU. Z odlaganjem odpadkov, ki bi jih bilo mogoče pripraviti za ponovno uporabo, so namreč izgubljene priložnosti za učinkovitejšo rabo virov, manjšo odvisnost od uvoženih surovin, manjše izpuste toplogrednih plinov, pa tudi za ustvarjanje novih delovnih mest.

Tabela 10: Nastali odpadki in ravnanje z njimi, v tisoč tonah, Slovenija

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2013 rast v %	2014/2005 rast v %	2014 struktura
NASTALI ODPADKI v tekočem letu	6.462	7.282	7.009	5.379	5.641	5.750	1,9	-11,0	100,0
- v proizvodnih in storitvenih dejavnostih	5.170	5.442	5.330	3.722	3.779	3.786	0,2	-26,8	65,8
- komunalni	845	864	722	744	853	892	4,5	5,5	15,5
- uvoz	447	977	957	913	1.008	1.072	6,3	139,9	18,6
RAVNANJE Z ODPADKI, nastalimi v tekočem letu									
- predelava	2.557	5.292	3.697	3.239	2.878	3.022	5,0	18,2	52,6
- odstranjevanje	1.789	1.471	1.058	675	556	534	-4,0	-70,2	9,3
- izvoz	338	255	316	419	603	671	11,3	98,8	11,7
- drugo ravnanje	1.779	264	1.938	1.047	1.604	1.523	-5,1	-14,4	26,5

Opomba: Prikazano je ravnanje z odpadki, nastalimi v tekočem letu, brez zalog iz prejšnjih let. Med predelavo je všteto recikliranje, kompostiranje in uporaba kot gorivo; med odstranjevanje pa odlaganje, trajno skladiščenje in sežig odpadkov z namenom odstranitve.

Slika 46: Ravnanje s komunalnimi odpadki, Slovenija in EU

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje; preračuni UMAR. Opomba: Prikazane so količine v Sloveniji (oz. za zadnji stolpec EU) nastalih odpadkov - vključen je izvoz odpadkov, uvoz pa ne. Upoštevane so količine, ki se zbirajo z javnim in ostalim odvozom. V skupino »ostalo« je zajeta predpriprava odpadkov in njihovo začasno skladiščenje, to je predelava, ki v tem letu ni bila dokončana.

Okvir 10: Nov sveženj ukrepov Evropske komisije o krožnem gospodarstvu¹

Evropska komisija je konec leta 2015 sprejela nov sveženj ukrepov za spodbudo prehoda Evrope v krožno gospodarstvo. Ta naj bi okrepil trajnostno uporabo virov in s tem konkurenčnost EU v svetu, spodbudil trajnostno gospodarsko rast, ustvaril nova delovna mesta in tako prinesel koristi gospodarstvu in okolju. Za doseg ciljev je namenjenih okoli 5,5 milijarde EUR iz strukturnih skladov za ravnanje z odpadki ter naložbe v krožno gospodarstvo na nacionalni ravni in 650 milijonov EUR iz programa Obzorje 2020, ki je program EU za financiranje raziskav in inovacij. Krožno gospodarstvo bo temeljilo na uporabi energije iz obnovljivih virov, opuščanju nevarnih kemikalij in zniževanju porabe surovin. Področja za prehod v krožno gospodarstvo so proizvodnja, potrošnja, ravnanje z odpadki in krepitev trga sekundarnih surovin, pri čemer bodo ključne inovacije in investicije.

Cilji glede zmanjšanja količine odpadkov ter ravnanja z njimi so določeni v spremenjeni zakonodaji o odpadkih.

Osnovna vizija je več recikliranja in ponovne uporabe ter manj odlaganja, skupni cilji EU do 2030 pa so jasno zastavljeni in ambiciozni: *65–odstotno recikliranje komunalnih odpadkov, 75–odstotno recikliranje odpadne embalaže in zmanjšanje količine odpadkov, ki se odložijo na odlagališčih, na največ 10 %*. Cilji se med drugim nananašajo tudi na ločeno zbrane odpadke, ki naj ne bi bili odloženi na odlagališča, na spodbujanje ponovne uporabe in na proizvodnjo okolju prijaznejših proizvodov. Akcijski načrt vključuje ukrepe za odpravo tržnih ovir v sektorjih oz. materialnih tokovih, kot so plastika, živilski odpadki, kritične surovine, gradbeni odpadki ali odpadki pri rušenju, biomasa in proizvodi na biološki osnovi. Koncept krožnega gospodarstva je vključen v Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo, ki ga je Vlada RS sprejela oktobra 2015. Pri tem novi sveženj ukrepov pomeni dodatno spodbudo za sistematične spremembe v delovanju slovenskega gospodarstva in širše družbe.

¹ Vir: Zaprtje zanke – Akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo, 2015; Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo, 2015.

Obremenjevanje okolja s kmetijstvom se po večini opazovanih kazalnikov dolgoročno zmanjšuje. Slovensko kmetijstvo, ki po mednarodnih primerjavah ni med intenzivnejšimi²¹⁰, je obremenitve okolja tudi s pomočjo usmeritev kmetijske politike v zadnjih letih zniževalo. Poraba nekaterih osnovnih kmetijskih inputov, kot so mineralna gnojila in pesticidi, se dolgoročno zmanjšuje (gl. kazalnik 4.7), a možnosti za nadaljne zmanjševanje ob tehnološko ustrežnejši pridelavi še obstajajo²¹¹. Posebna pozornost je namenjena kmetovanju na vodovarstvenih območjih, saj so ostanki pesticidov in gnojil najpomembnejši vir iz kmetijstva izhajajočega onesnaževanja podzemnih in posledično pitnih voda. Njihova kakovost je v Sloveniji v splošnem dobra in se še izboljšuje, vendar so nekatera področja v bližini najintenzivnejšega kmetovanja še vedno problematična²¹². Učinkovitost kmetovanja, merjena s povprečnimi hektarskimi pridelki dveh najpomembnejših poljščin, niha predvsem v odvisnosti od vremenskih pogojev. V letu 2014 se je po sušnem predhodnem letu precej povečala in ker ni previsoka, to lahko kaže na boljšo izkoriščenost naravnih virov. V živinoreji se nadaljuje rast povprečne mlečnosti na žival, ki pa je še razmeroma nizka, zato je njena rast z vidika obremenjevanja okolja lahko ugodna.

Površina ekološko obdelanih zemljišč se povečuje, a zastavljeni cilji so bili mnogo višji. Ekološko kmetovanje, ki je eden najučinkovitejših načinov trajnostne rabe virov, se je v letu 2014 ponovno povečalo, na okoli 41 tisoč hektarjev. Kljub temu rast že dalj časa ne zadostuje za doseganje dolgoročnih kvantitativnih ciljev, ki so bili glede na začetno ugodno stanje zastavljeni ambiciozno. V letu 2014 je bilo v sistem nadzora ekološkega kmetovanja vključenih okoli 9 % kmetijskih zemljišč, zastavljeni cilj do leta 2015 pa je bil 20 % zemljišč²¹³. Z vidika varovanja okolja bi bilo zaželeno več ekološkega kmetovanja predvsem na varovanih območjih in rečnih ravninah, kjer so vplivi intenzivnega kmetovanja zaradi vpliva na podtalnico najbolj problematični, vendar ga je prav tam najmanj²¹⁴. Trg ekoloških pridelkov in živil je hitro rastoč segment tržišča živil, rast ponudbe domače ekološke pridelave pa prepočasna, tako da je delež slovenskih ekoloških živil v njihovi prodaji le okoli 20–odstoten²¹⁵. Proizvodnja je v največji meri uveljavljena v

²¹⁰ Po izbranih kazalnikih v Agriculture, fishery and forestry statistics, Eurostat, 2015.

²¹¹ Urek in drugi, 2012.

²¹² V letu 2014 je bilo pri porabi pitne vode 0,3 % prebivalcev izpostavljenih presežnim koncentracijam pesticidov in 0,2 % prebivalcev presežnim koncentracijam nitratov (Monitoring pitne vode 2014, 2015).

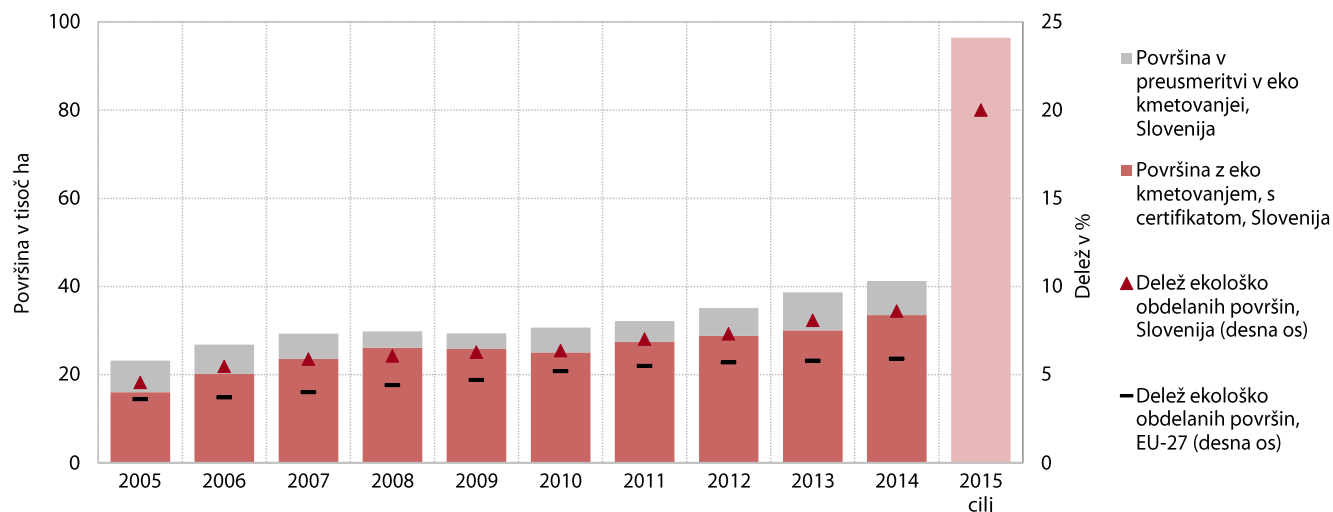
²¹³ Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2005.

²¹⁴ Podmernik, Kerma, 2013.

²¹⁵ Zaključno poročilo Delovne skupine za spremljanje akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2012.

živinoreji, narašča pa zlasti povpraševanje po ekološkem sadju, zelenjavi ter nemasnih predelanih živilih. Zaželeno je ne le hitrejša, pač pa tudi s strukturo povpraševanja bolj usklajena rast.

Slika 47: Ekološko obdelane površine kmetijskih zemljišč, Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page – Statistics – Agriculture and Fisheries, 2016; SURS, 2016.

Opomba: Cilj za leto 2015 je določen v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva; ciljna površina 20 % KZU je preračunana na stanje v letu 2014.

Posek lesa, proizvodnja lesnih sortimentov in izvoz nepredelanega lesa, ki se že dalj časa povečujejo, so se v letu 2014 občutno povečali zaradi obsežnega žledoloma. V nekaj zadnjih desetletjih je bil posek lesa v razmerju do njegovega prirastka razmeroma nizek²¹⁶. V letu 2014, ko je polovico površin slovenskih gozdov prizadel močan žledolom, se je posek zelo povečal, na skoraj dvakratno povprečno letno količino po letu 2000 (gl. kazalnik 4.8). Medtem ko je evidentirani posek v predhodnih letih pomenil le okoli dve tretjini dopuščenega, ga je v letu 2014 po količini, ne pa tudi želeni strukturi, prvič v obdobju njegovega spremljanja dosegel oz. nekoliko presešel. Proizvodnja nepredelanega lesa, ki je poleg od sečnje odvisna tudi od izkoristka posekanih dreves, je bila za polovico večja kot v letu prej. Okoli polovica skupnega letnega povečanja pridobljenega lesa pa je bila usmerjena v izvoz. Pri tem se je precej povečal izvoz najkakovostnejšega nepredelanega lesa, čeprav se je njegova proizvodnja povečala najmanj. Obsežen in hitro naraščajoč izvoz tega lesa je bil prisoten tudi v preteklih letih in je neizkoriščena možnost doseganja večje zaposlenosti in višje dodane vrednosti v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige. Ob velikih negativnih posledicah žledoloma jih je nekaj tudi pozitivnih, saj se bo zaradi obsežnejšega pomlajevanja povečala biotska in strukturna pestrost ter izboljšalo zdravstveno stanje gozdov²¹⁷.

Tabela 11: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

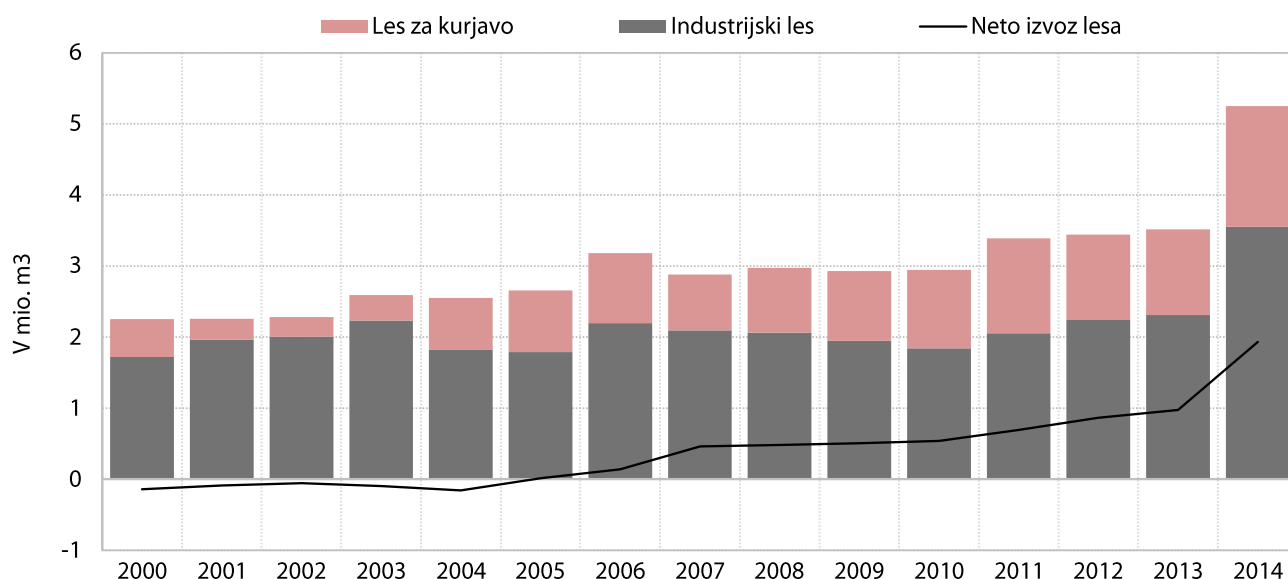
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2013 rast v %	2014/2000 rast v %
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134	1.169	1.185	1.184	1.185	1.183	1.182	-0,1	4,2
Lesna zaloga (v mio. m ³)	263	301	331	334	338	342	346	1,1	31,7
Letni prirastek lesa (v tisoč m ³)	6.872	7.569	8.117	8.266	8.420	8.492	8.582	1,1	24,9
Posek lesa (v tisoč m ³)	2.609	3.253	3.374	3.896	3.911	3.924	6.350	61,8	143,4

Vir: SURS, Zavod za gozdove; preračuni UMAR.

²¹⁶ Pri tem je bil posek v državnih gozdovih uresničen približno v višini načrtovanega oz. možnega, v zasebnih gozdovih, ki so v večini, pa je za njim precej zaostajal.

²¹⁷ Breznikar, 2016.

Slika 48: **Proizvodnja nepredelane lesa, struktura in neto izvoz, Slovenija**

Vir: SURS.

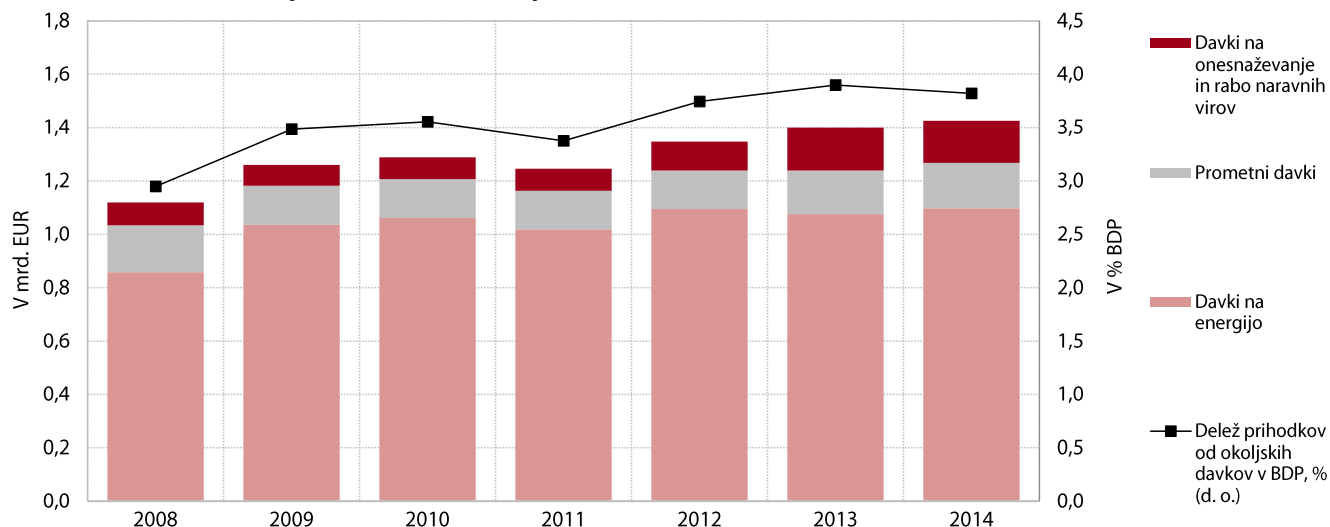
4.1.2 Izbrani okoljski ukrepi

Delež okoljskih davkov v primerjavi z BDP je v Sloveniji višji kot v povprečju EU, njihova rast pa je bila po letu 2008 spodbujena predvsem s ciljem znižanja javnofinančnega primanjkljaja. Skupni prihodki od okoljskih davkov so leta 2014 znašali 1,43 mrd. EUR in so bili v primerjavi z letom 2008 višji za več kot četrtno. Večji del zvišanja po letu 2008 izhaja iz dvigov trošarinskih stopenj na energente, zlasti v letih 2009 in 2012, ter uvedbe CO₂ takse na tekoča goriva v letu 2012. Dve tretjini okoljskih davkov sta bremenili gospodinjstva. Ta delež se je od leta 2008 nekoliko zmanjšal in je delno rezultat metodološke poenostavitve, s katero se večino porabe pogonskih goriv pripiše gospodinjstvom. Merjeno z deležem plačanih okoljskih davkov v vrednosti proizvodnje (in dodani vrednosti) je bila leta 2014 najbolj obremenjena dejavnost oskrbe z energijo, paro in električno energijo, ki ji je sledila dejavnost prometa in skladiščenja²¹⁸. Obremenitev obeh se je po letu 2008 povečala, kar velja tudi za manj obremenjene predelovalne dejavnosti. Po deležu prihodkov od okoljskih davkov v BDP je Slovenija leta 2014 (3,9 %) za 1,4 o. t. presegala tehtano povprečje EU. Slednje je predvsem posledica obširne rabe pogonskih goriv v cestnem prometu, ki izhaja iz razpršene poseljenosti prebivalstva, velikega obsega tranzitnega cestnega prometa in slabo razvitih železniškega in nasploh javnega potniškega prometa²¹⁹.

²¹⁸ Obremenjenost prometa in skladiščenja je bila sicer zmerna. Ob naglem dvigu trošarinskih stopenj leta 2009 je bila namreč uvedena možnost delnega vračila plačanih trošarin na dizelsko gorivo za pogon motornih vozil za namene poslovne uporabe (do minimalne stopnje, določene v energetske direktivi EU).

²¹⁹ Skladno z indeksom globalne konkurenčnosti (WEF, 2015–2016) se Slovenija po kakovosti železniške infrastrukture uvršča na 47. mesto med 140 državami (21. mesto med državami EU), po kakovosti cest pa na 44. mesto (16. mesto med državami EU).

Slika 49: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija

Vir: SI-STAT – Okolje in naravni viri – Okoljski davki, september 2015.

Kljub zvišanju obdavčitve energentov po letu 2008, trošarinske stopnje za posamezne energente, podobno kot v EU, še vedno ne odsevajo njihove energetske vsebnosti in izpustov CO₂. Implicitna davčna stopnja (IDS) na rabo energije je leta 2014 znašala 236,4 EUR na tono ekvivalenta nafte, kar je bilo 42 % več kot v predkriznem letu 2008²²⁰. Povišanje, spodbujeno s potrebo po uravnoteženju javnih financ, je bilo znatnejše kot v povprečju EU. IDS na rabo energije je bila v tem letu za 17 % višja kot v netehtanem povprečju držav EU²²¹ in 8 % višja kot v povprečju sosednjih držav. Preseganje izhaja iz razmeroma visoke obdavčitve tekočih pogonskih goriv v Sloveniji, ki se je po letu 2008, ko je bila nižja kot v sosednjih državah in povprečju EU, občutno povečala. Leta 2014 so bile javne dajatve (okoljski davki, DDV in ostale javne dajatve) na liter 95-oktanskega bencina in dizelskega goriva višje kot v vseh sosednjih državah, razen v Italiji. V primerjavi s tehtanim povprečjem EU pa so bile za bencin nekoliko nižje, za dizelsko gorivo pa primerljive²²². Trošarinske stopnje na bencin so bile v Sloveniji in skoraj vseh članicah EU (kljub nekoliko nižjim izpustom CO₂ na liter goriva) višje kot za dizelsko gorivo. Eno najnižjih davčnih stopenj na enoto izpusta CO₂ v Sloveniji in večini razvitih držav ima premog, ki je energent z največjo vsebnostjo CO₂²²³. Učinkovitost okoljskih davkov pri varovanju okolja so v zadnjih letih zniževali tudi: (i) neučinkovitost evropskega sistema trgovanja z emisijskimi kupni, saj so dovoljenja za izpuste CO₂ pri mnogih podjetjih presegala njihove potrebe, (ii) okolju škodljive subvencije, (iii) od sredine leta 2014 še padanje cene nafte, ki zmanjšuje zaviralni učinek višjih dajatev na potrošnjo nafte in spodbude za razvoj čistejših virov energije²²⁴.

²²⁰ IDS na rabo energije meri efektivno povprečno davčno obremenitev 1 tone ekvivalenta nafte.

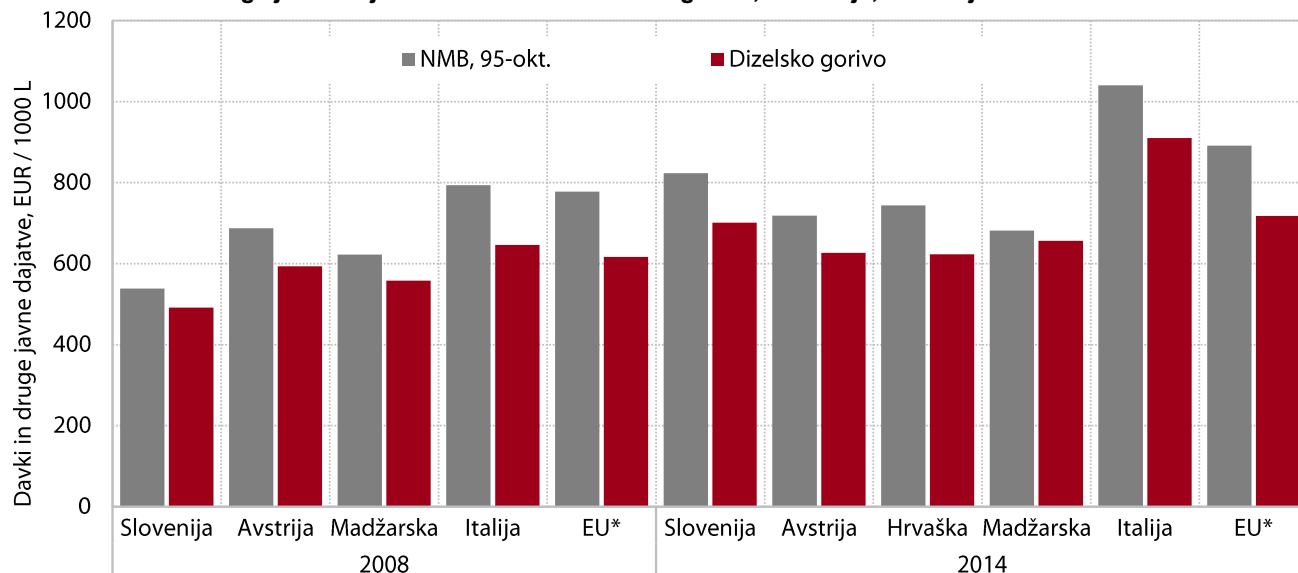
²²¹ Za EU navajamo navadno oz. netehtano aritmetično sredino, ki je bila precej bližje mediani kot tehtano povprečje (219,3 EUR na tono), ki ga objavi Eurostat (2016).

²²² Letno povprečje za EU je izračunano iz tedenskih podatkov Oil Bulletin (2016) za tehtano povprečje cen energentov z dajatvami in cen energentov brez dajatev. Izračuni za navadno povprečje, ki je bilo verjetno (skladno z nižjo IDS na rabo energije) nižje kot v Sloveniji, niso na voljo.

²²³ OECD Taxing Energy Use 2013, str. 36.

²²⁴ Fricke, 2016.

Slika 50: Davki in druge javne dajatve na bencin in dizelsko gorivo, Slovenija, sosednje države in EU

Vir: Podatki Oil Bulletin (2015), preračuni UMAR.

Opombe: NMB – neosvinčeni motorni bencin. * Vrednost za EU velja za tehtano povprečje držav Evropske unije; ** Podane so povprečne vrednosti javnih dajatev v posameznem letu, izračunane na osnovi tedensko objavljenih podatkov o drobnoprodajnih cenah z davki in drugimi dajatvami ter drobnoprodajnih cenah brez davkov in drugih dajatev.

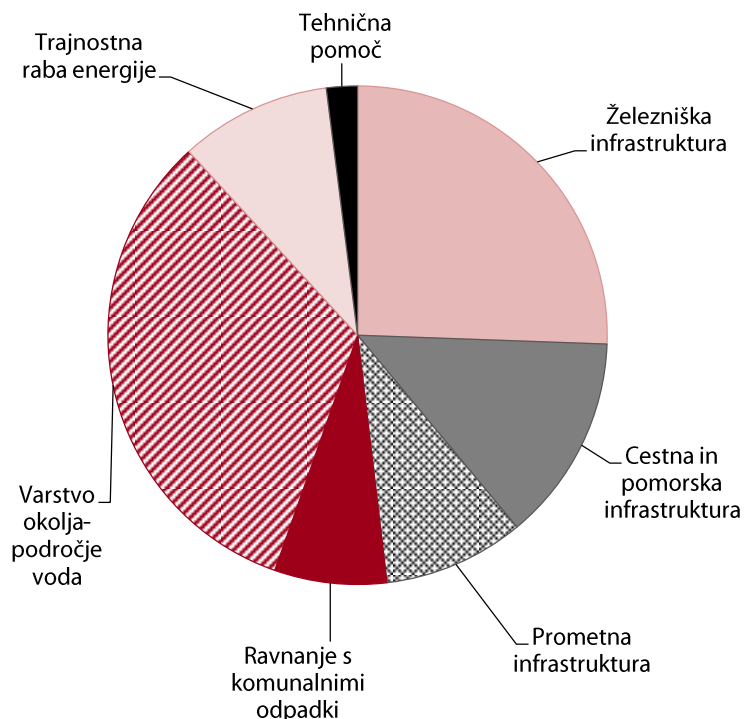
Konec leta 2015 se je zaključilo črpanje iz programskega obdobja 2007–2013, v katerem je Slovenija dosegla visoko realizacijo v okviru kohezijske politike za prometno in okoljsko infrastrukturo OP ROPI. Do konca leta 2015 je bilo iz proračuna RS upravičencem izplačano 1,6 mrd. EUR (106 % razpoložljivih sredstev), v proračun RS pa povrnjeno 1,5 mrd. EUR (96 % razpoložljivih sredstev)²²⁵. Največ, okoli tretjino, izplačil je bilo izplačanih za projekte varstva okolja in okoli četrtino za železniško infrastrukturo; najmanj pa za ravnanje s komunalnimi odpadki²²⁶. Ker je v novem finančnem obdobju infrastrukturnim projektom dodeljeno le okoli 1,1 mrd. EUR, bodo v primeru, da država ne bo zagotovila dodatnih virov financiranja, investicijske aktivnosti za namene prometne in okoljske infrastrukture bistveno znižane²²⁷.

²²⁵ Največja realizacija je bila v letih 2014 in 2015 (60,5 %).

²²⁶ Del sredstev je bilo z razvojne prioritete ravnanja s komunalnimi odpadki preusmerjeno na druge razvojne prioritete.

²²⁷ V novem finančnem obdobju je tem projektom dodeljeno 1.055 mio. EUR, od tega 895 mio. EUR kohezijski sklad in 160 mio. EUR CEF (Connecting European facility, Evropska prometna povezava).

Slika 51: Struktura izplačil iz OP ROPI 2007–2013, stanje konec leta 2015, Slovenija

Vir: SVRK, 2016.

Delež državnih proračunskih sredstev za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) za okoljske in energetske namene v skupnih sredstvih za RRD se od leta 2011 zmanjšuje, število zelenih patentov ostaja skromno. Državna sredstva za okoljske in energetske raziskave so leta 2014 znašala 10,3 mio. EUR, kar je bilo po obeh namenih realno za okoli 35 % manj kot v tej luči najbolj ugodnem letu 2011. Zmanjšanje je odsev splošnega krčenja državnih vlaganj v razvojno-raziskovalno dejavnost v tem obdobju po njihovi nekajletni visoki rasti. Vlaganja poslovnega, to je zasebnega, sektorja pa so se tudi v obdobju 2011–2014 realno povečala. Skupni delež sredstev za te namene je v povprečju držav EU višji kot v Sloveniji. Na področju zelenih patentov oz. patentov, povezanih z okoljskimi tehnologijami²²⁸, relevantni statistični podatki²²⁹ še ne izkazujejo pomembnega napredka. Iz zadnje razpoložljive statistike OECD je razvidno, da so slovenski prijavitelji v obdobju 2005–2011 največ prvih patentnih prijav pri EPO vložili na področju tehnologij, povezanih z blaženjem posledic podnebnih sprememb v povezavi z energijo²³⁰. Sestavljeni eko-inovacijski indeks²³¹ za leto 2013²³² kaže na podpovprečno vrednost Slovenije glede na EU, pri čemer sta se od sosednjih držav Avstrija in Italija uvrstili precej bolje. Nizek obseg zelenih patentov in skromno izkoriščanje

²²⁸ Med zelene patente se po novi definiciji uvrščajo naslednje z okoljem povezane skupine tehnologij: (i) okoljsko upravljanje (zmanjševanje onesnaževanja zraka, vode, upravljanje z odpadki, sanacija tal, okoljski nadzor), (ii) prilagoditvene tehnologije v povezavi z vodo (tehnologije na strani povpraševanja in na strani ponudbe), (iii) tehnologije za blaženje posledic podnebnih sprememb na področju energije, transporta in stavb ter (iv) zajem, shranjevanje, sekvenciranje ali odstranjevanje toplogrednih plinov (Haščič and Migotto, 2015).

²²⁹ OECD je konec leta 2015 objavil nove podatke o indikatorjih zelene rasti. Z vidika ekonomskih priložnosti in odgovorov politike se spremlja delež državnih proračunskih sredstev za RRD za okoljske raziskave. Glede zelenih patentov je prav tako prišlo do sprememb v posameznih skupinah tehnologij, zato je v seriji podatkov prisoten prelom (OECD Green Growth Indicators 2014, 2014).

²³⁰ Slovenski prijavitelji so v obdobju 2005–2011 po prejšnji definiciji zelenih patentov pri EPO vložili 28 prvih patentnih prijav, po novi definiciji pa 33. Glede okoljske tehnologije, iz katere je bilo prijavljenih največ patentnih prijav, ni bilo spremembe – tehnologije povezane z blaženjem posledic podnebnih sprememb v povezavi z energijo ostajajo vodilno področje slovenskih patentnih prijaviteljev.

²³¹ Eco-innovation Scoreboard, 2014.

²³² Komponente sestavljenega indeksa merijo aktivnosti zaradi eko-inovacij, ki prinašajo pozitivne okoljske koristi bodisi zaradi zmanjšanja uporabe naravnih virov, bodisi zaradi zmanjšanja izpustov škodljivih snovi med celotnim življenjskim ciklom (Eco-innovation Observatory-Annual Report 2012, 2013).

dinamičnega globalnega trga okoljskih tehnologij²³³ tako ostajata veliki priložnosti za slovensko raziskovalno in inovacijsko dejavnost ter trajnostno rast gospodarstva.

Tabela 12: Državna proračunska sredstva za okolje in energijo v celotnih državnih proračunskih sredstvih za RRD

v %*	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija							
Okolje	3,51	2,27	3,27	3,36	2,98	3,10	3,30
Energija	1,11	1,58	1,99	3,59	2,79	2,90	3,08
EU							
Okolje	2,87	2,80	2,70	2,62	2,62	2,55	2,46
Energija	3,73	3,61	3,86	3,85	3,82	4,25	4,20

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2015; SURS, 2014.

Opomba: * V skladu z mednarodno metodologijo Frascati gre za finančna sredstva, ki jih država nameni za izvajanje RRD znotraj države ter v tujini, ne glede na sektor izvajanja (OECD, 2002).

4.2 Regionalni razvoj

Cilj politike regionalnega razvoja je enakomernejši razvoj med regijami. Regionalne razlike, ki so v Sloveniji razmeroma majhne, so se v krizi še zmanjšale. To je bila predvsem posledica hitrejšega zmanjševanja prednosti v razvitejših regijah, manj pa ukrepov politike skladnejšega regionalnega razvoja. Ta za območja z večjim poslabšanjem gospodarskih razmer predvideva pomoč z začasnimi ukrepi razvojnih podpor, ki pa so ob nujnosti javnofinančne konsolidacije finančno zelo omejeni. Izjemen pomen za razvoj regij so tako v preteklih letih imela predvsem evropska kohezijska sredstva, katerih črpanje se je v zadnjem programskem obdobju precej pospešilo. Ta sredstva bodo pomemben razvojni dejavnik tudi v tekočem obdobju in njihovemu učinkovitemu črpanju bo treba posvetiti vso pozornost.

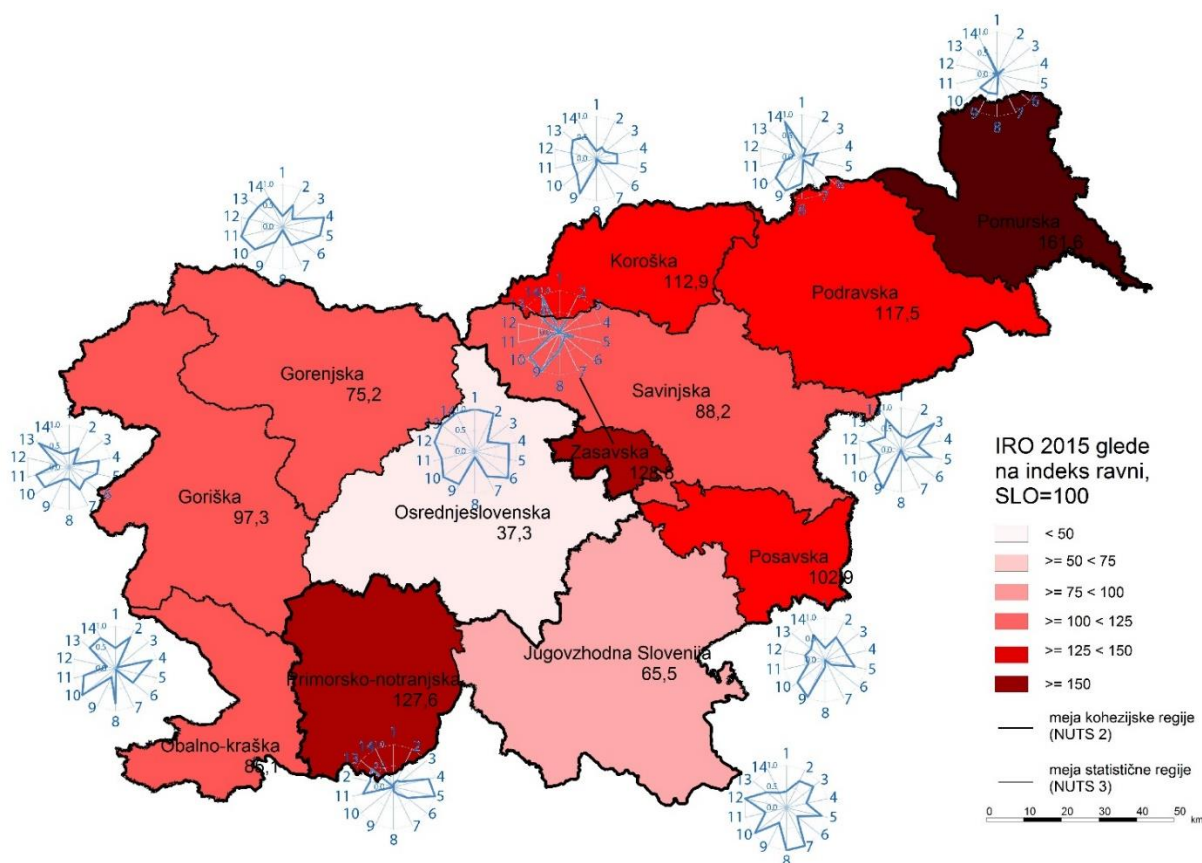
Po indeksu razvojne ogroženosti (IRO) je osrednjeslovenska regija najmanj, pomurska pa najbolj razvojno ogrožena regija. IRO je sintezni kazalnik²³⁴, ki je bil uveden za spremljanje regionalnega razvoja v programskem obdobju 2014–2020. Izračun za leto 2015 kaže, da osrednjeslovenska ostaja najmanj razvojno ogrožena oz. najbolj ekonomsko razvita regija. BDP na prebivalca je za okoli 40 % višji od slovenskega povprečja in v njej je ustvarjena tretjina slovenske BDV. Izstopa po visoki izobrazbeni strukturi prebivalstva, visokem deležu bruto domačih izdatkov za RRD v BDP in nadpovprečnem razpoložljivem dohodku na prebivalca. V zadnjih letih je bila med relativno najmanj prizadetimi regijami zaradi naravnih nesreč. Razmeroma slabo pa je v regiji poskrbljeno za čiščenje odpadnih voda z vsaj sekundarnim čiščenjem, a se je to v letu 2015 izboljšalo. Na drugem skrajnem koncu je najbolj razvojno ogrožena pomurska regija. Je med ekonomsko najšibkejšimi regijami z BDP na prebivalca, ki za okoli tretjino zaostaja za slovenskim povprečjem. Ima nizko izobrazbeno strukturo prebivalstva, visoko stopnjo registrirane brezposelnosti, tako skupne kot mladih v skupini 15-29 let. Za slovenskim povprečjem zaostaja tudi po razpoložljivem dohodku na prebivalca. V zadnjih letih je bila precej bolj kot ostale regije prizadeta zaradi naravnih nesreč. Ostale regije²³⁵ lahko razvrstimo v dve skupini. V prvi so regije z nižjo razvojno ogroženostjo: gorenjska, obalno-kraška in goriška regija, vse iz zahodne kohezijske regije, ter savinjska in jugovzhodna Slovenija iz vzhodne kohezijske regije. V drugi skupini pa so regije z višjo razvojno ogroženostjo: to so nekdanje močne industrijske regije - koroška, podravska, zasavska, ter posavska in primorsko-notranjska, ki imata razmeroma visok delež kmetijstva v ustvarjeni BDV; vse so v vzhodni kohezijski regiji.

²³³ V obdobju 1980–2005 so zeleni patenti na osnovi okoljskih tehnologij po novi definiciji predstavljali približno 5 % vseh patentiranih izumov na svetu. Po letu 2005 se je njihov delež povečeval in do leta 2015 dosegel okoli 10 % (Haščič and Migotto, 2015).

²³⁴ Sestavlja ga 14 kazalnikov razvitosti, ki so navedeni v legendi pod zemljevidom 1. Več o metodologiji v Poročilu o razvoju 2015, str. 76.

²³⁵ Leta 2013 je bila sprejeta Uredba (ES) št. 1319/2013, s katero so bile uveljavljene nekatere spremembe na ravni NUTS 3 regij: notranjsko-kraška regija se je preimenovala v primorsko-notranjsko in spodnjeposavsko v posavsko regijo. Spremenile so se meje štirih NUTS 3 regij, in sicer: iz osrednjeslovenske regije se je izločila občina Litija, ki se je priključila zasavski regiji; iz savinjske regije sta se izločili občini Radeče in Bistrica ob Sotli, ki sta se priključili posavski regiji. Zaradi priključitve občine Litije k zasavski regiji sta se posledično spremenili tudi meje NUTS 2 regij. Sprememba se uveljavlja z letom 2015. Ker podatki za prejšnja leta niso prilagojeni spremembam, jih po novi NUTS uredbi prikazujemo le za to leto.

Zemljevid 1: Indeks razvojne ogroženosti regij (IRO), 2015

1 Bruto domači proizvod na prebivalca	6 % preb. s terciarno izobrazbo (25–64 let)	11 Stopnja registrirane brezposelnosti
2 Bruto dodana vrednost na zaposlenega	7 % bruto domačih izdatkov za RRD v BDP	12 Indeks staranja prebivalstva
3 % bruto investicij v osnovna sredstva v BDP	8 % vsaj sekundarno prečiščene odpadne vode	13 Razpoložljivi dohodek na prebivalca
4 Stopnja registrirane brezposelnosti (15–29 let)	9 % površine varovanih območij	14 Poseljenost – km ² /prebivalca
5 Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let)	10 % ocenjene škode zaradi elementarnih nesreč v BDP	

Vir: SURS, ARSO, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij d.o.o., izračuni UMAR.

Opomba: V grafih (diamanti) so prikazane standardizirane vrednosti posameznih kazalnikov, ki sestavljajo IRO in se gibljejo od 0 (najslabša vrednost) do 1 (najboljša vrednost). V pomurski regiji, ki je po IRO najslabša, ima veliko kazalnikov vrednost 0, v osrednjeslovenski, ki je po IRO najboljše, pa 1.

Tabela 13: Indeks razvojne ogroženosti

Statistična regija (NUTS 3)	2014	2015	Rang 2014	Rang 2015
Osrednjeslovenska	35,5	37,3	12	12
JV Slovenija	64,7	65,5	11	11
Gorenjska	66,6	75,2	10	10
Obalno-kraška	81,4	85,1	9	9
Savinjska	92,6	88,2	8	8
Goriška	100,4	97,3	7	7
Posavska	101,5	102,9	6	6
Koroška	121,6	112,9	5	5
Podravska	123,9	117,5	4	4
Zasavska	125,1	126,8	2	3
Primorsko-notranjska	124,8	127,6	3	2
Pomurska	161,8	161,6	1	1
Razmerje med najvišje in najnižje uvrščeno regijo	4,6	4,3		
Koeficient variacije	33,0	31,6		

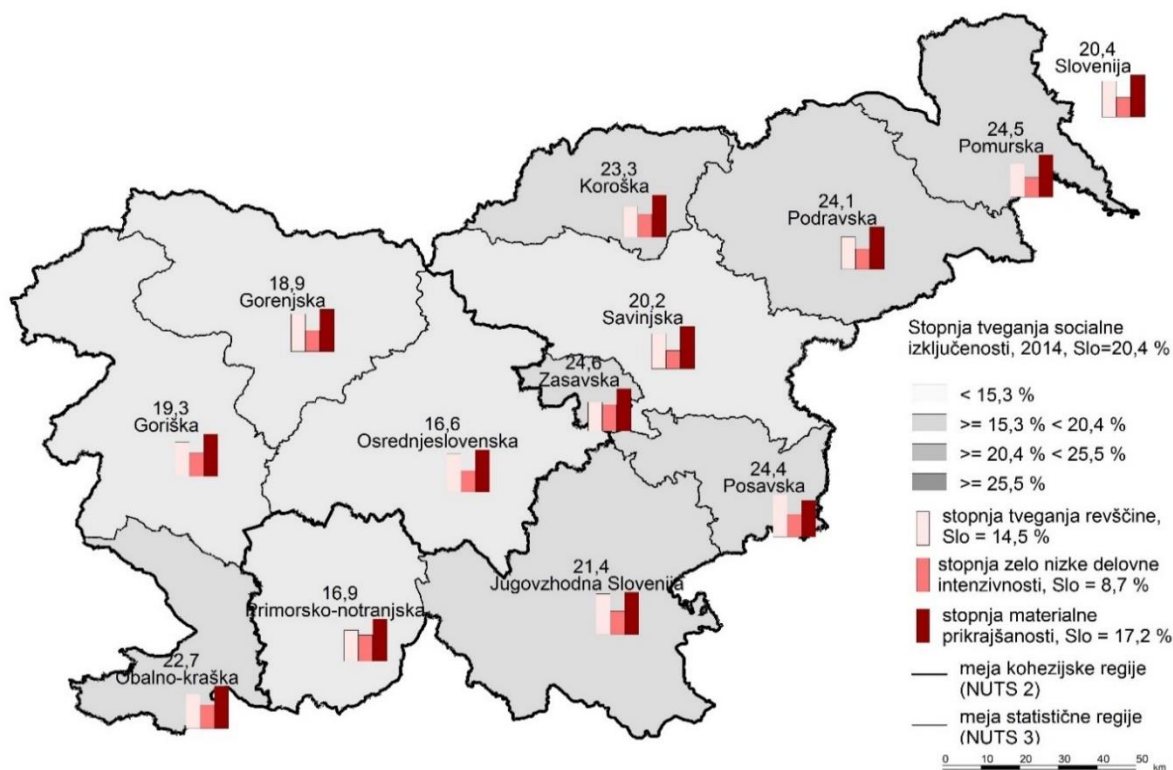
Vir: SURS, ARSO, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij d.o.o., izračuni UMAR.

V krizi so se regionalne razlike v gospodarski razvitosti, ki so se pred tem povečevale, zmanjšale zaradi večjega padca aktivnosti v ekonomsko močnejših regijah. Povečevanje regionalnih razlik pred krizo je bilo večinoma posledica koncentracije gospodarske aktivnosti v osrednjeslovenski regiji, kjer je bila ustvarjena več kot tretjina skupnega BDP. Kljub temu velik del dodane vrednosti ustvarijo tudi ostale regije, kar zmanjšuje regionalne razlike, ki v Sloveniji niso bile nikoli tako velike kot v nekaterih drugih državah EU, še posebej vzhodnoevropskih. Na to je v precejšnji meri vplivala dolgoletna politika skladnejšega regionalnega razvoja. Naraščanje razlik med regijami v razpoložljivem dohodku se blaži z večjimi socialnimi transferji revnejšim regijam. K manjšim regionalnim razlikam prispevajo tudi naraščajoče dnevne delovne migracije, ki omogočajo ustvarjaje dohodkov v razvitejših regijah in trošenje v revnejših. Razlike med regijami pa so se v krizi še nekoliko zmanjšale (glej kazalnika 4.10 in 4.11) in ostale stabilne predvsem zaradi hitrejšega zniževanja gospodarske aktivnosti v ekonomsko razvitejših regijah. Ekonomsko šibkejšje regije so bile v tem času manj prizadete, vendar so še vedno zaostajale v razvoju. Ob ponovnem oživljanju gospodarstva lahko pričakujemo ponovno povečanje medregionalnih razlik. Te bi se ob podpori regionalne politike lahko blažile z izkoriščanjem lastnih razvojnih potencialov v regijah, ki jih zaznamuje različna struktura gospodarstva, človeškega kapitala ter naravnih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na konkurenčne prednosti in razvoj.

Tudi zmanjšanje regionalnih razlik v stopnji tveganja socialne izključenosti v krizi je bilo posledica večjega poslabšanja v regijah z ugodnejšim položajem. Dolgotrajna gospodarska kriza, rast brezposelnosti in zniževanje dohodka so sicer povečali stopnjo tveganja socialne izključenosti²³⁶ v večini regij. Leta 2014 je imela najvišjo zasavska regija, vendar so ji bile po tem kazalniku zelo blizu tudi pomurska, posavska in podravska regija. V teh regijah je bila tveganju revščine izpostavljena okoli četrtna prebivalstva. Ker pa se je ob visokem padcu gospodarske aktivnosti izpostavljenost prebivalcev socialni izključenosti v krizi še nekoliko bolj povečala v nekaterih ekonomsko uspešnejših regijah, se je razmerje med regijama s skrajnima vrednostima zmanjšalo. Medtem ko je bilo leta 2008 prebivalstvo pomurske regije 2,5-krat bolj izpostavljeno tveganju socialne izključenosti kot prebivalstvo primorsko-notranjske, je bilo leta 2014 prebivalstvo zasavske regije le še 1,5-krat bolj izpostavljeno kot prebivalstvo osrednjeslovenske.

²³⁶ To je sintezno merilo, ki je sestavljeno iz stopnje tveganja revščine, stopnje materialne prikrajšanosti in stopnje zelo nizke delovne intenzivnosti. Glej tudi poglavje 3.4. Podatki za 2014 se nanašajo na dohodke iz leta 2013.

Zemljevid 2: Socialna izključenost, 2014

Vir: SURS, GURS, katrografija UMAR.

Kriznim razmeram se je prilagodil tudi sistem spodbujanja skladnega regionalnega razvoja z uvedbo dodatnih začasnih ukrepov razvojne podpore, ki pa so imeli do sedaj omejen vpliv na razvoj regij. Z uvedbo teh ukrepov na problemskih območjih z visoko brezposelnostjo je bila odpravljena potreba po intervencijskih razvojnih zakonih. Ta je bil tako sprejet le za pomursko regijo. Ukrepi razvojne podpore, ki naj bi prispevali k zmanjšanju razvojnega zaostanka, pa se izvajajo v Pokolpju, Zasavju in Mariboru s širšo okolico. Program za Pomurje naj bi se zaključil leta 2015, ker pa še ni v celoti uresničen, je podaljšan do leta 2017. Realizacija ukrepov je na vseh programih slaba, predvsem zaradi omejenih proračunskih sredstev ob nujnosti izvajanja javnofinančne konsolidacije v državi. Učinkovitost ukrepov za Pomurje in Pokolpje je bila preverjena z vmesnimi vrednotenji²³⁷, ki sta pri obeh programih ugotovili slabo povezavo med problemi, cilji in ukrepi, z vidika učinkovitosti pa nevarnost, da programa ne bosta izvedena po načrtih zaradi nezanesljivosti proračunskih sredstev in prekratkih rokov za izvedbo. Z aktivnostmi Programa Pomurje so se kljub temu dogradile že uveljavljene druge politike in programi. Do konca leta 2014 je bilo z izvajanjem programa ustvarjenih okoli 1.300 zaposlitev²³⁸. Stopnja registrirane brezposelnosti se je po letu 2010 sicer zmanjšala, a se je kasneje ponovno povečala. Izvajanje Programa Pokolpje pa je vplivalo na izboljšanje nekaterih gospodarskih kazalnikov v regiji, ne pa tudi demografskih in socialnih²³⁹.

V programskem obdobju 2007–2013 je Slovenija uspešno počrpala sredstva evropske kohezijske politike in zasedla četrto mesto med članicami EU. S ciljem celotnega in učinkovitega izkoristka evropskih sredstev se je črpanje v zadnjih treh letih pospešilo. Uvedene so bile nekatere poenostavitve v postopku črpanja ter dodatne pravice

²³⁷ Vmesno vrednotenje Programa spodbujanja konkurenčnosti in ukrepi razvojne podpore Pokolpju v obdobju 2011–2016, 2014; Vmesno vrednotenje Programa spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010–2015, 2014.

²³⁸ Letno poročilo o izvajanju ukrepov zakona o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015 v letu 2014, 2015.

²³⁹ Vrednotenje se nanaša le na ukrepe programa Pokolpje, ta pa ne vključuje ukrepov drugih razvojnih politik vlade, ki se izvajajo v Pokolpju.

porabe vsem trem operativnim programom (OP)²⁴⁰. V celotnem programskem obdobju 2007–2013 je bilo iz proračuna RS izplačanih 4,3 mrd EUR, povrnjenih pa okoli 4 mrd EUR²⁴¹. Najuspešneje so se počrpala sredstva OP RR²⁴², med regijami pa v obalno-kraški. Glede na načrtovano je bilo podprtih okoli trikrat več podjetij, realiziranih eninpolkrat več novih širokopasovnih priključkov in ustvarjenih tretjina več novih delovnih mest. Pričakovanja pa niso bila dosežena na področju povezovanja naravnih in kulturnih potencialov, novoodprtih urgentnih centrov, novih in obnovljenih športno-rekreativnih površin in razvojnih projektov v območjih Natura 2000.

Evropska sredstva, ki bodo tudi v tekočem programskem obdobju 2014–2020 pomembna razvojna sredstva, se bodo črpala v okviru enotnega OP, področje regionalnega razvoja pa bo vanj vključeno kot horizontalna prioriteta²⁴³. OP je razdeljen na 11 prednostnih osi. Poudarek bo na poglobljanju dosežkov preteklega programskega obdobja in ustvarjanju nove dodane vrednosti v gospodarstvu na podlagi celovitih projektov. Ti naj bi povezovali različne akterje, potenciale in potrebe ter tako ustvarili sinergijo med sektorji in regijami. Regijske projekte bo mogoče financirati v okviru opredeljenih vsebinskih prednostnih osi in na podlagi razdelitve na vzhodno in zahodno kohezijsko regijo²⁴⁴. Dodatna novost, ki bo v podporo uspešnejšemu črpanju, je Izvedbeni načrt OP (INOP)²⁴⁵, katerega namen je zagotoviti celovit pregled nad izvajanjem evropske kohezijske politike in predvideti dinamiko izvedbe za doseganje specifičnih ciljev OP. INOP, ki je tudi podlaga za pripravo državnega proračuna, naj bi se spreminjal v odvisnosti od dejanskega črpanja sredstev, najmanj pa pred vsakokratnim sprejetjem ali spremembo državnega proračuna oz. po njegovem vsakokratnem rebalansu.

4.3 Trajnostni prostorski razvoj

Zavedanje o pomembnosti prostorskega vidika razvoja se povečuje, vendar pa je vzpostavljeni sistem prostorskega načrtovanja in spremljanja premalo učinkovit. Breme ga zlasti pomanjkanje strateškega in dolgoročno naravnega pristopa k obravnavi razvojnih vprašanj ter neusklajenost javnih politik. To vpliva tudi na dolgotrajnost postopkov in nizko raven izvedljivosti sprejetih prostorskih načrtov. Trendi v poselitvi kažejo odmik od začrtanih smernic v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije, saj razvoj ni prostorsko uravnotežen, ampak se krepi predvsem ob avtocestnem križu. V veliki meri na to vpliva neusklajenost med lokacijami delovnih mest in stanovanj. Nepremičninski trg postopno oživlja, problem pa ostaja majhna možnost najemanja stanovanj.

Nadaljuje se celovita sistemska prenova politike urejanja prostora, s katero naj bi se vzpostavila boljša učinkovitost prostorskega načrtovanja. Obstoječi sistem je kljub številnim spremembam v zadnjem desetletju neučinkovit, kar se kaže predvsem v dolgotrajnih postopkih. Glavni vzrok je enakovrednost sektorskih politik pri uveljavljanju vizij v prostoru, s tem pa je močno oteženo njihovo medsebojno usklajevanje. V nastajanju je celovita sistemska prenova krovne in sektorske zakonodaje²⁴⁶, ki vključuje pripravo nove strategije prostorskega razvoja, novega Zakona o urejanju prostora, Gradbenega zakona in Zakona o pooblaščenih arhitektih in inženirjih. Pomembna novost je ponovno povezovanje regionalnega razvoja in prostorskega načrtovanja, ki se je v praksi že uspešno izvajalo ob pripravi regionalnih razvojnih programov 2014–2020. Predvideno je tudi postopno izboljšanje informatizacije poslovanja (eProstor, eGraditev, ePlan) in vzpostavitev instrumentov zemljiške politike. Neučinkovitost sistema je namreč tudi posledica pomanjkanja kakovostnih prostorskih podatkov, ki so osnova za informirano odločanje, upravljanje ter spremljanje začrtanega prostorskega razvoja. Nova strategija prostorskega razvoja bo v akcijskem delu vključevala tudi razvojne usmeritve za funkcionalna urbana območja in merljive cilje.

²⁴⁰ OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR), OP razvoja človeških virov (OP RČP) in OP razvoja okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI). Prvima dvema je bilo dodeljenih 5 %, zadnjemu pa 15 % dodatnih pravic porabe.

²⁴¹ Stanje 31. 12. 2015. Sredstva izplačana do konca leta 2015 se bodo v proračun RS povrnila leta 2016 v primeru, da ne bodo ugotovljene nepravilnosti v črpanju. 5 % varščine, ki jo zadrži Evropska komisija, se bo povrnila v proračun RS do konca leta 2017.

²⁴² Sredstva za OP RR imajo v strukturi vseh pravic porabe 43-odstotni delež.

²⁴³ Slovenija v obdobju 2014–2020 razpolaga z okvirno 3,3 mrd. EUR sredstev iz evropskih strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, pri čemer je 159,8 mio. EUR namenjenih Instrumentom za povezovanje Evrope (za področje prometa) in 64 mio. EUR za programe Evropskega teritorialnega sodelovanja.

²⁴⁴ Zahodna kohezijska regija bo upravičena do 855 mio. EUR, vzhodna pa do 1,27 mrd. EUR sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) in Evropskega socialnega sklada (ESS).

²⁴⁵ Odlok o spremembah Odloka o izvedbenem načrtu Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike za programsko obdobje 2014–2020, 2015.

²⁴⁶ Izhodišča normativnih sprememb na področju urejanja prostora in graditve objektov – predlog za obravnavo – novo gradivo št. 2. MZIP, 2013.

Problem neuskklajenosti dejavnosti v prostoru je pogosto posledica odsotnosti strateškega prostorskega načrtovanja v občinah in neupoštevanja naravnih dejavnikov. Priprave državnih prostorskih načrtov (DPN) in občinskih prostorskih načrtov (OPN) so dolgotrajne. V devetih letih veljavnosti Zakona o prostorskem načrtovanju je bilo sprejetih 156 DPN, od tega 6 v letu 2015. Pri tem kljub v letu 2010 sprejetem Zakonu o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor, ki je postopke izboljšal in pospešil, še vedno ni izvedenih več kot polovica sprejetih državnih prostorskih načrtov za državno infrastrukturo²⁴⁷. Zlasti je pereča neizvedba in obratovanje načrtovanih prostorskih ureditev za prometno infrastrukturo, ki bi lahko bistveno prispevali k zagonu nekaterih gospodarskih dejavnosti. Nove OPN ima le okoli dve tretjini občin, pri čemer jih kar tretjina od njih že vodi postopek sprememb in dopolnitev. Prostorsko načrtovanje v občinah namreč pogosto poteka brez predhodnega strateškega načrtovanja, kar povzroča neuskklajeno delovanje v prostoru in posledično spremembe že sprejetih prostorskih aktov. Zaradi razdrobljenosti Slovenije na majhne občine so te pogosto kadrovsko in finančno prešibke za pripravo tako zahtevnih gradiv²⁴⁸. Velik pomen strateškega in izvedbenega načrtovanja ter nujnost upoštevanja naravnih dejavnikov pa stopi v ospredje šele ob naravnih nesrečah, kot so poplave, plazovi in suše²⁴⁹.

Postopki v zvezi z registracijo nepremičnin in pridobivanjem gradbenih dovoljenj se skrajšujejo, a so še vedno ena izmed pomembnih ovir poslovanja v Sloveniji. Na področju prostorske zakonodaje je bilo v zadnjih letih sprejetih več ukrepov²⁵⁰. Vzpostavljen je bil sistem za evidentiranje upravnih aktov na področju graditve, kar na enem mestu omogoča dostop do podatkov o izdanih gradbenih in uporabnih dovoljenjih²⁵¹ ter evidenca na področju voda za potrebe prostorskega načrtovanja in graditve. To se je tudi odrazilo na izboljšanju uvrstitve na teh področjih v mednarodni primerjavi Svetovne banke Doing Business²⁵². Po podatkih upravne statistike je povprečni čas izdaje gradbenega dovoljenja v letu 2014 znašal 21 dni, kar je v okviru zakonsko predpisanega roka, ki je do 60 dni²⁵³. Pri pregledu stanja v zakonodaji je ekspertna skupina ugotovila, da nadaljnje skrajševanje zakonskih rokov na področju graditve ni smiselno²⁵⁴. Treba pa je uvesti mehanizme za bolj učinkovito usklajevanje različnih interesov v prostoru in izboljšati organizacijo delovanja vseh vpletenih. Trajanje celotnega postopka pridobivanja gradbenega dovoljenja je v mednarodni primerjavi še vedno dolgo, predvsem zaradi dolgotrajnega pridobivanja različnih dovoljenj in soglasij, ki so povezana z drugimi deležniki v procesu²⁵⁵. Svetovna banka ugotavlja, da podjetje v Sloveniji za evidentiranje nepremičnine oz. lastnine potrebuje 50 dni (v EU 23 dni), za pridobitev gradbenega dovoljenja, vključno s pridobitvijo soglasij in drugih potrebnih dokumentov za vložitev popolne vloge, pa 225 dni (v EU 176 dni). Podobni kot v povprečju držav EU pa so število postopkov in s tem povezani stroški.

Na problematiko prostorskega razvoja močno vpliva tudi neskladje med lokacijami delovnih mest in stanovanj. Razvoj slovenskega prostora zaznamujejo raznovrstnost poselitvenih struktur, razmeroma kakovostno okolje in dobra prometna povezanost podeželskih območij z regionalnimi središči²⁵⁶. To prispeva k razpršeni gradnji objektov in suburbanizaciji, povečevanju delovnih migracij in osebnega potniškega prometa ter zapostavljanju železniškega in drugega javnega potniškega prometa. Neuskklajenost med delovnimi mesti in stanovanji je razmeroma velika. V osrednjeslovenski regiji živi okoli četrtnina prebivalstva, v njej pa je več kot tretjina delovnih mest. Osrednjeslovenska regija ima med vsemi regijami tudi najvišji prirast prebivalstva. Delovna mesta in storitve splošnega pomena so zgoščeni predvsem v urbanih naseljih, demografsko pa mestna naselja stagnirajo²⁵⁷. Ob razvejani avtocestni mreži ter slabo razvitem in premalo uporabljenem javnem prevozu so učinki na okolje in prostor veliki. Širi

²⁴⁷ Več o razlogih v Poročilu o razvoju 2014, opomba št. 227, str. 83.

²⁴⁸ Več o problemih pri pripravi v Poročilu o razvoju 2014, opomba št. 228, str. 84.

²⁴⁹ Analiza stavbnih zemljišč po namenski rabi je za leto 2014 (vključenih je 19 občin z veljavnim OPN ali prostorskim redom občine) pokazala, da je okoli 1.800 ha stavbnih zemljišč kljub prepovedi širitve naselij na poplavna območja prav na teh območjih. Razlogi so v obstoječem stanju (objekti, zgrajeni v preteklosti), nezakonito zgrajenih objektih, objektih, zgrajenih brez izvedbe predvidenih protipoplavnih ukrepov, pomanjkanju strokovnih podlag in spremenjenih hidroloških razmerah. Okoli desetina površin je opredeljenih kot zelene površine, kar je s stališča varstva pred poplavami sprejemljivejše, še posebej, če so te načrtovane kot razlivne površine.

²⁵⁰ Vzpostavitev registra nepremičnin, informatizacija zemljiške knjige, odprava zahteve za pridobitev projektnih pogojev od ponudnika vode in kanalizacije ipd.

²⁵¹ V okviru prostorskega informacijskega sistema (eProstor). Vira: Četrto poročilo o realizaciji ukrepov iz Enotnega dokumenta, junij 2015, in Peto poročilo o realizaciji ukrepov iz Enotnega dokumenta, oktober 2015.

²⁵² Glede pridobivanja gradbenih dovoljenj se po Doing Business 2016 Slovenija med državami EU uvršča na 18. mesto (enako kot v letu prej, na 71. mesto med 189 preučevanimi državami), pri evidentiranju nepremičnin pa na 13. mesto (izboljšanje za 3 mesta, na 36. mesto). Zaostanek za najboljšimi državami se je pri obeh kazalnikih zmanjšal.

²⁵³ Zakon o graditvi objektov, 2014 in Zakon o splošnem upravnem postopku, 2013.

²⁵⁴ Peto poročilo o realizaciji ukrepov iz Enotnega dokumenta, oktober 2015.

²⁵⁵ Težave so pri ugotavljanju skladnosti s prostorskimi akti, za pripravo katerih so pristojne lokalne oblasti, in s pridobivanjem predpisanih soglasij, ki so pogoj za izdajo gradbenih dovoljenj.

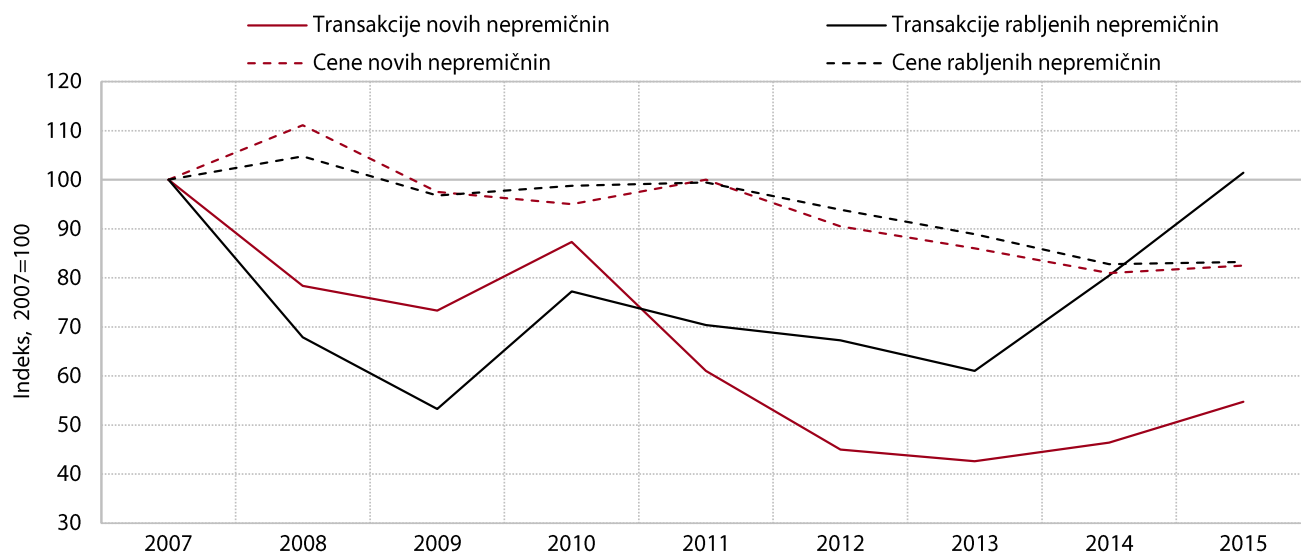
²⁵⁶ Poročilo o prostorskem razvoju, 2015.

²⁵⁷ Število prebivalcev je v obdobju 2003–2013 v mestnih naseljih padlo za 5 %, ob tem se je tudi že sicer nizka stopnja urbanizacije nekoliko zmanjšala na 50 %.

se suburbanizacija, posebno močno ob avtocestnem križu oz. v okolici večjih urbanih središč, ki so s cestno infrastrukturo dobro povezana. K nizki stanovanjski mobilnosti pa prispeva tudi neurejen trg najemnih stanovanj.

Stanovanjski nepremičninski trg postopno oživlja, v prihodnjih letih bi se lahko okreplil tudi trg najemnih stanovanj. Po treh letih zniževanja so leta 2015 cene²⁵⁸ stanovanjskih nepremičnin ostale podobne kot v letu 2014, prodaja²⁵⁹ pa se je nadalje povečala. Na oživljanje nepremičninskega trga so poleg še vedno nizkih cen vplivali tudi relativno nizka efektivna obrestna mera za stanovanjske kredite in izboljšana gospodarska situacija ter z njo povezano okrevanje na trgu dela. Ob nadaljnji krepitvi trgovanja z nepremičninami in nizkih ravneh gradnje novih stanovanjskih nepremičnin²⁶⁰ bi lahko predvsem v večjih zaposlitvenih središčih v naslednjih letih prišlo do njihovega pomanjkanja. Neustrezna struktura ponudbe stanovanjskih nepremičnin bi se izboljšala z aktiviranjem nezasedenih stanovanj, ki pa jih lastniki zaradi neurejenega najemnega trga ne ponudijo v najem. Ureditev najemnih razmerij, z večjo varnostjo najemnikov in najemodajalcev, ter ustanovitev javne službe za najemniško upravljanje je tudi eden izmed osnovnih ciljev Resolucije o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025. Poleg tega naj bi se v naslednjih letih več sredstev namenjalo za energetske in funkcionalne prenove starejših stanovanj²⁶¹, dolgoročno pa naj bi se povečala tudi gradnja javnih in zasebnih najemnih stanovanj, ki jih je razmeroma malo²⁶². Najem se bo spodbujal predvsem pri mladih v fazi prvega bivanjskega osamosvajanja, s čimer bi se precej povečala tudi skupna stopnja stanovanjske mobilnosti. Resolucija se osredotoča tudi na reševanje stanovanjske problematike starejših in posebej ranljivih skupin prebivalstva.

Slika 52: Transakcije ter cene novih in rabljenih stanovanjskih nepremičnin, Slovenija

Vir: SURS, 2016; izračuni UMAR.

²⁵⁸ Izračunano na podlagi indeksov cen stanovanjskih nepremičnin, SURS, 2016.

²⁵⁹ Število prodaj rabljenih stanovanjskih nepremičnin se je povečalo za okoli četrtnino in je nekoliko višje od vrha pred začetkom krize (2007). Prodaja novih stanovanj, ki se je povečala predvsem zaradi nadaljnjih prodaj nepremičnin, ki izhajajo iz stečajnih postopkov in stanovanj, ki jih je odprodal Stanovanjski sklad RS, pa še vedno precej zaostaja za prodajo v letu 2007.

²⁶⁰ Število začetih gradenj stanovanj je bilo v letu 2014 najmanjše po osamosvojitvi oz. za 75 % manjše kot v letu 2007. Izdana gradbena dovoljenja v 2015 sicer kažejo na večje število gradenj kot v 2014, vendar se je povečalo le število dovoljenj fizičnim osebam za gradnjo enostanovanjskih stavb.

²⁶¹ Resolucija predvideva tudi nadaljnje koriščenje finančnih instrumentov Eko sklada, predvsem ugodnih posojil in nepovratnih sredstev za vlaganje v izboljšanje energetske učinkovitosti stavb.

²⁶² Akcijski načrt izvajanja Resolucije do leta 2025 predvideva zmanjšanje števila nezasedenih stanovanj, opremljenih z osnovno infrastrukturo, z 90 tisoč na 40 tisoč. Delež najemnih stanovanj naj bi se z 9 % v letu 2011 povečal na 16 % v 2025 (v 2013 v povprečju EU 30 %).

4.4 Izzivi

Čeprav se je obremenjevanje okolja z nižjo gospodarsko aktivnostjo umirilo in regionalne razlike zmanjšale, bo s ponovno oživitvijo gospodarstva potrebno več pozornosti posvetiti trajnejšemu izboljšanju. Pod vplivom gospodarske krize so bila gibanja v zadnjih nekaj letih glede okoljskega razvoja razmeroma ugodna, regionalni razvoj pa je bil predvsem zaradi hitrejšega poslabšanja v bolj razvitih regijah enakomernejši. Kljub izboljšanju bodo zastavljeni cilji brez ustreznih strukturnih ukrepov in njihove učinkovite izvedbe s ponovno oživitvijo gospodarske aktivnosti postali težje dosegljivi. Več pozornosti pa bo treba posvetiti prostorskemu razvoju, saj prostorske zmogljivosti brez širšega strateškega načrtovanja niso ustrezno izkoriščene.

Na ključnih področjih okoljskega razvoja so cilji dobro zastavljeni, izziv pa je izvajanje. Gospodarska kriza je pripomogla k nižji obremenitvi okolja, po intenzivnosti, to je v izračunu na enoto ustvarjenega BDP, pa so bili rezultati skromnejši. V Sloveniji raba fosilnega goriva v energetiki, gospodinjstvih, industriji in prometu prispeva več kot tri četrtine vseh izpustov toplogrednih plinov. Njeno zmanjševanje, povečevanje rabe obnovljivih virov in izboljševanje energetske učinkovitosti so zato ključni za blaženje podnebnih sprememb. Potrebne bodo nadaljnje izboljšave v vseh gospodarskih sektorjih, predvsem v zvezi z varčevanjem z energijo in pri njeni proizvodnji. Ker na končno rabo energije zelo vplivajo ukrepi splošne razvojne politike, zlasti davčne, politike trajnostne proizvodnje in potrošnje ter še posebej trajnostne prometne politike, ji bo treba posvetiti več pozornosti. Poseben izziv predstavlja izboljševanje konkurenčnosti železniškega prevoza in s tem povezano z okoljskega vidika želeno zniževanje deleža cestnega blagovnega prevoza. Tudi na področju potniškega prometa razvoj ni ugoden, na kar med drugim kaže razvoj motorizacije, spreminjanje razmestitve poselitev in nizka konkurenčnost javnega potniškega prometa.

Osnovni izziv za skladnejši regionalni razvoj je nudenje optimalne podpore izkoriščanju lastnih razvojnih potencialov regij. Regionalne razlike so v Sloveniji majhne tudi zaradi dolge in uspešne tradicije spodbujanja skladnejšega razvoja. V krizi so se še zmanjšale, kar pa je bila predvsem posledica močnejšega poslabšanja aktivnosti v gospodarsko razvitejših regijah. Ob oživiljanju gospodarstva bo za preprečitev povečevanja regionalnih razlik potrebno izvajanje politike s sodobnim konceptom spodbujanja regionalnega razvoja. Ta temelji na izkoriščanju lastnih razvojnih potencialov regij, vključno z njihovimi splošnimi in specifičnimi kompetencami, ki omogočajo optimalno razvojno specializacijo. Pozornost je treba posvetiti kombinaciji različnih razvojnih dejavnikov, sposobnosti razvojnih institucij in podjetij ter ustreznim finančnim podporam. Sredstva kohezijske politike bo treba izkoristiti tako, da bo delovanje sektorskih politik hkrati v podporo skladnemu regionalnem razvoju. Ta mora biti usmerjen v zagotavljanje čim bolj enake dostopnosti prebivalstva do storitev splošnega pomena in s tem dobrih pogojev za življenje prebivalstva v vseh regijah.

Za reševanje prostorske problematike bo potreben ustrezen strateški okvir širšega razvoja, izziv pa je doseganje učinkovitih rešitev na podlagi usklajenih interesov vseh nosilcev urejanja prostora. Strateški okvir sedanjega prostorskega razvoja je v veljavi že več kot desetletje in prostorski trendi kažejo odmik od načrtanega. Poleg tega so se pojavili novi izzivi, kot so podnebne in demografske spremembe, energetska oskrba in globalizacija. Zato je nujna priprava sodobnejšega dolgoročnega strateškega okvira prostorskega razvoja, za tekoče usmerjanje in spremljanje pa kratkoročna akcijska naravnost. Sistem urejanja prostora bo namreč učinkovit le, če bodo cilji in prednostne razvojne naloge jasno določeni in merljivi. Pri tem predstavlja poseben izziv usklajenost s strateškim in dolgoročno naravnanim širšim razvojnim okvirjem in ostalimi javnimi politikami. Tako pri usklajevanju umeščanja dejavnosti in objektov v prostor ne bodo prevladovali delni interesi posameznih med seboj sicer enakovrednih nosilcev prostorskega načrtovanja. To bo pripomoglo tudi k večji blaginji prebivalcev in kakovosti njihovega življenja.

Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije

1 Makroekonomski okvir

Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast

- 1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.2 Inflacija
- 1.3 Tekoči račun plačilne bilance
- 1.4 Bruto zunanji dolg
- 1.5 Neto finančna pozicija

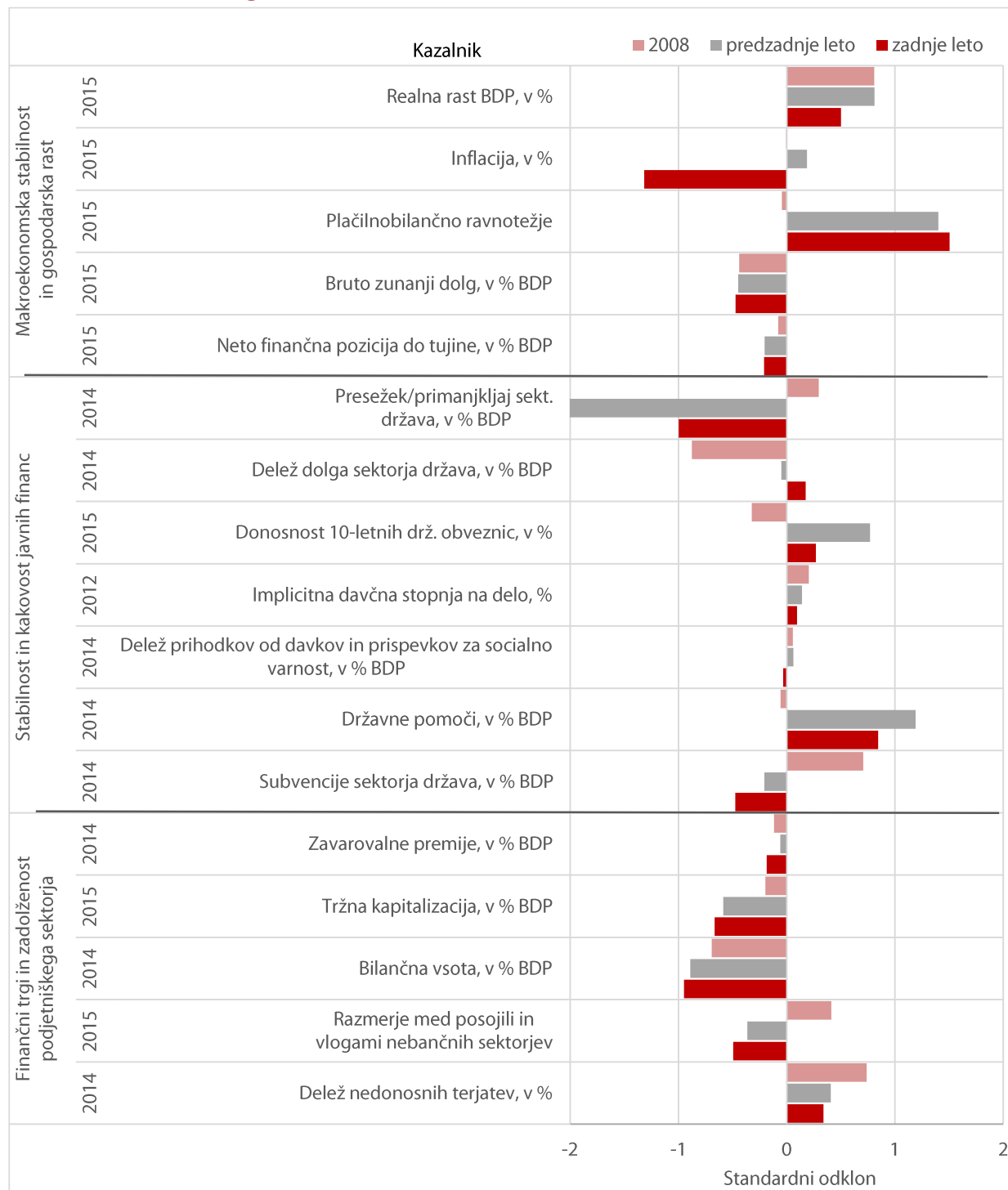
Stabilnost in kakovost javnih financ

- 1.6 Ravnotežje sektorja država
- 1.7 Dolg sektorja država
- 1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic
- 1.9 Davki in prispevki za socialno varnost
- 1.10 Davčna obremenitev ekonomskih kategorij
- 1.11 Državne pomoči

Finančni trgi in zadolženost podjetniškega sektorja

- 1.12 Razvitost finančnega sektorja
- 1.13 Razmerje med posojili in vlogami
- 1.14 Nedonosne terjatve
- 1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja

Pregled kazalnikov – makroekonomski okvir

Vir: Izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljivi nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, za katero so na voljo podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku njegova vrednost za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda

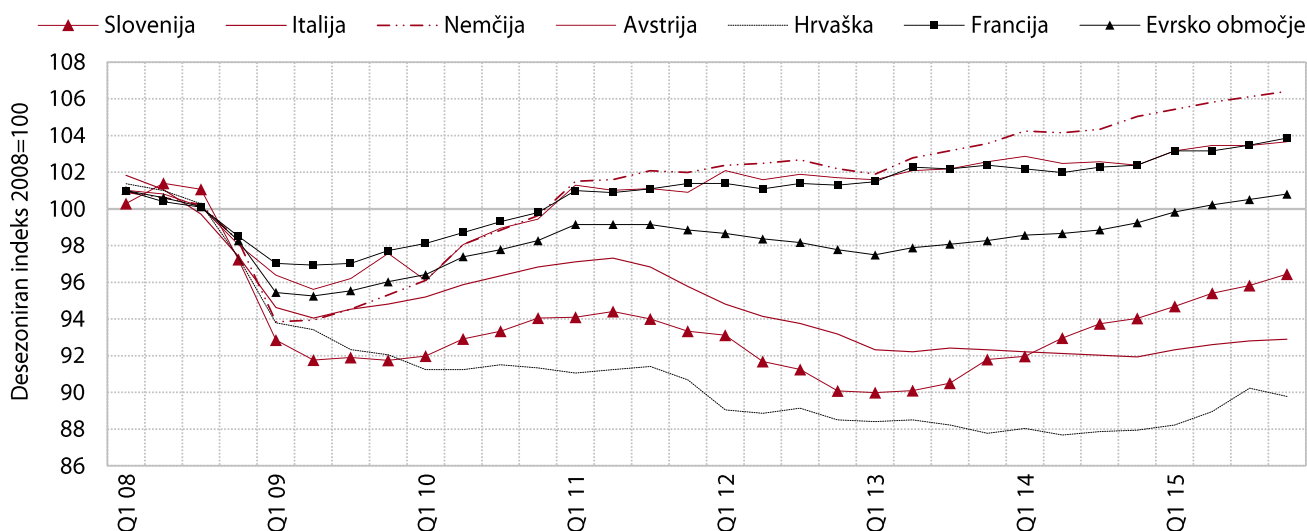
Rast bruto domačega proizvoda se je v letu 2015 nadaljevala (2,9 %), znova predvsem zaradi izvoza ob okrepljeni rasti zasebne potrošnje. Rast izvoza je bila spodbujena z rastjo tujega povpraševanju in tudi nadaljnjim izboljšanjem konkurenčnosti, izvoz pa je ostal ključni dejavnik gospodarskega okrevanja. Nadaljevalo se je tudi okrevanje domače potrošnje. Ob okrepljeni rasti zaposlenosti in tudi višji povprečni bruto plači se je nadaljevala rast razpoložljivega dohodka gospodinjstev in posledično tudi okrevanje zasebne potrošnje. K temu je pripomoglo tudi izboljšanje razpoložnosti potrošnikov, ki je bilo na eni najvišjih ravni doslej. Rast investicij pa se je upočasnila zaradi vnovičnega padca gradbenih investicij. Te so se sicer v letu 2014 občutno povečale, zlasti v javno infrastrukturo, v povezavi s pospešenim črpanjem sredstev EU pred iztekom finančne perspektive. Zasebne investicije v stroje in opremo pa so se lani povečale, kar so nakazovali že višji dobički v zasebnem sektorju, izboljšanje kazalnikov zadolženosti in lažji dostop do finančnih virov. Padanje državne potrošnje se je v zadnjih dveh letih ustavilo. Gospodarska rast v EU se je lani še okrepila (1,9 %), k čemur je največ prispevala krepitev zasebne potrošnje. Kljub višji rasti BDP v zadnjih dveh letih kot v povprečju EU Slovenija ostaja v skupini držav z največjim padcem gospodarske aktivnosti v krizi. V povprečju EU je bil BDP v 2015 že nekoliko nad ravno iz leta 2008, v Sloveniji pa je bil zaostanek za predkrizno ravno 4,2-odstoten.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Realna rast BDP, v %	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	6,9	2,9
Prispevek k rasti BDP, v o. t.										
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz-uvoz)	2,1	-2,0	0,2	1,9	2,1	1,3	3,0	1,1	1,6	0,9
- Izvoz blaga in storitev	6,2	8,8	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,4	2,2	4,4	4,0
- Uvoz blaga in storitev	4,1	10,9	2,7	-12,8	3,8	3,1	-2,5	1,2	2,8	3,0
Domača potrošnja skupaj	1,9	9,0	3,1	-9,7	-0,8	-0,6	-5,7	-2,1	1,5	1,9
- Zasebna potrošnja	1,2	3,3	1,2	0,5	0,7	0,0	-1,4	-2,3	0,4	0,9
- Državna potrošnja	0,5	0,4	0,9	0,4	-0,1	-0,1	-0,5	-0,3	0,0	0,1
- Bruto investicije v osnovna sredstva	0,9	3,3	2,0	-6,5	-3,2	-1,1	-1,8	0,3	0,6	0,1
- Spremembe zalog	-0,7	2,0	-1,0	-4,0	1,9	0,6	-2,0	0,2	0,5	0,8

Vir: SURS.

Slika: Bruto domači proizvod v Sloveniji in najpomembnejših trgovinskih partnericah

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, preračuni UMAR.

1.2 Inflacija

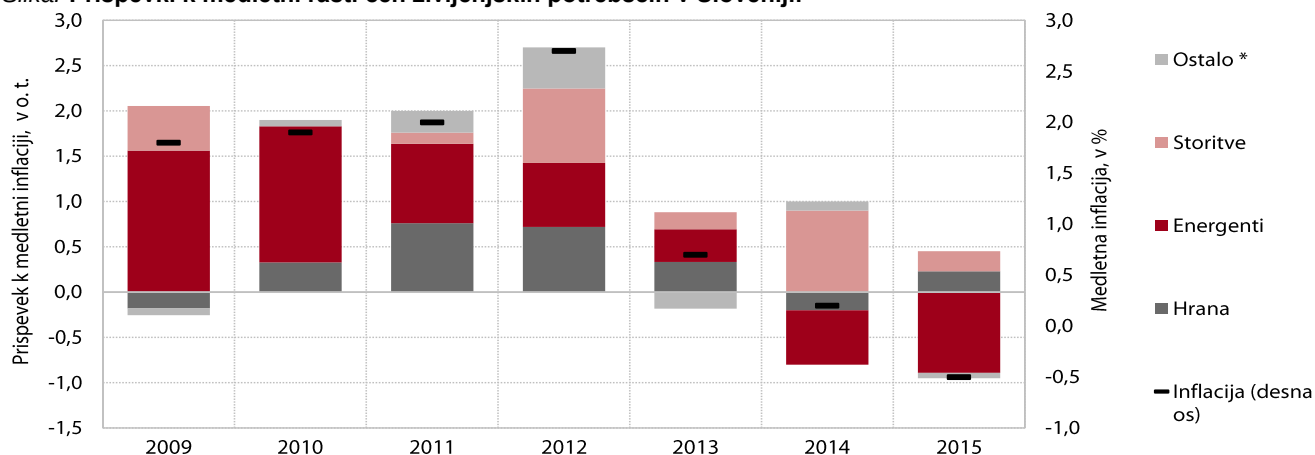
Cene življenjskih potrebščin so bile po skromni rasti v obdobju 2013–2014, konec leta 2015 prvič doslej medletno nižje (-0,5 %). Tako kot v letu 2014 letu so tudi lani na cenovna gibanja pomembno vplivala gibanja cen surovin na svetovnih trgih, kjer so se nadalje znižale predvsem cene nafte²⁶³. To se je odrazilo predvsem v ponovnem padcu cen energentov (prispevek -0,9 o. t.), ki je bil še občutnejši kot v 2014. K medletni deflaciji so ob skromnem domačem trošenju prispevale tudi nadalje nižje cene trajnih dobrin, a se je njihov padec v primerjavi s preteklimi leti umiril. Nasprotno pa so bile cene poltrajnih dobrin po skromni rasti v predhodnem letu lani ponovno višje. Višje so bile tudi cene hrane (zaradi nepredelane hrane) in cene storitev. Prispevek slednjih je bil sicer zaradi izpetja učinka enkratnega dejavnika ob koncu lanskega leta občutno nižji. Nižji kot v 2014 je bil tudi vpliv davčnih ukrepov, po naših ocenah so k deflaciji v lanskem letu prispevali okoli 0,2 o. t. (leta 2014 0,5 o. t.). Zunanji dejavniki so zaznamovali tudi gibanje cen v evrskem območju, kjer pa je bila po deflaciji v letu 2014 lani zabeležena skromna inflacija (0,2 %), ob krepitvi zasebne potrošnje predvsem zaradi rasti cen storitev in neenergetskega blaga.

Tabela: Letna rast cen v Sloveniji (konec leta, v %)

	Prispevek k medletni inflaciji, v o. t.										
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hrana	1,2	0,1	2,1	0,6	-0,2	0,3	0,8	0,7	0,3	-0,2	0,2
Predelana hrana	0,9	-0,1	1,3	0,6	0,0	0,0	0,7	0,1	0,2	-0,1	0,1
Nepredelana hrana	0,3	0,3	0,8	0,0	-0,2	0,3	0,1	0,6	0,2	-0,1	0,2
Energenti	2,9	1,3	1,2	-0,9	1,6	1,5	0,9	0,7	0,4	-0,6	-0,9
Storitve	2,4	0,9	1,5	1,2	0,5	0,0	0,1	0,8	0,2	0,9	0,2
Ostalo *	2,4	0,0	0,7	1,2	-0,1	0,1	0,2	0,5	-0,2	0,1	-0,1
Davčni vpliv	0,6	-0,3	-0,2	0,2	1,0	0,3	0,2	0,9	0,8	0,4	-0,2
Rast, v %											
Regulirane cene (%)	16,0	7,7	7,2	-7,8	12,6	11,5	7,1	4,6	-0,1	-2,6	-9,8
Inflacija** - brez nepredelane hrane in energije (%)	7,2	1,0	4,5	3,7	0,5	0,1	1,3	1,7	0,2	1,0	0,3
Inflacija** (%)	8,9	2,3	5,6	2,1	1,8	1,9	2,0	2,7	0,7	0,2	-0,5
EU – HICP (v %)	2,2	2,1	3,2	2,2	1,5	2,7	3,0	2,3	1,0	-0,1	0,2

Vir: SURS, MGRT, Eurostat, preračuni UMAR. Opombe: *Obleka, obutev, pohištvo, osebni avtomobili, alkoholne pijače, tobak, itd.; ** - merjeno z indeksom cen življenjskih potrebščin

Slika: Prispevki k medletni rasti cen življenjskih potrebščin v Sloveniji.

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opomba: * Obleka, obutev, pohištvo, osebni avtomobili, alkoholne pijače, tobak, itd.

²⁶³ Evrske cene nafte so bile v lanskem letu za 30 % nižje kot v predhodnem letu.

1.3 Tekoči račun plačilne bilance

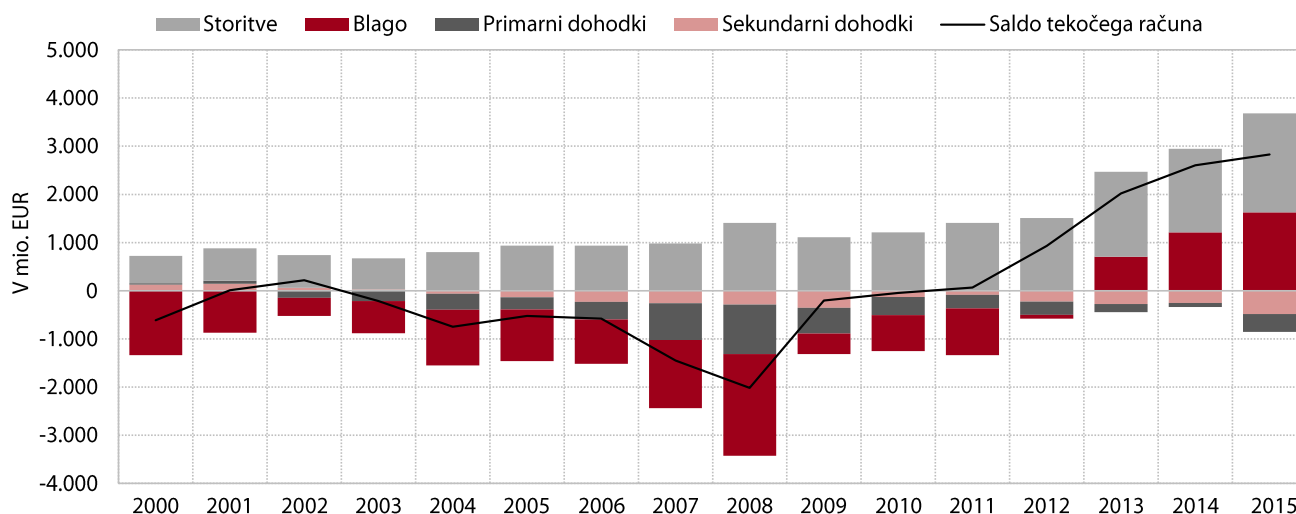
Tekoči račun, ki je bil ob začetku krize v precejšnjem primanjkljaju, je od leta 2011 v presežku, ki se je lani še povečal. Presežek se je v letih 2011–2014 skupaj povečal za 2,5 mrd. EUR, lani pa se je rast upočasnila in je znašal 2.828 mio. EUR (7,3 % BDP)²⁶⁴. Presežek v *bilanci blagovne menjave* se je leta 2015 znova povečal, in sicer za 418 mio. EUR, na 1.628 mio. EUR. K rasti so poleg količinskih dejavnikov ob višji realni rasti izvoza od uvoza znova prispevali izboljšani pogoji menjave zaradi padca evrskih uvoznih cen energentov in surovin. Presežek v *menjavi storitev* se je lani povečal za 318 mio. EUR, na 2.054 mio. EUR, na kar je najbolj vplivalo povečanje presežka v menjavi potovanj in transporta. Presežek v menjavi potovanj je bil lani višji zaradi okrepljenega trošenja nerezidentov v Sloveniji, kljub visoki rasti izdatkov prebivalstva za potovanja v tujino. Višji presežek v menjavi transporta je bil predvsem rezultat višjega presežka v menjavi cestnega transporta. Primanjkljaj v *bilanci primarnih dohodkov* se je lani povečal predvsem zaradi višjega neto odliva dohodkov od neposrednih naložb in je znašal 370 mio. EUR, kar je 283 mio. EUR več kot leto prej. Manj je bilo tudi prejetih subvencij iz proračuna EU. Neto plačila obresti tujini so ostala na podobni ravni, kjer so se neto plačila obresti državnega sektorja še povišala. Zasebni sektor pa zaradi razdolževanja poslovnih bank in večjih domačih naložb v tuje vrednostne papirje prejema več obresti, kot jih v tujino plača. Prihodki dnevnih migrantov od dela v tujini se še vedno povečujejo hitreje kot prihodki tujcev na delu v Sloveniji. Primanjkljaj v *bilanci sekundarnih dohodkov* je bil višji predvsem zaradi večjega neto odliva raznih tekočih transferjev.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave, Slovenija

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tekoči račun, v % BDP	-2,8	-1,8	-4,1	-5,3	-0,6	-0,1	0,2	2,6	5,6	7,0	7,3
Blago	-6,0	-3,7	-4,0	-5,6	-1,2	-2,1	-2,6	-0,2	2,0	3,2	4,2
Storitve	2,6	3,2	2,8	3,7	3,1	3,3	3,8	4,2	4,9	4,7	5,3
Primarni dohodki	0,1	-0,9	-2,2	-2,7	-1,5	-1,0	-0,8	-0,8	-0,5	-0,2	-1,0
Sekundarni dohodki	0,6	-0,5	-0,7	-0,8	-1,0	-0,4	-0,2	-0,6	-0,8	-0,7	-1,3
Pogoji menjave, verižni indeks											
Skupaj	96,9	97,9	100,9	98,7	103,5	96,0	98,6	98,9	100,8	101,0	101,2
Blago	96,2	97,5	100,6	98,2	104,1	95,2	98,4	98,7	100,8	101,1	101,2
Storitve	101,9	99,7	102,6	100,5	99,1	100,3	100,3	100,0	100,3	99,9	100,7

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2016; Bilten banke Slovenije, 2016; preračuni UMAR.

Slika: Komponente salda tekočega računa plačilne bilance

Vir: BS, izračuni UMAR.

²⁶⁴ Presežek tekočega računa plačilne bilance je leta 2015 presegel indikativno mejo evropskega kazalnika zunanjega neravnotežja (tekoči račun v % BDP- triletno povprečje +6 %/-4 %).

1.4 Bruto zunanji dolg

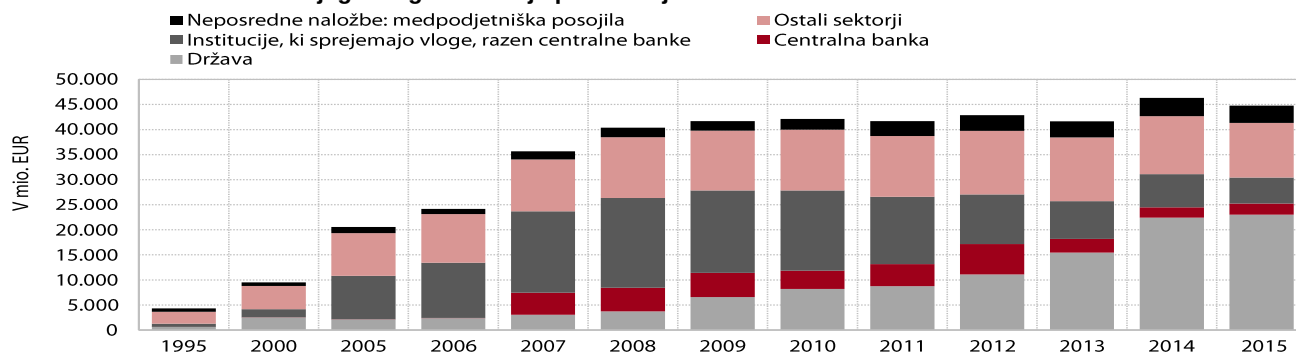
Bruto zunanji dolg Slovenije se je leta 2015 znižal zaradi nadaljnjega znižanja dolga poslovnih bank in upočasnjene rasti dolga sektorja država. Bruto zunanji dolg je konec 2015 znašal 44,8 mrđ. EUR, in je bil v primerjavi z decembrom 2014 nižji za 1,5 mrđ. EUR. K znižanju je prispevalo znižanje dolgoročnega dolga, ki je predstavljal štiri petine celotnega dolga²⁶⁵. Poslovne banke so lani še naprej odplačevale obveznosti do tujine, tako da je obseg njihovega dolga znašal 5,2 mrđ. EUR, kar je 12,7 mrđ. EUR manj kot leta 2008. Banke so odplačale tudi del obveznosti do tujih portfeljskih vlagateljev, nerezidenti pa so iz slovenskih bank dvigali vloge. Lani se je dolg centralne banke nekoliko povečal, za 0,1 mrđ. EUR na 2,2 mrđ. EUR, predvsem zaradi knjiženja evrobankovcev po enotnem sistemu EMU²⁶⁶. Razdolževanje ostalih sektorjev (večinoma nefinančnih družb) se je lani prav tako nadaljevalo, podjetja so tujini odplačevala predvsem dolgoročna posojila. Potem ko se je državni sektor od začetka krize močno zadolževal, je njegov dolg lani povečal le za 0,6 mrđ. EUR, na 23,0 mrđ. EUR. Država je odplačala del obveznosti do tujih portfeljskih vlagateljev, a je, zaradi zavarovanja valutnega tveganja izdanih vrednostnih papirjev, povečala zadolževanje s posojili. K rasti dolga so prispevala tudi medpodjetniška posojila v okviru neposrednih naložb,²⁶⁷ pri katerih večino predstavlja dolg slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini. V strukturi dolga glede na jamstvo se je od začetka krize javni dolg povečal, zasebni negarantirani dolg pa znižal. Leta 2015 se je javni dolg²⁶⁸ znova povečal, in sicer za 0,6 mrđ. EUR na 23,0 mrđ. EUR. Javno garantirani dolg²⁶⁹ se je znižal za 0,3 mrđ. EUR na 6,7 mrđ. EUR, pri čemer se je znižal obseg jamstev domačim finančnim institucijam. Konec leta 2015 je delež javnega dolga v strukturi bruto zunanega dolga znašal 51,4 %, kar je 42,1 o. t. več kot v letu 2008, javno garantirani pa 14,9 % oz. 1,2 o. t. manj kot v letu 2008. Negarantirani dolg zasebnega sektorja se je v primerjavi z letom 2008 znižal za 15,1 mrđ. EUR in je konec leta 2015 znašal 15,1 mrđ. EUR.

Tabela: Stanje bruto zunanega dolga Slovenije, konec leta, v mio. EUR

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Skupaj bruto zunanji dolg	9.526	20.579	35.678	40.388	41.667	42.123	41.669	42.872	41.658	46.314	44.765
Kratkoročni dolg	1.881	3.625	9.973	10.900	10.683	9.592	9.591	11.752	7.491	7.120	8.215
Javni in javno garantirani dolg	0	194	4.397	4.685	4.625	3.454	4.185	6.011	2.558	2.426	3.449
Negarantirani zasebni dolg	1.881	3.431	5.576	6.215	6.058	6.138	5.406	5.741	4.933	4.694	4.766
Dolgoročni dolg	6.892	15.693	24.051	27.560	29.083	30.380	29.123	27.999	30.928	35.544	33.101
Javni in javno garantirani dolg	2.919	12.970	4.535	5.533	10.672	14.465	14.352	15.881	20.486	26.893	26.215
Negarantirani zasebni dolg	3.973	2.723	19.516	22.027	18.411	15.915	14.771	12.118	10.442	8.651	6.886
Obveznosti do povezanih oseb	752	1.261	1.652	1.929	1.901	2.152	2.955	3.120	3.240	3.649	3.450
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	752	1.261	1.652	1.929	1.901	2.152	2.955	3.120	3.240	3.649	3.450

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2016.

Slika: Struktura bruto zunanega dolga Slovenije po sektorjih

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2016; preračuni UMAR.

²⁶⁵ Delež v skupnem dolgu brez upoštevanja obveznosti kapitalsko povezanih oseb, za katere ročnost ni objavljena.

²⁶⁶ Razlika med kapitalskim ključem ECB in oceno celotne gotovine v obtoku v Sloveniji.

²⁶⁷ Po novi metodologiji (BPM6) se dolžniški instrumenti razvrščajo glede na vrsto povezave: i) obveznosti slovenske družbe do neposrednega tujega investitorja, ii) obveznosti slovenskega investitorja do tujih družb z neposrednimi naložbami in iii) obveznosti do sestrskih podjetij.

²⁶⁸ Zunanji javni dolg nastane z zadolževanjem institucionalnega državnega sektorja na tujih finančnih trgih. Država se lahko zadolži pri mednarodnih finančnih institucijah, tujih vladah ali vladnih agencijah, tujih poslovnih bankah in tudi pri zasebnih posojilodajalcih, če gre za izdajo prenosnih vrednostnih papirjev na tujem finančnem trgu.

²⁶⁹ Javno garantirani dolg je obveznost zasebnega pravnega subjekta, pri čemer je odplačilo obveznosti jamčeno s strani države. Med javno garantirani dolg spadajo tudi obveznosti BS do Evrosistema, nastale s prenosom monetarne politike BS na ECB.

1.5 Neto finančna pozicija

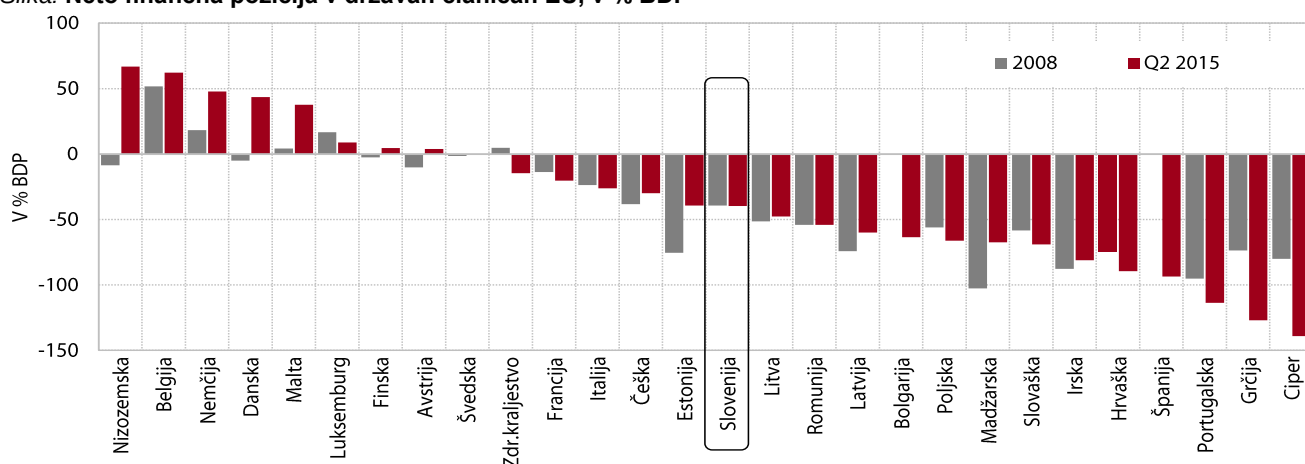
Neto finančna pozicija se je od začetka krize kljub razdolževanju zasebnega sektorja močno poslabšala zaradi okrepljenega zadolževanja sektorja država; v letu 2015 je bila prvič v tem obdobju pod ravno iz leta 2008. V prvih letih krize (do leta 2012) se je poslabševala predvsem zaradi povečanega zadolževanja države. Prvič se je izboljšala leta 2013 pod vplivom razdolževanja zasebnega sektorja, ki sicer poteka že od leta 2009. Kljub znatnemu povečanju bruto zunanjega dolga sektorja država, se je zaradi nadaljnega razdolževanja zasebnega sektorja in zmanjšanja obveznosti v okviru Evrosistema v letu 2014 znova izboljšala, leta 2015 pa dosegla najnižjo raven od začetka krize. Stanje mednarodnih naložb je izkazovalo neto dolžniško pozicijo do tujine v višini 14,8 mrđ. EUR ali 38,5 % BDP (leta 2014 43,6 % BDP). K izboljšanju je prispevalo povečanje finančnih imetij v tujini (za 0,9 mrđ. EUR) in zmanjšanje obveznosti do tujine (za 0,5 mrđ. EUR), na relativno izraženo vrednost je pozitivno vplival tudi višji nominalni BDP. K porastu celotnih terjatev so največ prispevale naložbe BS, investicijskih skladov (razen skladov denarnega trga), zavarovalnih družb in pokojninskih skladov v vrednostne papirje, v povezavi z višjimi donosi na mednarodnih finančnih trgih. Zaradi nadaljnje rasti izvoza blaga in storitev se je okrepilo kratkoročno komercialno kreditiranje, s katerim podjetja financirajo tujino. Država je umikala sredstva z računov pri BS in jih plasirala na račune v tujini. Obseg neposrednih naložb v tujini je bil nekoliko nižji, predvsem zaradi lastniškega kapitala, dana posojila slovenskih neposrednih investitorjev pa so bila večja. Na znižanje skupnih obveznosti do tujine sta vplivala predvsem nadaljnje razdolževanje poslovnih bank in odliv vlog nerezidentov iz slovenskih bank. Nekoliko se je zmanjšal tudi dolg slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini, tako kot tudi obveznosti iz tujih naložb v vrednostne papirje, saj so država in poslovne banke odplačale del obveznosti do tujih portfeljskih vlagateljev. Vrednost tujih neposrednih naložb v Sloveniji pa se je povečala, predvsem zaradi priliva lastniškega kapitala, večinoma kot preoblikovanje dolga v lastniški delež. Slovenija od leta 2008 presega indikativno mejo evropskega kazalnika zunanjega neravnovesja (35 % BDP), ki pa se ji je leta 2015 z izboljšanjem neto finančne pozicije močno približala in je precej pod ravno najbolj zadolženih držav evrskega območja.²⁷⁰

Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1 Dolžniške terjatve	39,4	67,3	77,3	71,9	74,5	72,3	72,0	73,1	73,0	85,0	84,8
2 Lastniške terjatve	2,4	12,5	22,1	17,3	20,2	20,6	19,1	20,1	20,0	20,5	19,8
3 Skupne terjatve (1+2)	41,8	79,8	99,4	89,2	94,8	92,9	91,0	93,2	92,9	105,5	104,6
4 Bruto zunanji dolg	43,1	70,4	101,5	106,4	115,2	116,2	112,9	119,1	116,0	124,2	116,1
5 Lastniške obveznosti	10,4	20,2	23,4	22,1	23,2	23,8	23,3	24,0	23,0	25,0	26,9
6 Skupne obveznosti (4+5)	53,5	90,6	124,9	128,5	138,4	140,0	136,2	143,1	139,1	149,1	143,1
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1-4)	-3,7	-3,1	-24,2	-34,5	-40,7	-43,9	-41,0	-46,0	-43,0	-39,1	-31,4
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2-5)	-8,0	-7,7	-1,3	-4,8	-2,9	-3,2	-4,2	-3,9	-3,1	-4,5	-7,1
9 Neto finančna pozicija (7+8)*	-11,7	-10,8	-25,5	-39,4	-43,6	-47,2	-45,2	-49,9	-46,1	-43,6	-38,5

Vir: BS, lastni preračuni. Opomba: * negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Neto finančna pozicija v državah članicah EU, v % BDP

Vir: Eurostat. Opomba: za Bolgarijo so podatki na voljo od leta 2010, za Španijo od leta 2012, zato primerjava ni možna.

²⁷⁰ Konec leta 2015 je Grčija izkazovala negativno stanje mednarodnih naložb v višini 126,2 % BDP, Irska 81,0 %, Portugalska 116,5 %, Španija 91,0 % BDP in Ciper 138,1 %.

1.6 Ravnotežje sektorja država

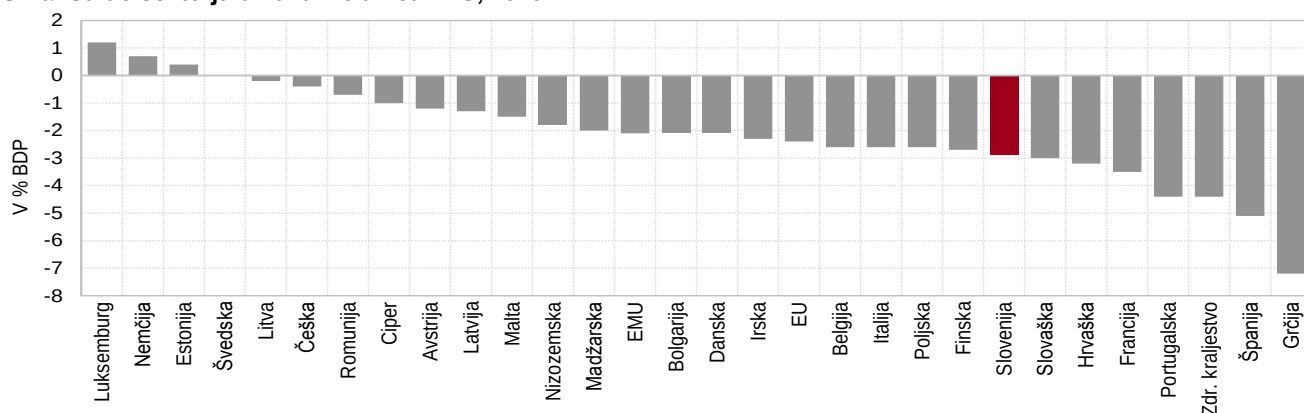
Na znižanje primanjkljaja v letu 2015 na 2,9 % BDP so vplivali nadaljnja krepitev gospodarske aktivnosti, ukrepi za povečanje prihodkov in zadrževanje izdatkov ter v primerjavi s predhodnim letom zanemarljiv vpliv enkratnih dejavnikov. Podobno kot v letu 2014 je tudi v 2015 rast prihodkov presegla rast izdatkov (brez enkratnih dejavnikov). Rast prihodkov, ki je do leta 2014 skoraj v celoti izhajala iz povečevanja raznih nedavčnih prihodkov, so v letih 2014 in 2015 podkrepili tudi davčni prihodki in socialni prispevki, k čemur so prispevali dvigi nekaterih davčnih stopenj²⁷¹, širitev osnove za socialne prispevke ter okrevanje gospodarske aktivnosti. Konsolidacijo na strani izdatkov so podprli podobni ukrepi kot v predhodnih letih, ki so zadrževali rast sredstev za zaposlene, socialnih nadomestil in transferjev. Gre za začasne ukrepe, ki so bili večinoma, vendar ne v celoti podaljšani²⁷² tudi v leto 2015, zato je bila tudi pri teh kategorijah izdatkov po znižanjih v predhodnih letih lani že prisotna rast. Skupna rast izdatkov je poleg tega lani izhajala tudi iz višjih izdatkov za investicije, vmesno porabo in za tekoče transferje, slednje tudi pod vplivom enkratnih dejavnikov. Povečanje izdatkov za investicije je bilo tako kot že leto prej spodbujeno s sredstvi EU iz finančne perspektive 2007–2013, katere črpanje se je lani zaključilo. Okrepljena rast vmesne porabe po njenem zniževanju v letih 2012 in 2013, pa je v veliki meri izhajala iz povečanja teh izdatkov v javnih zavodih v zdravstvu, kar so omogočili povečani prihodki ZZZS, spodbujeni z rastjo prispevnih osnov, ob koncu leta so nanjo vplivali tudi izdatki v povezavi z uravnavanjem toka migrantov in beguncev. Med izdatki, ki so se lani znižali, so bile ponovno subvencije, ki so tako znatno nižje kot v predkriznem obdobju, vendar pa njihovo vlogo podpor podjetniškemu sektorju nadomeščajo drugi instrumenti (glej poglavje 1.2). Prvič od začetka krize so se znižali izdatki za obresti, na kar so vplivali ugodnejši pogoji novega zadolževanja. Najizdatnejše je bilo znižanje izdatkov za kapitalske transferje, na katere pa so v letu 2014 vplivali številni enkratni dejavniki. V letu 2015 jih je bilo bistveno manj, njihov skupen vpliv na primanjkljaj (prihodke in izdatke), ki je leta 2014 znašal nekaj nad 400 mio. EUR oz. 1,2 % BDP, pa je bil zanemarljiv (20 mio. oz. 0 % BDP)²⁷³.

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država (ESR–2010), Slovenija, v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Prihodki	42,5	42,3	43,6	43,3	44,5	45,2	44,9	45,1
Izdatki	43,9	48,2	49,3	50,0	48,6	60,3	49,9	48,0
Primanjkljaj sektorja država	-1,4	-5,9	-5,6	-6,7	-4,1	-15,0	-5,0	-2,9
Primarni saldo	-0,3	-4,6	-4,0	-4,7	-2,1	-12,5	-1,8	0,0

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2016.

Slika: Saldo sektorja država v članicah EU, 2015

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance – Government statistics, april 2016.

²⁷¹ Med glavnimi ukrepi z učinki na povišanje davčnih prihodkov v letu 2015 so dvigi stopenj pri davku na finančne storitve in zavarovalne posle ter CO₂ takse. V letu 2015 so se ohranile tudi leta 2013 povišane stopnje pri DDV in četrti dohodninski razred.

²⁷² Na področju plačne politike je bila v leto 2015 podaljšana večina ukrepov, ki so veljali v letu 2014, razen izplačil zadržanih napredovanj javnih uslužbencev, pokojnine se tako kot leta 2014 niso uskladile, višja pa so bila izplačila letnega dodatka upokojevcem, ker je ta pripadel širšemu krogu upravičencev kot leto prej, avgusta 2015 je bila povišana denarna socialna pomoč.

²⁷³ Neto vpliv enkratnih izdatkov za plačilo odškodnine Hrvaški za nedobavo električne energije in enkratnih prihodkov iz naslova poravnave davčnega dolga pri davku od dohodkov pravnih oseb.

1.7 Dolg sektorja država

Dolg sektorja država se je tudi v letu 2015 povečal, v veliki meri ponovno zaradi predfinanciranja za pokritje obveznosti v prihodnjih letih, daljša pa se njegova ročnost. Dolg sektorja država se je v letu 2015 povečal za 1,9 mrd. EUR (2,3 o. t. BDP). To je precej manj kot v predhodnih dveh letih, ko je bil velik del zadolževanja namenjen dokapitalizaciji bank, a občutno več kot pred krizo, ko se je v povprečju večal za 0,6 mrd. EUR na leto. Dolg je ob koncu leta 2015 dosegel 83,2 % BDP, kar Slovenijo uvršča v sredino držav EU, vendar pa od začetka krize navzgor izstopa po hitrosti naraščanja. Okoli polovica povečanja dolga v letu 2015 (1,1 mrd. EUR) je bila namenjena pokritju tekočega primanjkljaja, preostanek pa izhaja iz predhodnega financiranja obveznosti v prihodnjih letih ob ugodnih pogojih zadolževanja ter povečanja vloge za zavarovanje valutnega tveganja dolga, izdanega v USD. Republika Slovenija je v letu 2015 izdala za dobrih 2,9 mrd. EUR dolgoročnih obveznic. Med njimi je bila v dveh izdajah prvič od osamosvojitve 30-letna obveznica, v višini 575 mio. EUR s povprečno obrestno mero obeh izdaj v višini 3,139 %. Visoka likvidnost denarnega trga se je v letu 2015 odražala tudi v izredno nizki zahtevani donosnosti kratkoročnih instrumentov zadolževanja, ki je v februarju 2016 padla pod 0 %. Prevladujoč delež dolga se ohranja na ravni centralne države (98 % celotnega dolga). Naraščanje dolga na lokalni ravni se je v letu 2015 ustavilo.

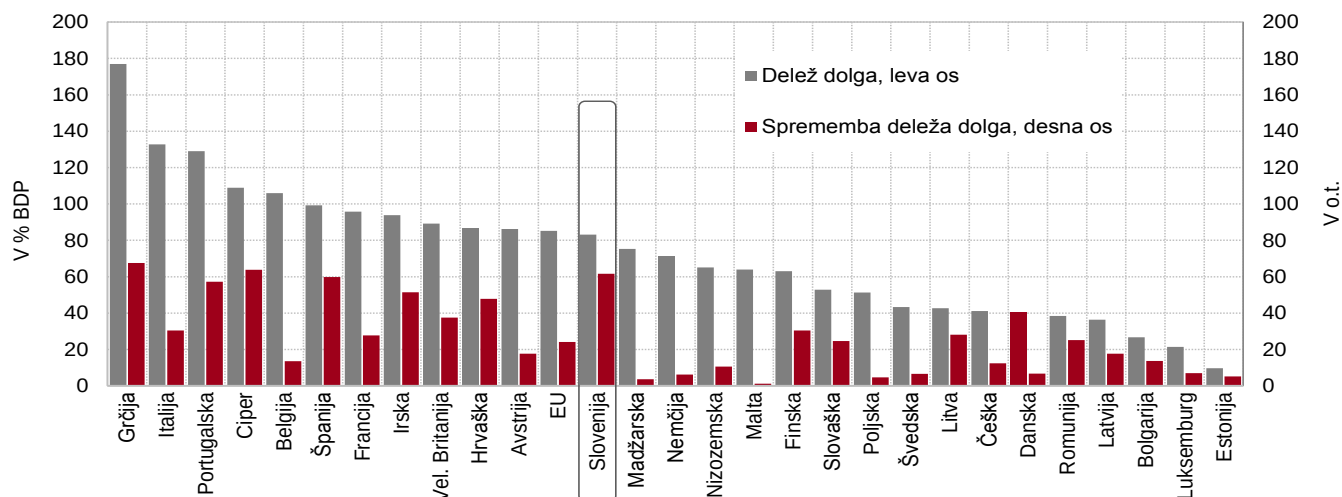
Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po podsektorjih v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
v mrd. EUR								
Sektor država skupaj	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1
Centralna raven države	8,2	12,2	13,4	16,6	18,8	25,0	29,6	31,5
Lokalna raven države	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8
Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
v % BDP								
Sektor država skupaj	21,8	34,6	38,4	46,6	53,9	71,0	81,0	83,2
Centralna raven države	21,6	33,7	36,9	45,0	52,3	69,5	79,3	81,7
Lokalna raven države	0,9	1,4	1,7	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0
Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,7	-0,5	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Dolg sektorja država, april 2016.

Opomba: Nekateri izračuni in seštevki se ne ujemajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Konsolidiran dolg sektorja država v članicah EU v letu 2015 in sprememba dolga glede na leto 2008

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance – Government statistics, april 2016.

1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic

Ob nadaljevanju okrevanja evrskega in slovenskega gospodarstva ter nadaljnjih ukrepov ECB se je zniževanje donosnosti slovenskih državnih obveznic nadaljevalo tudi v letu 2015. Potem, ko se je donosnost 10-letnih slovenskih državnih obveznic v letu 2014 izraziteje znižala (na 2,2 %), se je zniževanje nadaljevalo tudi v letu 2015, najbolj izrazito pa je bilo v prvem četrtletju. Na znižanje donosnosti obveznice Slovenije kot tudi večine držav evrskega območja je v tem obdobju poleg izboljševanja gospodarskih razmer in splošnega znižanja negotovosti v EU vplivala zlasti odločitev ECB o sprejetju novih ukrepov za okrepitev delovanja transmisijskega mehanizma²⁷⁴. Donosnost do dospelja 10-letne slovenske evrske obveznice je tako marca 2015 dosegla najnižjo raven od vstopa v evrsko območje (0,8 %). V nadaljevanju leta se je donosnost v Sloveniji in tudi v večini evrskih držav zvišala, na kar je vplivala predvsem negotovost dogovora Grčije z največjimi posojilodajalci. Po sklenitvi dogovora julija 2015²⁷⁵ so se zahtevane donosnosti obveznic večine držav evrskega območja v drugi polovici leta ponovno zniževale. Ob koncu leta 2015 je bila tako donosnost slovenske evrske obveznice v povprečju nižja kot v predhodnem letu (1,6 %), zniževanje pa se je nadaljevalo tudi v prvih mesecih leta 2016, ko je konec marca dosegla 1,3 %.

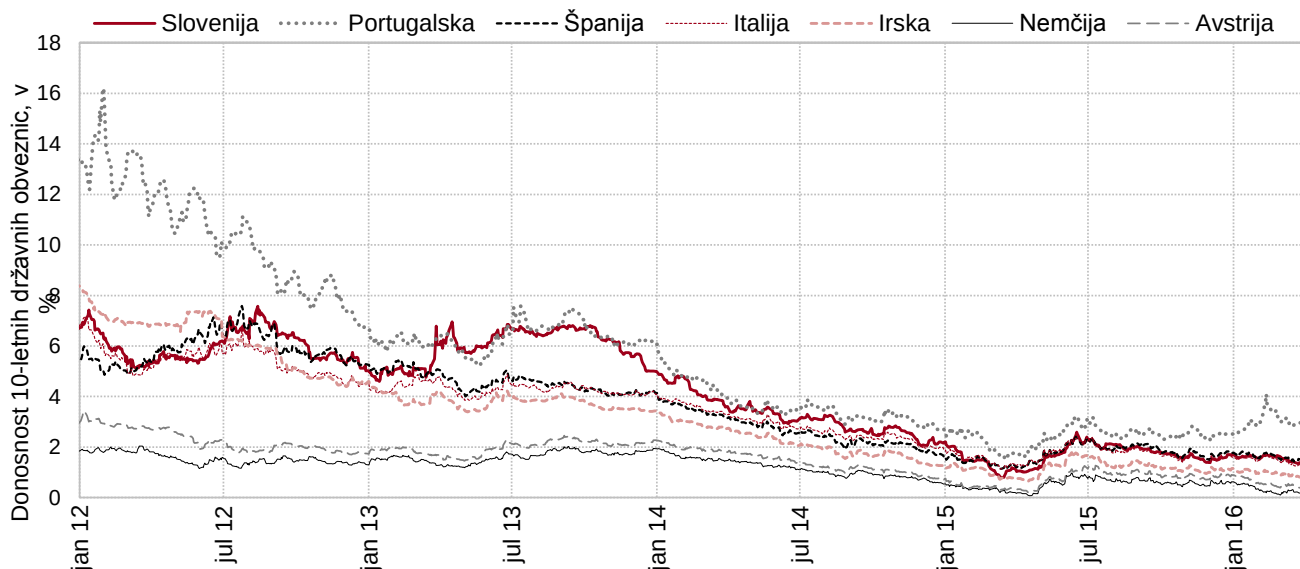
V letu 2015 je tudi Moody's Sloveniji povrnil bonitetno oceno, ki je varna za naložbe in s tem uvrstitev med države z nizkim tveganjem. Bonitetni agenciji S&P in Fitch sta v letu 2015 ohranili svojo oceno nizkega tveganja za Slovenijo. Kljub izboljšanju v zadnjih dveh letih te ocene ostajajo nižje kot v predkriznem obdobju. Agenciji S&P in Fitch pa sta v letu 2015 izboljšali obete (iz stabilnih v pozitivne), na kar je po njuni oceni vplivalo predvsem izboljšanje domače gospodarske aktivnosti in zmanjšanje političnih tveganj za izvedbo zastavljenih ukrepov ekonomske in javnofinančne politike.

Tabela: Bonitetne ocene in njihove spremembe

Država	Agencija	Stanje 2015	Razlika 2015/2008	Razlika 2015/2014
Slovenija	Fitch	BBB+	↓5	ni spremembe
	Moody's	Baa3	↓6	↑1
	S&P	A –	↓4	ni spremembe

Vir: Standard&Poor's, Moody's, Fitch, 2015.

Slika: Donosnost 10-letne državne obveznice nominirane v evrih, v%

Vir: Bloomberg.

²⁷⁴ ECB je v marcu 2015 pričela z izvajanjem razširjenega programa odkupa obveznic držav evrskega območja in obveznic podjetij v skupni višini 1.140 mrd. EUR, za katere mesečno skupno namenja 60 mrd. EUR. Po znižanju v septembru 2014 je decembra 2015 ponovno znižala obrestno mero za mejni depozit (na -0,30 %) in podaljšala izvajanje razširjenega programa odkupa vrednostnih papirjev (marec 2017). V letu 2015 je Banka Slovenije v okviru izvajanja razširjenega programa odkupa obveznic odkupila za 2,2 mrd. EUR obveznic, skupaj pa je ECB odkupila za okoli 495 mrd. EUR obveznic.

²⁷⁵ Grčija je sprejela 86 mrd. EUR vreden program pomoči IMF in ESM, ki bo trajal do avgusta 2018.

1.9 Davki in prispevki za socialno varnost

Obremenitev z davki in socialnimi prispevki, ki se je glede na BDP po začetku gospodarske krize povečala, se je v zadnjih dveh letih nekoliko znižala in bila podobna kot v predkriznem letu, nominalno pa še vedno nižja.

Delež pobranih davkov in socialnih prispevkov glede na BDP je bil leta 2014 (37,0 %) podoben kot leta 2008, vendar nižji od vrha v letu 2005 (-1,3 o. t.). Glede na leto 2008 so bili davčni prihodki nižji, prihodki od socialnih prispevkov pa nekoliko višji (nominalno in v razmerju do BDP). Nominalno znižanje davčnih prihodkov izhaja iz: (i) nižjega izplena davka od dohodkov pravnih oseb zaradi slabših poslovnih rezultatov, postopnih znižanj davčne stopnje in zvišanja davčnih olajšav ter (ii) manj pobrane dohodnine predvsem zaradi manjše zaposlenosti, zvišanja olajšav in dviga zgornje meje drugega dohodninskega razreda. Pobrani DDV je bil kljub višjim davčnim stopnjam še vedno malenkost nižji, pobrane trošarine trošarine pa zaradi dvigov trošarinskih stopenj višje. Večji del nominalnega povečanja prihodkov od socialnih prispevkov je bil dosežen v prvih letih krize (zaradi rasti plač, kljub padcu zaposlenosti); leta 2014 je bila njihova rast po dveh zaporednih letih padanja počasnejša od rasti BDP (kljub sprejetju ukrepov za širitev prispevne osnove).

Delež davkov in prispevkov v BDP je bil v Sloveniji leta 2014 primerljiv netehtanemu povprečju držav EU²⁷⁶, a z večjo težo socialnih prispevkov, trošarin in DDV. Obremenitev z davki in prispevki je bila 3,9 o. t. nižja od povprečja starih članic EU in 4,3 o. t. višja od povprečja držav, ki so se EU pridružile leta 2004 ali kasneje. Slovenija je od povprečij obeh skupin izstopala po visoki obremenitvi s socialnimi prispevki in trošarinami, od povprečja starih članic pa tudi po višji obremenitvi z DDV. Davčna obremenitev dohodkov pravnih oseb in premoženja (nepremičnin) je bila nižja od povprečij obeh skupin držav. Po obremenitvi z dohodnino se je Slovenija uvrstila med (nižje) povprečje za nove in (višje) povprečje za stare članice EU.

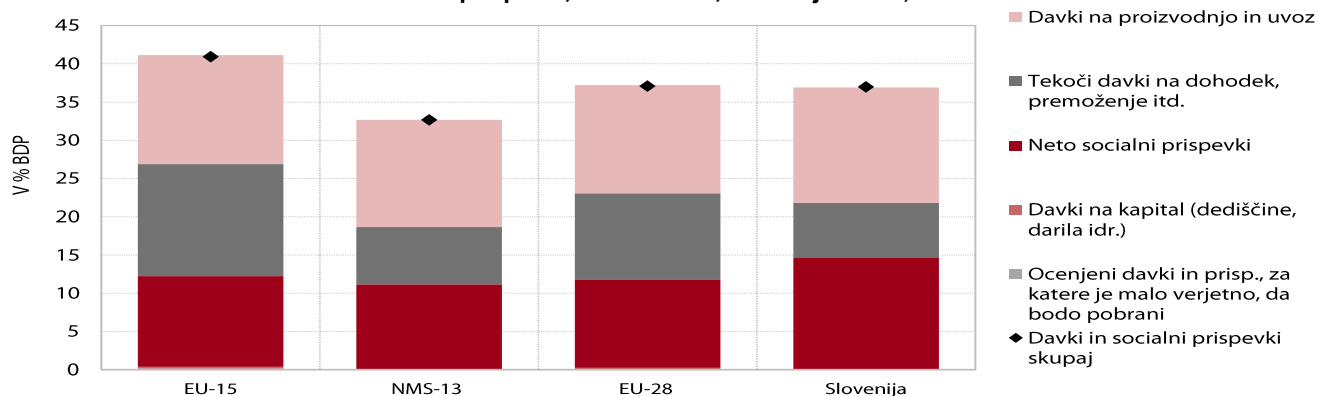
Tabela: Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, Slovenija, delež v % BDP (po ESR-2010)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
DAVKI IN SOCIALNI PRISPEVKI	36,9	38,3	36,9	36,8	37,5	37,0	37,4	37,3	37,0
Davki, v tem:	22,7	24,1	22,9	21,9	22,3	22,0	22,2	22,3	22,3
Davek na dodano vrednost (DDV)	8,5	8,5	8,3	7,9	8,1	8,1	8,0	8,5	8,5
Trošarine*	3,0	3,3	3,3	4,0	4,2	4,1	4,5	4,3	4,2
Dohodnina	5,5	5,4	5,7	5,7	5,6	5,6	5,7	5,1	5,0
Davek od dohodkov pravnih oseb	1,1	2,7	2,5	1,8	1,8	1,7	1,2	1,2	1,4
Neto socialni prispevki	14,2	14,2	14,0	14,9	15,2	15,0	15,2	14,9	14,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, september 2015.

Opomba: *zajemajo trošarine na uvoz in vse ostale trošarine.

Slika: Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, delež v BDP, Slovenija in EU, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Government Statistics – Main national accounts tax aggregates (po ESR-2010), januar 2016.

Opomba: za EU-28, EU-15 (stare članice EU) in NMS-13 (nove članice EU od leta 2004 ali kasneje) so prikazana netehtana povprečja.

²⁷⁶ Za EU-28 je podano netehtano povprečje (37,2 %), ki je bližje mediani (36,8 %) kot tehtano povprečje (40,1 %), in ga lahko izračunamo tudi za ožje skupine držav.

1.10 Davčna obremenitev po ekonomskih kategorijah

Davčna obremenitev potrošnje je ob višjih stopnjah trošarin in DDV višja kot v letih pred krizo, efektivna obdavčitev dela in kapitala pa se je do leta 2014 znižala. Efektivna obdavčitev potrošnje, izmerjena z *implicitno davčno stopnjo (IDS)* na potrošnjo, se je po zvišanju stopenj DDV sredi leta 2013 znatno povežala in leta 2014 dosegla najvišjo vrednost (25,7 %); k povečanju glede na predkrizno obdobje so pomembno prispevali še dvigi stopenj trošarin. *IDS na delo* je bila po obdobju upadanja (2006–2010) razmeroma stabilna; leta 2014 (35,2 %) je bila 2,6 o. t. nižja od najvišje vrednosti iz leta 2003. Zniževanje efektivne davčne obremenitve kapitala se je leta 2014 nadaljevalo. Zaradi postopnega zniževanja stopnje DDPO in zvišanja davčnih olajšav v predhodnih letih je bila IDS na kapital (21,9 %) leta 2014 precej nižja kot leta 2007, ko je po večletni rasti dosegla najvišjo vrednost. V primerjavi z netehtanim povprečjem EU²⁷⁷ je imela Slovenija po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih leta 2012 višji efektivni davčni stopnji na potrošnjo in delo ter nižjo efektivno davčno stopnjo na kapital.

Pobrani davki na potrošnjo in delo v razmerju do BDP presegajo netehtano povprečje EU²⁷⁸ in so se od začetka krize v Sloveniji povečali bolj kot v povprečju EU, za pobrane davke na kapital pa velja nasprotno. Delež davkov na potrošnjo v BDP se je v Sloveniji od začetka krize do leta 2012²⁷⁹ zaradi dvigov trošarinskih stopenj povečeval. Povečanje je bilo višje kot pri povprečju EU, ki ga je Slovenija vseskozi presegala. Bolj stabilen je bil *delež davkov na delo v BDP*, kjer so bile spremembe v davčni obravnavi manjše. Po obdobju padanja (2004–2007) se je postopoma zviševal in vrnil k skoraj 20 %; to je več kot v povprečju EU, preseganje pa je povezano z višjimi socialnimi prispevki glede na BDP. *Delež davkov na kapital v BDP* se je ob nadaljevanju zniževanja z letom 2012 spustil še nižje pod povprečje EU, kjer je bil padec v času krize manjši. Padanje deleža v Sloveniji je povezano s (i) poslabšanjem rezultatov poslovanja podjetij v času krize, (ii) zniževanjem stopnje davka od dohodkov pravnih oseb in (iii) zvišanjem olajšav za investicije v osnovna sredstva in razvoj.

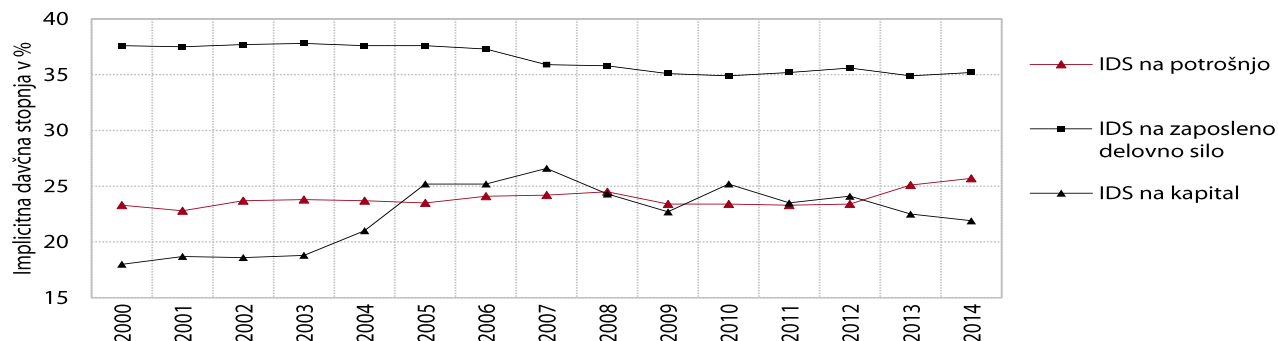
Tabela: Davki in prispevki po ekonomskih kategorijah, deleži pobranih davkov v % BDP (po ESR-1995)

		2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Davki na potrošnjo	Slovenija	13,8	13,4	13,4	13,6	14,0	13,9	14,2
	EU*	12,0	12,5	12,1	11,9	12,1	12,2	12,3
Davki na delo	Slovenija	20,2	20,4	19,1	19,5	19,6	19,4	19,7
	EU*	17,7	16,9	17,2	17,4	17,1	17,1	17,4
Davki na kapital	Slovenija	3,3	4,9	4,9	4,2	4,2	3,9	3,7
	EU*	7,4	7,1	7,4	6,6	6,5	6,6	6,7

Vir: Eurostat: Government Finance Statistics, Structure of taxes by economic function.

Opomba: *Za EU netehtano povprečje. Podatek za leto 2000 je za EU-27, sicer pa za EU-28. Razvrstitev davkov temelji na klasifikaciji ESR-95 glede na ekonomsko vlogo davčne osnove (za pojasnila glej POR 2014, str. 148); novejši podatki po ESR-2010 še niso na voljo.

Slika: Implicitne davčne stopnje na potrošnjo, delo in kapital (v % od osnove), Slovenija (po ESR-2010)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Implicitne davčne stopnje, september 2015.

²⁷⁷ Primerjave IDS temeljijo na netehtanem povprečju EU, ki je bližje mediani kot tehtano povprečje. Izračunamo ga lahko tudi za IDS na kapital, za katero podatek o tehtanem povprečju EU ni na voljo.

²⁷⁸ Primerjava temelji na netehtanem povprečju za EU-28, ki je bližje mediani kot tehtano povprečje.

²⁷⁹ Gre za zadnje leto, za katero so dostopni podatki (in sicer po ESR-1995). Novejši podatki (po ESR-2010) še niso na voljo.

1.11 Državne pomoči

Obseg državnih pomoči²⁸⁰ se je po močni rasti v obdobju 2009–2013 v letu 2014 znižal, vendar še vedno znatno presega obseg pomoči iz obdobja pred krizo, spremembe v strukturi teh pomoči pa niso v celoti ustrezne. V letu 2014 so državne pomoči znašale 964 mio. EUR, od tega je bilo za sanacijo finančnega sektorja prek posebne sheme odpravljanje motnje v gospodarstvu oz. protikriznih pomoči namenjenih 433 mio. EUR, kar je bistveno manj kot predhodno leto (3.317 mio.). Znižal se je tudi obseg drugih pomoči, ki so dosegle 531 mio. EUR (2013: 567 mio. EUR), vendar po povečanju v obdobju 2007–2013 še vedno močno presegajo predkrizno raven (Šestnajsto poročilo o državnih pomočeh, 2015). Ukrepi za blažitev krize so bili leta 2010 sicer umaknjeni, sprejeti pa so bili novi, usmerjeni v varstvo okolja in v zaposlovanje, ki so v letu 2014 predstavljali že dobro četrtino (26,5 %) vseh pomoči (razen protikriznih), kar je znatno več kot leta 2010 (15 %). Na področju varstva okolja je večina pomoči namenjenih plačilom za obnovljive vire energije (fotovoltaika, hidroelektrarne), obseg teh pomoči pa hitro narašča (leta 2014 za 14,3 %, celotnih pomoči za varstvo okolja za 24 %). Pri zaposlovanju je večina pomoči (82,6 %) usmerjenih podpori zaposlovanja invalidov in tudi te hitro naraščajo (leta 2014 za 12,9 %). Še nadalje pa se krči obseg pomoči, namenjen pospeševanju konkurenčnosti gospodarstva (za raziskave in razvoj, usposabljanje, majhna in srednje velika podjetja), ki so se leta 2014 zmanjšale še za tretjino, precej manjši obseg pomoči za regionalne podjetniške investicije pa se je v letu 2014 povečal.

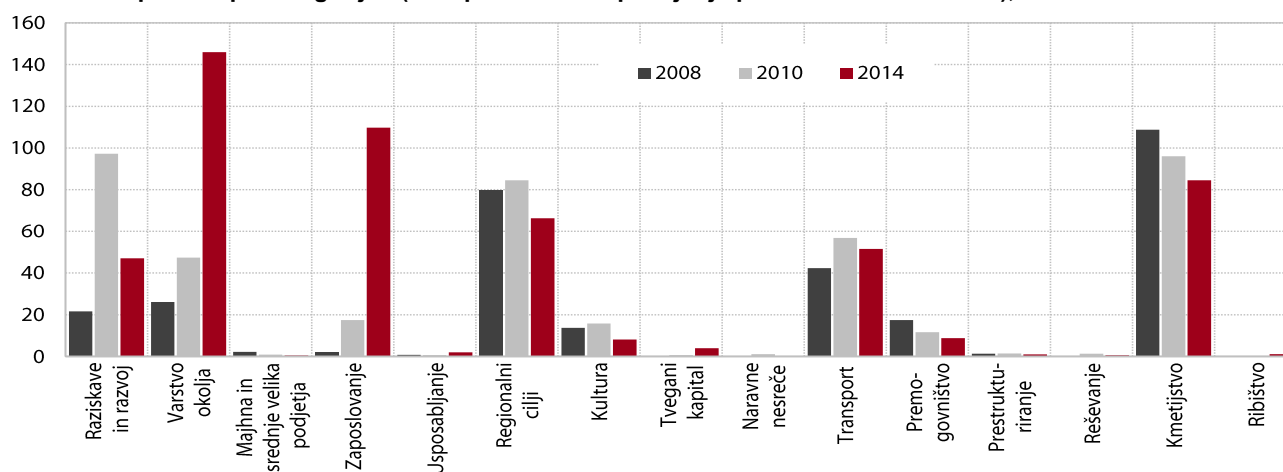
V primerjavi z EU²⁸¹ so državne pomoči v Sloveniji visoke. Po deležu državnih pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in železniškemu prometu) glede na BDP se v letu 2014 kot že nekaj predhodnih let Slovenija uvršča med šest članic z najvišjim deležem. Ob takšni višini državnih pomoči bi njihovo zniževanje ugodno vplivalo na konkurenčnost slovenskega gospodarstva, skladno pa bi bilo tudi z usmeritvami Evropske komisije na področju konkurence. Slovenija je imela v obdobju 2008–2013 nadpovprečne tudi državne pomoči za odpravljanje posledic finančne krize (šesto mesto po višini teh pomoči v EU, dodeljenih v letih 2008–2013). Več so za sanacijo bank namenile le Irska, Grčija, Ciper, Španija in Belgija).

Tabela: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in pomoči železniškemu prometu), v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	0,8	0,4	0,3	0,5	0,8	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1
EU	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,7

Vir: State Aid Scoreboard 2015, 2016, European Commission.

Slika: Državne pomoči po kategorijah (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize), v mio. EUR

Vir: Trinajsto, Petnajsto in Šestnajsto poročilo o državnih pomočeh, Ministrstvo za finance.

²⁸⁰ Državne pomoči izhajajo iz ureditve v Evropski uniji in predstavljajo ukrepe države, ki posegajo v njene tekoče in investicijske izdatke (subvencije, kapitalski transferji), prihodke (znižana plačila davkov in prispevkov), financiranje (ugodna posojila), dolg (garancije), rezidenčnim proizvajalcem in ki vplivajo na enotni notranji trg EU. Vpliv na enotni trg EU je določen arbitrarno s pravili, ki jih sprejemajo Evropska komisija, Evropski svet in Evropsko sodišče. Zaradi tega določila se med državnimi pomočmi ne izkazuje velik del pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe, dodeljene na podlagi Skupne kmetijske politike (CAP).

²⁸¹ Evropska komisija v rednih letnih pregledih objavlja le podatke o državnih pomočeh brez pomoči za odpravljanje finančne krize in brez pomoči za železniški promet.

1.12 Razvitost finančnega sistema

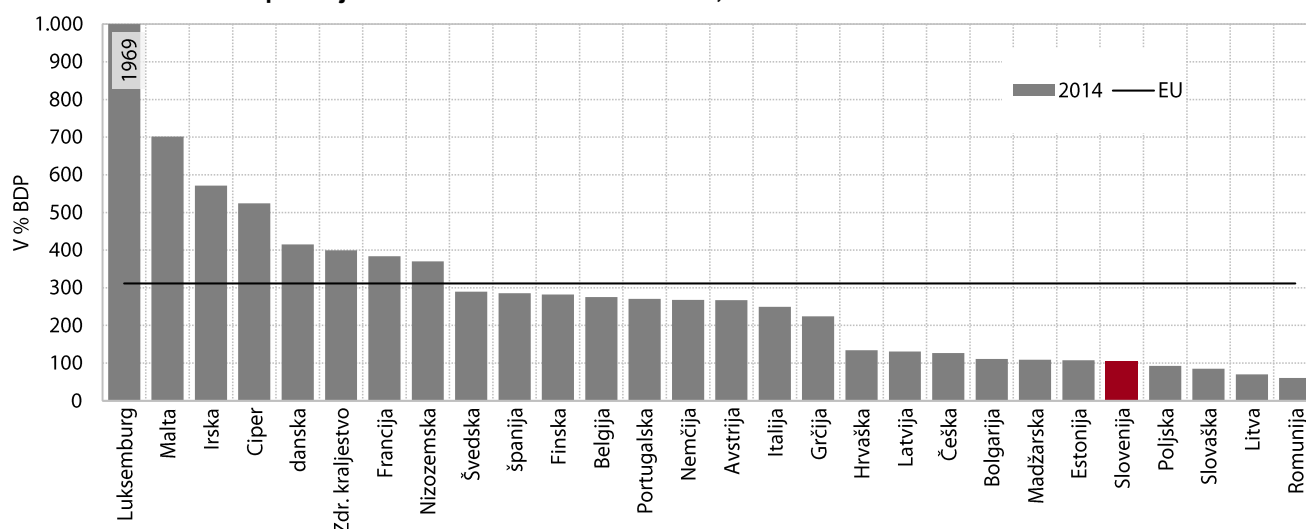
Razkorak med razvitostjo finančnega sistema v primerjavi z evropskim povprečjem ostaja visok, od začetka krize se je izraziteje povečal zlasti na področju bančništva. Skupna bilančna vsota bank se je zmanjšala tudi v letu 2015, a nekoliko manj izrazito kot v preteklih letih. Še naprej je k temu največ prispevalo zmanjševanje obsega kreditov nebančnim sektorjem kot posledica razdolževanja (predvsem podjetij in NFI) in tudi skromnega novega kreditiranja. Na strani virov financiranja je še naprej potekalo razdolževanje bank v tujini, predvsem do denarnih sektorjev, manj pa do ECB. Na področju zavarovalništva, kjer je razvojni razkorak že vrsto let najmanjši, se je tudi vrednost kazalnika razvitosti v času krize najmanj zmanjšala. Precejšnje neskladje v primerjavi z evropskim povprečjem je predvsem na področju premij življenjskih zavarovanj, ki v Sloveniji z 1,4 % BDP znaša manj kot 30 % povprečja držav članic EU. Nizka vrednost tovrstnih zavarovanj je tudi posledica majhnega pomena varčevanja za starost, kar zavira razvoj trga kapitala, ki se je od začetka finančne krize občutno skrčil. Po dveh letih rasti, se je v letu 2015 vrednost kazalnika tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z BDP ponovno zmanjšala in je dosegala približno 20 % ravni v EU.

Slika: Indikatorji razvitosti finančnega sistema

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP								
Slovenija	68,9	100,2	138,8	132,1	128,2	112,4	103,8	97,1
EU	236,3	295,9	347,4	351,9	338,9	313,8	311,2	
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP								
Slovenija	4,3	5,3	5,8	5,6	5,6	5,5	5,2	
EU-27*	8,1	8,4	8,3	7,8	7,7	7,8	7,9	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP								
Slovenija	15,2	22,9	19,4	13,2	13,6	14,4	16,7	14,3
EU	96,6	90,8	65,0	57,0	61,0	68,5	69,0	74,2

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki). Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki), Insurance data (Insurance Europe), European Banking Sector Facts and Figures 2015 (EBF), Company files (London Stock exchange - različni letniki), European Securities Exchange Statistics (Federation of European Securities Exchanges), National accounts (EUROSTAT), Nacionalni računi (SURs), 2015. Opomba: * Pri kazalniku zavarovalnih premij glede na BDP manjkajo podatki za Litvo, za leto 2000 pa manjka tudi podatek za Romunijo.

Slika: Bilančna vsota v primerjavi z BDP v državah članicah EU, 2014

Vir: Banka Slovenije, European Banking Federation, SURs, Eurostat.

1.13 Razmerje med posojili in vlogami

Zniževanje razmerja med posojili in vlogami se je v letu 2015 nekoliko upočasnjeno nadaljevalo. Glede na najvišjo raven v letu 2008 pa se je njegova vrednost skoraj prepolovila. V celotnem obdobju je k temu znatno več prispevalo zmanjševanje obsega kreditov bank. Kazalnik se je najizraziteje znižal leta 2014, ko je bilo na DUTB prenesenih 1,7 mrd. EUR nedonosnih terjatev, obenem pa se je zaradi večjega zaupanja v bančni sistem po njegovi sanaciji precej povečal tudi obseg vlog nebančnih sektorjev. V tem letu je obseg vlog prvič od kar imamo primerljive podatke²⁸² presegel obseg posojil. Rast vlog je bila v celotnem obdobju v povprečju skromnejša. Leta 2013 je, predvsem zaradi negotovosti glede načina izvedbe sanacije bančnega sistema, celo prišlo do njihovega zmanjšanja. V letu 2015 sta k zmanjšanju razmerja prispevala zmanjšanje posojil in rast vlog. Zmanjšanje celotnega obsega posojil je bilo manjše kot leta 2014. Rast vlog pa se je znatno upočasnila, povečujejo se le še vloge čez noč. Na to so pomembno vplivale zelo nizke depozitne obrestne mere, ki varčevalcem ne ponujajo več dovolj visokega nadomestila za zmanjšano likvidnost ob vezavi prihrankov.

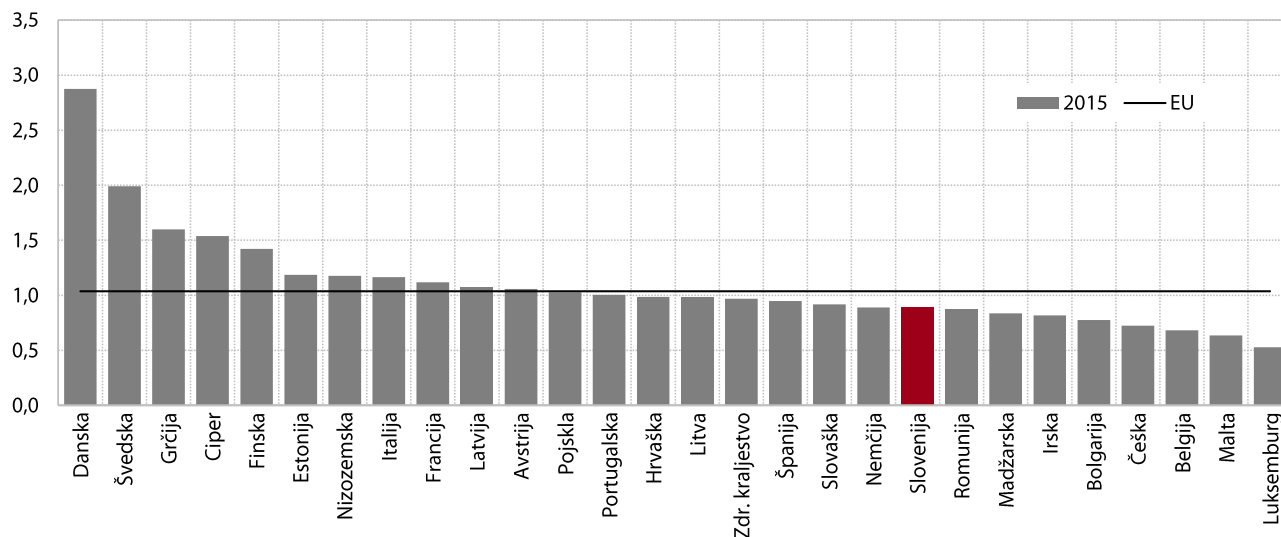
Vrednost kazalnika v EU je od začetka krize tudi upadla, vendar z nižje ravni in precej manj izrazito. Razmerje med posojili in vlogami se je od začetka krize bolj kot v Sloveniji zmanjšalo le v Estoniji in na Irskem. V letu 2015 pa se je v nekaterih državah že pričelo povečevati. Večinoma je k temu prispevala rast posojil, izjema je le Grčija, kjer je bila sicer najvišja rast razmerja v EU posledica približno 25-odstotnega znižanja vlog nebančnih sektorjev zaradi nizkega zaupanja varčevalcev v bančni sistem.

Tabela: Razmerje med krediti in depoziti nebančnih sektorjev v Sloveniji in EU

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	1,03	1,48	1,40	1,38	1,22	0,98	0,89
EU	1,26	1,16	1,15	1,13	1,08	1,06	1,04

Vir: EBF, ECB, Banka Slovenije, preračuni UMAR.

Slika: Razmerje med krediti in depoziti v državah članicah EU v letu 2015

Vir: BS, ECB, preračuni UMAR.

²⁸² Od leta 2005.

1.14 Nedonosne terjatve²⁸³

Obseg in delež nedonosnih terjatev v celotni izpostavljenosti²⁸⁴ bančnega sistema se je v letu 2015 nadalje zmanjševal. Zmanjšanje, ki se je začelo konec leta 2013 z začetkom sanacije bančnega sistema, ni bilo bistveno manj intenzivno kot v predhodnem letu, ko je bil na DUTB prenesen največji del nedonosnih terjatev, kar je po naši oceni tudi posledica pozitivnih učinkov sporazumov o finančnem prestrukturiranju podjetij (MRA). Konec leta 2015 je obseg nedonosnih terjatev znašal 3,5 mrd. EUR, kar je za eno mrd. EUR manj kot leta 2014 in 4,3 mrd. manj kot novembra leta 2013, pred začetkom sanacije bančnega sistema. Znašal je 9,9 % celotne izpostavljenosti bančnega sistema. Še naprej se je zmanjševal obseg nedonosnih terjatev do nefinančnih podjetij, za razliko od preteklih let pa je k zmanjševanju v letu 2015 pomembno prispeval tudi manjši obseg nedonosnih terjatev do tujcev, ki se v okviru sanacije bančnega sistema niso prenašale na DUTB in so se lani znižale prvič po letu 2010. Na tempo zniževanja relativno izraženih nedonosnih terjatev pa je v zadnjih dveh letih vplivalo tudi krčenje kreditne aktivnosti bank (celotni obseg kreditov se je leta 2014 zmanjšal za 12,8 %; brez upoštevanja prenosov na DUTB za 7,0 %, leta 2015 za 6,7 %). V primeru nespremenjene celotne izpostavljenosti bančnega sistema glede na leto 2014 bi se delež nedonosnih terjatev leta 2015 znižal še za dodatne 0,6 o. t., glede na leto 2013 pa za 1,5 o. t.

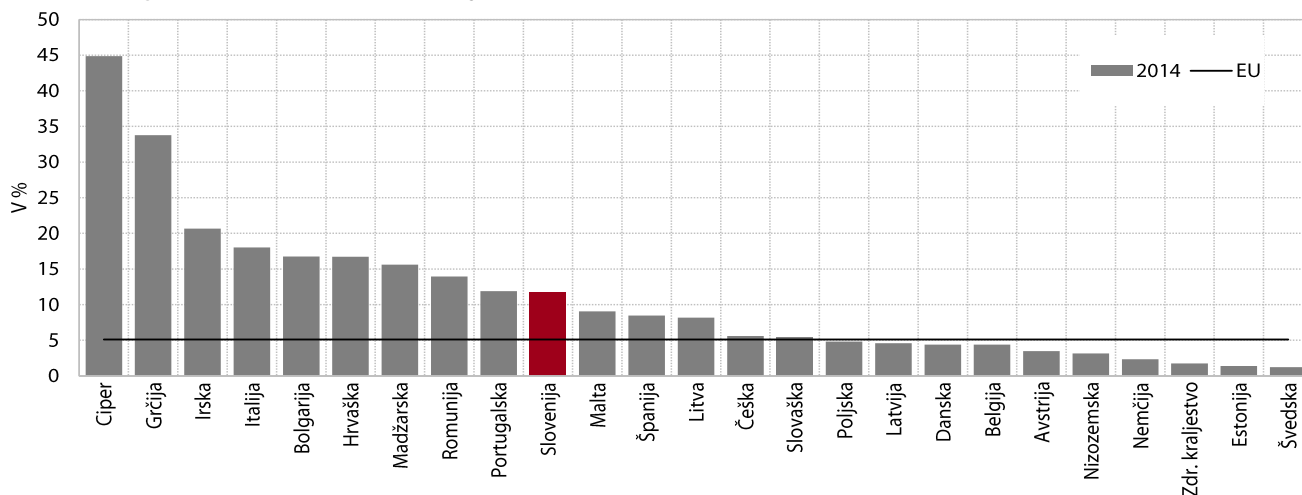
Delež nedonosnih terjatev v Sloveniji precej presega povprečje EU, sanacija bančnega sistema pa je vplivala na njegovo relativno hitrejše zmanjšanje leta 2014²⁸⁵. Delež nedonosnih terjatev v povprečju EU se je od začetka krize povečal, vendar znatno manj kot v Sloveniji. Izjema so države, ki so bile med bolj prizadetimi v finančni krizi (Ciper, Grčija, Irska, Romunija, Hrvaška, Bolgarija in Madžarska). V letu 2014 se je delež nedonosnih terjatev v večini držav EU zmanjšal ali le malenkostno povečal. Odstopa pa Ciper z največjim prirastom (6,3 o. t.), prav tako tudi Grčija, Italija, Hrvaška ter Portugalska (med 1 in 2 o. t.). Slovenija se je kljub nadpovprečnemu znižanju vrednosti kazalnika v letu 2014 uvrščala v skupino držav z višjim deležem nedonosnih terjatev.

Tabela: Delež nedonosnih terjatev v Sloveniji in EU, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	3,8	5,4	7,4	11,2	14,4	13,4	11,9	9,9
EU*	2,6	4,3	4,5	5,0	5,7	6,2	5,1	

Vir: IMF, Svetovna banka, Banka Slovenije, preračuni UMAR. Opomba: *Podatek za EU je povprečje držav članic EU tehtano z bilančno vsoto njihovih bančnih sistemov. Za leto 2013 manjka podatek za Finsko, za leto 2014 manjkajo podatki za Francijo, Finsko in Luksemburg.

Slika: Primerjava deležev nedonosnih terjatev v državah članicah EU, 2014

Vir: IMF, Svetovna banka, Banka Slovenije, preračuni UMAR. Opomba: *Podatek za EU je povprečje držav članic EU tehtano z bilančno vsoto njihovih bančnih sistemov. Za leto 2014 manjkajo podatki za Francijo, Finsko in Luksemburg.

²⁸³ Konec leta 2015 je EBA predstavila analizo nedonosnih izpostavljenosti v 21 državah članicah EU in Norveški. Uporabljena je širša definicija nedonosnih izpostavljenosti, kjer so poleg zamud nad 90 dni vključene tudi izpostavljenosti, ki ustrezajo kriteriju manjše verjetnosti plačila. EBA v te podatke ni vključila celotnega bančnega sistema držav članic, temveč le podatke za 105 bančnih skupin, prav tako pa tudi ni dostopna daljša časovna serija, ki bi omogočila primerjavo skozi daljše časovno obdobje. Zato bomo v Poročilu med nedonosne terjatve uvrščali terjatve, ki z vračilom zamujajo več kot 90 dni.

²⁸⁴ Vse razvrščene terjatve.

²⁸⁵ Za leto 2013 manjka podatek za Finsko, za leto 2014 manjkajo podatki za Francijo, Finsko in Luksemburg.

1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja

Zadolženost gospodarskih družb se od leta 2009 znižuje, izraziteje v letih 2013 in 2014. Finančni dolg kot najpomembnejši del celotnega²⁸⁶ dolga podjetniškega sektorja²⁸⁷ je v predkriznem obdobju hitro naraščal. To je privedlo do znatnega poslabšanja *kazalnikov zadolženosti*, ki so leta 2008 oziroma leta 2009 dosegli vrh²⁸⁸. V naslednjih letih so se ti kazalniki postopoma izboljševali, izraziteje v obdobju 2012–2014. K znižanju celotnega dolga je v tem obdobju, zlasti leta 2014, največ prispevalo znižanje bančnega dolga (za okoli 36 % glede na leto 2008, samo leta 2014 za okoli 15 %). Do vključno leta 2011 se je ta dolg zniževal predvsem zaradi prenehanja poslovanja podjetij, kasneje pa zaradi intenzivnega razdolževanja delujočih podjetij. Kazalniki zadolženosti so bili leta 2014 tako že blizu ravni iz leta 2006. *Prezadolženost*²⁸⁹ slovenskih podjetij je tudi dosegla svoj vrh leta 2009, ko je znašala skoraj dvakratnik prezadolženosti iz leta 2006, nato pa se je postopno zniževala, prav tako najbolj v zadnjih dveh letih. Prezadolženost običajnih podjetij²⁹⁰ je bila v celotnem obdobju za približno polovico manjša od prezadolženosti vseh podjetij. Med prezadolženimi običajnimi podjetji je večina podjetij pretežno usmerjena na domači trg, prevladujejo mikro, majhna in srednja podjetja (99,6 %). Njihov delež v finančnem dolgu prezadolženih podjetij je leta 2014 znašal 60 %, v prezadolženosti pa 65 %. Po obsegu je bila prezadolženost najvišja v trgovini (1,8 mrd. EUR), predelovalnih dejavnostih (1,7 mrd. EUR), strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih (1,2 mrd. EUR) ter energetiki (1,1 mrd. EUR). Približno 44 % prezadolženosti običajnih podjetij je bil dolg z obrestno pokritostjo²⁹¹ pod 1, kar pomeni, da podjetja tega dolga ne morejo tekoče financirati. Od tega je bilo kar 72 % takega dolga, kjer so imela podjetja še negativen EBITDA; možnost povračila takšnega dolga pa je majhna, saj je obstoj takih podjetij na dolgi rok vprašljiv.

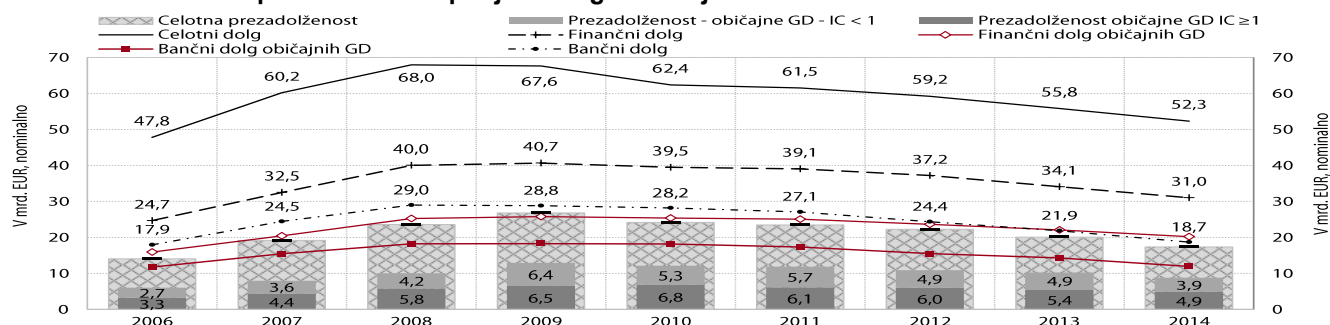
Koncentracija finančnega dolga prezadolženih običajnih podjetij je precej velika. Leta 2014 je imelo deset najbolj zadolženih običajnih podjetij, ki so zaposlovala 17 % vseh zaposlenih v prezadolženih običajnih podjetjih in ustvarila 22 % njihove dodane vrednosti, okoli 30 % finančnega dolga prezadolženih običajnih podjetij. Petdeset najbolj zadolženih podjetij z 32-odstotnim deležem zaposlenih in 42-odstotnim deležem dodane vrednosti pa je imelo skoraj polovico finančnega dolga prezadolženih običajnih podjetij. Od tega je bilo 32 podjetij prezadolženih še iz predkriznega obdobja, 16 podjetij pa je imelo poleg visokega dolga tudi nizko obrestno pokritost ($IC < 1$).

Tabela: Koncentracija finančnega dolga prezadolženih običajnih podjetij, 2014

	Prvih 10	Prvih 30	Prvih 50	Prvih 100	Prvih 500	Vse običajne GD
Finančni dolg, v mrd. EUR	3,8	5,6	6,4	7,5	10,3	13,3
Delež v finančnem dolgu običajnih GD	19 %	28 %	32 %	37 %	51 %	66 %
Delež v celotnem dolgu običajnih GD	10 %	14 %	16 %	19 %	27 %	34 %
Delež v finančnem dolgu prezadolženih običajnih GD	29 %	42 %	48 %	57 %	78 %	100 %
Delež v celotnem dolgu prezadolženih običajnih GD	19 %	28 %	32 %	38 %	52 %	68 %

Vir: AJPES, preračuni UMAR.

Slika: Zadolženost in prezadolženost podjetniškega sektorja

Opomba: GD – gospodarska družba; $IC < 1$: obrestna pokritost, manjša od 1; $IC \geq 1$: obrestna pokritost, večja ali enaka 1. Vir: AJPES, preračuni UMAR.

²⁸⁶ Celotni dolg zajema finančne (znotraj tega bančne), poslovne in ostale obveznosti podjetij.

²⁸⁷ Zadolženost smo analizirali na podlagi podatkov (bilance stanja in izkazi poslovnega izida) vseh gospodarskih družb v Sloveniji, ki jih zbira Agencija RS za javnopravne evidence in storitve (t.i. AJPES), za obdobje od 2006 do 2014.

²⁸⁸ Celotni, bančni dolg in razmerje med celotnim dolgom in obveznostmi do virov sredstev so svoj vrh dosegli leta 2008, finančni dolg, prezadolženost, finančni vzvod in razmerje med celotnim dolgom in EBITDA pa leta 2009.

²⁸⁹ Prezadolženost je merjena kot vsota vsega finančnega dolga, ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$) ali celotnega finančnega dolga (če je $EBITDA < 0$).

²⁹⁰ Običajna podjetja so vsa podjetja, ki po standardni klasifikaciji dejavnosti ne spadajo v dejavnost holdingov, finančnega zakupa, niso podjetja z nič zaposlenimi in DARS.

²⁹¹ t.i. IC oz. razmerje EBITDA / Finančni odhodki za obresti.

2 Dejavniki konkurenčnosti

- 2.1 BDP na prebivalca po kupni moči
- 2.2 Produktivnost dela

Konkurenčnost podjetniškega sektorja

- 2.3 Tržni delež
- 2.4 Stroški dela na enoto proizvoda
- 2.5 Faktorska sestava izvoza blaga
- 2.6 Na znanju temelječe tržne storitve
- 2.7 Mrežne dejavnosti
- 2.8 Neposredne tuje investicije
- 2.9 Podjetniška aktivnost

Človeški kapital

- 2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo
- 2.11 Izdatki za izobraževanje
- 2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko izobraževanje

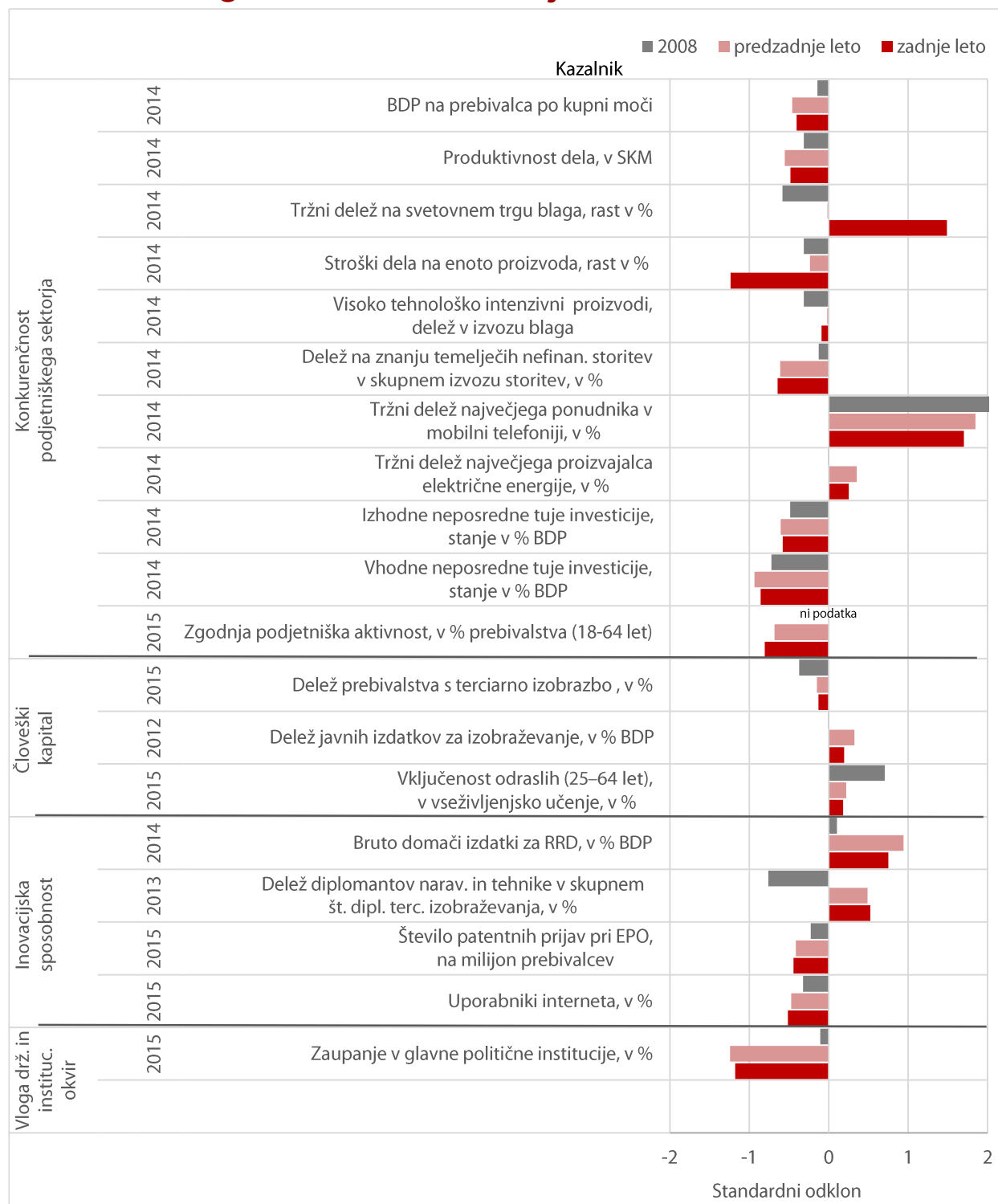
Inovacijska sposobnost

- 2.13 Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
- 2.14 Diplomanti naravoslovja in tehnike
- 2.15 Intelektualna lastnina
- 2.16 Uporaba interneta in e-storitev

Vloga države in institucionalni okvir

- 2.17 Zaupanje v institucije

Pregled kazalnikov – dejavniki konkurenčnosti

Vir: izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Slovenija je po bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči v letu 2014 prvič od začetka krize nekoliko zmanjšala zaostanek za povprečjem EU, ki pa ostaja visok (17 o. t.). Po zadnjih podatkih²⁹² je BDP na prebivalca po kupni moči v letu 2014 znašal 22.600 SKM²⁹³. Slovenija se je pred krizo po tem kazalniku približevala EU in leta 2008 dosegla 89 % evropskega povprečja. Zaradi močnejšega padca gospodarske aktivnosti je v naslednjih petih letih v primerjavi z EU izgubila 8 o. t., v letu 2014 pa je ob hitrejši gospodarski rasti (Slovenija 3 %, EU 1,4 %) zaostanek zmanjšala za 2 o. t. Tekoči podatki o gospodarski aktivnosti nakazujejo, da se je razvojno dohitevanje nadaljevalo tudi v letu 2015²⁹⁴.

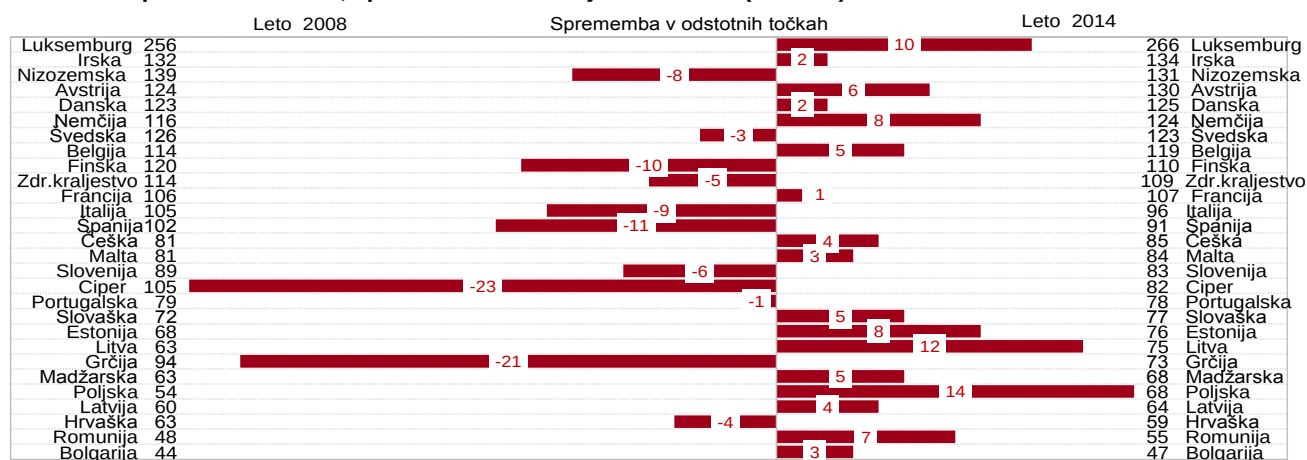
Slovenija ostaja v skupini držav, ki so od začetka krize najbolj poslabšale relativni položaj gospodarske razvitosti v EU. Bolj kot Slovenija so se od povprečja EU od leta 2008 oddaljili Ciper, Grčija, Španija, Finska, Italija in Nizozemska. Po velikosti BDP na prebivalca v SKM so bile v letu 2008 Sloveniji najbližje Grčija in Češka, v letu 2014 pa Ciper, Malta in Češka. Pri tem sta med novimi članicami Malta in Češka Slovenijo v tem obdobju prehiteli, nekatere nove članice pa so močno zmanjšale svoj zaostanek za njo, najbolj Litva in Estonija. V letu 2014 je v primerjavi s prejšnjim letom svoj položaj glede razvitosti v primerjavi z EU izboljšalo 15 držav, najbolj Slovenija (2 o. t.), zadržali sta ga dve državi, poslabšalo pa 11 držav, najbolj Finska (3 o. t.). Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je v začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje 1 : 9,8 (Romunija / Luksemburg), se z leti zmanjšuje in je v letu 2014 znašal samo še 1 : 5,7 (Bolgarija / Luksemburg).

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU=100)

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	79	86	87	89	85	83	83	81	81	83
EU-15	116	113	112	111	111	110	110	109	109	109
Nove članice brez Slovenije	52	60	65	67	66	67	68	69	69	70
Ranljive članice EU*	102	105	105	102	102	100	97	95	94	94

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2015; izračuni UMAR. Opomba: * Ranljive članice EU (Grčija, Irska, Italija, Portugalska, Španija).

Slika: BDP na prebivalca v SKM, sprememba v obdobju 2008–2014 (EU=100)

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2015.

²⁹² Decembra 2015 je Eurostat objavil podatke o BDP na prebivalca v standardih kupne moči, ki temeljijo na revidiranih paritetah kupne moči in na zadnjih revidiranih podatkih posameznih držav za BDP v nacionalnih valutah in na zadnjih podatkih o prebivalstvu. Podatki so objavljeni po prenovljeni evropski metodologiji - Evropskem sistemu računov 2010 (ESR 2010). S prenovljeno metodologijo so se spremenile ravni BDP po posameznih letih v vseh državah, zato so spremenjena tudi razmerja posameznih držav v primerjavi s povprečjem EU. Za Slovenijo se je raven BDP v tekočih cenah v obdobju 1997–2013 zvišala povprečno za 1,9 %, kar je manj kot v povprečju EU (3,4 %).

²⁹³ Prikaz BDP v standardih kupne moči omogoča primerjavo med državami očiščeno učinka razlik v splošni ravni cen med državami.

²⁹⁴ Glej tudi kazalnik 1.1.

2.2 Produktivnost dela

Produktivnost dela²⁹⁵ je predkrizno raven presegla šele ob okrepljeni gospodarski aktivnosti v letih 2014 in 2015. Zaradi visokega padca gospodarske aktivnosti se je z začetkom krize leta 2009 produktivnost dela zmanjšala kar za 6,1 %. Rast, ki je sledila v naslednjih letih (razen v 2012), je pretežno izhajala iz prilagajanja zaposlenosti nižji aktivnosti in je bila ob odsotnosti gospodarskega okrevanja precej skromnejša kot v letih pred krizo ter ni zadoščala za hitrejšje približevanje predkrizni ravni. Šele v letih 2014 in 2015 je glavni dejavnik rasti postalo povečanje bruto domačega proizvoda. Vendar pa je ob istočasnem dvigu zaposlenosti rast produktivnosti tudi v tem obdobju ostala precej pod večletnim povprečjem pred začetkom krize (desetletno povprečje pred začetkom krize je 3,8 %). Skromni rasti od začetka krize je ob šibkem znotrajsektorskem povečanju produktivnosti večine dejavnosti botrovalo tudi krčenje nekaterih v krizi bolj prizadetih delov gospodarstva, zlasti gradbeništva in predelovalnih dejavnosti (za te dejavnosti je po letu 2009 značilen precejšen negativen prispevek medsektorske komponente k rasti produktivnosti). Predelovalne dejavnosti so bile zaradi močnejše znotrajsektorske rasti kljub temu pomembno gonilo okrevanja produktivnosti po letu 2009 (glej sliko). Poleg njih so k rasti v tem obdobju močno prispevale tudi tržne storitve, med njimi zlasti na znanju temelječe²⁹⁶ in promet. V letu 2014 je na izboljšanje produktivnosti pomembno vplivalo tudi gradbeništvo, vendar je prispevek le-tega leta 2015 ponovno postal negativen.

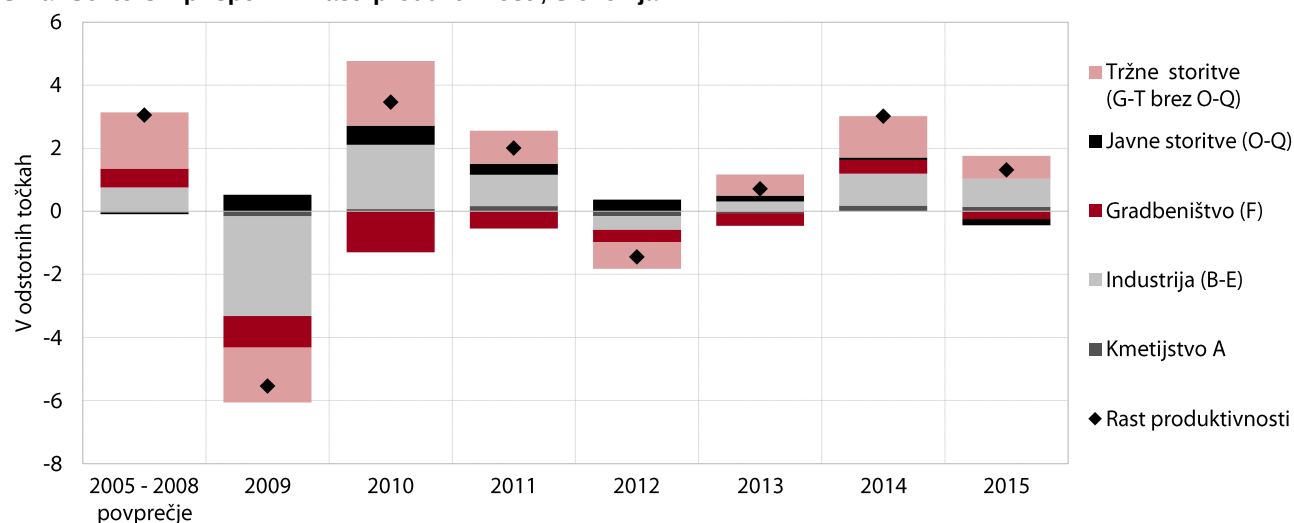
Produktivnost slovenskega gospodarstva v mednarodni primerjavi ostaja nizka. Raven produktivnosti (izražena v standardih kupne moči) je pred krizo dosegala 83 % povprečja EU, dohitevanje povprečne evropske ravni pa se je že nekaj let pred krizo ustavilo. V letih 2009 in 2010 se je ob manj ugodnem gibanju bruto domačega proizvoda zaostanek Slovenije za EU povečal še za 4 o. t. in na zelo podobni ravni vztrajal tudi naslednja tri leta. Občutneje se je zmanjšal šele leta 2014, vendar produktivnost v primerjavi z EU ostaja nizka (82 % povprečja EU).

Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Realna rast produktivnosti, v %	4,5	4,0	3,5	0,7	-6,1	3,4	2,4	-1,8	0,3	2,5	1,3
Produktivnost dela v standardih kupne moči, EU=100	83	83	82	83	80	79	80	80	80	82	np

Vir: SI-STAT – Nacionalni računi, 2015; Eurostat portal page – Economy and Finance, 2015; preračuni UMAR.

Slika: Sektorski prispevki k rasti produktivnosti, Slovenija

Vir: preračuni UMAR na podlagi podatkov SURS (Nacionalni računi, 2015).

²⁹⁵ Merjena kot razmerje med bruto domačim proizvodom v stalnih cenah in številom zaposlenih po metodologiji statistike nacionalnih računov.

²⁹⁶ Informacijsko-komunikacijske dejavnosti (J), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M).

2.3 Tržni delež

V letu 2014 se je nadaljevala rast tržnega deleža blaga. Slovenija je bila v letih 2008–2012 med državami EU z največjim padcem tržnega deleža blaga na svetovnem trgu (-22 %), ki je bil deloma tudi posledica regionalne in proizvodne strukture našega izvoza (glej Poročilo o razvoju 2013, 2014). Za približno polovico je bil v tem obdobju nižji padec na trgu štirinajstih pomembnejših trgovinskih partneric, na trgu EU pa je bil za približno dve tretjini nižji. Leta 2013 je prišlo do obrata negativnih gibanj, pozitivna gibanja so se nadaljevala tudi v letu 2014. Slovenija je bila v tem obdobju med članicami EU z najvišjo rastjo tržnega deleža na svetovnem trgu²⁹⁷, njegov padec glede na leto 2007 je bil posledično za približno tretjino manjši, na trgu pomembnejših partneric smo predkrizno raven deleža dosegli, v EU pa presegli. Dosegljivi podatki za prvih devet mesecev 2015 kažejo, da se je rast na trgu EU nadaljevala, vendar upočasnjeno²⁹⁸. Na svetovnem trgu in trgu pomembnejših partneric pa se je tržni delež nekoliko zmanjšal, kar je bilo v precejšnji meri posledica učinkov strukture blagovnega izvoza (glej tudi poglavje 2.1)²⁹⁹.

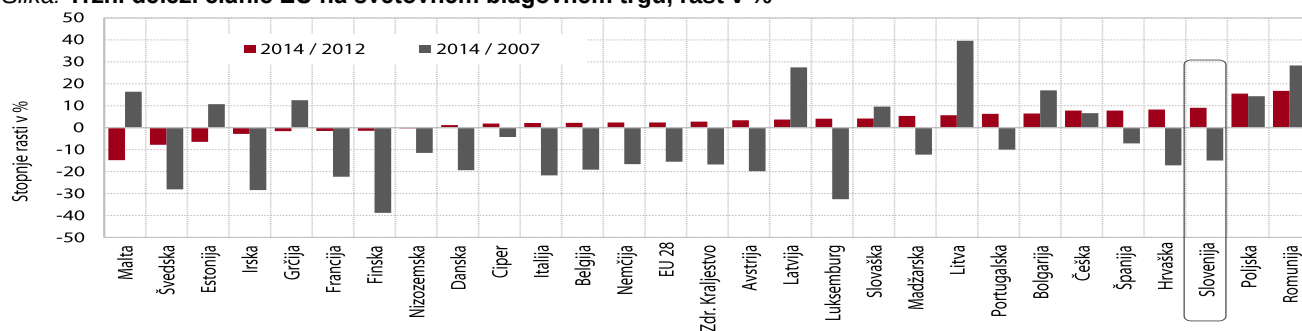
Rast tržnega deleža na svetovnem trgu je bila v letih 2013–2014 posledica splošnega povečanja deležev na naših pomembnejših regionalnih in proizvodnih trgih, ki so bili hkrati med bolj dinamičnimi trgi. Rast uvoznega povpraševanja na teh trgih je bila namreč večinoma višja kot na svetovnem trgu. Do rasti tržnega deleža je prišlo v Nemčiji, Italiji, Avstriji, Hrvaški in Franciji, pa tudi na Madžarskem, Poljskem, Združenem kraljestvu, ZDA in Rusiji³⁰⁰. Po faktorski intenzivnosti so se v letih 2013–2014 povečali tržni deleži vseh skupin proizvodov³⁰¹, med pomembnejšimi odseki SMTK pa medicinski in farmacevtski proizvodi, železo in jeklo, barvne kovine, kovinski izdelki, specialni in industrijski stroji, cestna vozila, razni gotovi izdelki ter nafta in naftni derivati³⁰².

Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu blaga in v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tržni delež na svetovnem trgu*								
Slovenija	0,125	0,156	0,163	0,147	0,146	0,136	0,140	0,148
EU-27	34,344	34,781	32,872	30,557	29,835	28,532	29,329	29,213
Tržni deleži Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah**								
Nemčija	0,474	0,457	0,470	0,450	0,485	0,488	0,488	0,503
Italija	0,498	0,589	0,626	0,608	0,617	0,626	0,690	0,764
Avstrija	0,959	1,203	1,280	1,311	1,231	1,312	1,431	1,574
Hrvaška	8,724	8,729	8,154	8,176	8,613	8,368	8,994	10,292
Francija	0,204	0,311	0,351	0,328	0,279	0,225	0,225	0,235
Poljska	0,470	0,446	0,437	0,480	0,432	0,421	0,416	0,456
Ruska federacija	0,564	0,587	0,429	0,342	0,339	0,383	0,430	0,466
Srbija	np	np	5,587	5,381	4,932	5,047	4,820	4,817

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2015; preračuni UMAR. Opombi: * Izvozni tržni delež, izračunan kot delež blagovnega izvoza Slovenije oziroma EU (intra in ekstra) v svetovnem blagovnem izvozu; ** Tržni deleži Slovenije v trgovinskih partnericah, izračunani kot deleži blagovnega izvoza Slovenije v blagovnem uvozu trgovinske partnerice.

Slika: Tržni deleži članic EU na svetovnem blagovnem trgu, rast v %

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2015; preračuni UMAR.

²⁹⁷ Na tretjem mestu (z 9 % kumulativno rastjo, EU 2,4 %).

²⁹⁸ Zaradi padca tržnega deleža na italijanskem, avstrijskem in hrvaškem trgu, a po izrazitejši rasti v predhodnih letih.

²⁹⁹ Razlik v strukturi našega izvoza in uvoznega povpraševanja ter dejstva, da je bilo v prvih devetih mesecih leta 2015 gibanje uvoznega povpraševanja v partnericah iz EU, kamor izvozimo kar tri četrtine blaga, manj dinamično kot v partnericah zunaj EU.

³⁰⁰ V letu 2014 je tržni delež predkrizno raven presegal na nemškem, hrvaškem, avstrijskem, italijanskem in ameriškem trgu.

³⁰¹ Predsem z intenzivno rabo naravnih virov, nizko, srednje in visoko tehnološko intenzivni proizvodi (prvi, drugi za 15 %, tretji, četrti za 10 %).

³⁰² Po faktorski intenzivnosti so bili v letu 2014 visoko tehnološko intenzivni proizvodi edina skupina, pri kateri je tržni delež presegel raven leta 2007, med odseki SMTK so bili to medicinski in farmacevtski proizvodi, pogonski stroji in naprave ter nafta in naftni derivati.

2.4 Stroški dela na enoto proizvoda

V letu 2015 so se stroški dela na enoto proizvoda ponovno znižali. Po triletni neprekinjeni rasti pod vplivom visoke rasti plač (2008 in 2010³⁰³) in znižanja produktivnosti dela (2009) so se realni stroški dela na enoto proizvoda prvič po krizi znižali leta 2011 zaradi umirjanja rasti plač. Ko je v letu 2012 zaradi manjše gospodarske aktivnosti produktivnost dela spet padla, so se ponovno povečali, kljub hkratnemu znižanju plač. Z obnovljeno rastjo produktivnosti dela so se od leta 2013 brez prekinitve zniževali, najprej zaradi padca zaposlenosti, od leta 2014 pa pod vplivom rasti gospodarske aktivnosti.

V predelovalnih dejavnostih so bili stroški dela na enoto proizvoda v letu 2015 že nižji kot pred krizo, v celotnem gospodarstvu pa so bili še višji. V letih 2008–2009 je bil zaradi močnega skrčenja tujega povpraševanja padec dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih nadpovprečno velik, s tem pa tudi padec produktivnosti dela. Kljub skromnejši rasti plač je bila zato višja tudi realna rast stroškov dela na enoto proizvoda. Ti so v predelovalnih dejavnostih začeli upadati že v letu 2010, do leta 2015 pa so se znižali precej bolj kot v gospodarstvu. Z oživiljanjem tujega povpraševanja je bila zaradi višje rasti dodane vrednosti in večjega padca zaposlenosti rast produktivnosti dela v predelovalnih dejavnostih namreč višja kot v gospodarstvu. Tudi pod vplivom povišanja minimalne plače je bila sicer višja tudi rast sredstev na zaposlenega, a ne za toliko kot rast produktivnosti dela.

Predelovalne dejavnosti so relativni položaj (glede na EU) v primerjavi z letom 2007 že izboljšale, relativni položaj gospodarstva pa je bil slabši kot pred krizo. Slovenske predelovalne dejavnosti so bile do leta 2010 med članicami EU z nadpovprečno rastjo, potem pa v skupini z nadpovprečnim padcem realnih stroškov dela na enoto proizvoda. Ti so bili v letu 2015 za 2,6 % nižji kot leta 2007 (v EU za 2,2 % višji). V gospodarstvu so bili v tem času višji za 3,2 % (0,9 %).

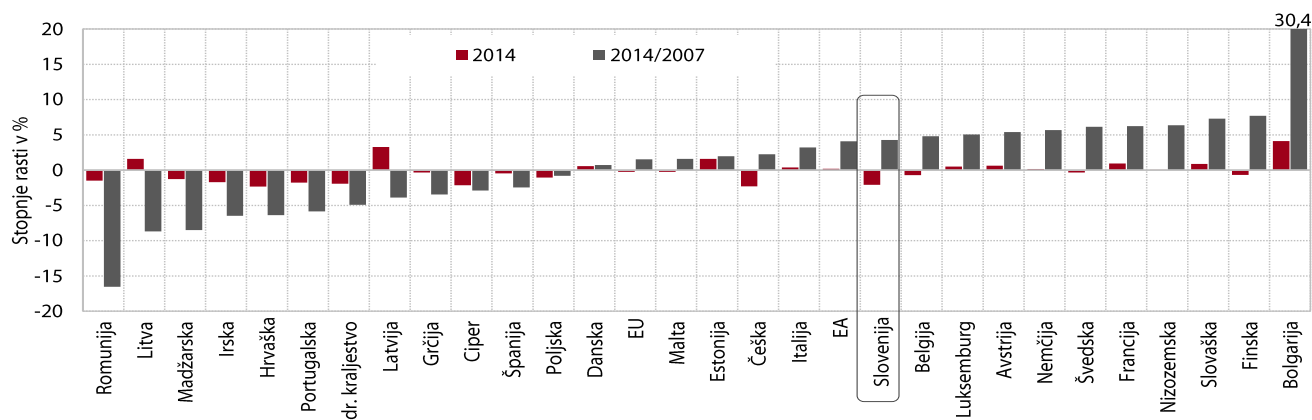
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Realne letne stopnje rasti v %	2001–2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Stroški dela na enoto BDP**								
Slovenija	-0,3	5,0	1,6	-1,9	0,6	-0,6	-2,1	-1,0
EU	-0,5	3,2	-1,3	-1,0	0,5	-0,5	-0,2	-0,5
EMU	-0,3	3,4	-1,4	-0,5	0,7	-0,1	0,2	-0,6
Stroški dela na enoto dodane vrednosti*** – Slovenija								
Skupaj	-0,4	5,0	2,0	-1,8	0,9	0,0	-2,2	-1,1
Predelovalne dejavnosti	-0,4	7,6	-0,8	-3,3	0,4	-2,3	-3,0	-3,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2015; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2015.

Opombe: * Ocene SURS, EUROSTAT na osnovi četrtletnih podatkov za leto 2015; ** Sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; *** Sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah.

Slika: Realna rast stroškov dela na enoto BDP v Sloveniji in državah EU

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2015.

³⁰³ Ta je bila v letu 2008 posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo ter odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju, v letu 2010 pa jo je spodbudilo povišanje minimalne plače.

2.5 Faktorska sestava izvoza blaga

Spremembe v sestavi blagovnega izvoza v smeri krepitve deleža tehnološko najzahtevnejših proizvodov so v zadnjem obdobju manj izrazite kot ob začetku krize. Delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov se je izrazil povečal zlasti v prvih letih krize (2008–2009), ko so se začele močnejše krčiti druge, manj konkurenčne, industrije. Na krepitev njihovega deleža pa je po letu 2009 vseskozi vplivala tudi rast absolutnih vrednosti izvoza teh proizvodov. Nanjo je vplivala predvsem rast izvoza farmacevtskih proizvodov, ki je bila do leta 2013 nadpovprečno visoka, v letu 2014 pa se je močno upočasnila³⁰⁴. S tem je nekoliko upadel tudi delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v izvozu blaga, ki je bil kljub doseganju ene najvišjih ravni doslej še vedno manjši kot v povprečju držav EU (za 4,3 o. t.). V primerjavi z začetkom krize se je zaostanek za EU sicer prepolovil, v zadnjih letih pa je pomen teh proizvodov v sestavi našega izvoza tudi višji kot v povprečju v novih članicah EU. V sestavi blagovnega izvoza imajo sicer še naprej največji pomen srednje tehnološko zahtevni proizvodi. Njihov delež, na katerega pomembno vpliva izvoz cestnih vozil, se je po štiriletnem krčenju v letu 2014 spet nekoliko zvišal.

Upadanje deleža proizvodov z nizko dodano vrednostjo³⁰⁵ v blagovnem izvozu se je v zadnjem obdobju ustavilo. Njihov pomen se je vrsto let zniževal predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov, od začetka gospodarske krize pa se je znižal tudi delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. Izvoz proizvodov z nizko dodano vrednostjo se je namreč izkazal kot zelo občutljiv na konkurenco iz držav z nižjimi stroški dela, po vstopu v EU je precej upadel predvsem delež tekstilnih izdelkov, pohištva ter papirja in kartona. Z letom 2010 je na krčenje teh dejavnosti dodatno vplivalo poslabšanje stroškovne konkurenčnosti ob precejšnjem zakonskem dvigu minimalne plače. S tem se je relativni obseg proizvodov z nizko dodano vrednostjo, ki je zadnji dve leti sicer razmeroma stabilen, postopno približeval povprečju EU (leta 2014 je bil višji še za 3,5 o. t.).

Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov³⁰⁶ se je po letu 2009 precej okrepil, predvsem zaradi večjega obsega trgovanja s primarnimi proizvodi. Zvišala sta se deleža izvoza električne energije in naftnih derivatov, kar je večinoma izhajalo iz povečanja obsega mednarodnega trgovanja s tema dvema skupinama proizvodov (izvoz pred tem uvoženih proizvodov). V letu 2014 se je pod vplivom nižjega izvoza električne energije delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov po večletni rasti sicer nekoliko znižal, a ostal na visoki ravni.

Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku* v Sloveniji in EU

		2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,3	15,4	16,1	15,5	15,8	15,9	17,5	19,0	19,4	19,8	19,4
	EU	18,2	18,0	19,4	19,2	20,4	19,6	20,7	22,4	23,2	23,1	22,2
	EU-15	18,0	17,8	19,4	19,3	20,5	19,6	20,7	22,4	23,2	23,1	22,3
	EU-13	21,1	19,6	19,5	18,9	19,8	19,8	21,0	22,3	23,3	22,9	21,7
Intenzivna raba dela	Slovenija	21,6	17,0	14,2	12,6	11,7	11,6	11,0	10,8	10,1	9,6	9,6
	EU	10,6	9,1	8,6	8,5	8,2	8,7	8,2	8,1	7,1	7,9	8,2
	EU-15	10,1	8,6	8,2	8,1	7,9	8,4	7,9	7,8	6,6	7,6	7,9
	EU-13	18,6	14,0	12,3	11,4	10,3	10,9	10,2	10,0	9,8	10,1	10,5
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	9,9	8,8	10,2	10,4	11,1	9,8	8,6	9,0	8,7	8,7	8,8
	EU	6,9	7,0	7,5	8,0	8,2	7,0	7,0	7,2	6,5	6,6	6,7
	EU-15	6,7	6,6	7,1	7,6	7,8	6,7	6,7	6,9	6,1	6,3	6,4
	EU-13	10,7	10,7	10,9	11,2	11,2	9,2	9,1	9,6	9,2	9,1	8,9
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	36,2	40,2	39,1	40,9	39,3	39,9	39,6	37,9	36,9	36,5	37,1
	EU	29,8	30,1	29,9	30,7	29,9	28,4	28,6	29,8	28,9	29,2	30,1
	EU-15	29,8	29,8	29,5	30,2	29,5	27,8	28,0	29,2	28,1	28,4	29,1
	EU-13	29,6	32,9	33,9	35,1	33,8	33,4	33,0	33,7	33,9	34,9	36,1
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	15,5	16,0	17,1	17,4	18,8	21,1	20,3	20,1	21,5	22,3	21,9
	EU	28,7	27,6	27,7	25,8	25,2	27,6	27,2	26,1	26,6	25,7	26,2
	EU-15	29,4	28,6	28,6	26,5	25,8	28,3	27,7	26,7	27,6	26,5	27,1
	EU-13	18,0	18,1	19,1	19,5	20,5	22,7	23,0	21,5	20,6	20,1	20,0

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2015; lastni preračuni. Opombe: * Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002). Klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin za posamezno državo ni enak 100; EU-15 označuje 15 držav v Evropski uniji pred širitvijo v letu 2004. EU-13 označuje 13 držav, ki so se Evropski uniji pridružile od leta 2004 naprej.

³⁰⁴ Manjša rast vrednosti prodaje je bila ob nadaljnji visoki količinski rasti prodaje predvsem posledica padca tečaja rublja.

³⁰⁵ Skupini nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in delovno intenzivnih proizvodov vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

³⁰⁶ Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

2.6 Na znanju temelječe tržne storitve

Na znanju temelječe tržne storitve³⁰⁷ so ob nadaljnjem povečanju prihodkov na tujih trgih v letu 2014 presegle predkrizno raven. Njihova dodana vrednost se je po začetku krize začela občutneje povečevati šele z letom 2013, medtem ko je v povprečju EU že leta 2011 presegla raven iz leta 2008, leta 2013 pa je bila od predkrizne ravni realno višja za 5,5 % (v Sloveniji leta 2014 za 2,8 %). K počasnejšemu okrevanju te skupine storitev v Sloveniji so največ prispevale storitve, ki so bolj usmerjene na domači trg³⁰⁸, kjer se je povpraševanje v prvih letih krize močno skrčilo, šele v zadnjem obdobju pa so začele iskati priložnosti tudi na tujih trgih. Njihova dodana vrednost je leta 2014 zaostajala za predkrizno ravno za 13,5 %, medtem ko je bila v EU že leta 2011 višja kot v 2008. Na drugi strani je bila dodana vrednost računalniških, pravnih in računovodskih storitev³⁰⁹, ki so po letu 2009 prihodke povečale predvsem na tujih trgih³¹⁰, leta 2014 v Sloveniji za 23,7 % višja kot v 2008, v EU pa le za okoli 8 % (podatek za leto 2013).

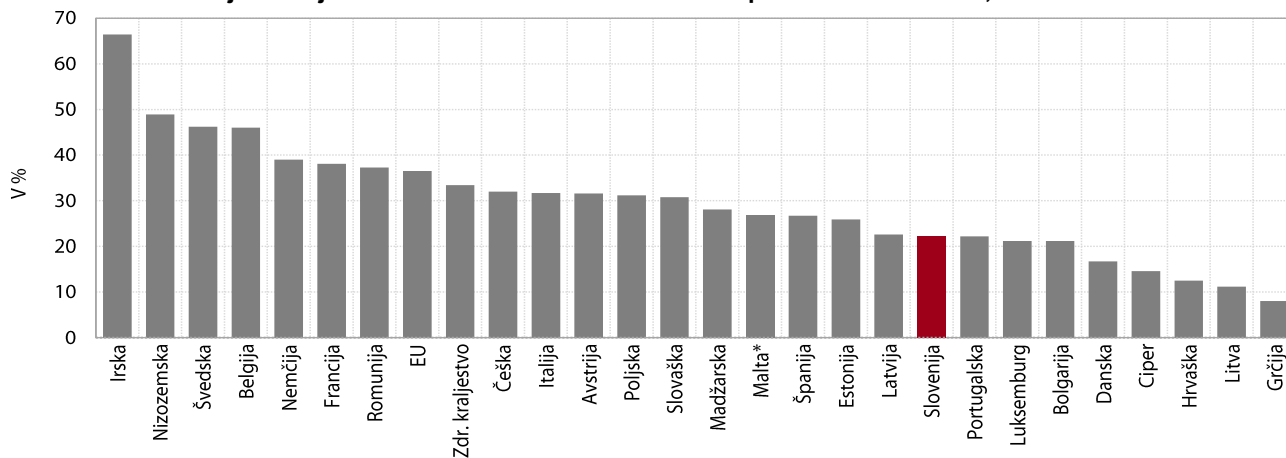
Delež na znanju temelječih tržnih storitev³¹¹ v skupnem izvozu storitev je kljub povečevanju prihodkov na tujih trgih v Sloveniji precej nižji kot v EU. Med letoma 2010³¹² in 2014 je narasel za 1,4 o. t. na 22,3 %, v povprečju EU pa za 3,5 o. t. na 36,5 %. Manjši delež v strukturi izvoza sicer lahko deloma pojasnimo z relativno visokim deležem izvoza potovanj in transporta, povezanim z naravnimi danostmi in strateško lego Slovenije, vendar pa stagnacija tržnega deleža na znanju temelječih storitev na tujih trgih kaže tudi na njihovo nizko izvozno konkurenčnost (glej poglavje 2.1). Nižji delež v izvozu storitev v primerjavi z EU imajo zlasti računalniške storitve (za 7,7 o. t.), pa tudi tehnične, s trgovino povezane in druge poslovne storitve (4,1 o. t.), storitve strokovnega in poslovnega svetovanja (3,5 o. t.) in razvojno-raziskovalne dejavnosti (2,3 o. t.). Rastoči in višji delež v izvozu storitev kot v EU pa dosegajo telekomunikacijske (3,3 o. t.) in informacijske storitve (0,1 o. t.).

Tabela: Dodana vrednost na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev, Slovenija, indeks 2008=100

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014
Na znanju temelječe nefinančne tržne storitve	62,3	77,8	100,0	99,1	99,6	98,8	99,8	102,8
Informacijske in komunikacijske dejavnosti (J)	53,3	75,1	100,0	98,8	98,9	98,5	99,3	100,7
Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M)	67,7	79,5	100,0	99,3	100,1	99,0	100,2	104,0

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2016; preračuni UMAR.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v skupnem izvozu storitev, 2014

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance, 2016; preračuni UMAR. Opomba: * Podatek za 2013. Izvoz na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev je izračunan kot vsota izvoza telekomunikacijskih, računalniških in informacijskih storitev (SI) in ostalih poslovnih storitev (SJ).

³⁰⁷ Mednje vključujemo inf. in komunikacijske (SKD J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (SKD M).

³⁰⁸ Dejavnosti arhitekturnega in tehn. projektiranja, tehn. preizkušanja in analiziranja, oglaševanja in raziskovanja trga, založništvo, dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi, radijska in televizijska dejavnost, telekomunikacijske ter druge strokovne in tehnične dejavnosti.

³⁰⁹ Računalniško programiranje, svetovanje in druge inf. dejavnosti, pravne, računovodske ter dejavnosti poslovnega upravljanja in svetovanja.

³¹⁰ Čisti prihodki od prodaje na tujih trgih (podatki AJPEs) so bili leta 2014 za 121,6 % višji kot leta 2008.

³¹¹ Njihov izvoz je izračunan kot vsota izvoza telekomunikacijskih, računalniških in informacijskih storitev (SI) in ostalih poslovnih storitev (SJ).

³¹² Podatki po uvedbi šestega priročnika za plačilno bilanco BPM6 so na voljo od leta 2010.

2.7 Mrežne dejavnosti

V elektronskih komunikacijah je konkurenca pri širokopalovnem internetu že precejšnja, v mobilni telefoniji pa še zaostaja za EU. Fiksna telefonija (z izjemo po deležu naraščajoče internetne - VoIP) v zadnjih letih izgublja na pomenu³¹³, vse bolj jo zamenjuje mobilna telefonija. Tu je tržna koncentracija relativno visoka in se evropski le počasi približuje. Bolj konkurenčen je trg širokopalovnega interneta s tržnim deležem največjega ponudnika že pod povprečjem EU. Cene storitev v fiksni in mobilni telefoniji so bile po zadnjih podatkih³¹⁴ povečini nižje kot v EU, vendar so se v obdobju 2010–2015 znižale manj kot v EU.³¹⁵

Pri oskrbi z elektriko in plinom konkurenčno obnašanje ponudnikov na trgu spodbujajo številne menjave dobaviteljev. Število menjav dobavitelja je po sprostitvi trga (2007) pri oskrbi z elektriko postalo pogostejše šele ob koncu prejšnjega desetletja in je vrhunec doseglo v letu 2012 (prek 55 tisoč ali 5,9 % odjemalcev), nato pa je do leta 2014 nekoliko nazadovalo (32 tisoč; 3,5 % odjemalcev). Na proizvodnem trgu z elektriko je sicer stopnja konkurence nizka (v 2014 indeks koncentracije HHI 4.569), a primerljiva z EU,³¹⁶ na drobnoprodajnem pa večja. Od liberalizacije trga se je namreč pri dobavi na distribucijskem omrežju do leta 2014 indeks HHI znižal z 2.032 na 1.773, še bolj pa se je spremenila struktura dobaviteljev (trem največjim v letu 2007 se je v tem obdobju tržni delež znižal s 70 % na dobrih 50 %). Drobnoprodajna cena električne energije za gospodinjstva in industrijo brez davka je bila v prvem polletju 2015 za okoli 20 % nižja od povprečne v EU. Na trgu zemeljskega plina je v letu 2012 veliko nižanje cen sprožil nov ponudnik in v prvem polletju lani je bila cena plina brez davka za gospodinjstva 12 % in za industrijo 4 % nižja kot v EU. Menjav dobaviteljev, ki jih prej skoraj ni bilo, je bilo leta 2012 že prek 11 tisoč ali 8,6 % odjemalcev, nato pa se je do leta 2014 ta odstotek znižal na 3,6 %.

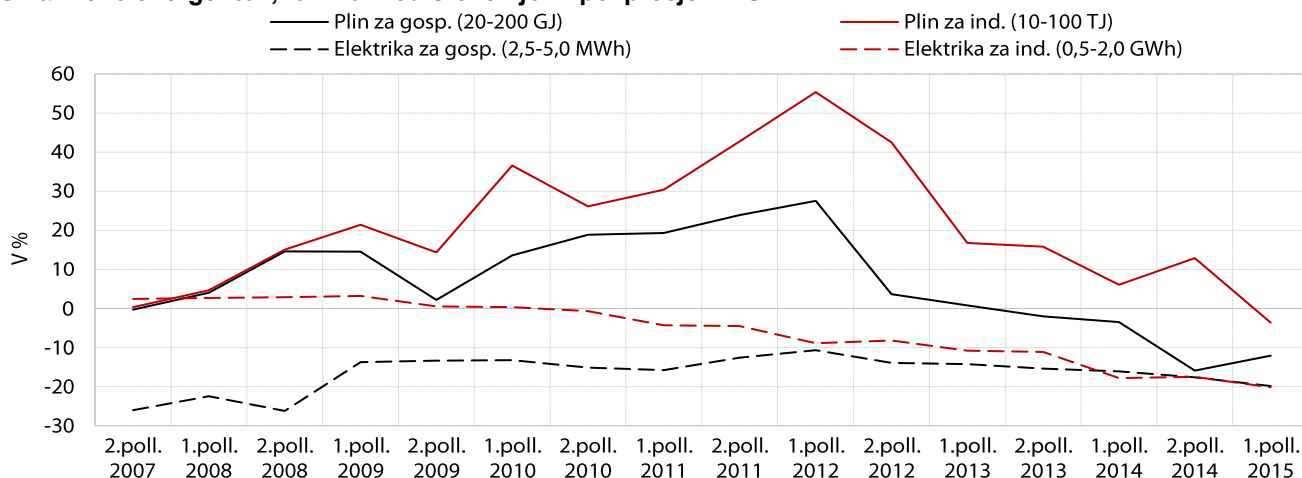
Tabela: Tržni deleži* največjih ponudnikov na trgih elektronskih komunikacij, v %

		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mobilna telefonija	Slovenija	56	55	53	50	49	48
	EU-27	38	38	37	36	35	35
	EU-3**	33	33	32	33	32	31
Širokopalovni internet	Slovenija	46	43	42	39	36	35
	EU-27	45	44	43	42	42	41
	EU-3**	29	29	30	27	27	26

Vir: Digital Agenda Scoreboard Key Indicators (Evropska komisija), 2015; Information Society Statistics (Eurostat), 2015.

Opombe: * V mobilni glede na število aktivnih SIM kartic (v oktobru), pri internetu pa glede na število priključkov (konec leta); ** Povprečje treh držav EU z najnižjim deležem.

Slika: Cene energentov, razlika med Slovenijo in povprečjem EU

Vir: Eurostat; preračuni UMAR.

³¹³ Tako je tudi vse manj mednarodnih primerjav o tržnih deležih glavnih ponudnikov teh storitev. Zadnja je za leto 2012, ko je največji ponudnik fiksne telefonije v Sloveniji obvladoval 65 %, v povprečju EU pa malo nad polovico trga.

³¹⁴ Report on Telecoms Price Developments 1998–2010 (EC), 2010. Primerjani so paketi (košarice) fiksni in mobilni telefonski storitvi.

³¹⁵ Dinamiko rasti omenjenih cen kažejo indeksi rasti cen telefonskih storitev iz HICP.

³¹⁶ Po Eurostat v Sloveniji leta 2012 57,1 %, aritmetično povprečje deležev držav EU (brez Bolgarije in Nizozemske) 55,4 %.

2.8 Neposredne tuje investicije

Po zelo nizkih vhodnih NTI do leta 2013 prilivi v letih 2014 in 2015 nakazujejo izrazito povečanje, izhodne NTI pa ostajajo skromne. Po šibkem napredku v obdobju 2010–2013 se je stanje vhodnih NTI³¹⁷ v Sloveniji v letu 2014 prvič po daljšem obdobju občutneje povečalo (za 13,9 %). Stanje izhodnih NTI, ki se je v obdobju 2010–2013 zmanjševalo, pa se je v letu 2014 nekoliko povečalo (za 2,6 %), a bilo še vedno za 13,5 % nižje od najvišje ravni v letu 2009. Prilivi lastniškega kapitala vhodnih NTI so se v letih 2014 in 2015 izrazito povečali, saj so v letu 2014 znašali 1.447,0 mio. EUR v prvih desetih mesecih leta 2015 pa 1.184,8 mio. EUR, medtem ko so v prejšnjem petletnem obdobju (2008–2012) skupaj dosegli le 1.354,6 mio. EUR. To je predvsem posledica ponovnega zagona privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Anketa SPIRIT-a med podjetji s tujim kapitalom v Sloveniji kaže na povečanje prodaje (58 % anketiranih podjetij) in zaposlenosti (37 %) precejšnjega dela teh podjetij, 32 % pa jih načrtuje širitev dejavnosti v letu 2016. Pri izhodnih NTI smo leta 2015 zabeležili odlive lastniškega kapitala iz Slovenije približno na ravni leta 2014, kar je bistveno manj kot v letih pred tem.

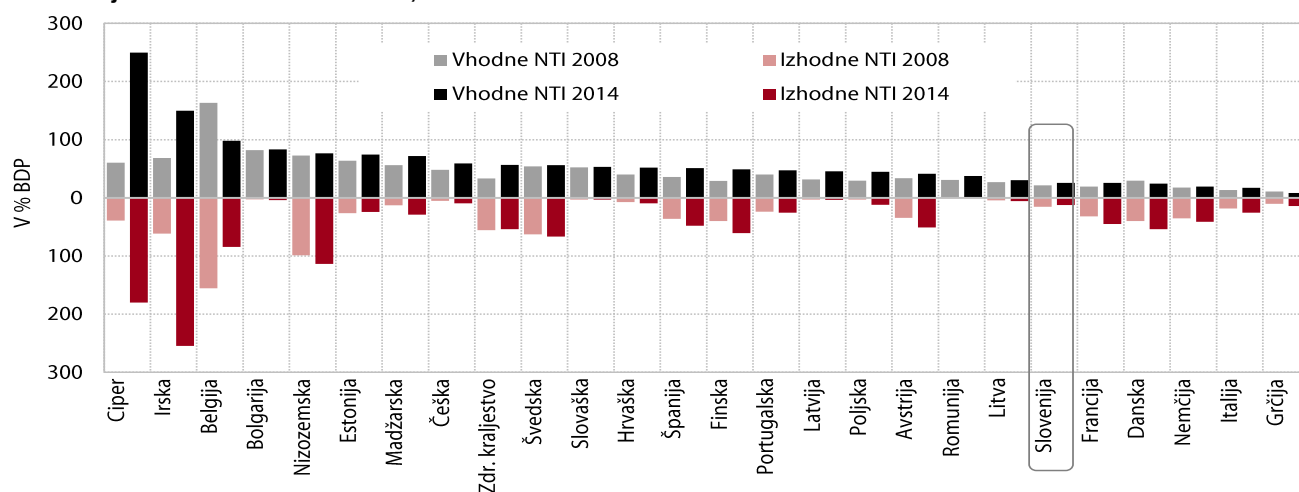
Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Kljub precejšnjemu zvišanju v letu 2014 (na 27,2 % BDP) je Slovenija še naprej med državami EU z najnižjim stanjem in najnižjim povečanjem stanja vhodnih NTI v primerjavi z BDP v daljšem časovnem obdobju. Nižji delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP imajo le Grčija, Italija, Nemčija, Danska in Francija. Pri izhodnih NTI pa Slovenija po deležu stanja v BDP med novimi srednjeevropskimi državami članicami EU zaostaja le za Madžarsko in Estonijo.

Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI* v Sloveniji v obdobju 2000–2014

V mio. EUR	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vhodne NTI										
Stanje konec leta**	2.567,4	5.981,0	8.598,0	7.827,8	7.982,9	8.880,1	9.248,6	8.896,5	10.129,9	np
Priliv lastniškega kapitala	96,3	270,7	380,3	127,1	449,9	63,2	334,1	441,7	1447,0	1184,8 (jan-okt)
Stanje kot % BDP	11,9	20,5	22,7	21,6	22,0	24,1	25,7	24,8	27,2	np
Izhodne NTI										
Stanje konec leta**	829,3	2.777,0	6.085,1	6.143,3	6.097,4	6.048,8	5.709,9	5.178,5	5.314,9	np
Odliv lastniškega kapitala	54,7	456,0	720,8	491,4	181,0	240,7	383,9	427,4	135,8	129,3 (jan-okt)
Stanje kot % BDP	3,8	9,5	16,0	17,0	16,8	16,4	15,9	14,4	14,2	np

Vir: BS. Opombe: * Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu; ** Stanja po načelu smeri naložbe in metodologiji BPM6.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD, World Investment Report, 2014. Opomba: Na sliki so prikazane države EU, z izjemo Malte in Luksemburga, ki izstopata po zelo visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

³¹⁷ Z letom 2014 je Banka Slovenije pri izračunavanju stanja NTI po načelu smeri naložbe prešla stare metodologije BPM5 na novo metodologijo BPM6. Stanja po novi metodologiji BPM6 so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI v Sloveniji konec leta 2013 je bilo po stari metodologiji BPM5 10.728,6 mio. EUR, po novi metodologiji BPM6 pa le 8.926,0 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121,3 mio. EUR, po novi pa 5.171,6 mio. EUR (Podrobneje glej v Banka Slovenije. 2014. Neposredne naložbe 2013, str. 13-17).

2.9 Podjetniška aktivnost

Zgodnja podjetniška aktivnost se je že drugo leto zapored zmanjšala in padla pod raven, ki je bila dosežena tik pred začetkom krize. Po vrhu, doseženem leta 2013, se je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti (TEA-indeks)³¹⁸, ki temelji na podatkih Global Entrepreneurship Monitor (GEM), leta 2015³¹⁹ nadalje zmanjšala. K takemu rezultatu je precej prispevalo zmanjšanje deleža nastajajočih podjetnikov - tistih, ki poslujejo manj kot tri mesece. Delež novih podjetnikov – tistih, ki ne poslujejo dlje kot tri leta in pol, se je namreč ohranil na ravni izpred leta, na kateri vztraja zadnja tri leta. Zgodnja podjetniška aktivnost zaradi zaznanih poslovnih priložnosti se vztrajno zmanjšuje že od leta 2012 in se tako oddaljuje od ravni, dosežene pred začetkom krize. Na razmeroma visoki ravni še naprej vztraja podjetniška aktivnost zaradi nuje, ki se je v 2015 sicer malenkost zmanjšala. Zgodnja podjetniška aktivnost se je v 2015 zmanjšala tudi v EU³²⁰, a še presega vrednost iz leta 2008 (5,3 %). Ob istočasnem krčenju ustaljenega podjetništva se je v Sloveniji v 2015 nadalje zmanjšala tudi celotna podjetniška aktivnost, ki je prav tako padla pod predkrizno raven.

Novonastala podjetja so v preteklih letih predstavljala le skromen delež v skupni zaposlenosti. Podatki iz demografske statistike podjetij kažejo upočasnjeno rast števila aktivnih podjetij v prvih letih od začetka krize in pospešitev leta 2013, za katerega so na voljo zadnji podatki. Glavnina izboljšanja v 2013 je izhajala iz precejšnjega povečanja števila novonastalih podjetij (brez predhodnika), kar so nakazovali že podatki GEM o zgodnji podjetniški aktivnosti, ki je v tem letu dosegla vrh. Poleg tega se je v 2013 prvič od začetka krize občutno zmanjšalo število smrti podjetij (brez naslednika)³²¹. Podjetniška dinamika je bila leta 2013 najugodnejša v storitvah, temelječih na znanju (rojstva 2013: 14,8 %, smrti 2013: 6,7 %), kjer se je število novonastalih podjetij povečalo za dve petini, število umrlih pa zmanjšalo za desetino. Vendar pa je število zaposlenih v novonastalih podjetjih predstavljalo le skromen delež med vsemi zaposlenimi (1,4 % v 2013, malenkost več v storitvah temelječih na znanju). Eden od razlogov je verjetno, kot izhaja iz raziskave GEM, visok delež novih podjetij, ki so nastala iz nuje in so najverjetneje povezana s samozaposlitvijo brezposelnih. Posledično pa je kljub dejstvu, da ima Slovenija v mednarodni primerjavi relativno visoko stopnjo rodnosti in nizko stopnjo smrtnosti podjetij, delež hitro rastočih podjetij med najnižjimi v EU.

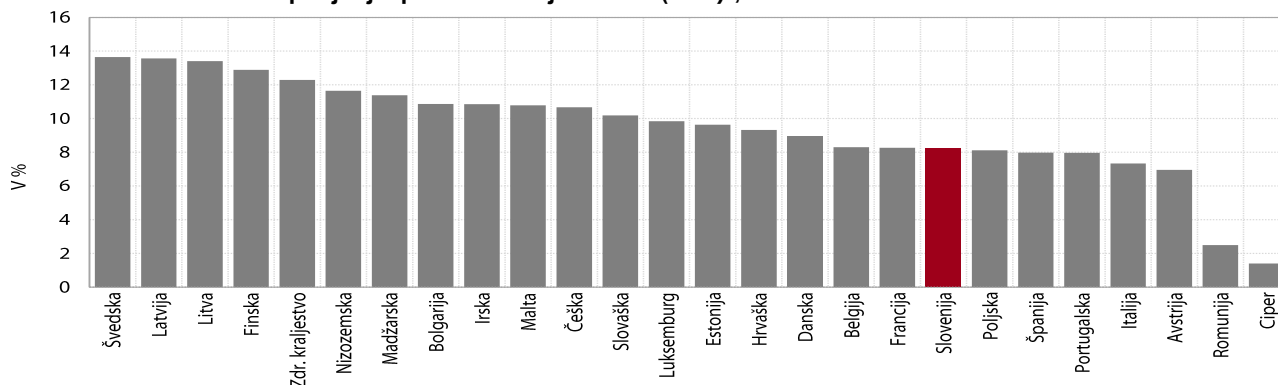
Tabela: Izbrane mere podjetniške aktivnosti GEM, Slovenija, v % prebivalstva (18-64 let)

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	EU 2015
TEA-indeks*	4,6	4,4	6,4	5,4	4,7	3,7	5,4	6,5	6,3	5,9	6,6
Ustaljeno podjetništvo**	-	6,3	5,6	5,7	4,9	4,8	5,8	5,7	4,8	4,2	6,0
Celotna podjetniška aktivnost***	-	10,1	11,8	10,8	9,5	8,4	11,2	11,9	11,0	10,1	12,3

Viri: Rebernik et al., 2003; Rebernik et al., 2006; Rebernik et al., 2009; Rebernik et al., 2010; Rebernik et al., 2011; Rebernik et al., 2012; Rebernik et al., 2013; Rebernik et al., 2014; Rebernik et al., 2015; Kelley et al., 2016.

Opombe: * TEA-indeks je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti in meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev. Vključeni so tudi posamezniki, ki so zaposleni kot lastniki/menedžerji novih podjetij, ki poslujejo manj kot 42 mesecev; ** Delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev; *** Celotna podjetniška aktivnost zajema TEA-indeks in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika: Delež hitrorastočih podjetij v poslovnih dejavnostih (B–N)*, 2013

Vir: Eurostat Portal Page – Industry, trade and services – Structural business statistics – Business demography, 2016. Opomba: * Podjetja, ki so imela vsaj 10-odstotno povprečno letno rast števila zaposlenih v treh letih in v prvem letu triletnosti vsaj 10 zaposlenih. Delež je računat med podjetji z vsaj 10 zaposlenimi.

³¹⁸ Za metodološko razlago mer podjetniške aktivnosti GEM glej opombe pod tabelo.

³¹⁹ Podatki izhajajo iz raziskave, ki se izvaja v prvi polovici leta.

³²⁰ Sodelovalo je 21 članic (19 istih kot leta 2014).

³²¹ Za leto 2013 so podatkičasni.

2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo

Delež odraslih s terciarno izobrazbo se povečuje in je od leta 2014 enak povprečju EU. Takšna gibanja so posledica dolgoletne visoke vključenosti mladih v terciarno izobraževanje in strukturnega učinka zaradi prehajanja mlajših, bolj izobraženih, generacij v višje starostne skupine. Delež žensk s terciarno izobrazbo je višji od deleža moških³²² in nad povprečjem EU, razlika med obema skupinama pa še narašča. Ker se zaradi manjših generacij mladih za vpis v študij število diplomantov od leta 2013 zmanjšuje, v prihodnje lahko pričakujemo počasnejšo rast deleža prebivalcev s terciarno izobrazbo.

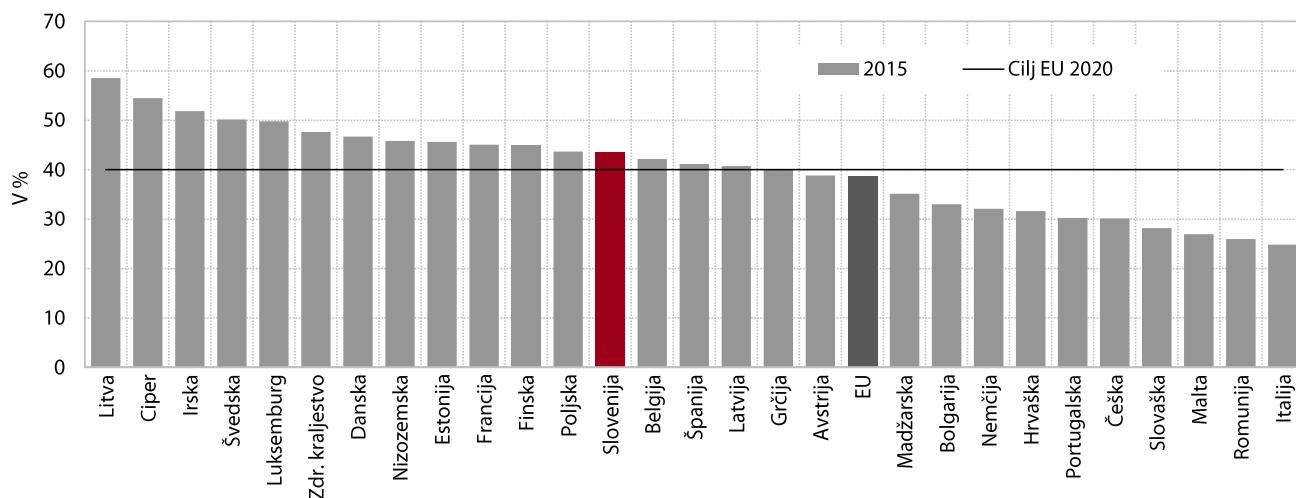
Delež terciarno izobraženih se najhitreje povečuje pri mlajših starostnih skupinah, kjer je večinoma višji kot v EU. Izjema je starostna skupina 25-29 let, kjer delež terciarno izobraženih zaradi nizke učinkovitosti (dolgotrajnosti) študija zaostaja za evropskim povprečjem. Ugodnejša gibanja so pri skupini 30-34 let s 43,6-odstotnim deležem terciarno izobraženih v letu 2015 (EU 38,6 %), ki presega cilj strategije EU 2020 (40 %). Njegova hitra rast je rezultat dolgoletne visoke vključenosti mladih v terciarno izobraževanje. Po napovedih Cedefopa³²³ naj bi se delež terciarno izobraženih v tej starostni skupini do leta 2020 povečal na več kot polovico, do leta 2025 pa na 59 %³²⁴. Tudi v starostni skupini 35-44 let je delež terciarno izobraženih višji od povprečja EU. Izboljšanje izobrazbene strukture prebivalcev je z vidika potreb podjetniškega sektorja ugodno, saj naj bi bilo po Cedefopovih napovedih v obdobju 2015–2025 največ prostih delovnih mest na voljo ravno za terciarno izobražene, njihov delež v skupnem številu novih delovnih mest pa naj bi bil pri nas višji kakor v povprečju EU. Vendar pa je za zapolnitev prostih delovnih mest, ki zahtevajo terciarno izobrazbo, bistvenega pomena struktura diplomantov po vedah, ki je nezadostno usklajena s potrebami podjetniškega sektorja.

Tabela: Delež prebivalcev, starih 25-64 let, s terciarno izobrazbo, drugo četrtletje, v %

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	14,8	20,0	21,9	22,5	23,7	25,5	26,1	27,8	29,2	30,2
EU	19,9	22,3	24,1	25,0	25,8	26,6	27,5	28,5	29,1	30,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2015.

Slika: Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo, drugo četrtletje, v %

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2016.

³²² V letu 2015 je pri ženskah znašal 36,3 % (EU: 31,6 %), pri moških pa 24,6 % (EU: 28,3 %).

³²³ Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja.

³²⁴ Slovenia: Skills forecasts up to 2025, 2015.

2.11 Izdatki za izobraževanje

Javni in zasebni izdatki za izobraževanje (v % BDP) ne odstopajo bistveno od mednarodnega povprečja. Javni izdatki³²⁵ so leta 2014 znašali 4,99 %³²⁶ BDP in so bili precej nižji od slovenskega dolgoletnega povprečja. Znižujejo se od leta 2012, predvsem zaradi učinkovanja ukrepov za uravnoteženje javnih financ. Do znižanja je z izjemo predšolske ravni prišlo na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na terciarni zaradi zmanjšanja transferov šolajočim oziroma gospodinjstvom in izdatkov za izobraževalne ustanove. V primerjavi z dolgoletnim povprečjem pred letom 2012 so bili tako javni izdatki nižji na vseh ravneh izobraževanja, razen na predšolski. V mednarodnem merilu ima Slovenija višje javne izdatke na primarni ravni (v Sloveniji zajema 1.-6. razred osnovne šole), na srednješolski in terciarni ravni pa so primerljivi s povprečjem EU-21 (članice OECD). Zasebni izdatki za izobraževanje so v letu 2014 znašali 0,67 % BDP, kar je približno na ravni dolgoletnega povprečja in (po podatkih za 2012) višje od povprečja EU-21. To pa ne velja za terciarno izobraževanje, kjer so enako visoki kot v EU-21 in so bili v letu 2014 nižji od dolgoletnega povprečja.

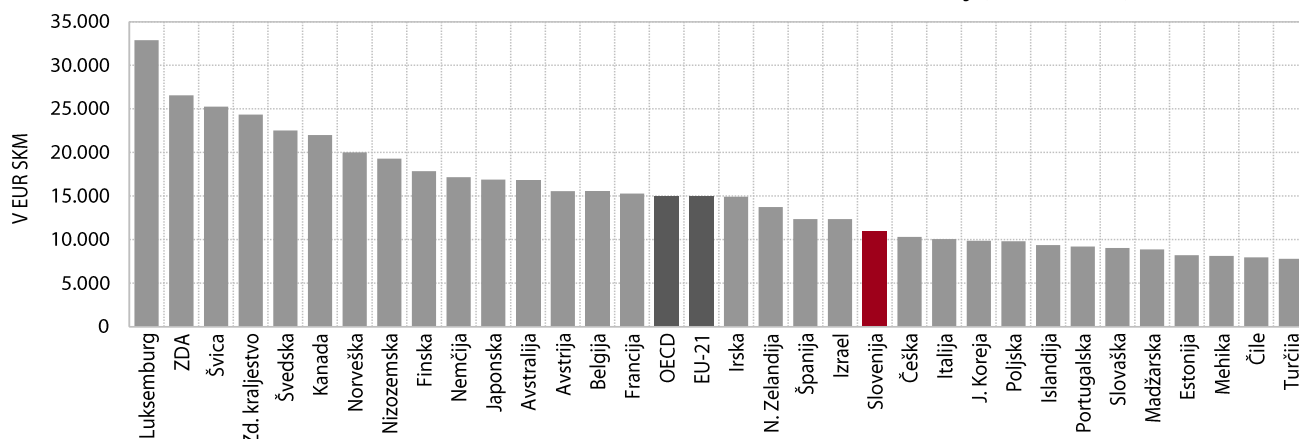
Izdatki (javni in zasebni) na udeleženca izobraževanja so se po večletnem povečevanju leta 2012 zmanjšali, a ostali nad dolgoletnim povprečjem. V primerjavi s povprečjem EU-21³²⁷ so ostali višji za predšolsko in primarno raven izobraževanja. Za srednješolsko in terciarno raven pa so bili še naprej veliko nižji, kar je povezano z visoko vključenostjo mladih v izobraževanje. Leta 2012 so se izdatki na udeleženca znižali na vseh ravneh izobraževanja (najbolj na srednješolski), z izjemo terciarne ravni, kjer so se povečali tudi v daljšem časovnem obdobju. To je povezano z zmanjševanjem števila vpisanih od leta 2010 zaradi manjših generacij mladih za vpis in z načinom financiranja visokega šolstva, po katerem višina javnih sredstev ni odvisna od števila vpisanih.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vse ravni izobraževanja									
Slovenija	5,8	5,7	5,2	5,7	5,7	5,7	5,3	5,1	5,0
Povprečje OECD	5,2	5,3	5,4	5,8	5,7	5,6	5,3	np	np
Povprečje EU-21*	5,1	5,4	5,3	5,8	5,8	5,6	5,2	np	np
Terciarno izobraževanje									
Slovenija	1,3	1,3	1,2	1,4	1,4	1,4	1,2	1,1	1,1
Povprečje OECD	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	np	np
Povprečje EU-21*	np	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,2	np	np

Vir: Education at a Glance (različne številke (2003, 2014, 2015), SURS, preračuni UMAR, 2016. Opomba: * Države EU, ki so članice OECD.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca na terciarni ravni izobraževanja, v USD PPS, 2012

Vir: Education at a Glance 2015, 2015.

³²⁵ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim oz. gospodinjstvom.

³²⁶ Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, je delež javnih izdatkov za izobraževanje leta 2014 znašal 5,34 % BDP.

³²⁷ V letu 2012 (zadnji mednarodni podatek) so pri nas znašali 9.031 USD PPS (EU21: 10.361 USD PPS).

2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje

Vključenost odraslih (25-64 let) v vseživljenjsko učenje (formalno in neformalno) je bila v letu 2015 13,3 % in je nad povprečjem EU, čeprav se je v krizi zmanjšala. Zmanjševanje se je začelo po letu 2010, vendar se je leta 2015 skoraj ustavilo. Čeprav je vključenost v vseživljenjsko učenje ostala nad povprečjem EU, se je zaradi upadanja v krizi (kot posledica neugodne gospodarske situacije, razmer na trgu dela in varčevanja v javnem sektorju) precej oddaljila od strateških ciljev. Leta 2015 je bila nižja od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020«) do leta 2020, kjer je cilj 15 %, in še bolj od cilja Resolucije o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013–2020, ki je 19 %. Skromna je predvsem vključenost nizko izobraženih in starejših (pri zadnjih se je v krizi še zmanjšala), čeprav navedena resolucija ti dve skupini izpostavlja med ciljnim.

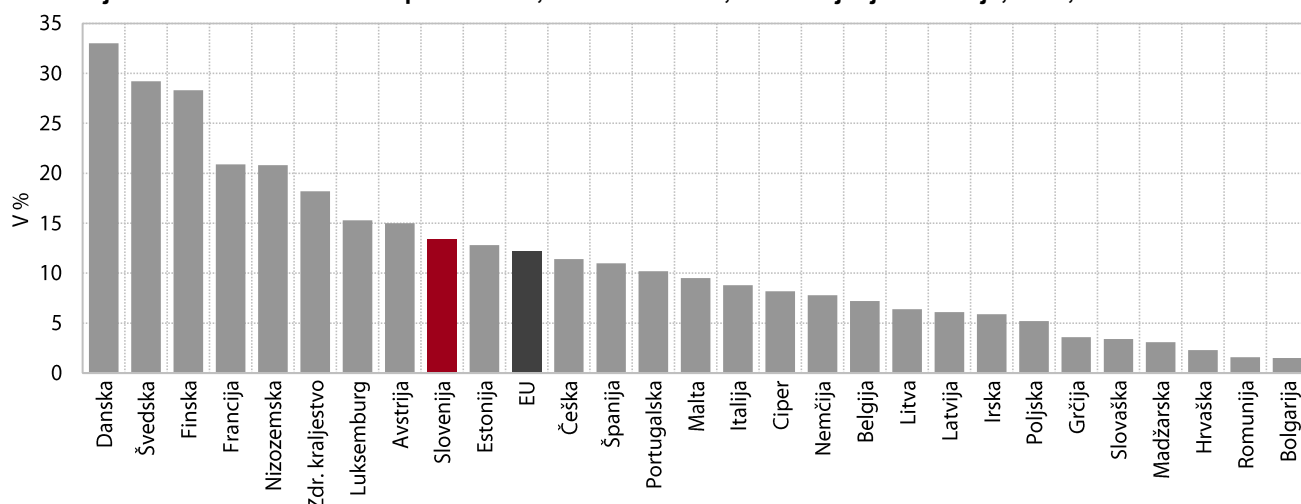
Tudi vključenost delovno aktivnega prebivalstva (25-64 let) v vseživljenjsko učenje se je v krizi zmanjšala. Leta 2014 že četrto leto zapored, a je ostala nad povprečjem EU (v Sloveniji je znašala 13,4 %, v EU pa 12,2 %), čeprav se je prednost v krizi močno zmanjšala. V obdobju 2008–2014 se je vključenost zmanjšala v vseh poklicnih skupinah in v večini dejavnosti, v EU pa povečala. Izstopa nizka vključenost delovno aktivnih v poklicnih skupinah, ki imajo v povprečju nižje dohodke in si težje privoščijo izobraževanje³²⁸. Leta 2014 je bila v teh skupinah nižja tudi od povprečja EU, medtem ko je v drugih poklicnih skupinah višja. Glede na dejavnost je bila leta 2014 najvišja v finančnih in zavarovalniških dejavnostih, kjer najbolj presega povprečje EU, in najnižja v gradbeništvu. Čeprav se je v krizi zmanjšala, v večini dejavnosti ostaja višja kakor v povprečju v EU. Kljub varčevalnim ukrepom v javnem sektorju je vključenost visoka tudi v izobraževanju, zdravstvu in socialni ter javni upravi.

Tabela: Vključenost odraslih, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, drugo četrtletje, v %

	2003	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	15,1	17,8	15,9	17,0	18,2	17,2	14,7	13,7	13,4	13,3
EU	8,4	9,6	9,9	9,9	9,7	9,3	9,7	11,3	11,4	11,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2015.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, 2014, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016.

³²⁸ ISCO 8-9 (upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci ter poklici za preprosta dela) in ISCO 7-8 (kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci in poklici za neindustrijski način dela).

2.13 Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) so se leta 2014 po daljšem obdobju povečevanja zmanjšali in dosegli 2,39 % BDP, kar je presegalo evropsko povprečje, ki stagnira. Realna stopnja rasti BIRR, ki je bila negativna drugo leto zapored, je znašala -5,0 %. V obdobju 2009–2014 so se vlaganja v RRD realno povečala, za 25,0 %, precej bolj kot v povprečju EU. K temu je največ prispeval poslovni sektor, ki je realno povečal vlaganja v RRD za 47,4 %, deloma tudi zaradi višjih davčnih olajšav³²⁹. Davčne olajšave zaradi naložb v RRD so leta 2014 znašale 228,6 mio. EUR, v obdobju 2009–2014 pa 855,6 mio. EUR, od tega je skoraj tretjino uveljavila farmacevtska panoga. Okoli 10 % zavezancev iz velikih podjetij³³⁰ je v obdobju 2012–2014 uveljavilo dve tretjini RR olajšav, polovica koristnikov so bila mikro podjetja, ki so uveljavila le desetino vseh olajšav. Poslovni sektor je leta 2014 realno povečal vlaganja v RRD za 1,8 % in delež v strukturi financiranja vseh izdatkov za RRD, na 68,4 %, kar pomembno presega evropsko povprečje (2013: 55,0 %). Delež raziskovalcev³³¹ poslovnega sektorja se povečuje hkrati z vlaganji v RRD, zvišal se je tudi leta 2014, na 54,1 %, ter od 2010 presega povprečje EU (48,8 %). Izdatki javnega sektorja (državni in visokošolski sektor) se zmanjšujejo od leta 2012 in so bili leta 2014 nominalno enaki kot v letu 2008. Finančna sredstva iz tujine ostajajo pomemben vir za izvajanje RRD v Sloveniji, vendar so se z zaključevanjem projektov iz prejšnje finančne perspektive prvič v obdobju 2009–2014 realno zmanjšala. Vlaganja Evropske komisije in poslovnega sektorja iz tujine v slovensko RRD so leta 2013 predstavljala večino vseh sredstev iz tujine.

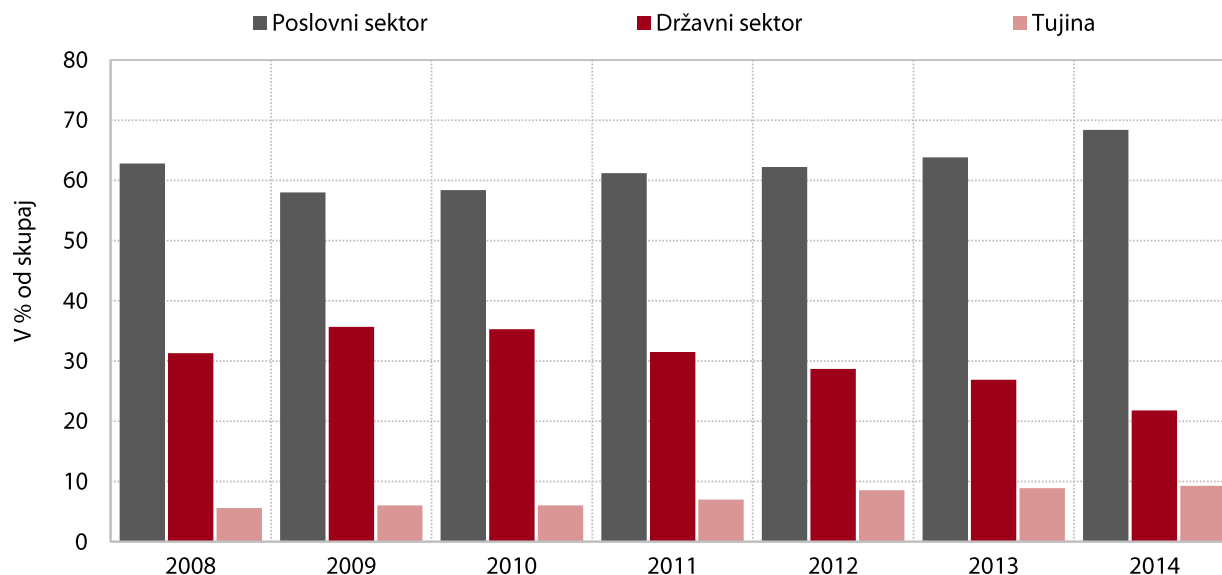
Tabela: Bruto domači izdatki za RRD, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	1,36	1,41	1,42	1,63*	1,82	2,06	2,42*	2,58	2,60	2,39
EU	1,79	1,76	1,78	1,85	1,94	1,93	1,97	2,01	2,03	2,03

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2015; SURS, 2015.

Opombi: Podatek za EU je ocena Eurostata; * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju. Leta 2011 je ta sprememba prispevala 0,21 % BDP k povečanju BIRR (več o tem glej Poročilo o razvoju 2013, str. 132).

Slika: Izdatki za vlaganja v RRD po sektorjih, Slovenija

Vir: SURS 2015; MF 2015.

³²⁹ Davčna olajšava za vlaganja v RRD je bila uvedena leta 2006 v obsegu 20 %, leta 2010 se je povečala na 40 %, od leta 2012 je 100 %.

³³⁰ Za uvrstitev v velikostno skupino mora družba v skladu s 55. členom ZGD izpolnjevati dva izmed naslednjih kriterijev: (i) povprečno število zaposlenih v poslovnem letu, (ii) vrednost čistih prihodkov od prodaje in (iii) vrednosti aktive ob koncu poslovnega leta. Z ozirom na prvi kriterij povprečno število zaposlenih v mikro podjetjih ne presega 10, v velikih je večje od 250.

³³¹ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

2.14 Diplomanti naravoslovja in tehnike

Letno število diplomantov naravoslovja in tehnike se zmanjšuje, vendar je večje kot ob začetku krize; njihov delež je visok tudi v primerjavi z evropskim povprečjem. Število diplomantov naravoslovja in tehnike se je leta 2014 že drugič zapored zmanjšalo zaradi demografskih razlogov (manjših generacij za vpis v terciarno izobraževanje). Njihov delež ne narašča več, vendar je bil s 26,1 % veliko večji kot leta 2008. Bolj ugodna so bila v krizi tudi gibanja števila diplomantov naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev v starosti 20-29 let. Takšna gibanja so posledica aktivnosti za popularizacijo študija teh smeri med mladimi, vendar pa zadnjih nekaj let ne morejo zapolniti demografskega primanjkljaja. Zaradi zmanjševanja generacij za vpis v terciarno izobraževanje v prihodnje tudi na naravoslovju in tehniki pričakujemo neugodna gibanja. To lahko povzroči vrzel v ponudbi kadrov, ki se ob odseljevanju terciarno izobraženih v tujino lahko še zaostri. Neugodna so tudi gibanja na področju kadrovskega štipendiranja³³². Rezerve za povečanje vpisa na naravoslovje in tehniko so v krepitvi kariernega svetovanja mladim in predvsem v intenzivnejšem spodbujanju žensk k vpisu. Njihov delež v skupnem številu vpisanih na naravoslovje in tehniko je v šolskem letu 2014/15 znašal okoli 30 %.

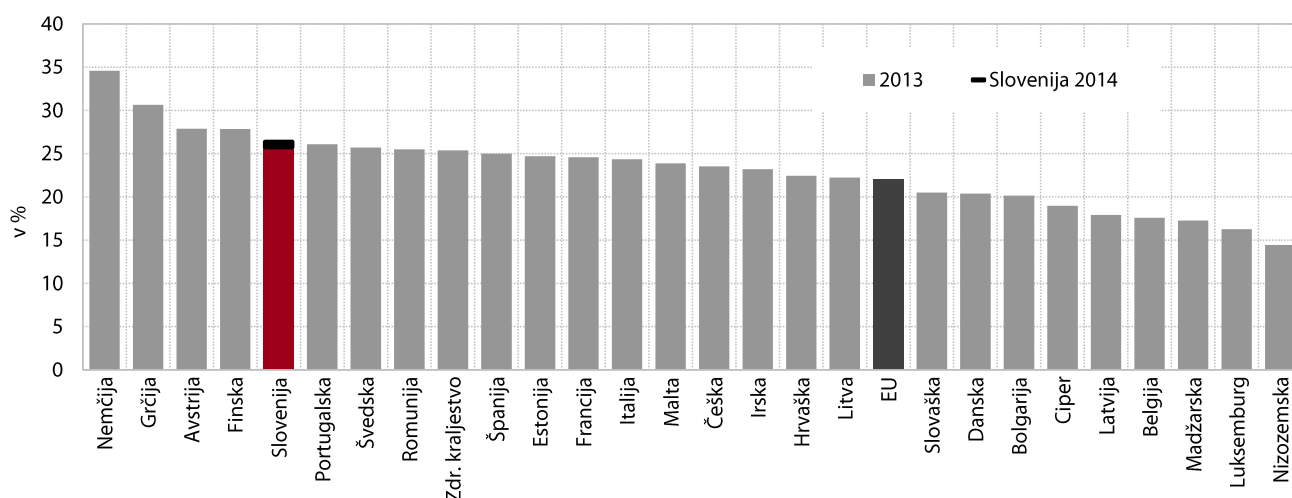
Delež doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike je visok. Vseskozi je višji od povprečja EU. K temu so prispevale tudi spodbude države (mladi raziskovalci in mladi raziskovalci iz gospodarstva), ki so v veliki meri usmerjene na naravoslovje in tehniko (njegov delež že od leta 2006 presega 60 % vseh sredstev za mlade raziskovalce, v letu 2014 je znašal 64,5 %). Skupno število doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike se je v obdobju 2008–2014 povečalo od 199 na 1.882. Leta 2014 se je število vpisanih na doktorski študij naravoslovja in tehnike tako kot na drugih vedah zmanjšalo, kar gre pripisati krčenju sredstev za mlade raziskovalce, iztekanju inovativne sheme za sofinanciranje doktorskega študija in slabšim možnostmi za zaposlitev od pričetka krize, zlasti po uvedbi varčevalnih ukrepov v javnem sektorju leta 2012.

Tabela: Delež doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike v skupnem številu doktorjev znanosti, kumulativno*, v %

	2003	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	47,7	48,9	47,5	47,7	48,5	47,4	47,1	48,1	48,6
EU	41,7	41,3	41,5	41,6	41,8	42,0	42,3	42,6	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje, preračuni UMAR. Opomba: * izhodiščno leto je leto 2003, ker so od takrat na voljo podatki za EU.

Slika: Delež diplomantov naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov terciarnega izobraževanja, 2013

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje, 2016.

³³² Delež rednih študentov s kadrovsko štipendijo je leta 2014 znašal 5,8 % (2008: 10,8 %).

2.15 Intelektualna lastnina

Število patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu (EPO) je nižje kot pred krizo, napredek pa je viden pri drugih vidikih zaštite intelektualne lastnine, zlasti pri znamkah Skupnosti. Na osnovi podatkov o številu prvih³³³ patentnih prijav pri EPO slovenski prijavitelji še niso dosegli vrednosti pred začetkom gospodarske krize, kar deloma povezujemo s strukturo gospodarstva, saj so nekateri sektorji³³⁴ bolj patentibilni kot drugi. Skladno z mednarodno metodologijo WIPO gre za naslednja patentibilna tehnološka področja: medicinska tehnologija, digitalne komunikacije, računalniške tehnologije ter tehnologije, povezane z električnimi stroji, aparati in energijo. Na teh področjih je bilo v obdobju 2010–2015³³⁵ polovica vseh patentnih prijav (EPO Annual Report 2015, 2016). Poslovni sektor ima daleč največji delež patentnih prijav, glavino pa velika podjetja (Ibid.). V obdobju 2009–2015 se je število patentnih prijav na milijon prebivalcev v Sloveniji v povprečju zmanjševalo za 1,0 % na leto, v EU pa se je povečevalo po 2,8-odstotni povprečni letni stopnji. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem se je povečal, čeprav ostaja Slovenija precej bolj uspešna od držav vzhodne in srednje Evrope. Estonija in Češka, ki imata med temi državami najboljše rezultate, sta leta 2015 dosegli zgolj 40 % slovenskega rezultata. Slovenski prijavitelji so v obdobju 2009–2015 pri OHIM³³⁶ letno oddali okoli 114 vlog na milijon prebivalcev za zaščito znamk³³⁷ Skupnosti, kar je pomenilo 10,9-odstotno povprečno letno rast. Zaradi pospešene rasti vlog za zaščito znamk Skupnosti v obdobju 2012–2014 se je slovenski zaostanek za povprečjem EU občutno zmanjšal (od 36 % leta 2012 na 19 % leta 2015). V obdobju 2009–2015 so Slovenski prijavitelji pri OHIM letno registrirali okoli 72 modelov³³⁸ Skupnosti na milijon prebivalcev, kar je pomenilo 5,5-odstotno povprečno letno rast. Slovenski zaostanek za povprečjem EU (122,6) ostaja še naprej velik.

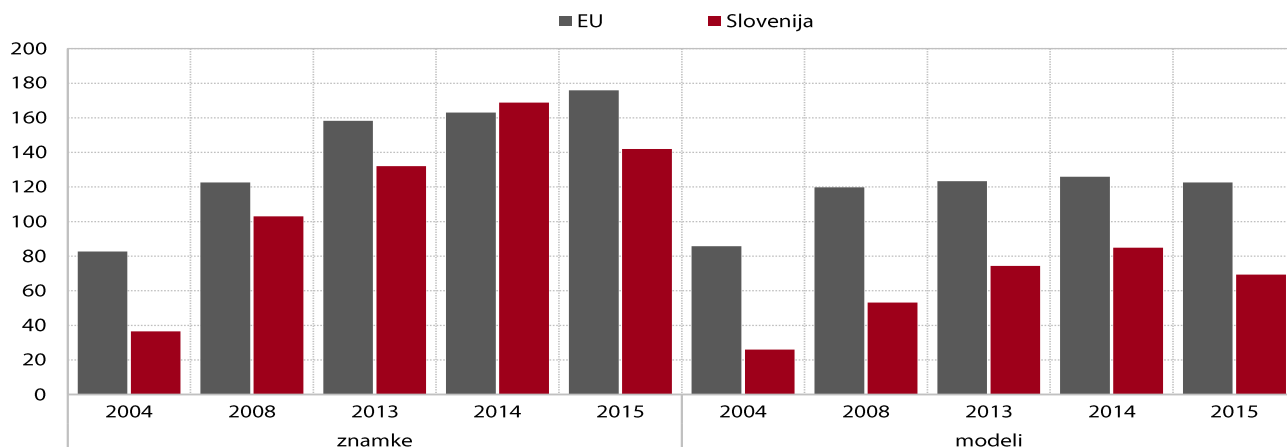
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012**	2013**	2014***	2015***
Slovenija	24,7	54,3	59,7	69,1	60,6	51,3	54,2	49,6	46,0	60,6	57,2
EU	106,3	115,5	117,2	113,6	112,6	112,1	113,2	113,1	113,3	132,9****	132,9****

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2016; EPO Annual Report – statistics 2015, 2016.

Opombe: * Pri podatkih za leti 2014 in 2015 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2015, 2016); **Ocena Eurostata; ***Začasni podatek; **** Ocena UMAR na podlagi preračuna podatkov za države članice EU.

Slika: Število prijavljenih znamk in registriranih modelov Skupnosti, na milijon prebivalcev

Vir: OHIM Web Page, 2016; preračuni UMAR.

³³³ Podatki o vloženi patentni prijavi so za zadnji dve leti iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, kot jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

³³⁴ Pri pravnem varstvu patentov gre dejansko za ekskluzivno zaščito tehnologij (in ne sektorjev) ter z njimi povezanimi postopki in procesi, v katerih nastajajo proizvodi. Zato mednarodna patentna klasifikacija temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008).

³³⁵ Med desetimi najpomembnejšimi tehnološkimi področji se tehnologije, povezane s farmacevtskimi učinkovinami uvrščajo na 10. mesto.

³³⁶ Office for Harmonization in the Internal Market (Urad za usklajevanje na notranjem trgu EU).

³³⁷ Blagovna oziroma storitvena znamka je pravno zavarovana (kombinacija) znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitev ter ima lastnosti grafične ponazoritve. Pravno varstvo znamke traja 10 let od datuma vložitve prijave z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

³³⁸ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (design), ki je nov in ima individualno naravo. Model traja 5 let z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

2.16 Uporaba interneta in e-storitev

Uporaba in dostop do interneta v zadnjih letih postopno zaostajata za EU. Širjenje informacijske družbe se je po letu 2010 precej upočasnilo, s tem pa se je začel ustvarjati in krepiti zaostanek Slovenije za povprečjem EU glede deleža uporabnikov in dostopa gospodinjstev do interneta. Po obeh kazalnikih Slovenija v zadnjih letih zaostaja tudi za številnimi novimi članicami EU. Takšna gibanja lahko deloma pripisujemo vplivu krize, ki je poslabšala dostopnost do interneta zlasti ranljivejšim skupinam prebivalstva, deloma pa pomanjkanju ustreznih e-veščin zlasti pri posameznih skupinah prebivalstva. Posledično se je glede uporabe interneta v tem obdobju povečal zaostanek za povprečjem EU predvsem pri prebivalcih v prvem dohodkovnem kvartilu. Analiza podatkov po starosti in izobrazbi pa izpostavlja manj ugodna gibanja v primerjavi z EU predvsem pri nižje izobraženih in starejših prebivalcih, ki prav tako pogosto sodijo med dohodkovno ranljivejše skupine prebivalstva. Poleg tega podatki ravno za ti dve skupini prebivalcev kažejo tudi na precejšnje pomanjkanje e-veščin (osnovna usposobljenost za uporabo računalnika, interneta) v primerjavi z enakimi skupinami v EU. V zadnjem obdobju se ne povečuje več tudi delež uporabnikov iz najvišjega dohodkovnega razreda, ki je sicer razmeroma visok (preko 90-odstoten) in nekoliko višji kot v povprečju v EU. Z vidika uporabe novejših tehnologij in možnosti uporabe širokega nabora e-storitev ter mobilnih aplikacij pa je spodbuden visok delež gospodinjstev z dostopom do mobilnega širokopasovnega interneta (54 %, EU 38 %).

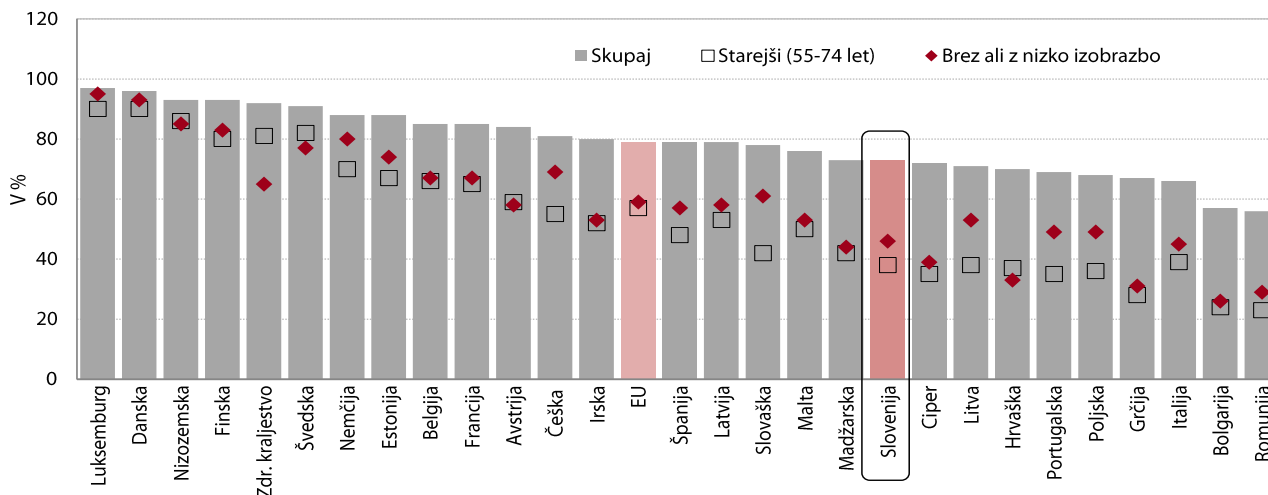
Uporaba nekaterih naprednejših e-storitev je precej manjša kot v EU. Uporabniki interneta pri nas vsaj toliko kot v povprečju EU internet uporabljajo za bolj enostavne storitve, kot so iskanje različnih informacij, spremljanje medijev, in pridobivanje obrazcev. Precejšen zaostanek za EU, ki se večinoma ne zmanjšuje, pa je na področju uporabe nekaterih naprednejših storitev, zlasti e-bančništva, sodelovanja na socialnih in profesionalnih omrežjih, spletnega nakupovanja, elektronske oddaje izpolnjenih obrazcev državnim institucijam, pa tudi pošiljanja e-pošte. To pripisujemo predvsem slabšim veščinam slovenskih uporabnikov interneta. Podatki kažejo, da so te v osnovah dokaj dobre, zaostanek za EU pa se kaže pri zahtevnejših veščinah, ki imajo večjo vlogo pri uporabi naprednejših e-storitev. Pri drugih dejavnikih, ki bi lahko vplivali na njihovo uporabo, kot sta npr. dostop do širokopasovnega interneta in zaupanje v varnost e-storitev, pa ni večjih odstopanj v primerjavi z EU. Po podatkih raziskave Eurostata na temo internetne varnosti je bil v letu 2015 le delež tistih, ki iz varnostnih razlogov ne kupujejo preko spleta, nekoliko višji kot v povprečju v EU, delež tistih, ki zaradi tega ne uporabljajo storitev spletnega bančništva, je bil enak kot v EU, medtem ko je bila varnost v primerjavi z EU manj pomemben razlog za odvrčanje od uporabe socialnih omrežij in e-uprave.

Tabela: Uporaba in dostop do interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih (16–74 let)

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Uporabniki interneta v zadnjih 3 mesecih	SLO	47	51	53	56	62	68	67	68	73	72	73
	EU	np	np	57	61	65	68	71	73	75	78	79
Gospodinjstva z dostopom do interneta	SLO	48	54	58	59	64	68	73	74	76	77	78
	EU	np	np	55	60	66	70	73	76	79	81	83
Gospodinjstva s širokopasovno povezavo	SLO	19	34	44	50	56	62	67	73	74	75	78
	EU	np	np	42	48	56	61	67	72	76	78	80

Vir. Eurostat Portal Page – Information Society, 2016. Opomba: Podatki za posamezno leto se nanašajo na prvo četrtletje leta, np – ni podatka.

Slika: Uporabniki interneta v zadnjih treh mesecih, v % od izbrane populacije, 2015*

Vir. Eurostat Portal Page – Information Society, 2016. Opomba: * Podatek se nanaša na prvo četrtletje leta.

2.17 Zaupanje v institucije

Zaupanje v institucije³³⁹ v Sloveniji je tudi leta 2015 ostalo nizko. Od začetka krize se je močno znižalo in je med nižjimi v EU. V primerjavi z letom 2014 se je zaupanje v parlament in vlado ob zadnjem merjenju nekoliko povečalo, a je nižje kot pri predhodnem merjenju (Eurobarometer 83). Zmanjšalo se je zaupanje v lokalne oblasti, zaupanje v politične stranke pa je ostalo zelo nizko. Zaupanje v vlado in lokalne oblasti je še naprej pod povprečjem EU, zaupanje v parlament in politične stranke pa je med najnižjimi v EU. V precejšnji meri je nizko zaupanje v institucije povezano z nezadovoljstvom glede trenutnih gospodarskih in splošnih razmer v Sloveniji. Zadnji podatki Eurobarometra kažejo, da anketiranci še naprej kot slabo ocenjujejo stanje na področjih zaposlovanja v Sloveniji (91 %), gospodarskega položaja v državi (80 %) in kakovosti življenja v Sloveniji (53 %), kljub temu da se je delež ljudi, ki trenutne razmere ocenjujejo kot slabe, znižal na vseh omenjenih področjih. Prav tako večina meni, da naj bi v naslednjem letu razmere na teh področjih na splošno ostale enake.

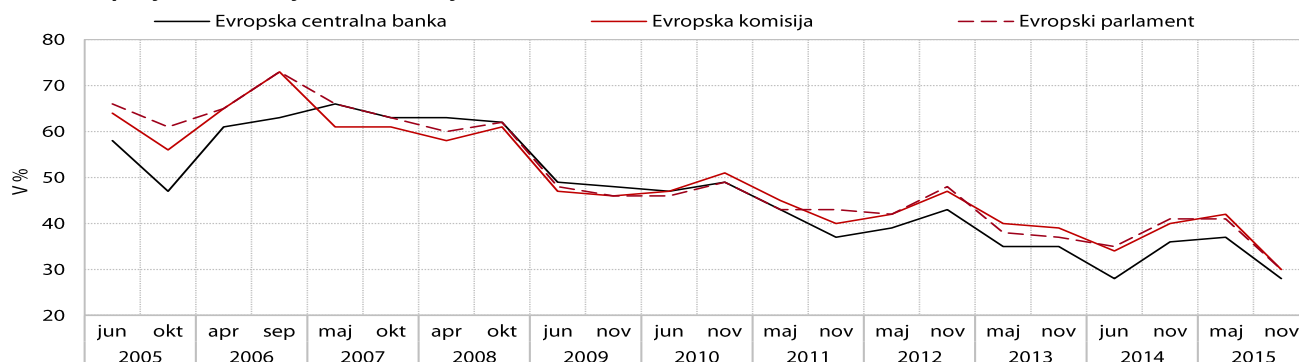
Zmanjšalo se je tudi zaupanje v EU in njene institucije. V primerjavi s spomladanskim merjenjem 2015 (Eurobarometer 83) in z letom prej se je pri zadnji meritvi zmanjšalo zaupanje v EU in njene glavne institucije in je najnižje v zadnjih 12 letih. Delež tistih, ki zaupajo v EU je bil novembra 2015 za 10 o. t. nižji kot leto prej in je prvič pod evropskim povprečjem. V Sloveniji v Evropski parlament in Evropsko komisijo zaupa 30 % vprašanih, nekoliko manj pa v Evropsko centralno banko (28 %), vse te vrednosti pa so tudi pod povprečjem EU. Zmanjšanje zaupanja lahko povežemo s povečanjem deleža ljudi, ki so mnenja, da gredo stvari v EU v napačno smer. Na to vpliva predvsem obseg begunske krize v Evropi, saj kar 74 % anketirancev v Sloveniji ocenjuje, da je priseljevanje (migracije) trenutno najpomembnejša zadeva, s katero se sooča EU. Gospodarske razmere v nasprotju s preteklimi leti izpostavlja manjši delež vprašanih (19 %), povečuje pa se zaskrbljenost glede terorizma (17 %).

Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Parlament	Slovenija	33	31	34	19	23	10	12	6	9	11
	EU	35	35	34	30	31	27	28	25	30	28
Vlada	Slovenija	39	32	36	29	27	12	15	10	13	16
	EU	31	34	34	29	29	24	27	23	29	27
Politične stranke	Slovenija	14	13	17	9	11	7	9	6	6	6
	EU	17	18	20	16	18	14	15	14	14	15
Lokalne oblasti	Slovenija	np	np	39	40	39	36	34	29	31	27
	EU	np	np	50	50	47	45	43	44	43	42
EU	Slovenija	55	65	60	50	47	38	39	37	40	30
	EU	45	48	47	48	42	34	33	31	37	32

Vir: Eurobarometer. Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve). Podatki za EU so za leto 2005 za EU-25, od leta 2007 do 2012 za EU-27, od leta 2013 do 2015 pa za EU-28; np – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija, v %

Vir: Eurobarometer.

³³⁹ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

3 Demografska gibanja in socialna država

Demografske spremembe

- 3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja
- 3.2 Selitveni prirast
- 3.3 Koeficient starostne odvisnosti

Trg dela

- 3.4 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.5 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.6 Začasne in delne zaposlitve
- 3.7 Minimalna plača
- 3.8 Mladi, ki niso zaposleni niti vključeni v izobraževanje

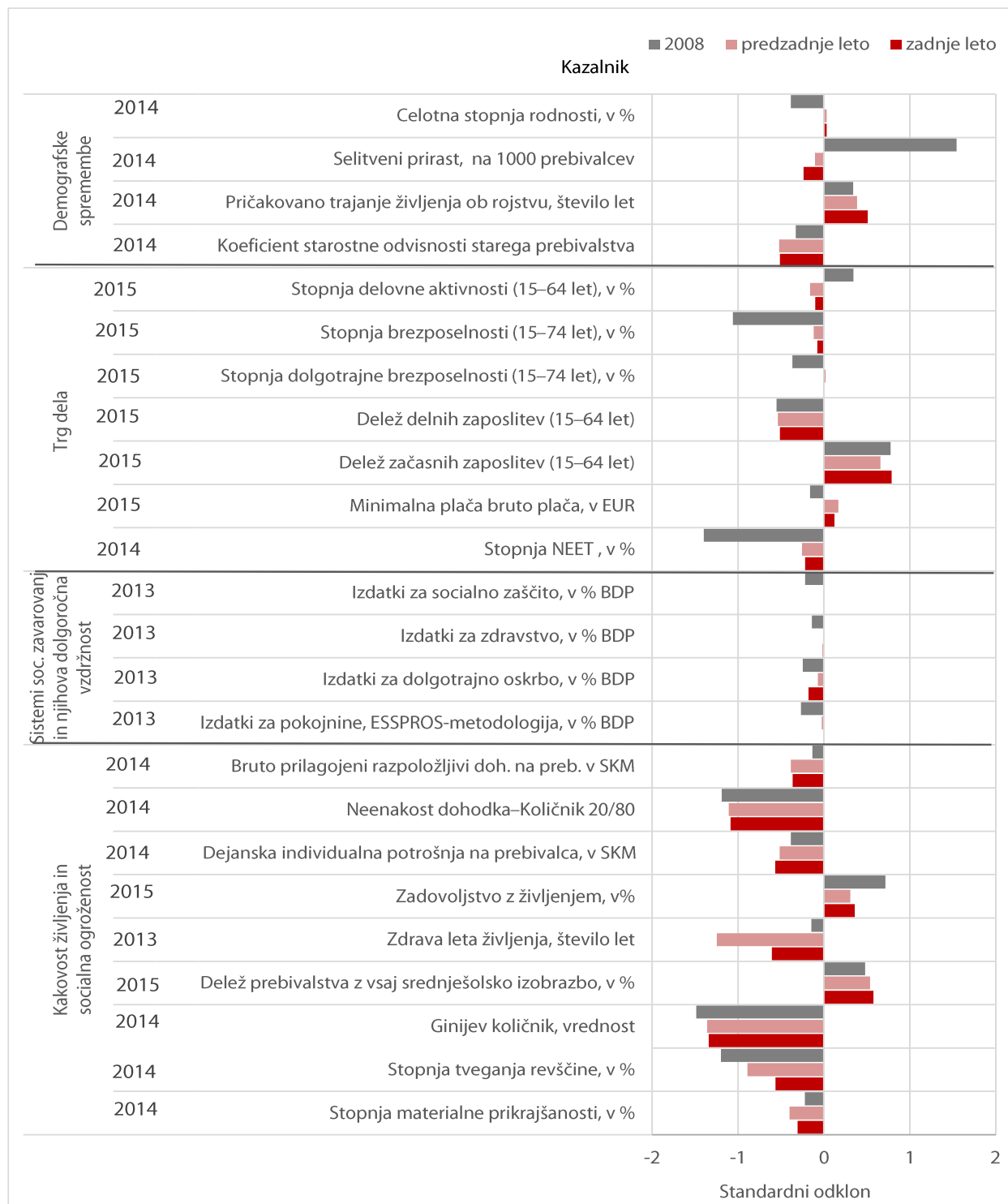
Sistemi socialnih zavarovanj in njihova dolgoročna vzdržnost

- 3.9 Izdatki za socialno zaščito
- 3.10 Izdatki za zdravstvo
- 3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.12 Izdatki za pokojnine

Kakovost življenja in socialna ogroženost

- 3.13 Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca
- 3.14 Dejanska individualna potrošnja
- 3.15 Dohodkovna neenakost
- 3.16 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.17 Leta zdravega življenja
- 3.18 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo
- 3.19 Stopnja tveganja revščine
- 3.20 Stopnja materialne prikrajšanosti

Pregled kazalnikov – demografska gibanja in socialna država

Vir: izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja

Stopnja rodnosti³⁴⁰ se od leta 2008 giblje okoli 1,56 otroka na žensko v rodni dobi (2014: 1,58) in je bila zadnji dve leti na ravni povprečja EU. Nobena država v EU ne dosega stopnje rodnosti, ki bi zagotavljala enostavno obnavljanje prebivalstva (2,1), najbolj pa so se temu približale Francija, Irska in Švedska. V zadnjih dveh letih se je v Sloveniji v povprečju rodilo spet okoli tisoč manj otrok kot v povprečju 2008–2012, kar ob odlaganju rojstev v kasnejša leta lahko pripišemo tudi hitrejšemu zmanjševanju števila žensk v rodni dobi (leta 2014 za 6.500). Hkrati se še vedno za okoli en mesec na leto povečuje povprečna starost matere ob rojstvu otroka³⁴¹. Glede na velikost generacij, ob dosedanjih stopnjah rodnosti in nespremenjeni družinski politiki (ki je sicer v mednarodni primerjavi ugodna) bi lahko sklepali, da se bo število rojstev zmanjševalo tudi v prihodnjih letih.

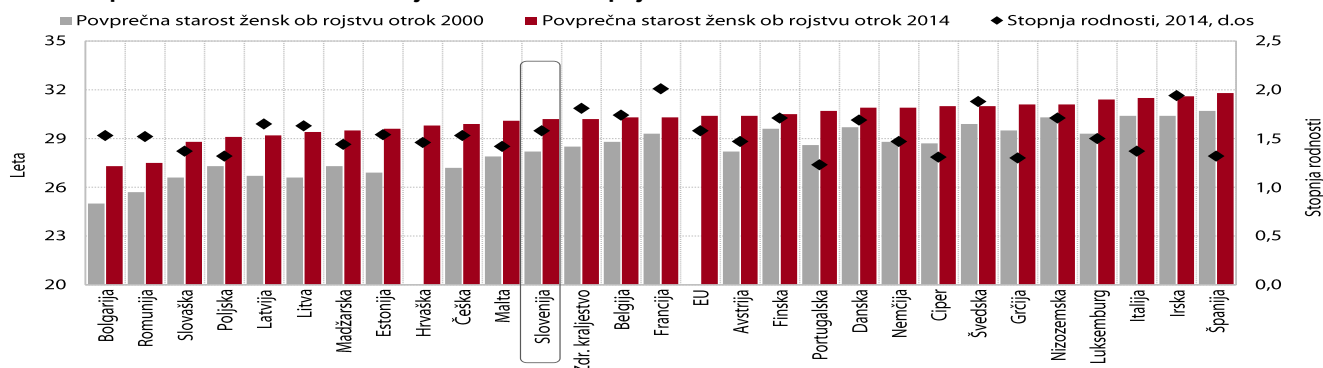
Pričakovano trajanje življenja³⁴² se je leta 2014 v Sloveniji podaljšalo bolj kot prejšnja leta in je na ravni povprečja EU. Leta 2014 rojena deklica lahko pričakuje, da bo doživela 83,7 let (7 mesecev več kot leto prej), deček pa 78,0 let (eno leto več). Razlika med spoloma se je v obdobju 1987–2014 zmanjšala za 2,3 leta; življenjsko pričakovanje se je za moške povečalo za 9,8 let, za ženske pa za 7,6 leta, kar pripisujemo napredku v medicini, večji dostopnosti do zdravstvenih storitev, bolj zdravemu življenjskemu slogu in izboljšanim pogojem življenja.³⁴³ Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je zadnji dve leti (2012, 2013) na ravni povprečja EU³⁴⁴ (za ženske nad, za moške pod), pri 65-ih letih (EU: 19,8 let) pa je nekoliko nižje (za ženske na povprečju, za moške pod). Ženske lahko pričakujejo, da bodo ob doživetju 65. leta živele še 21,3 leta, moški pa 17,2 leti. Razkorak med moškimi in ženskami je pri obeh kazalnikih večji kot v povprečju EU, kar nakazuje na priložnost za večji napredek pri izboljšanju življenjskega sloga moških.

Tabela: Celotna stopnja rodnosti in pričakovano trajanje življenja ob rojstvu

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pričakovano trajanje življenja									
Slovenija, spol-skupaj	76,2	77,5	78,4	79,1	79,4	79,8	80,1	80,3	80,5
Moški	72,2	73,9	74,6	75,5	75,9	76,4	76,8	77,1	77,2
Ženske	79,9	80,9	82,0	82,6	82,7	83,1	83,3	83,3	83,6
EU, spol-skupaj	np	78,5	79,1	79,4	79,6	79,9	80,3	80,3	80,6
Moški	np	75,4	76,0	76,3	76,6	76,9	77,4	77,5	77,8
Ženske	np	81,5	82,2	82,3	82,6	82,8	83,1	83,1	83,3
Stopnja rodnosti									
Slovenija	1,26	1,26	1,38	1,53	1,53	1,57	1,56	1,58	1,55
EU	np	1,51	1,56	1,61	1,61	1,62	1,58	1,58	1,55

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2015. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok in stopnja rodnosti v državah EU

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Fertility, 2016.

³⁴⁰ Stopnja celotne rodnosti je vsota starostno specifičnih koeficientov rodnosti v koledarskem letu. Kaže število živorojenih, ki bi jih v povprečju rodila posamezna ženska, če bi v celotni njeni rodni dobi veljale enake starostno specifične stopnje rodnosti, kot so bile izmerjene v obravnavanem koledarskem letu.

³⁴¹ Leta 2014 je starost matere ob rojstvu vseh otrok znašala 30,6 let, ob rojstvu prvega pa 29,1 let (1,4 oz. 1,6 let več kot leta 2004).

³⁴² Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki ga oseba, stara x let, še lahko pričakuje ob predpostavki, da bo umrljivost po starosti od leta opazovanja dalje ostala nespremenjena.

³⁴³ OECD (2014), Health at a Glance Europe 2014.

³⁴⁴ SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatek Eurostat-a in SURS-a nekoliko razlikuje.

3.2 Selitveni prirast

Celotni selitveni prirast je v Sloveniji v zadnjih letih nizek oz. negativen predvsem zaradi večjega števila odseljenih slovenskih državljanov. V obdobju 2012–2014 se jih je v tujino izselilo na leto v povprečju okoli 8 tisoč, kar pomeni, da se je iz Slovenije v povprečju na leto odselilo 5.500 več slovenskih državljanov kot se jih je vanjo priselilo. Večino med odseljenimi prebivalci (državljeni in tujci) iz Slovenije so zadnja leta predstavljali slovenski državljani (v povprečju 57,3 %), v preteklosti (povprečje v obdobju 1995–2011) pa jih je bilo v povprečju na leto le 27,6 %. Negativni selitveni prirast državljanov, ki je prisoten že od leta 2000, se je tako v zadnjih treh letih precej povečal. Največ državljanov se izseli v Avstrijo in Nemčijo (v letu 2014 skoraj polovica vseh odseljenih državljanov), izven Evrope pa okoli desetina. Med tujimi državljani priseljenimi v Slovenijo jih je okoli 70 % še vedno iz držav nekdanje Jugoslavije. Zaradi zaposlitve se k nam priseli okoli 45 % tujcev, skoraj enako pomemben razlog pa je od leta 2011 tudi združitev z družino.

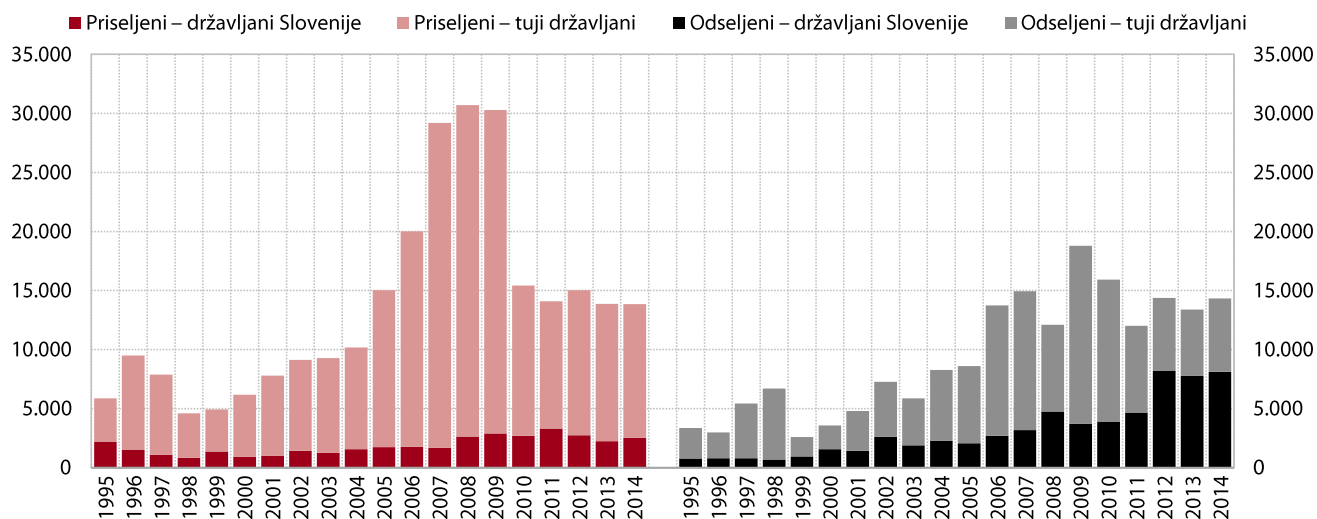
Iz Slovenije se izseljujejo nekoliko starejši in bolj izobraženi kot se vanjo priseljujejo. Najmanj višješolsko izobrazbo je imelo 28,2 % odseljenih državljanov starejših od 15 let, kar je največ v zadnjih štirih letih, odkar imamo na voljo podatke, največ izmed teh pa se je izselilo v Nemčijo in Avstrijo (skupaj 36,6 %). Med priseljenimi tujci starejšimi od 15 let jih je le dobra desetina imela najmanj višješolsko, dobra polovica pa srednješolsko izobrazbo. Z namenom študija pride v Slovenijo nekaj manj kot 5 % vseh priseljenih tujcev. Povprečna starost vseh priseljenih je okoli 33 let (tujcev 32 let), odseljenih pa 36 let (državljanov 37 let).

Tabela: Selitveni prirast (s statističnimi popravki), število oseb na 1.000 prebivalcev

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	1,4	3,2	7,1	9,2	5,6	-0,3	1,0	0,3	0,2	-0,2
EU	2,1	3,1	3,1	2,4	1,4	1,5	1,5	1,7	3,3	1,8

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Demography, 2015.

Slika: Odselitve in priselitve v Slovenijo

Vir: SURS.

3.3 Koeficient starostne odvisnosti

Zaradi manj delovno sposobnih in več starejših se koeficient starostne odvisnosti³⁴⁵ v zadnjih letih hitreje povečuje. V začetku leta 2015 je bilo v Sloveniji od 100 delovno sposobnih prebivalcev odvisnih³⁴⁶ 23,5 otrok in 28,5 starejših prebivalcev (skupaj 52,1). Število starejših (65 let in več) se hitreje povečuje³⁴⁷ zaradi podaljševanja pričakovanega trajanja življenja ter vstopa generacij rojenih po 2. svetovni vojni med starejše (65 in več) (to se bo dogajalo še v naslednjih desetletjih, saj je bilo rojstev vse do začetka 80-ih let okoli 30 tisoč na leto). Hkrati pa med 20-letnike (delovno sposobne prebivalce) že prihajajo manjše generacije rojene v 90-ih letih prejšnjega stoletja (ko se je na leto rodilo manj kot 20 tisoč otrok). Število delovno sposobnih (20–64 let) se tako od leta 2012 zmanjšuje³⁴⁸, kar pomeni zmanjševanje potenciala aktivnega prebivalstva, ki se mu bodo morali prilagoditi sistemi financiranja socialne zaščite in povpraševanje na trgu dela. Ob sedanjih ureditvi sistemov socialne zaščite predstavlja zmanjševanje števila delovno sposobnih in povečevanje koeficienta starostne odvisnosti vedno večji problem za financiranje teh sistemov. Koeficient starostne odvisnosti starejših je sicer v Sloveniji še vedno nižji kot v povprečju v EU, vendar se razlika zmanjšuje in po demografskih projekcijah EUROPOP2013 naj bi okoli leta 2022 presegel raven EU, kar med drugim kaže na povečevanje težav pri financiranju izdatkov povezanih s staranjem.

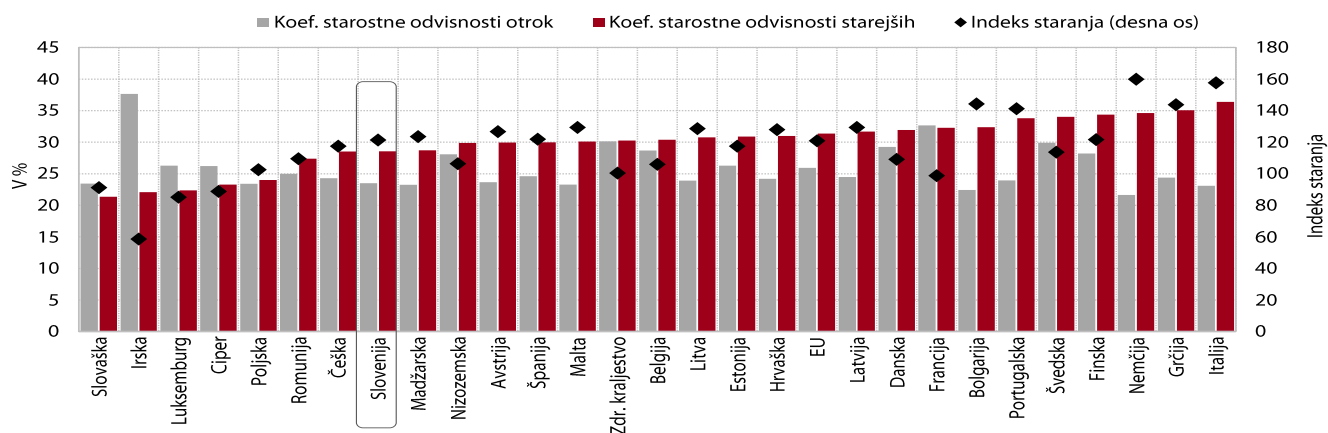
Indeks staranja prebivalstva³⁴⁹ za Slovenijo kaže, da število starejših presega število otrok od leta 2004. Število starejših se povečuje precej hitreje kot število otrok, med njimi pa močno narašča število starejših od 80 let. Leta 2015 je bilo starejših 21,4 % več kot otrok, kar je za 18,4 o. t. več kot leta 2004. Delež starejših v skupnem prebivalstvu se je do leta 2015 povečal na 17,9 %, otrok pa na 14,8 % (leta 2004: 15,0 % oz. 14,6 %). Starejših od 80 let je med prebivalci že 4,8 % (leta 2004: 2,9 %). Zato precej narašča tudi koeficient vzdrževanosti staršev, ki kaže razmerje med starejšimi od 85 let in starostno skupino 50–64 let. Ta koeficient je leta 1990 znašal 4,5, leta 2015 pa 9,7³⁵⁰. Povečevanje deleža starejših kaže na nujnost prilagoditve družbe, okolja in socialnih sistemov na večje število starejših prebivalcev.

Tabela: Koeficient starostne odvisnosti

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	47,6	46,4	46,6	47,1	47,4	47,5	47,8	48,6	49,6	50,7	52,1
EU	np	53,7	53,7	53,7	53,9	54,2	54,3	54,9	55,6	np	57,3

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Population, 2015. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Koeficient starostne odvisnosti otrok in starejših ter indeks staranja prebivalstva, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2016, preračuni UMAR.

³⁴⁵ V celotnem besedilu stanje na dan 1. januar.

³⁴⁶ Koeficient starostne odvisnosti otrok: (0–14 let) / (20–64 let). Koeficient starostne odvisnosti starejših: (65+ let) / (20–64 let). Koeficient starostne odvisnosti: ((0–14 let) + (65+)) / (20–64 let).

³⁴⁷ Leta 2015 se je število starejših povečalo za več kot 9 tisoč.

³⁴⁸ Leta 2015 jih je bilo v primerjavi z letom 2011 za skoraj 24 tisoč manj (-1,8 %).

³⁴⁹ Indeks staranja prebivalstva predstavlja razmerje med številom starejših in številom otrok: (65+ let) / (0–14 let)*100.

³⁵⁰ Do leta 2030 bi se po projekcijah povečal na 15,8 in do leta 2060 pa na 43.

3.4 Stopnja delovne aktivnosti

Ob nadaljevanju okrevanja gospodarstva se stopnja delovne aktivnosti od leta 2013 povišuje. Pred krizo je bila višja od povprečja EU, po padcu gospodarske aktivnosti leta 2009 se je znižala in bila v obdobju 2012-2014 pod povprečjem EU. Ob okrevanju gospodarske aktivnosti se je v zadnjih dveh letih povišala in bila v letu 2015 (65,5 %) znova izenačena s povprečjem EU. Med krizo se je nekoliko bolj znižala med moškimi, predvsem zaradi nadpovprečnega padca aktivnosti v gradbeništvu in nizkotehnoloških predelovalnih dejavnostih, ki zaposlujejo pretežno moške. Posledično se je vrzel med stopnjama zmanjšala, a stopnja za moške ostaja višja kot za ženske. V krizi so bili še posebej prizadeti mladi (15-24 let), saj se je njihova stopnja delovne aktivnosti v obdobju 2008–2013 najbolj znižala. Vendar se je leta 2015 tudi opazneje povišala, kar je med drugim posledica večjega obsega študentskega dela, demografskih gibanj in usmerjenosti aktivne politike zaposlovanja na mlade. Med starejšimi (55-64 let) ostaja stopnja v letu 2015 višja kot leta 2008, zlasti kot posledica pokojninske reforme in demografskega učinka, ko delovno aktivni vstopajo med starejše delavce in zvišujejo stopnje delovne aktivnosti starejših. Kljub temu pri starejših ostaja ena izmed najnižjih v EU.

V zadnjih dveh letih se je najbolj povišala stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih, na kar je vplivala struktura okrevanja gospodarske aktivnosti. V obdobju 2008–2013 se je najbolj znižala stopnja nizko izobraženih zaradi velikega zmanjšanja aktivnosti v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, kjer je zaposlena zlasti nižje izobražena delovna sila. Podobno kot v drugih državah EU se je stopnja delovne aktivnosti visoko izobraženih v omenjenem obdobju znižala najmanj, predvsem zaradi manjšega padca aktivnosti v dejavnostih, ki zaposlujejo visoko izobraženo delovno silo, in zaposlovanja v dejavnostih javnih storitev. V letu 2015 je glede na leto 2013 bila višja zlasti stopnja nizko izobraženih (za 4,7 o. t. oz. 36,8 %), skladno z občutnim povečanjem zaposlovanja preko zaposlitvenih agencij (predvsem v prvem letu okrevanja), ki delovno silo pogosto posredujejo v predelovalne dejavnosti, kjer prevladuje delovna sila s srednjo in nizko izobrazbo, v zadnjem letu pa tudi zaradi opaznega okrevanja neposrednega zaposlovanja v predelovalnih dejavnostih.

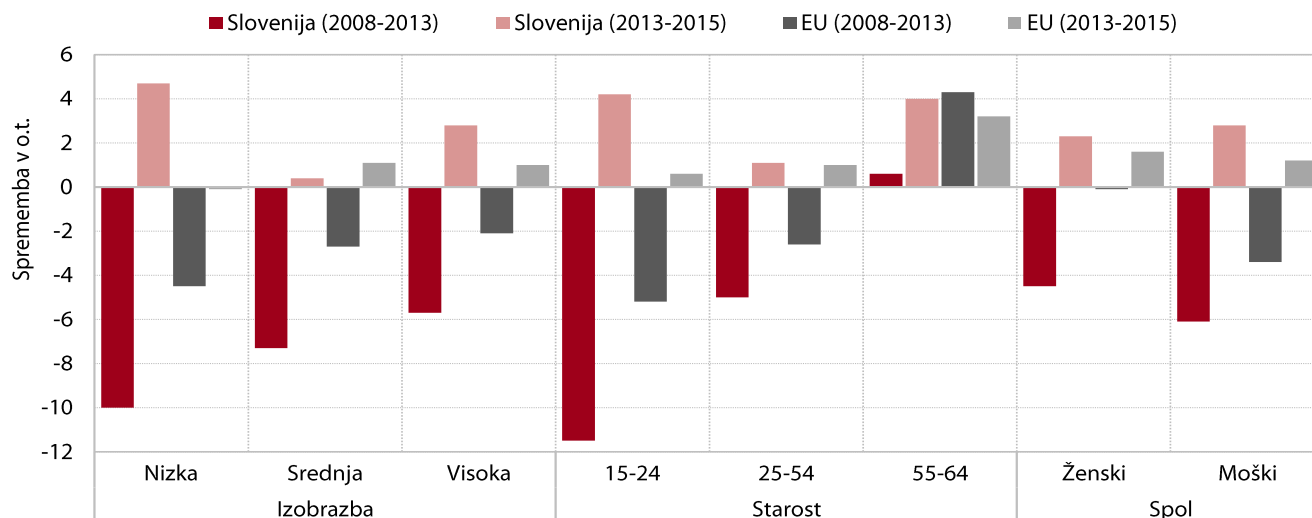
Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15-64 let) po anketi o delovni sili, v %

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	62,7	66,0	67,1	68,3	68,3	67,6	66,5	64,4	63,8	63,0	64,5	65,5
EU	np	63,4	64,3	65,3	65,8	64,6	64,1	64,3	64,2	64,1	64,8	65,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2015

Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje

Slika: Sprememba stopnje delovne aktivnosti po različnih skupinah prebivalstva med 2008 Q2 in 2013 Q2 ter 2013 Q2 ter 2015 Q2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2015

Opomba: podatek za obdobje se nanaša na drugo četrtletje posameznega leta

3.5 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti

Ob nadaljnjem okrevanju gospodarstva se je v letu 2015 stopnja brezposelnosti drugo leto zapored znižala, a ostaja dvakrat višja kot leta 2008. Po anketi o delovni sili je dosegla najnižjo raven v tretjem četrtletju 2008 (4,1 %), zaradi padca gospodarske aktivnosti se je do leta 2013 močno povišala. Z okrevanjem gospodarske aktivnosti se je začela zniževati (desezonirano) v letu 2013, do leta 2015 pa je upadla za 1,2 o. t. (na 9,2 %) in bila nižja od evropskega povprečja (9,5 %), ki se mu je v času krize sicer precej približala. Na začetku krize se je bolj povišala med moškimi kot med ženskami zaradi velike prizadetosti gradbeništva in predelovalnih dejavnosti. Vendar je stopnja brezposelnosti žensk v letu 2012 ponovno presegla stopnjo moških, vrzel med spoloma pa se je do leta 2015 še nekoliko povečala. V zadnjih dveh letih se je stopnja najbolj znižala med nizko izobraženimi (za 4,5 o. t. na 13,7 % v 2015), skladno s strukturo rasti zaposlenosti pretežno preko zaposlitvenih agencij, ki posreduje delovno silo v predelovalne dejavnosti, med srednje in visoko izobraženimi pa je ostala na podobni ravni. V krizi so bili še posebej prizadeti mladi (15-24 let)³⁵¹, saj se je v obdobju 2008–2013 njihova stopnja brezposelnosti povečala na 24,1 %, v nadaljnjih dveh letih pa se je opazneje znižala, na 15,5 % v letu 2015.³⁵²

Stopnja dolgotrajne³⁵³ brezposelnosti se je v zadnjem letu prvič po začetku krize nekoliko znižala, a ostaja več kot dvakrat višja od najnižje ravni leta 2009. Stopnja se je ob dlje časa trajajoči nizki ravni povpraševanja po delu od leta 2009 v Sloveniji močno povišala. Po skromnem povišanju leta 2014 se je v letu 2015 znižala na 4,7 %. Povišanje je bilo v obdobju 2009–2014 med moškimi in ženskami podobno, pri čemer se je stopnja med moškimi povišala zlasti na začetku omenjenega obdobja, med ženskami pa postopoma skozi celotno obdobje. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je med krizo najbolj povišala med mladimi, a se je v zadnjem letu opazneje znižala in znašala 6,1 %. Delež dolgotrajne brezposelnosti kljub znižanju v letu 2015 ostaja visok (51,5 %) in nekoliko višji od povprečja EU (49,4 %).

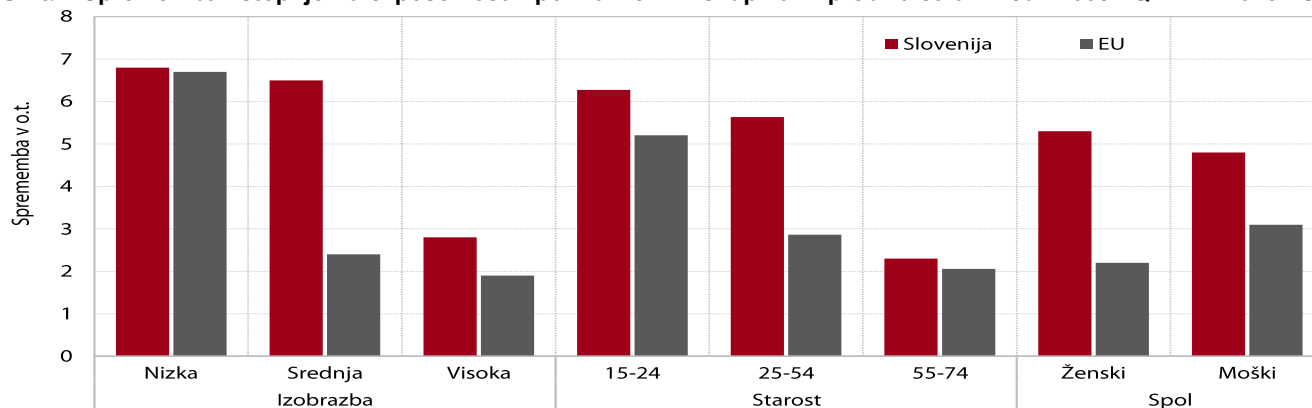
Tabela: Stopnja brezposelnosti in stopnja dolgotrajne brezposelnosti (15-74 let)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Stopnja brezposelnosti										
Slovenija	6,9	5,8	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2
EU	np	8,9	6,8	8,8	9,5	9,3	10,3	10,8	10,1	9,5
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti										
Slovenija	4,3	3,0	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7
EU	np	4,2	2,6	2,9	3,8	4,0	4,6	5,1	5,1	4,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2015

Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje

Slika: Sprememba stopnje brezposelnosti po različnih skupinah prebivalstva med 2008 Q2 in 2015 Q2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2015

³⁵¹ To je posledica velike razširjenosti začasnih oblik zaposlitve, ki jih podjetja med krizo niso podaljševala, zmanjšal se je tudi obseg študentskega dela.

³⁵² Po naši oceni je to lahko predvsem posledica povečanega obsega študentskega dela in velike naravnosti aktivne politike zaposlovanja k mladim (na primer shema Jamstva za mlade). Na zniževanje vplivajo tudi demografski dejavniki, pri čemer se že dlje časa zmanjšuje število mladih.

³⁵³ Brezposelnost, ki traja več kot eno leto.

3.6 Začasne in delne zaposlitve

V letu 2015 se je razširjenost začasnih zaposlitev³⁵⁴ nadalje povečala. V drugem četrtletju 2015 je delež začasnih zaposlitev v skupnem številu zaposlenih znašal 17,8 %, kar je 1,3 o. t. več kot v drugem četrtletju 2014 in še naprej presega povprečje EU. Na naraščanje razširjenosti začasnih zaposlitev po spremembah v regulaciji trga dela v letu 2013, ki so pripeljale do znižanja deleža v letu 2013, vpliva previdnost delodajalcev pri zaposlovanju in povečanje obsega študentskega dela v zadnjem letu. Delež začasnih zaposlitev je še vedno najvišji med mladimi (15-24 let), kjer je tudi najvišji v EU. Podobno kot v drugih državah je tudi pri nas delež začasno zaposlenih žensk večji kot moških.

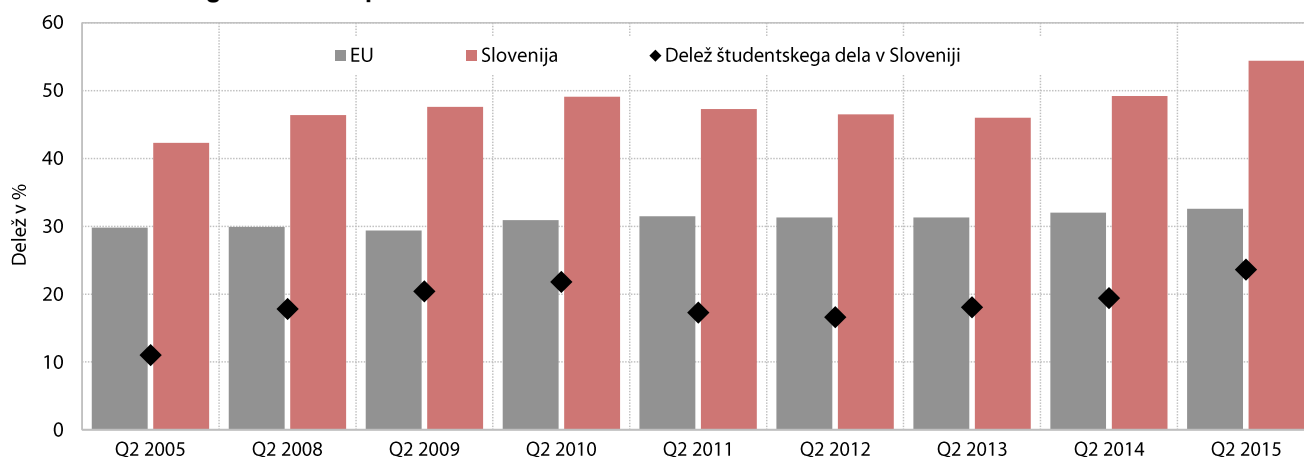
Delež delnih zaposlitev v skupnem številu zaposlenih se je v letu 2015 ohranil na podobni ravni kot v preteklem letu, vendar je večji kot pred začetkom gospodarske krize. V drugem četrtletju 2015 je znašal 10,7 %, kar je za 0,2 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2014. V obdobju 2008-2015 se je pri nas povečal nekoliko bolj kot v povprečju EU, na kar je po naši oceni vplivalo predvsem povečanje pomena študentskega dela za delovno aktivnost mladih.³⁵⁵ Prav zaradi razširjenosti študentskega dela med mladimi (15-24 let) je delež delnih zaposlitev največji v tej starostni skupini in je tudi precej nad povprečjem EU.

Tabela: Delež začasnih in delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah*, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Začasne zaposlitve										
Slovenija	12,8	16,8	16,9	16,4	17,7	17,5	16,7	15,4	16,5	17,8
EU	np	13,9	14,2	13,5	14,0	14,1	13,8	13,7	14,0	14,4
Delne zaposlitve										
Slovenija	5,3	7,8	8,1	9,7	10,5	9,1	8,5	9,3	10,9	10,7
EU	np	17,3	17,6	18,1	18,7	18,8	19,3	19,7	19,7	19,7

Vir: Eurostat Portal Page- Population and social conditions - Labour market- Employment, temporary employment, part time employment
Opomba * Podatek se nanaša na drugo četrtletje leta.

Slika: Delež začasnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah mladih v starostni skupini 15-29 let v Sloveniji in EU in delež študentskega dela v skupnem številu delovno aktivnih mladih

Vir: Eurostat Portal Page- Population and social conditions - Labour market- Employment, temporary employment SURS; preračuni UMAR

³⁵⁴ Z izrazom začasne zaposlitve imenujemo zaposlitve oz. zaposlene v delovnem razmerju s pogodbo za določen čas in vse druge oblike dela, ki se pri nas uporabljajo v primeru začasnega dela.

³⁵⁵ Delež študentskega dela v skupnih zaposlitvah mladih (v starostni skupini 15-24 let) je v drugem četrtletju 2008 znašal 37,9 %, v drugem četrtletju 2015 pa 50,4 %.

3.7 Minimalna plača

Po visoki rasti v obdobju 2010–2013 se je rast minimalne bruto plače v zadnjih dveh letih upočasnila; razmerje med njo in povprečno plačo se je od začetka krize kljub temu močno zvišalo. Zaradi sočasnosti krize in sprememb zakonodaje³⁵⁶ je doseglo 50,8 %, kar je 10 o. t. več kot leta 2008 in nas uvršča povsem na vrh članic EU.³⁵⁷ V krizi je rast minimalne plače presegala tudi rast produktivnosti dela v dejavnostih zasebnega sektorja, zadnji dve leti pa je za njo zaostala. Ob enem največjih znižanj gospodarske aktivnosti v EU v krizi, je bilo realno zvišanje minimalne plače v Sloveniji največje (skoraj 30 %), medtem ko je ta v nekaterih članicah ostala nespremenjena več let, v nekaterih pa se je v posameznih letih celo znižala. Njen dvig je v letih 2010–2012 zaviral hitrejšo prilagoditev plač krizi, poslabšal stroškovno konkurenčnost gospodarstva in povečal brezposelnost. Obenem je zmanjšal plačno neenakost, kjer sicer že pred krizo nismo odstopali od povprečja EU.³⁵⁸ Ob koncu leta 2015 se je spremenila zakonska opredelitev minimalne plače (iz nje so se izvzeli dodatki za neugoden delovni čas), tako pa se obračunava od 1. januarja 2016. Za izboljšanje položaja njenih prejemnikov, ki pogosto delajo v neugodnem delovnem času, pa bi bilo treba prilagoditi tudi obdavčitev teh plač.

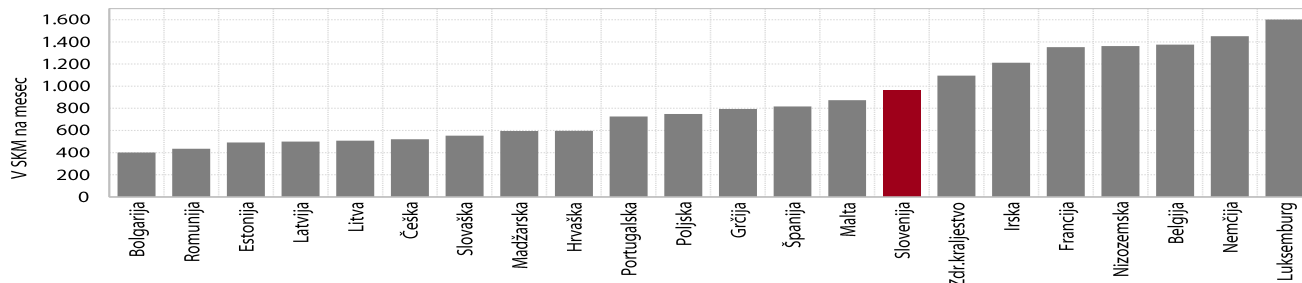
Število prejemnikov minimalne plače se je z okrevanjem gospodarstva leta 2015 precej znižalo³⁵⁹ (na 37. 159), glede na leto pred uveljavitvijo novega zakona o minimalni plači (2009) pa je ostalo skoraj dvakrat večje. Ob večji zaposlenosti se je v zadnjem letu opazno zmanjšal tudi delež prejemnikov minimalne plače v skupnem številu zaposlenih, a je ostal precej večji kot leta 2009 (6,2 %; 2009 3,0 %). Glavnina prejemnikov minimalne plače, kljub tretjinskemu zmanjšanju v zadnjih dveh letih (na 28.259, 2009 18.596), ostaja v dejavnostih zasebnega sektorja. V teh se je delež v obdobju 2009–2015 povečal s 3,8 % na 6,3 % zaposlenih. V dejavnostih javnih storitev je bilo v enakem obdobju povečanje sicer nizkega deleža bistveno večje (z 0,3 % na 5,7 %), k podvojitvi števila v zadnjih štirih letih (na 8.900) pa je privedlo zlasti znižanje plač javnim uslužbencem. Glede na leto 2009 se je število prejemnikov minimalne plače relativno in absolutno najbolj zvišalo v izobraževanju, kjer je bilo 45-kratno. Absolutno se je število močno zvišalo še v trgovini in zdravstvu ter socialnem varstvu.

Tabela: Povprečna izplačana minimalna bruto plača, povprečna bruto plača in razmerje med njima, Slovenija

	Minimalna bruto plača	Nominalna rast minimalne plače	Realna rast minimalne plače	Povprečna bruto plača	Nominalna rast bruto plače	Realna rast bruto plače	Razmerje med minimalno plačo in povprečno plačo
2000	322	10,3	1,3	800	10,6	1,6	40,3
2005	499	4,9	2,4	1.157	4,8	2,2	43,1
2008	571	8,0	2,2	1.391	8,3	2,5	41,1
2009	593	3,7	2,8	1.439	3,4	2,5	41,2
2010	679	14,6	12,6	1.495	3,9	2,1	45,4
2011	718	5,7	3,8	1.525	2,0	0,2	47,1
2012	763	6,3	3,5	1.525	0,1	-2,4	50,0
2013	784	2,7	0,9	1.523	-0,2	-2,0	51,4
2014	789	0,7	0,5	1.540	1,1	0,9	51,2
2015	791	0,2	0,7	1.556	0,7	1,2	50,8

Vir: SURS, SKD 2002 do leta 2008, SKD 2008 od 2009 dalje, MDDSZ, AJPES.

Slika: Minimalna bruto plača, julij 2015, v SKM

Vir: Eurostat Portal Page, 2015. Opomba: Podatki so za 22 držav EU, ki imajo zakonsko določeno minimalno plačo.

³⁵⁶ V letu 2010 je bil sprejet nov Zakon o minimalni plači, ki je na novo določil njeno višino, ki je bila precej višja od takrat veljavne, način prehoda na višjo raven minimalne plače in način usklajevanja te.

³⁵⁷ Najbližje Sloveniji je s 47,6 % Luksemburg, najnižje pa je na Češkem in v Španiji (33,0 % oz. 34,2 %).

³⁵⁸ Po interdecilnem količniku, kot razmerje 90/10 (2014 3,2; v EU v letu 2010 med 2,1 in 4,7) in deležu zaposlenih z nizkimi plačami (2014 17,5 %; EU 2010: 17,0 %).

³⁵⁹ V letu 2015 se je število prejemnikov minimalne plače v povprečju znižalo za 22,0 %, najbolj v predelovalnih in strokovnih dejavnostih, gradbeništvu ter trgovini (skupaj za več kot osem tisoč oseb oz. za tretjino).

3.8 Mladi, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje

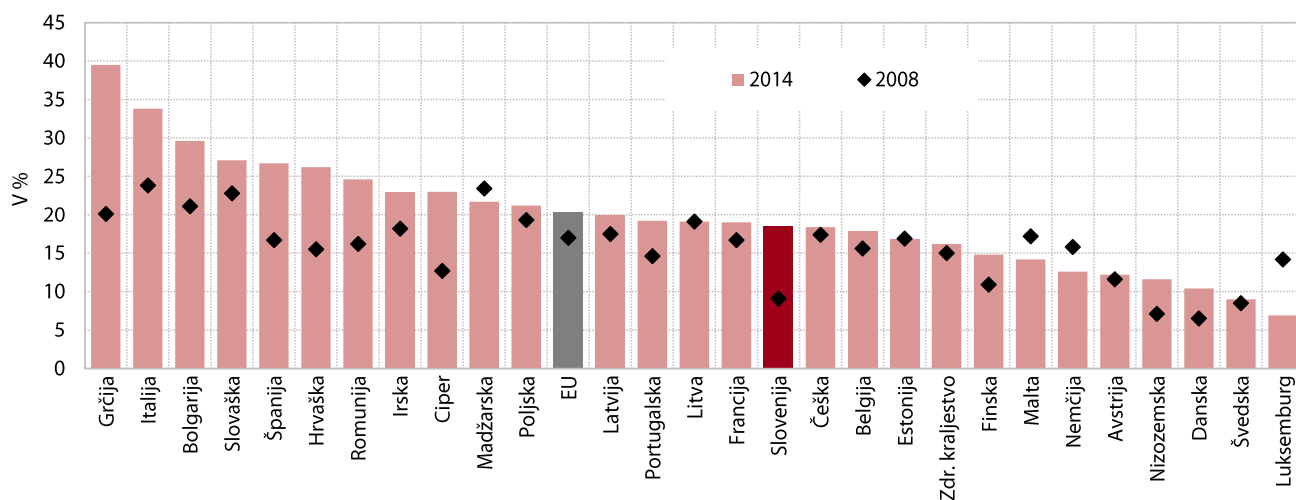
Delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (delež NEET)³⁶⁰ se je v Sloveniji v obdobju 2008–2014 povečal bolj kot v povprečju EU, a je ostal precej nižji. To je povezano z visoko vključenostjo mladih v srednje in terciarno izobraževanje, ki močno presega povprečje EU. Delež NEET je zato najnižji v starostni skupini 15–19 let.³⁶¹ Precej višji je v starostni skupini 20–24 let³⁶², na kar vpliva skromno povpraševanje po delu mladih (brez izkušenj) s končno srednjo in terciarno izobrazbo (prva bolonjska stopnja), čeprav je zaradi visoke vključenosti mladih v terciarno izobraževanje še vedno nižji od povprečja EU. Delež NEET se je v obdobju 2008–2014 najbolj povečal v starostni skupini 25–29 let, kar je povezano s povečanjem števila diplomantov terciarnega izobraževanja, pomanjkanjem delovnih mest za terciarno izobražene in neskladjem veščin. Leta 2014 se delež kljub izvajanju programov Jamstva za mlade v starostnih skupinah 20–24 let in 25–29 let ni bistveno spremenil, v starostni skupini 30–34 let pa se je še nadalje povečal, na kar je poleg skromnega povpraševanja po delu vplivala tudi usmerjenost ukrepov aktivne politike zaposlovanja in interventnih ukrepov na trgu dela na mlajše od 30 let. Delež NEET je v starostnih skupini 20–24 let pri ženskah skoraj enak kot pri moških, v starostnih skupinah 25–29 let in 30–34 let pa je veliko višji in se je v krizi tudi bolj povečal. Ženske se soočajo z večjimi težavami pri prehodu iz študija v zaposlitev kot moški, kar je posledica slabih možnosti za zaposlitev za diplomante družboslovja, kjer prevladujejo ženske in omejevanja zaposlovanja v javnem sektorju, kjer je delež žensk večji kot v drugih dejavnostih.

Tabela: Delež mladih (20–34 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, v %

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	10,9	10,4	8,4	10,5	11,1	11,1	13,5	15,4	15,9
EU	19,6	18,7	16,5	18,5	19,1	19,3	19,9	20,1	19,3

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016.

Slika: Delež mladih (25–29 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, 2008 in 2014, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016.

³⁶⁰ Not in employment and not in any education and training (NEET stopnja).

³⁶¹ Leta 2014 je pri nas znašal 4,3 % (EU: 6,4 %).

³⁶² Leta 2014 je pri nas znašal 13,8 % (EU: 17,8 %).

3.9 Izdatki za socialno zaščito

Izdatki za socialno zaščito so se po naraščanju na začetku krize v letih 2012 in 2013 zmanjšali. K temu so prispevale spremembe socialne zakonodaje³⁶³ in varčevalni ukrepi za uravnoteženje javnih financ³⁶⁴, ki so začeli veljati leta 2012. Na rast v obdobju krize so vplivale slabšanje razmer na trgu dela, množično upokojevanje, in naraščanje potreb po zdravstvenih storitvah ter storitvah dolgotrajne oskrbe. Med večjimi izdatki so se naj bolj povečali izdatki za starost, ki predstavljajo tudi največji del izdatkov za socialno varnost. Zaradi večjega upokojevanja pred uveljavitvijo nove pokojninske zakonodaje, večje generacije upokojencev pa bi bilo povečanje izdatkov lahko še večje, če ne bi bili sprejeti ukrepi za omejevanje usklajevanja pokojnin z rastjo cen. Precejšnje je bilo tudi povečanje izdatkov za bolezen in zdravstveno varstvo.

V primerjavi z BDP Slovenija namenja manj sredstev za socialno zaščito kot v povprečju EU, najbolj za povprečjem EU zaostajamo pri izdatkih za brezposelnost. Kljub temu sistem zagotavlja relativno dobro dostopnost do zdravstva in zmanjšuje tveganje revščine. Primerjava izdatkov za socialno zaščito v SKM med Slovenijo in povprečjem EU pokaže, da Slovenija najbolj zaostaja za EU pri izdatkih za brezposelnost, kjer dosegamo le dobro polovico izdatkov v EU. Na slednje vpliva nizek delež prejemnikov nadomestil za brezposelnost, kar verjetno vpliva tudi na to, da je stopnja tveganja revščine brezposelnih v Sloveniji precej bližje povprečju EU kot stopnja tveganja za celotno prebivalstvo. Višino izdatkov v primerjavi z EU presegamo samo na področju izdatkov za socialno izključenost, kar verjetno skupaj z dobrim ciljanjem upravičencev vpliva tudi nato, da socialni transferji pri nas bolj zmanjšujejo tveganje revščine kot v povprečju EU. Na učinkovitost delovanja našega sistema pa kaže tudi dejstvo, da Slovenija precej manj sredstev porabi za delovanje sistema socialne zaščite (administrativne, upravne in druge stroške).

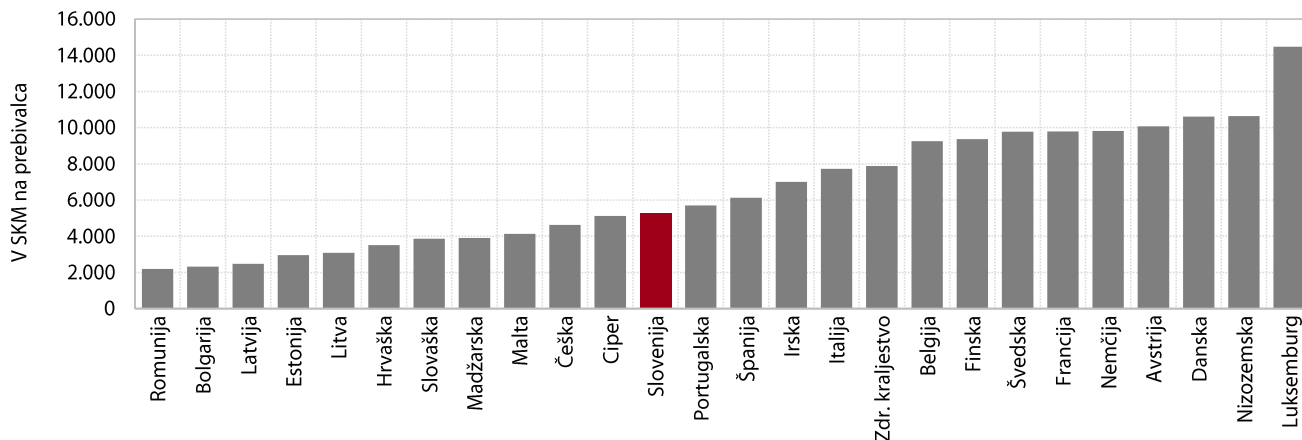
Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Slovenija	27,5	22,6	20,9	21,0	23,7	24,4	24,5	24,9	24,9
EU	np	np	np	27,0	29,9	29,7	29,4	29,8	np

Vir: Eurostat Portal Page - Social protection, 2015.

Opomba: Izdatki za socialno zaščito v odstotnem deležu od BDP so za Slovenijo izračunani na podlagi zadnjih razpoložljivih podatkov BDP (Prva objava z dne 31.8.2015); np - ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca, 2013

Vir: Eurostat Portal Page - Social protection, 2015.

³⁶³ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

³⁶⁴ Zakon za uravnoteženje javnih financ.

3.10 Izdatki za zdravstvo

Po precejšnjem znižanju v obdobju krize, so se zadnji dve leti izdatki za zdravstvo realno povečali. V letu 2015 so po prvi oceni tekoči izdatki (brez investicij) znašali 8,5 % BDP in v letu 2014 8,6 % BDP³⁶⁵. Izdatki za zdravstvo so tesno povezani s prihodki ZZZS, ker mora ta poslovati z izravnano bilanco in se ne more zadolževati ali zvišati prispevnih stopenj. K višjim prihodkom za obvezno zdravstveno zavarovanje, realno za 3,3 %, je v letu 2015 prispevala zlasti rast zaposlenosti in plač v zasebnem sektorju in dodatni prihodki povečanja prispevkov od študentskega dela. V veljavi je ostala tudi še večina ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZZS, ki so bili sprejeti letih krize. Tako so bila v letu 2015 dodatna sredstva že lahko namenjena za širitev in boljše vrednotenje nekaterih prioritetnih programov (referenčne ambulate, onkologija, domovi za starejše, biološka zdravila), skrajševanje čakalnih dob ter višje odhodke za boleznine. Obseg tekočih javnih izdatkov glede na BDP je v letih 2014 in 2015 po prvi oceni znašal 6,1 %, v strukturi izdatkov pa je delež javnih izdatkov porasel iz 71,4 % v letu 2014 na 71,9 % v letu 2015.

V obdobju krize so se izdatki za zdravstvo glede na BDP močno povečali, na prebivalca pa so ostali približno na pred krizni ravni. Ker se je BDP v Sloveniji v obdobju 2009-2013 znižal bolj kot v povprečju EU, so se izdatki v primerjavi z BDP nadpovprečno povečali in presegajo povprečje EU. V letu 2013 so tekoči izdatki za zdravstvo znašali 8,8 % BDP oziroma celotni izdatki, vključno z investicijami, 9,1 % BDP (EU: 8,7 % BDP). Tekoči izdatki za zdravstvo na prebivalca v SKM USD pa so se v obdobju 2009-2013 v Sloveniji skrčili približno toliko kot v državah EU (letno realno za 0,3 %). V letu 2013 so znašali 2511 SKM USD (2163 SKM EUR) kar je bilo na ravni 90,3 % povprečja EU (2008: 90,6 %) oziroma 73 % povprečja OECD (2008: 77 %).

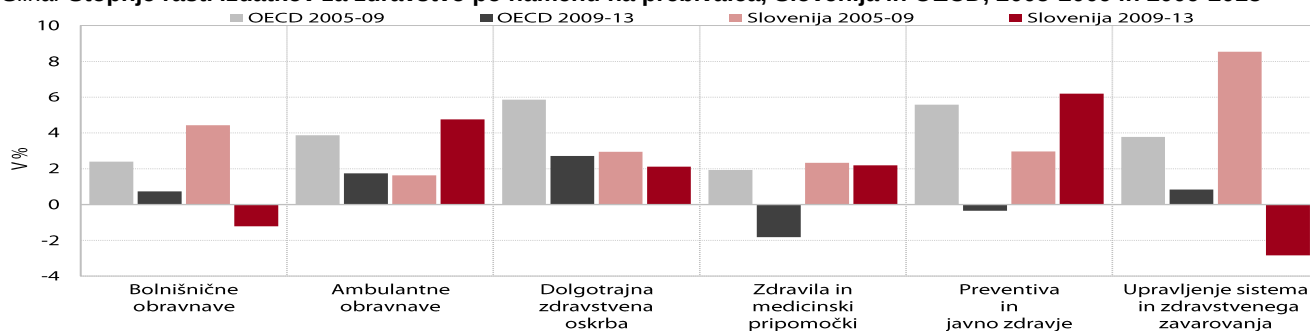
Ukrepi v obdobju krize so prispevali k bolj učinkoviti strukturi porabe sredstev za zdravstvo. Za Slovenijo nam primerjava gibanja izdatkov za zdravstvo po namenu pokaže izrazit preobrat v obdobju krize, ki je bil pozitiven z vidika priporočil glede prestrukturiranja izdatkov v smeri večje učinkovitosti sistema: rast izdatkov za ambulantne obravnave se je okrepila, skrčili so se izdatki za bolnišnične obravnave, močno so porasla vlaganja v preventivo in javno zdravje in izrazito so upadli izdatki za upravljanje sistema. Manj spodbudno je, da čedalje bolj zaostajamo po deležu izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo (SI: 10 %; OECD: 12 %), zlasti za patronažo in dodatke za pomoč na domu, v katero so razvitejše države OECD že pred krizo pospešile vlaganja, v Sloveniji pa je tudi med krizo rast za te namene ostala podpovprečna.

Tabela: Izdatki za zdravstvo*

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP ¹				Zasebni izdatki, delež v tekočih izdatkih, v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izdatkih, v %		
	2005	2013	2014	2015	2005	2013	2014	2015	2005	2013	2015	2005	2013	2015
Slovenija **	8,0	8,8	8,6	8,5	5,9	6,2	6,1	6,1	26,5	29,0	28,1	13,0	12,6	12,5
EU***	7,7	8,3	np	np	6,0	6,2	np	np	25,0	26,7	np	21,5	20,7	np

Vir: OECD Stat; Eurostat; WHO HFA-DB; SURS: Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, junij 2015. Opombe: * Brez investicij (v letu 2013 so investicije znašale 0,4 % BDP); v skladu z revizijo mednarodne metodologije SHA 2011 (ang. System of Health Accounts) se k osnovnim kazalnikom o izdatkih za zdravstvo ne prišteva več investicij. ** Za Slovenijo je pri izračunu deleža v BDP upoštevana revizija BDP septembra 2015 (SURS, Nacionalni računi), za leto 2015 pa prva objava SURS februarja 2016; Za leti 2014 in 2015 je za Slovenijo podatek o izdatkih za zdravstvo prva ocena (glej opombo 1); *** Povprečje EU je netehtano aritmetično – viri: OECD in Eurostat za Ciper, Bolgarijo, Romunijo in Hrvaško; WHO HFA-DB za Malto; np – ni podatka.

Slika: Stopnje rasti izdatkov za zdravstvo po namenu na prebivalca, Slovenija in OECD, 2005-2009 in 2009-2013

Vir: OECD Health Statistics 2015.

³⁶⁵ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2015 (predlog, marec 2016). Podatki po metodologiji SHA so ocenjeni v sodelovanju z SURS. Za preračun izdatkov v BDP je za leto 2015 upoštevana prva objava SURS februarja 2016.

3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Po naraščanju v obdobju krize so celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO)³⁶⁶ v letu 2013 realno upadli. Izraženi v deležu BDP so se po zadnjem razpoložljivem podatku v letu 2013 tudi znižali in znašali 1,31 % BDP. Zaradi varčevalnih ukrepov v javnem sektorju so javni izdatki za DO v letu 2013 realno upadli za 2,9 %, znižali pa so se tudi zasebni izdatki iz naslova doplačil v institucijah (-1,7 %). V strukturi po virih financiranja se je ponovno povečal delež zasebnih izdatkov (27,5 %), v strukturi po namenu pa delež izdatkov za storitve socialne DO (33,3 %).

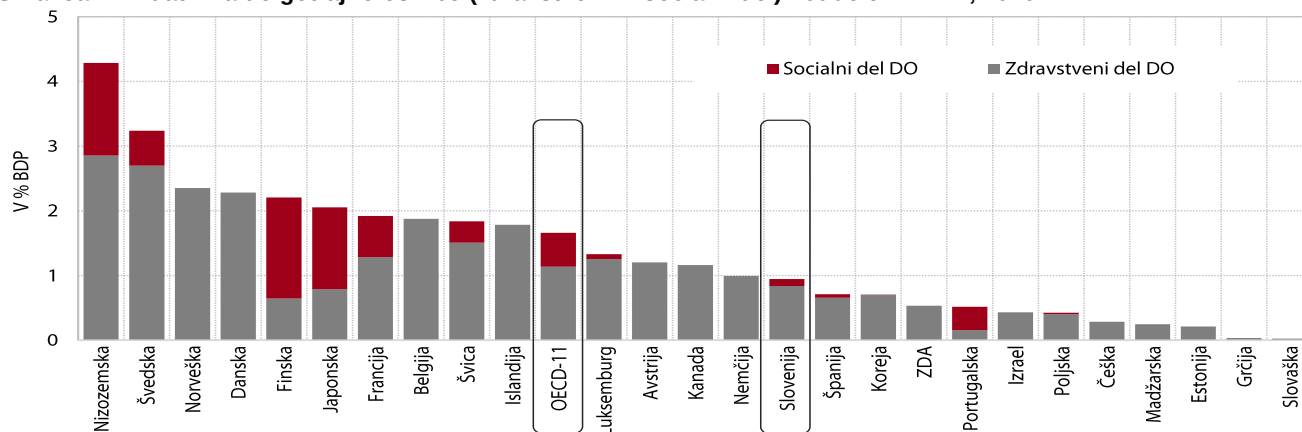
Zaostanek Slovenije za povprečjem OECD se v razvitosti dolgotrajne oskrbe povečuje. V obdobju 2005-2013 so se javni izdatki za DO v Sloveniji letno realno povečali za 2,2 %, v povprečju držav OECD pa za 4,0 % (OECD Health at a glance 2015). Slovenija po obsegu javnih izdatkov za DO (0,95 % BDP) čedalje bolj zaostaja za povprečjem držav OECD (2013: 1,66 % BDP). Zaostanek je velik po deležu zdravstvenih storitev DO (SI: 0,8 % BDP; OECD: 1,1 % BDP; to so predvsem patronaža, denarni prejemki, zdravstvena oskrba v institucijah), še večji pa po socialnih storitvah DO (SI: 0,1 % BDP; OECD: 0,5 % BDP; predvsem pomoč na domu). Razvitejše države OECD povečujejo zlasti javna vlaganja v DO na domu, v Sloveniji pa se ravno obratno povečuje razmerje med institucionalno oskrbo in oskrbo na domu. V letu 2013 je bilo že 77,7 % izdatkov namenjenih za DO v institucijah (domovi za starejše, posebni socialno varstveni zavodi, bolnišnice) in le 22,3 % za DO na domu³⁶⁷ zato je nujna čimprejšnja celovita sistemska ureditev področja financiranja dolgotrajne oskrbe.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu, 2005-2013

	V mio. EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2005	2012	2013	2005	2012	2013	2005	2012	2013	2013/2012	2005-2013
Dolgotrajna oskrba	314	480	471	1,08	1,33	1,31	100,0	100,0	100,0	-2,6	3,2
Po virih financiranja											
javni izdatki	245	349	342	0,84	0,94	0,95	77,8	72,7	72,5	-2,9	2,2
zasebni izdatki	70	131	130	0,24	0,33	0,36	22,2	27,3	27,5	-1,7	6,0
Po namenu											
zdravstvena	230	327	314	0,79	0,87	0,88	73,3	67,9	66,7	-4,5	2,0
socialna oskrba	84	153	157	0,29	0,40	0,44	26,7	32,1	33,3	1,5	6,1

Vir: SURS-Dolgotrajna oskrba (objava: december 2015). Opomba: Za preračun v stalne cene je uporabljen implicitni deflator BDP.

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo (zdravstveni in socialni del) kot delež v BDP, 2013

Vir: OECD Health at a glance 2015; Slovenija: SURS-Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (junij 2015) ali Dolgotrajna oskrba (december 2015).

³⁶⁶ Po definiciji OECD, Eurostat in WHO (A System of Health Accounts 2011, str. 88-95 in str. 114). Poročilo medresorske delovne skupine o uporabi mednarodne metodologije za spremljanje izdatkov in prejemnikov DO v Sloveniji in analizo podatkov je objavil UMAR v Delovnem zvezku (Working paper, 2/2014)

³⁶⁷ Institucionalna oskrba je v Sloveniji dražja od oskrbe na domu, ker vključuje integrirane zdravstvene in socialne storitve ter stroške nastanitve in s tem večjo kakovost obravnave, zato je razmerje v izdatkih močno v prid institucionalni oskrbi. Podatki o razmerju med številom prejemnikov v institucijah in na domu pa kažejo obratno razmerje – nekaj več kot tretjina je prejemnikov različnih oblik institucionalne oskrbe, nekaj manj kot dve tretjini pa je prejemnikov DO na domu ali pa prejemajo le denarni dodatek (glej poglavje 3.3).

3.12 Izdatki za pokojnine

Izdatki za pokojnine³⁶⁸ so se tudi leta 2015 povečali, prav tako ostaja visok proračunski transfer v blagajno ZPIZ³⁶⁹. Izdatki za pokojnine vključno z letnim dodatkom so znašali 4,305 mrd. EUR in so bili višji za 0,4 % (izdatki brez upoštevanja letnega dodatka so bili na ravni leta 2014). Uskladitve pokojnin tudi to leto ni bilo. Povečanje števila starostnih upokojencev je bilo manjše kot pretekla leta (neto prirast 5.800, kar je skoraj trikrat manj kot v povprečju obdobja 2010–2013), saj se zaradi prehodnih obdobj (zadnje se bo izteklo leta 2020) z vsakim letom zaostrejo pogoji za upokojevanje, pokojninska reforma pa vstopa v njeno polno delovanje. Višji so bili izdatki za letni dodatek, saj se je meja za prejem povečala s 622 EUR na 750 EUR pokojnine, povečanje letnega dodatka pa se je financiralo iz sredstev prejetih od Kapitalske družbe (19 mio. EUR). Proračunski transfer je znašal 1,482 mrd. EUR, kar je sicer manj kot v predhodnih dveh letih, a še vedno predstavlja 29,3 % prihodkov ZPIZ.

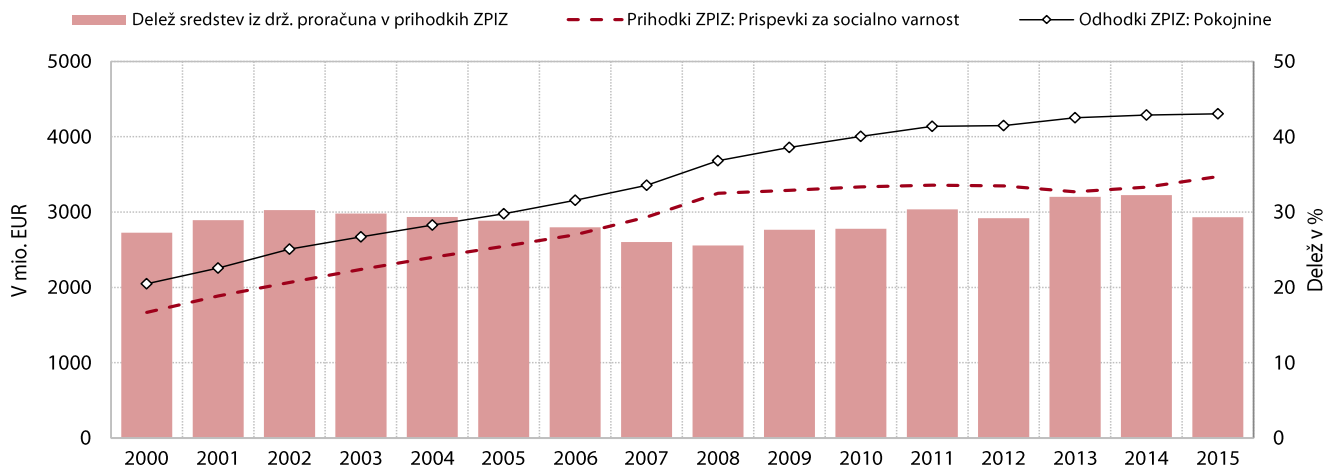
Izdatki za pokojnine, izraženi v deležu BDP, so v Sloveniji še pod povprečjem EU, vendar naraščajo hitreje zaradi hitrega staranja prebivalstva. Po zadnjih podatkih je leta 2012 delež izdatkov za pokojnine³⁷⁰ v BDP ostal tik pod povprečjem držav EU. V primerjavi z letom 2008 je bil delež vseh pokojnin v BDP v EU višji za 1,2 o. t., v Sloveniji pa kar za 1,9 o. t. Izdatki za pokojnine naj bi se zaradi ZPIZ-2 srednjeročno stabilizirali, vendar naj bi spet začeli naraščati leta 2023 in do leta 2028 dosegli raven iz leta 2013³⁷¹, kar pomeni, da nova pokojninska ureditev ne zagotavlja dolgoročne javnofinančne vzdržnosti. Nasprotno pa naj bi v povprečju EU izdatki tudi dolgoročno ostali na sedanjih ravni.

Tabela: Delež prebivalstva starega 65 let in več, stopnja delovne aktivnosti z starejših delavcev, trajanje delovnega življenja in delež izdatkov za pokojnine v BDP

	Delež prebivalstva 65 let in več, v %			Stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let)			Trajanje delovnega življenja*			Izdatki za pokojnine, delež v BDP, v %**		
	2000	2008	2014	2000	2008	2014	2000	2008	2014	2000	2008	2013
Slovenija	13,9	16,3	17,5	24,0	34,2	38,4	31,8	34,0	34,1	11,0	9,5	11,7
EU	np	17,1	18,5	np	47,9	55,9	32,9	34,3	35,3	np	11,3	np

Vir: Eurostat, 2015. Opombe: np – ni podatka; * Število let, za katere se pričakuje, da bo oseba starejša od 15 let aktivna na trgu delovne sile; ** Po metodologiji ESSPROS.

Slika: Izbrani prihodki in odhodki ZPIZ-a, Slovenija

³⁶⁸ Po bilanci ZPIZ (vir MF) skupaj z letnim dodatkom. Ta se od leta 2015 šteje med transfere za zagotavljanje socialne varnosti in ne več med pokojnine. Zaradi medletnih primerjav smo ga upoštevali med pokojninami.

³⁶⁹ Republika Slovenija iz državnega proračuna in iz drugih virov zagotavlja sredstva za pokrivanje razlike med prihodki ZPIZ iz prispevkov in iz drugih virov ter odhodki ZPIZ. Gre za vsa sredstva pod postavko Prejeta sredstva iz državnega proračuna bilance ZPIZ (MF).

³⁷⁰ Po metodologiji ESSPROS (Evropski sistem integrirane statistike socialne zaščite).

³⁷¹ The 2015 Ageing report, 2015.

3.13 Bruto prilagojeni razpoložljiv dohodek na prebivalca

Po upočasnitvi rasti na začetku krize in zmanjšanju v letih 2012 in 2013, se je bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca po letu 2014 povečal. Rast se bruto razpoložljivega dohodka se je na začetku krize upočasnila kot posledica večjega padca gospodarske aktivnosti in zmanjšanja zaposlenosti kot v povprečju EU. V letih 2012 in 2013 se je zmanjšal, na kar so poleg zmanjšanja zaposlenosti in plač vplivali tudi sprejeti varčevalni ukrepi na področju socialnih transferov. Z izboljšanjem razmer na trgu dela se je bruto prilagojeni razpoložljiv dohodek na prebivalca leta 2014 povečal. V primerjavi z EU je Slovenija najvišjo raven bruto razpoložljivega dohodka na prebivalca v SKM dosegla leta 2008 (83,5 %), kar je bil večji zaostanek kot pri gospodarski razvitosti, merjeni z BDP po kupni moči (89 % povprečja EU). Z gospodarsko krizo in ukrepi za javno finančno konsolidacijo se je zaostanek pri razpoložljivem dohodku do leta 2014 (zadnji podatek) povečal na 22 o. t., kar je za 5 o. t. več kot je znašal zaostanek pri gospodarski razvitosti (glej kazalnik 2.1).

V strukturi razpoložljivega dohodka ima Slovenija v primerjavi z EU večji delež dohodkov od dela in precej manjši delež dohodkov od lastnine. V obdobju 2008-2014 se je v Sloveniji zaradi poslabšanja razmer na trgu dela delež dohodkov od dela (sredstev za zaposlene) v strukturi razpoložljivega dohodka znižal nekoliko bolj kot v povprečju EU, vendar je še vedno večji.³⁷² Delež socialnih transferov v strukturi dohodka se v Sloveniji ne razlikuje bistveno od povprečja EU, podobno pa je bilo tudi njegovo povečanje v obdobju krize. Na drugi strani pa Slovenija bistveno odstopa od EU po deležu dohodkov od lastnine (leta 2014 je v Sloveniji znašal 2,3 %; v povprečju EU: 12,2 %).

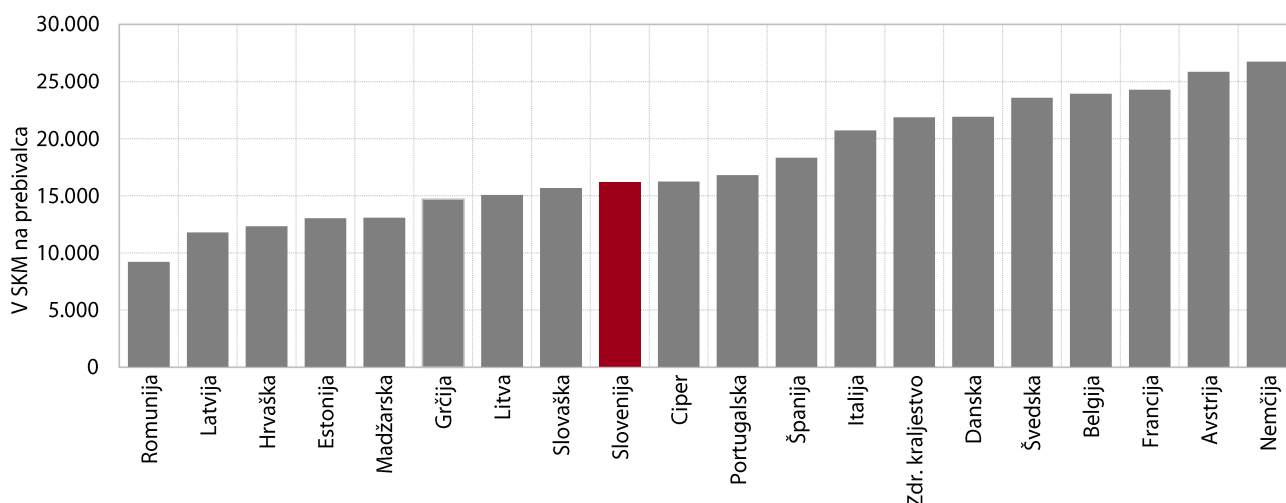
Tabela: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG na prebivalca, Slovenija in povprečje držav EU, medletne rasti v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	5,5	6,5	7,7	8,9	0,3	0,5	1,8	-2,8	-1,3	1,1	0,3
EU	6,7	3,7	4,3	1,3	-1,4	2,5	1,6	1,9	0,3	2,0	

Vir: SURS in Eurostat Portal Page - Annual sector accounts.

Opomba: * po oceni četrtnih podatkov nefinančnih sektorskih računov, np – ni podatka.

Slika: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG v SKM na prebivalca v Sloveniji in nekaterih državah EU, v letu 2014

Vir: Eurostat Portal Page - Annual sector accounts.

³⁷² V Sloveniji je leta 2014 znašal 81,4 % razpoložljivega dohodka, v povprečju EU pa 76,5 %.

3.14 Dejanska individualna potrošnja na prebivalca

Po upočasnitvi rasti dejanske individualne potrošnje na prebivalca³⁷³ na začetku krize in zmanjševanju v letih 2012 in 2013 se je leta 2014 padanje potrošnje ustavilo. Po hitri rasti v obdobju pred krizo se je njena rast na začetku krize močno upočasnila. Padec potrošnje v prvih letih krize sta po naši oceni preprečila predvsem rast plač v obdobju 2008-2010 zaradi uvajanja prenovljenega sistema plač v javnem sektorju in povišanja minimalne plače. Na zmanjšanje individualne potrošnje v letih 2012 in 2013 pa sta po naši oceni vplivala krčenje državne potrošnje in zmanjšanje razpoložljivega dohodka gospodinjstev zaradi zmanjševanja zaposlenosti in plač. Ob okrevanju gospodarske aktivnosti in povečanju razpoložljivega dohodka se je leta 2014 padanje dejanske individualne potrošnje ustavilo.

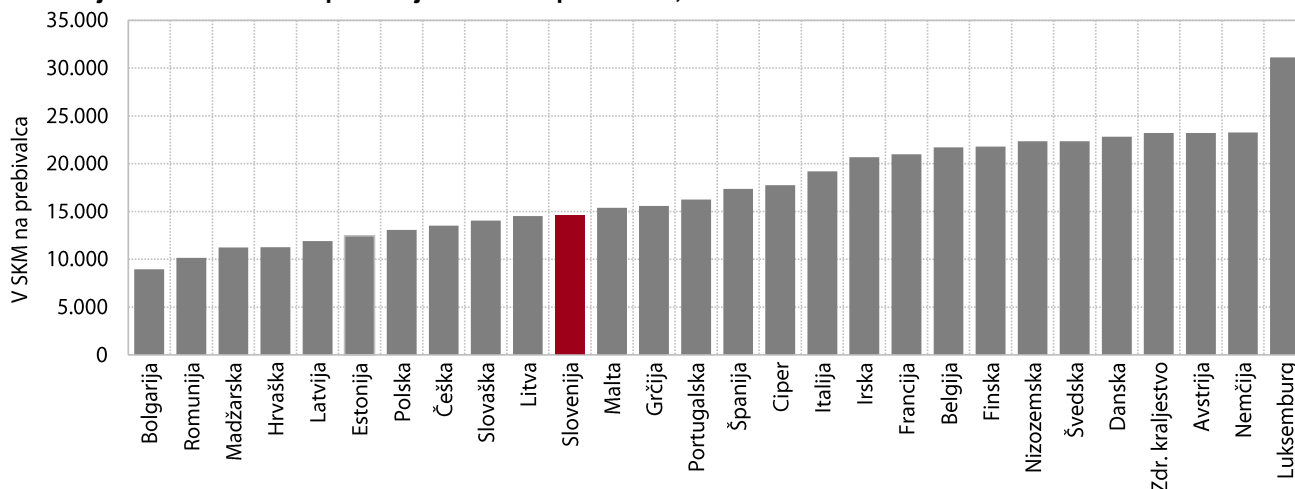
Zaostanek Slovenije v individualni potrošnji na prebivalca v SKM za povprečjem EU se je po letu 2010 povečal. Skromna rast razpoložljivega dohodka na začetku krize je kljub padcu gospodarske aktivnosti in zaposlenosti prispevala k ohranjanju dosežene ravni individualne potrošnje, ki je leta 2011 dosegala 80,2 % povprečja EU, kar je nekoliko večji zaostanek kot pri merilu gospodarske razvitosti (BDP na prebivalca, glej kazalnik 2.1). Na oddaljevanje od povprečja EU po letu 2011 so vplivali nujno potrebni varčevalni ukrepi v javnem sektorju, ki so zmanjšali potrošnjo socialnih transferjev v naravi in znižali povprečno plačo v letih 2012 in 2013. Kljub gospodarski rasti in skromni rasti individualne potrošnje v letu 2014 se je oddaljevanje individualne potrošnje na prebivalca v SKM od povprečja EU nadaljevalo na 75,7 %.

Tabela: Dejanska individualna potrošnja na prebivalca, medletne rasti v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	2,0	4,3	9,4	8,7	1,5	2,0	1,6	-1,7	-3,6	0,2
EU	np	4,4	4,5	1,0	-3,5	3,7	2,0	2,2	0,2	2,7

Vir: Eurostat Portal Page - National accounts.

Slika: Dejanska individualna potrošnja v SKM na prebivalca, v letu 2014

Vir: Eurostat Portal Page - National accounts.

³⁷³ Dejanska individualna potrošnja na prebivalca zajema po metodologiji nacionalnih računov izdatke rezidenčnih gospodinjstev na domačem ozemlju ali v tujini za blago in storitve, individualne izdatke države ter izdatke nepridobitnih institucij, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG); ne vključuje pa izdatkov za stanovanja in vrednostne predmete, ki predstavljajo investicije.

3.15 Dohodkovna neenakost

Kljub povečanju kazalnikov dohodkovne neenakosti v obdobju 2008-2014 spada Slovenija med države z najnižjimi stopnjami dohodkovne neenakosti v EU. Tako ima Slovenija merjeno z Ginijevim količnikom drugo najnižjo stopnjo dohodkovne neenakosti v Evropi, po razmerju kvintilnih razredov (80/20), pa tretjo najnižjo. V zadnjem letu se je Ginijev količnik povečal za 0,6 o. t. na 25 %, dohodkovna neenakost po razmerju kvintilnih razredov (80/20) pa za 0,1 o. t. na 3,7. V obdobju 2008-2014 se je Ginijev količnik povečal za 1,6 o. t., razmerje kvintilnih razredov pa za 0,3 o. t.

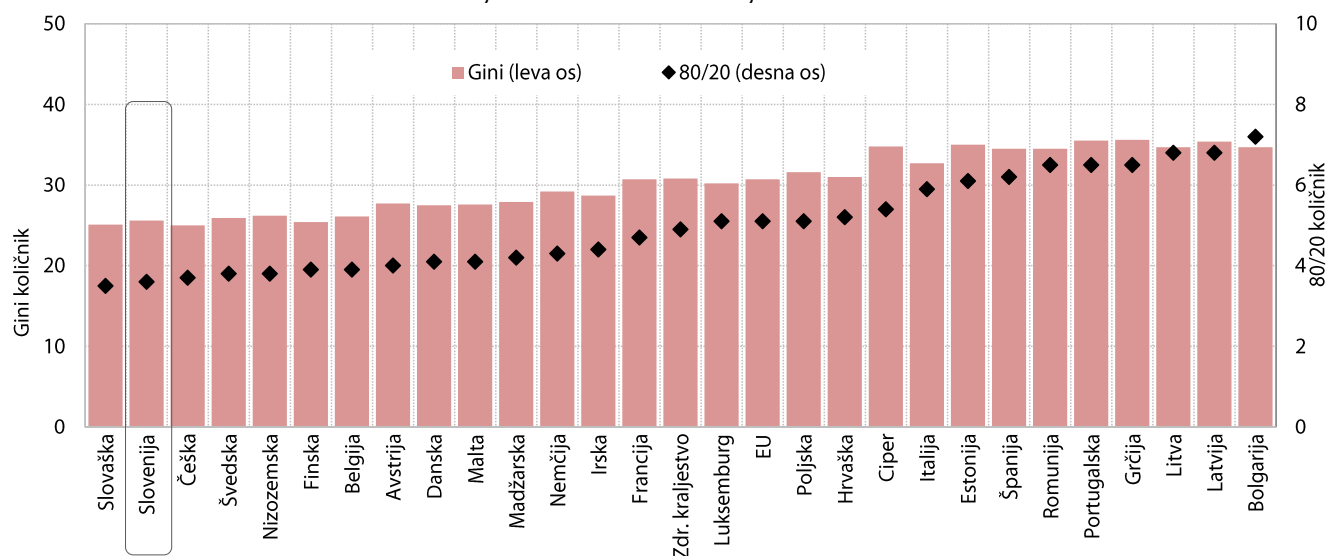
Na povečanje dohodkovne neenakosti v obdobju krize je vplivalo zmanjšanje dohodkov³⁷⁴ v spodnjih dohodkovnih razredih. V njih se odražajo gospodarska kriza, ukrepi za javnofinančno konsolidacijo in spremembe socialne zakonodaje³⁷⁵ uveljavljene v letu 2012. Najnižjemu kvintilu se je delež dohodka na člana gospodinjstva od leta 2007 znižal za 0,8 %, najvišjemu pa povečal za 1,0 %. Če pogledamo po decilih, se je delež dohodka v času krize najbolj znižal najnižjim in najbolj zvišal najvišjim dohodkovnim decilom.

Tabela: Kazalnika dohodkovne neenakosti, 80/20 in Gini

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
80/20	Slovenija	3,4	3,4	3,3	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7
	EU	5,0	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2
Gini	Slovenija	23,8	23,7	23,2	23,4	22,7	23,8	23,8	23,7	24,4	25,0
	EU	30,6	30,3	30,6	30,9	30,5	30,4	30,8	30,4	30,5	31,0

Vir: Eurostat. Opomba: EU-27 do leta 2009, od leta 2010 EU-28. Podatki za Irsko in Estonijo še niso dostopni.

Slika: Kazalnika dohodkovne neenakosti, količnik Gini in 80/20, 2014

Vir: Eurostat.

³⁷⁴ Kazalniki dohodkovne neenakosti za leto 2014 so izračunani na osnovi porazdelitve dohodkov v letu 2013.

³⁷⁵ Leta 2012 se je začel uporabljati Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.

3.16 Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem³⁷⁶ je jeseni 2015 v Sloveniji po šestih letih preseglo dolgoletno povprečje in se približalo predkriznim ravnam. Po rezultatih Standardnega Eurobarometra so bili ljudje v Sloveniji vsa leta³⁷⁷ bolj zadovoljni kot v povprečju EU, vendar pa je povprečje EU preseglo svoje dolgoletno povprečje že spomladi 2014. Splošno zadovoljstvo z življenjem je še vedno najvišje v državah EU bližje severu. V rezultatih meritev jeseni 2015 se kažejo že tudi posledice migracijskih pritiskov.

Zadovoljstvo se je jeseni 2015 zvišalo na vseh štirih področjih, ki jih meri Eurobarometer: zadovoljstvom s finančno situacijo gospodinjstva, osebno zaposlitveno situacijo, zaposlitveno in gospodarsko situacijo v državi. Med temi področji je najvišje zadovoljstvo s finančno situacijo gospodinjstva (64 %), ki je jeseni 2015 tudi preseglo predkrizno raven. Najnižje je zadovoljstvo z zaposlitveno situacijo v državi (7 %). Po drugi strani pa so se jeseni 2015 znižala optimistična pričakovanja³⁷⁸ na vseh področjih, razen glede osebne zaposlitvene situacije.

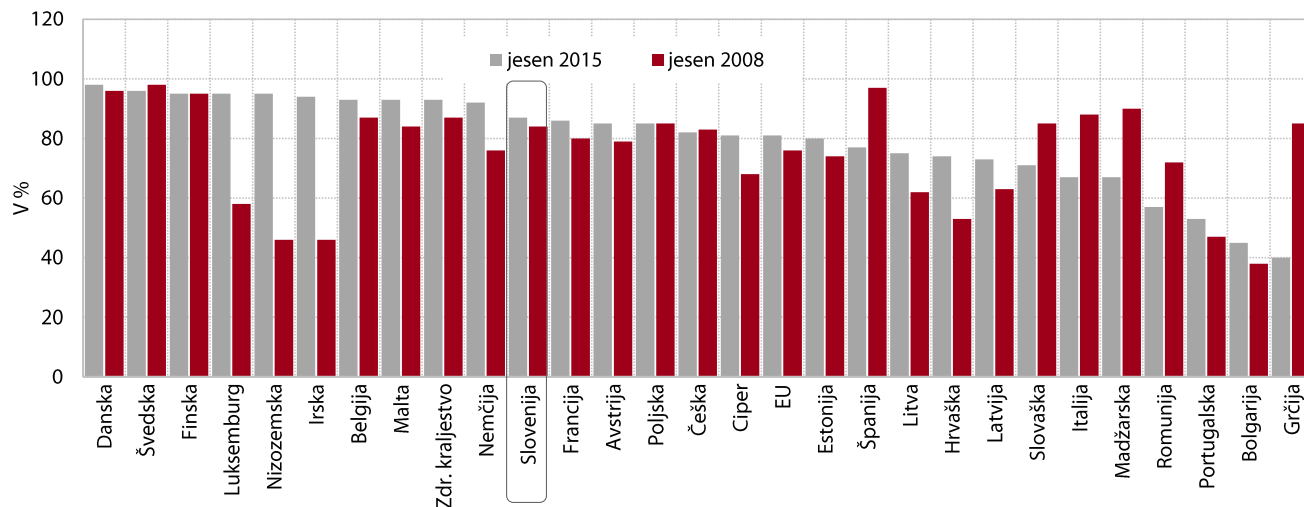
V rezultatih jesenske meritev 2015 izstopa problematika migracij, ki je morda vplivala tudi na oceno zadovoljstva. Migracije so lahko delni odgovor za relativno veliko zvišanje zadovoljstva v Sloveniji, saj ljudje v luči izkušnje in slike migracij spremenijo okvir ocenjevanja, prilagodijo svoja pričakovanja in merila in so bolj zadovoljni s tem, kar imajo (tj. krizna adaptacija) in do včeraj najpomembnejši problemi izgubijo svojo ostrino. Na vprašanje, katera sta trenutno dva največja problema v državi, z 48 % izstopa problem migracij, ki je tako presegel doslej najbolj izpostavljena problema nezaposlenosti (41 %) in ekonomske situacije (27 %). Pri oceni ključnih problemov na osebni ravni v zadnji meritvi ni bistvenih sprememb.

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, v %

	jesen 2008	pomlad 2009	jesen 2009	pomlad 2010	jesen 2010	pomlad 2011	jesen 2011	pomlad 2012	jesen 2012	pomlad 2013	jesen 2013	pomlad 2014	jesen 2014	pomlad 2015	jesen 2015
Slovenija	85	86	86	85	85	83	83	85	85	85	79	84	81	81	87
EU	76	77	78	78	78	79	75	77	76	75	75	80	79	80	81

Vir: Eurobarometer.. Opomba: V primeru dveh letnih meritev je izračunano letno povprečje.

Slika: Zadovoljstvo z življenjem, v %

Vir: Eurobarometer.

³⁷⁶ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite?, in možnimi odgovori: zelo zadovoljen, kar zadovoljen, nekoliko nezadovoljen in čisto nezadovoljen. Tu združujemo zelo zadovoljne in kar zadovoljne v kategorijo zadovoljnih.

³⁷⁷ Od vključitve Slovenije v EU se od oktobra 2004 dvakrat letno v okviru raziskave Standardni Eurobarometer.

³⁷⁸ Delež tistih, ki pričakujejo izboljšanje.

3.17 Leta zdravega življenja

Prebivalec Slovenije lahko pričakuje nekaj več kot 58 let zdravega življenja³⁷⁹ kar je bistveno manj od povprečja EU, vendar se je zaostanek kljub krizi zniževal. Po zadnjem razpoložljivem podatku lahko v letu 2013 rojena ženska pričakuje 59,5 let zdravega življenja, moški pa 57,6 let. V Sloveniji so se kljub krizi pričakovana leta zdravega življenja v letu 2013 precej zvišala, zaostanek za povprečjem EU pa se je nekoliko zmanjšal. Gre za kazalnik, ki izhaja predvsem iz subjektivnega dojetja oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih opravil, rezultati pa lahko nakazujejo tudi na večjo občutljivost prebivalstva pri ocenjevanju lastnega položaja.

Razmerje med pričakovanim trajanjem življenja in leti zdravega življenja se je v zadnjih letih izboljšalo, a ostaja med najnižjimi med državami EU. V Sloveniji preživimo zdravi 73 % življenja (EU: 76 %) kar vodi v predčasno upokojevanje in povečuje izdatke za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo. Zmanjševanje razkoraka med pričakovanim trajanjem življenja in leti zdravega življenja naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo k počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in s tem k dolgoročno vzdržnemu financiranju zdravstva in dolgotrajno oskrbe.

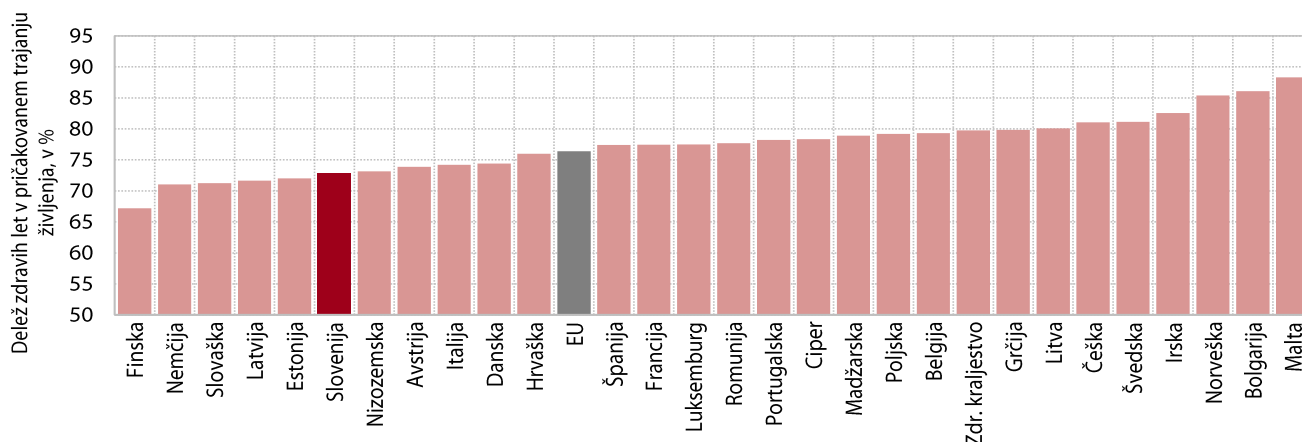
Zaostanek za povprečjem EU se zmanjšuje tudi po pričakovanih letih zdravega življenja pri starosti 65 let. V EU lahko oseba stara 65 let pričakuje v povprečju še 8,6 let zdravega življenja, v Sloveniji pa 7,4. Pred nekaj leti je bil zaostanek Slovenije za povprečjem EU še bistveno večji. V obdobju krize so se v Sloveniji zdrava leta življenja starejših od 65 let nekoliko zvišala, v povprečju EU pa znižala. Ugodno gibanje kazalnika v Sloveniji je verjetno odraz uspešnih preventivnih programov za varovanje zdravja starejših ter relativno visoke dostopnosti do zdravstvenih storitev, ki smo jo ohranili tudi v obdobju krize (glej poglavje 3.2).

Tabela: Leta zdravega življenja ob rojstvu in pri starosti 65 let

	Leta zdravega življenja ob rojstvu								Leta zdravega življenja pri starosti 65 let			
	ženske				moški				ženske		moški	
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2013	2010	2013
Slovenija	54,6	53,8	55,6	59,5	53,4	54,0	56,5	57,6	7,2	7,6	6,6	7,2
EU	62,6	62,1	62,1	61,5	61,8	61,7	61,5	61,4	8,8	8,6	8,7	8,5

Vir: Eurostat Database; OECD Health at a glance 2014.

Slika: Razmerje med pričakovanim trajanjem življenja in leti zdravega življenja, 2013, v %

Vir: Eurostat Database – Population and social conditions- Health- Public Health, 2016; Eurostat Database – Population and Social Conditions – Population – Demograf - Mortality, 2016

³⁷⁹ Kazalnik zdravih let življenja meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Gre za kompozitni kazalnik, ki združuje podatke o umrljivosti in obolevnosti/oviranosti. Ocena za obolevnosti/oviranost temelji na vprašanju GALI (Global Activity Limitation Indicator), ki v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. Marca 2012 je Eurostat naredil revizijo podatkov, tako je bila serija od leta 2004 do 2010 preračunana na novo. Za Slovenijo je bil leta 2010 popravljen prevod vprašanja o oviranosti v anketi EU-SILC zato je dejansko časovno primerljiva le serija od leta 2010 dalje.

3.18 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo

Delež odraslih, starih 25-64 let z vsaj srednješolsko izobrazbo³⁸⁰ je v Sloveniji razmeroma visok in se povečuje. Po podatkih ankete o delovni sili (za drugo četrtletje) je leta 2015 znašal 86,5 %, kar je več kot v povprečju EU. V zadnjih desetih letih se je najbolj povečal v srednji (45-54 let) in najstarejši (55-64 let) starostni skupini, kar je povezano s prehajanjem mlajših, bolje izobraženih prebivalcev v višje starostne skupine. Delež odraslih, starih 25-64 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo, je višji od povprečja EU v vseh starostnih skupinah. Delež prebivalcev z vsaj srednješolsko izobrazbo je pri moških višji kot pri ženskah, čeprav se je razlika med ženskami in moškimi v zadnjih desetih letih zmanjšala.

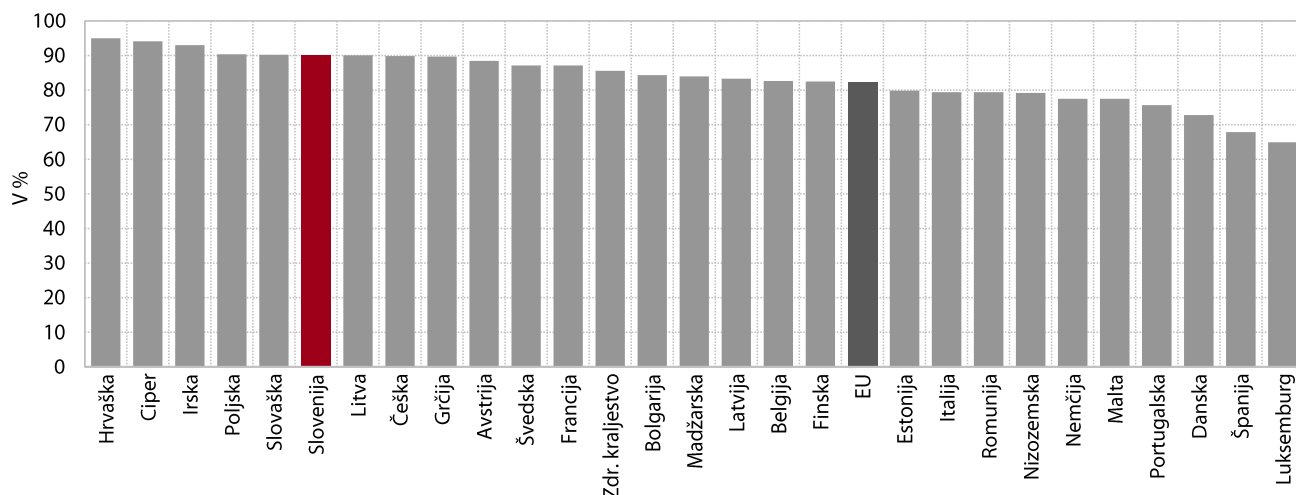
Delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo se v zadnjih desetih letih ni bistveno spremenil. Leta 2015 je bil približno enak kot leto prej in višji od povprečja EU (Slovenija: 90,1 %; EU: 82,3 %). Visok delež je povezan z visoko vključenostjo mladih (15-19 let) v srednješolsko izobraževanje, ki že več let znaša okoli 78 % in je višja od povprečja EU. Finančno dostopnost srednješolskega izobraževanja je leta 2014 povečala ponovna uvedba državnih štipendij za mladoletne dijake.³⁸¹ Delež zgodnjih osipnikov³⁸² se je leta 2015 povečal na 4,4 %, a je bil nižji od povprečja EU (11,1 %) nacionalnega cilja (5,0 %). Delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo je bil v krizi vseskozi približno enako visok, kar pričakujemo tudi v prihodnje. Kljub temu so rezerve za njegovo povečanje pri moških, pri katerih je nižji kot pri ženskah³⁸³, kar je povezano z veliko višjim deležem zgodnjih osipnikov.

Tabela: Delež odraslih prebivalcev, starih 25-64 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo, drugo četrtletje leta, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	74,8	80,5	81,6	83,1	83,5	84,8	85,1	85,6	85,7	86,5
EU	np	68,9	71,1	71,7	72,4	73,1	74,0	74,9	75,6	76,1

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016.

Slika: Delež mladih (20-24 let), z vsaj srednješolsko izobrazbo, drugo četrtletje, 2015, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2016.

³⁸⁰ Vsaj srednješolska izobrazba zajema srednješolsko in terciarno izobrazbo.

³⁸¹ Uveljavljen je bil Zakon o štipendiranju (ZŠtip-1), 2013.

³⁸² Mladi, stari 18–24 let, s končano ali nedokončano osnovno šolo ali brez šolske izobrazbe, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

³⁸³ Leta 2015 je pri ženskah znašal 93,4 % (moški: 86,8 %).

3.19 Stopnja tveganja revščine

Stopnja tveganja revščine v Sloveniji je v letu 2014³⁸⁴ ostala najvišja v zadnjih desetih letih, a je še vedno nižja kot v povprečju EU. V letu 2014 je v primerjavi z letom prej ostala nespremenjena (14,5 % oz. okoli 290.000 ljudi). Nekoliko se je zmanjšala doslej najbolj ogroženim skupinam prebivalstva (gospodinjstvom z otroki, enočlanskim gospodinjstvom starejšim od 65 let, brezposelnim), po naši oceni zaradi sprememb socialne³⁸⁵ in pokojninske zakonodaje³⁸⁶. Najbolj pa se je povečala enočlanskim gospodinjstvom pod 65 let. Po statusu aktivnosti se je stopnja tveganja revščine v preteklem letu povečala samo v skupini 'drugi neaktivni', na kar je po naši oceni vplivalo tudi zmanjšano uveljavljanje nekaterih pravic do socialne pomoči po uveljavitvi nove socialne zakonodaje.

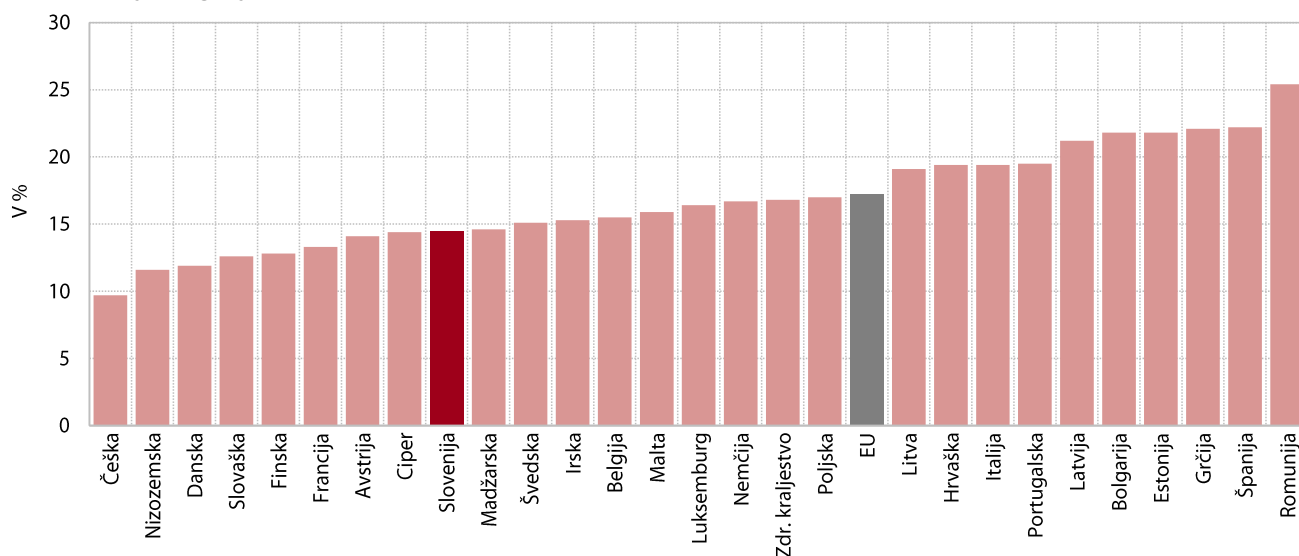
Relativna vrzel tveganja revščine³⁸⁷ se je v primerjavi z letom poprej povečala iz 20,2 % na 22,0 % in je najvišja od začetka krize. Mediana dohodkov ljudi pod pragom tveganja revščine se je znižala še za 7 EUR. Prag tveganja revščine³⁸⁸ pa se je zvišal za 3 evre na mesec zaradi zvišanja povprečnega razpoložljivega dohodka gospodinjstev.

Tabela: Stopnje tveganja revščine, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	12,2	11,6	11,5	12,3	11,3	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5
EU	16,5	16,5	16,5	16,5	16,4	16,4	16,8	16,8	16,6	17,2

Vir: Eurostat. Opomba: EU-27 do leta 2009, od leta 2010 EU-28.

Slika: Stopnje tveganja revščine, 2014

Vir: Eurostat.

³⁸⁴ Stopnja tveganja revščine za leto 2013 je izračunana na osnovi dohodkov v letu 2013.

³⁸⁵ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS; Uradni list RS, št. 62/2010), ki je začela veljati 1.1.2012.

³⁸⁶ Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2; Uradni list RS, št. 96/2012), ki je začel veljati 1.1.2013.

³⁸⁷ Razlika med pragom tveganja revščine in mediano ekvivalentnega dohodka oseb pod pragom revščine, izražena kot odstotek od praga revščine. Vrzel tveganja revščine kaže globino denarne revščine oz. koliko dohodka manjka do praga revščine.

³⁸⁸ Prag tveganja revščine je 60 % mediane razpoložljivega ekvivalentnega dohodka.

3.20 Materialna prikrajšanost

Stopnja materialne prikrajšanosti (tj. prikrajšanost pri najmanj treh od devetih elementov³⁸⁹) v Sloveniji se je v letu 2014 nekoliko zvišala. V letu 2014 se je povečala za 0,2 o. t. na 17,2 %, a je še vedno nižja od povprečja EU (18,6 %). Delež materialno prikrajšanih je bistveno višji za tiste, ki so pod pragom tveganja revščine (45 %), in je v zadnjem letu za 1,8 o. t. višji kot leto prej. Stopnja težke materialne prikrajšanosti (tj. štirje od devetih elementov) je v letu 2014 nekoliko nižja kot leto prej.

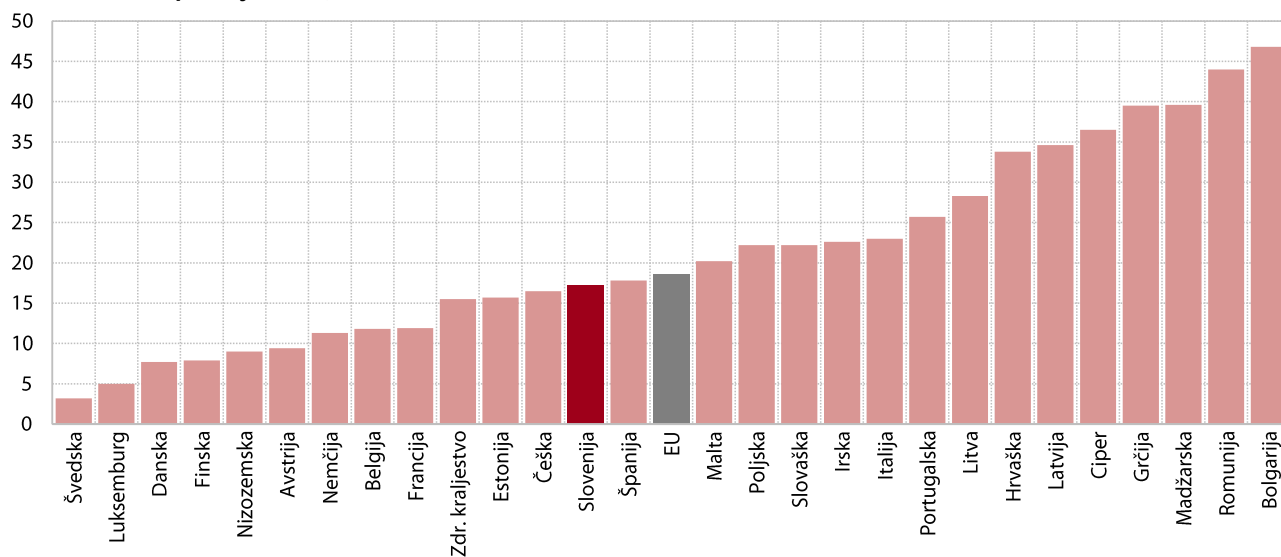
Delež gospodinjstev, ki si ne morejo privoščiti avtomobila (4,3 %), in ki ne zmorejo pokrivati stanovanjskih stroškov (22,5 %) je v letu 2014 višji kot leto prej in najvišji v zadnjih desetih letih. Višji kot leto prej je tudi delež tistih, ki si ne morejo zagotoviti toplega doma ali enotedenskih počitnic, a so bili ti deleži v času krize že višji. Delež tistih, ki si ne morejo zagotoviti mesnega ali ekvivalentnega obroka pa je s 7,9 % najnižji v zadnjih desetih letih. Delež tistih, ki si ne morejo privoščiti trajnih materialnih dobrin manjših vrednosti in zmožnosti gospodinjstva, da pokrijejo nepričakovane izdatke³⁹⁰ ostajajo na ravni preteklega leta (45,8 %), kar je za 4,2 o. t. več kot v letu 2007. Telefon, barvni TV, pralni stroj si lahko privoščijo skoraj vsi prebivalci, in to v enaki meri kot že leta 2008.

Tabela: Stopnja materialne prikrajšanosti, v %

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Materialna prikrajšanost (najmanj 3 od 9)	Slovenija	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2
	EU	20,0	19,2	18,1	17,5	17,4	17,8	18,5	19,8	19,6	18,6
Težka materialna prikrajšanost (najmanj 4 od 9)	Slovenija	5,1	5,1	5,1	6,7	6,1	5,9	6,1	6,6	6,7	6,6
	EU	10,8	9,9	9,2	8,5	8,2	8,4	8,9	9,9	9,6	9,0

Vir: Eurostat. Opomba: EU-27 do leta 2009, od leta 2010 dalje EU-28.

Slika: Materialna prikrajšanost, 2014

Vir: Eurostat. Opomba: EU-27 do leta 2009, od leta 2010 dalje EU-28.

³⁸⁹ Elementi so: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano, 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobitel) 9. imeti osebni avto. Težka materialna prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov.

³⁹⁰ Delež gospodinjstev, ki lahko pokrijejo nepričakovane izdatke iz lastnih sredstev v višini za leto 2007: 440 EUR, za leto 2013 in 2014: 600 EUR.

4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj

Okoljski razvoj

- 4.1 Izpusti toplogrednih plinov
- 4.2 Energetska učinkovitost
- 4.3 Emisijsko intenzivne industrije
- 4.4 Obnovljivi viri energije
- 4.5 Delež cestnega v blagovnem prometu
- 4.6 Odpadki
- 4.7 Intenzivnost kmetovanja
- 4.8 Intenzivnost poseka lesa
- 4.9 Okoljski davki

Regionalni razvoj

- 4.10 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 4.11 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Pregled kazalnikov – okoljski, regionalni in prostorski razvoj

Vir: Izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

4.1 Izpusti toplogrednih plinov

Količina izpustov toplogrednih plinov (TGP), ki se je v začetku krize zmanjšala, se po letu 2011 še nadalje zmanjšuje. Po oceni ARSO so skupni izpusti TGP v letu 2014 znašali okoli 16.600 Gg ekvivalenta CO₂³⁹¹, kar je bilo za 23 % manj kot v letu 2008, ko so bili največji, in za okoli desetino manj kot v predhodnem letu. V obdobju po začetku krize so se zmanjšali v vseh osmih skupinah virov. K skupnemu zmanjšanju sta največ prispevala energetika in promet, v katerih nastaja večina izpustov, pa tudi raba goriv v industriji in gospodinjstvih. V energetiki, kjer so izpusti skoraj izključna posledica proizvodnje termoelektrarn, je tolikšno znižanje v veliki meri posledica zaprtja največje med njimi. Vodično mesto po izpustih je tako prevzel sektor prometa. Izpusti so se tudi tu znižali, a so po mednarodni primerjavi še vedno precej visoki. To je med drugim posledica z davčno politiko zagotovljenih ugodnih konkurenčnih pogojev (vračila trošarin) in obsežnih blagovnih tokov skozi Slovenijo. V letu 2014 so se zmanjšali tudi izpusti iz porabe goriv v gospodinjstvih, kar je lahko povezano z milejšimi vremenskimi razmerami, ter izpusti iz odpadkov in iz skupine drugo. Povečali pa so se v kmetijstvu in ponovno tudi iz industrijskih procesov, a so imeli na gibanje skupnih količin razmeroma majhen vpliv, ker je delež izpustov iz tega vira skromen.³⁹² V izpustih TGP je največ ogljikovega dioksida, ki večinoma nastaja pri izgorevanju goriv, nato pa metana in didušikovega oksida, ki nastajata predvsem v kmetijstvu in na odlagališčih odpadkov.³⁹³

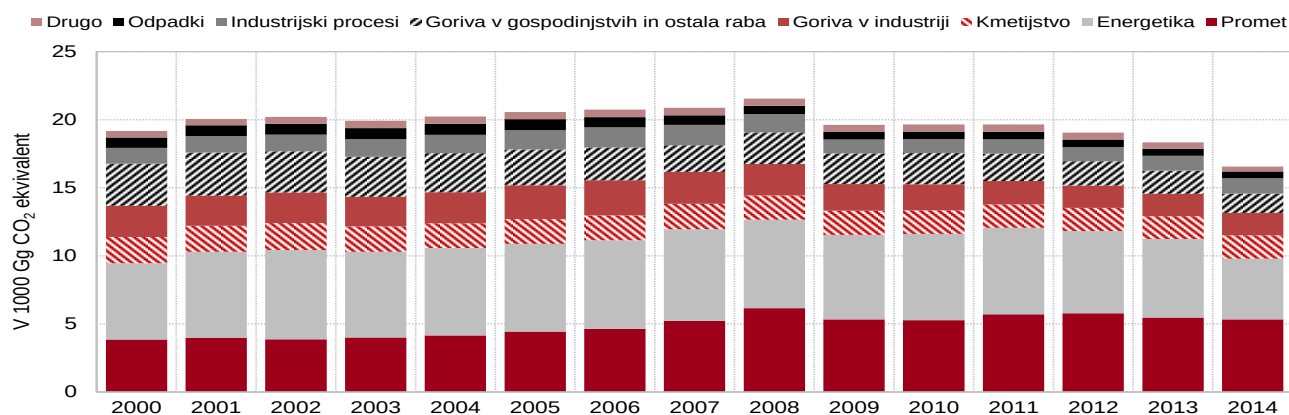
Znižuje se tudi emisijska intenzivnost, a je bila do leta 2013 v mednarodni primerjavi kljub temu razmeroma visoka.³⁹⁴ Med gospodarsko krizo so se izpusti TGP ob velikem padcu BDP precej znižali, kar je močno pripomoglo tudi k doseganju mednarodnih zavez. Ker se je emisijska intenzivnost v povprečju EU izboljševala hitreje, se je zaostanek Slovenije v tej primerjavi kljub temu povečeval. V letu 2000 je bilo na enoto BDP v Sloveniji ustvarjenih za 14 % več izpustov kot v povprečju EU, v letu 2013 pa za okoli četrtino. V letu 2014 so se izpusti precej znižali, BDP v stalnih cenah pa povišal, s čimer se je emisijska intenzivnost gospodarstva precej izboljšala.

Tabela: Emisijska intenzivnost gospodarstva (izpusti TGP/BDP), razmerje

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	0,61	0,51	0,49	0,46	0,46	0,46	0,45	0,44	0,43	0,41	0,36
EU	0,54	0,45	0,43	0,40	0,39	0,38	0,37	0,35	0,34	0,33	np

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2016; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2016; za leto 2014 ARSO; preračuni UMAR. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izpusti toplogrednih plinov po kategorijah virov, Slovenija

Vir: ARSO, 2016.

³⁹¹ Ekvivalent CO₂ je količina TGP plina, izražena s količino CO₂, ki ima enak toplogredni učinek. 1 gigagram (Gg) je 1000 ton.

³⁹² Glej tudi kazalnik 4.3 Emisijsko intenzivne industrije.

³⁹³ V evidence TGP so zajeti ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O) in t.i. F-plini.

³⁹⁴ Emisijska intenzivnost je razmerje med emisijami TGP in ustvarjenim BDP. Zaradi večje metodološke ustreznosti smo pri primerjavi v času upoštevali gibanje BDP v stalnih cenah, pri mednarodni primerjavi pa BDP v standardih kupne moči (SKM) za posamezno leto.

4.2 Energetska učinkovitost

Kljub zniževanju rabe primarne energije v zadnjih letih ostaja energetska intenzivnost³⁹⁵ razmeroma visoka. Eden od ciljev podnebno-energetskega svežnja držav EU do leta 2020 je tudi 20-odstotni prihranek energije glede na predvideno rabo v scenariju brez novih ukrepov. Države članice so glede na lastne scenarije rabe določile svoje neobvezujoče cilje. Tri četrtine držav mora rabo energije do leta 2020 znižati, nekatere pa morajo predvideno močno rast rabe energije le ublažiti; med njimi je tudi Slovenija. Ker so države EU na dobri poti, da omenjene cilje dosežejo, so do leta 2030 že določeni ambicioznejši cilji. V Sloveniji je k nižji rabi energije precej prispevala šibka gospodarska aktivnost, v zadnjih dveh letih pa tudi podnebne spremembe z višjimi letnimi temperaturami in nižjo rabo energije za ogrevanje. Zaviralno na zniževanje rabe energije pa deluje visoka raven rabe energije v prometu. Energetska intenzivnost Slovenije se je do leta 2007 večinoma približevala povprečni v EU, od takrat naprej pa se je zniževala počasneje. V letu 2014 je evropsko presegala za četrtno.

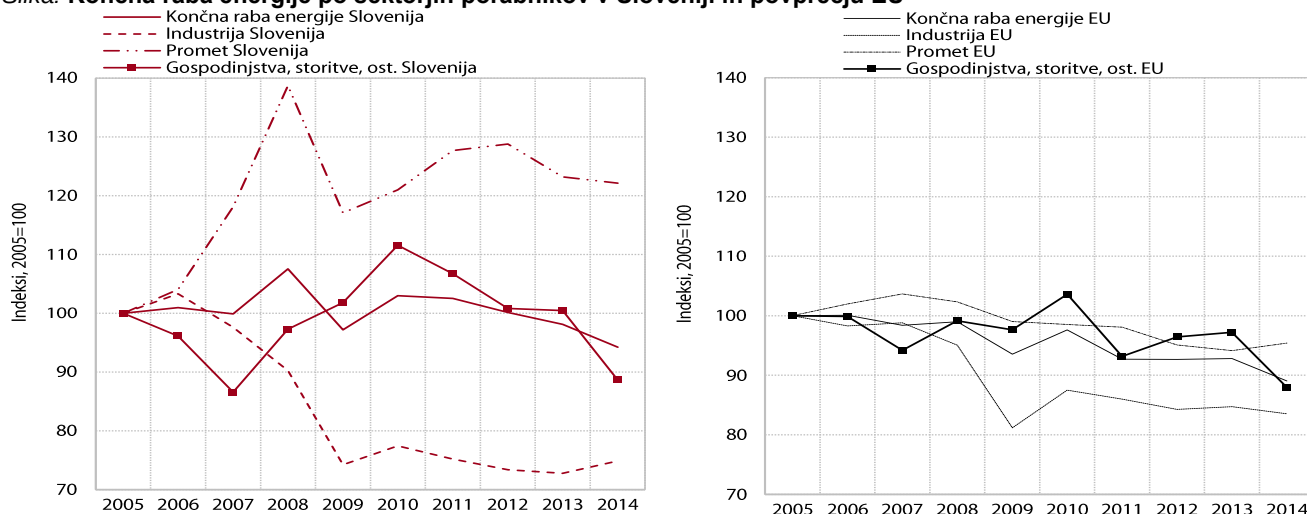
Na končno rabo energije³⁹⁶ v največji meri vpliva visoka raba v prometu, v zadnjih letih pa tudi manjša raba energije za ogrevanje. V obdobju 2005–2014 se je končna raba energije v Sloveniji zniževala dvakrat počasneje kot v EU. Raba v industriji se je zniževala sicer hitreje,³⁹⁷ vendar je to izboljšanje izničila večja raba energije v prometnem sektorju.³⁹⁸ To pripisujemo predvsem povečevanju tranzita skozi Slovenijo³⁹⁹. Pri gospodinjstvih sta na zmanjševanje rabe energije za ogrevanje v zadnjih nekaj letih vplivali zlasti vgradnja delilnikov toplote v večstanovanjskih stavbah ter vse bolj izpopolnjene ogrevalne naprave, na velik padec v letu 2014 pa še posebej izredno toplo vreme v času kurilne sezone.⁴⁰⁰

Tabela: Gibanje primarne rabe energije, indeks s stalno osnovo, 2005 = 100

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Cilj* 2020
Slovenija	100,0	106,5	97,3	101,7	102,8	98,8	96,3	93,1	104,2
EU	100,0	98,8	93,4	96,7	93,0	92,5	91,6	88,0	86,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2014; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR. Opomba: *Eden od treh okoljskih ciljev EU 20/20/20.

Slika: Končna raba energije po sektorjih porabnikov v Sloveniji in povprečju EU

³⁹⁵ Energetska intenzivnost je razmerje med porabo energije in ustvarjenim BDP, merjenim v standardih kupne moči (SKM).

³⁹⁶ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

³⁹⁷ Na znižanje je v Sloveniji precej vplival prehod na tehnološko posodobljeno proizvodnjo aluminja.

³⁹⁸ V Sloveniji prodana tekoča goriva so vključena v našo energetske bilanco ne glede na to, v kateri državi je gorivo porabljeno.

³⁹⁹ Glej tudi kazalnik 4.6 Delež cestnega prometa v blagovnem prometu.

⁴⁰⁰ Leto 2014 je bilo v Sloveniji po podatkih ARSO tudi sicer najtoplejše leto v obdobju stalnih meteoroloških meritev, to je od leta 1850.

4.3 Emisijsko intenzivne industrije

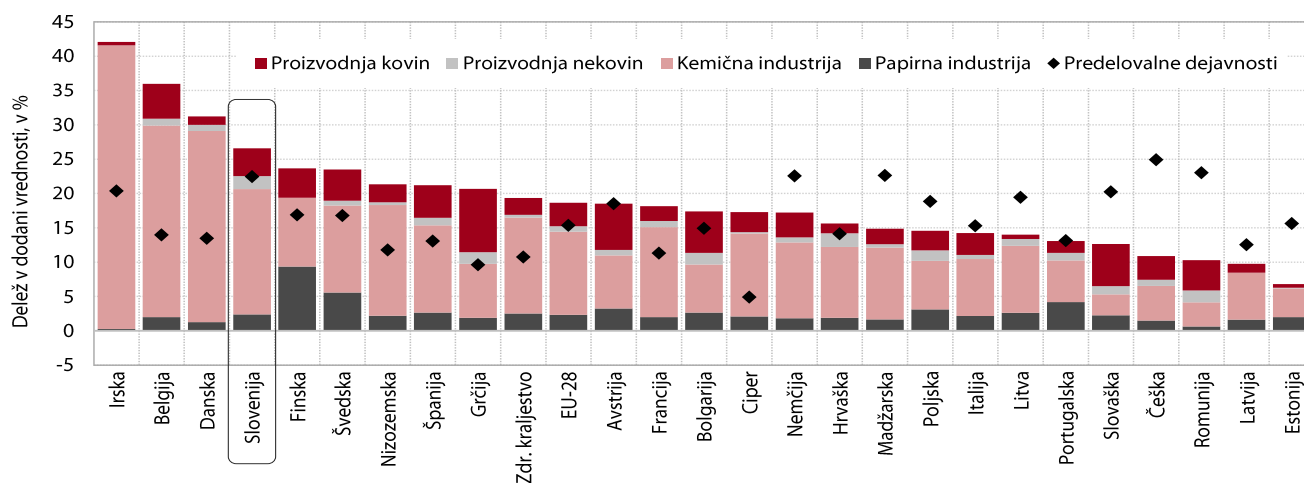
Skupni obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij⁴⁰¹ je v Sloveniji v zadnjih nekaj letih večinoma naraščal hitreje kot v povprečju ostalih panog predelovalnih dejavnosti. Prehitevanje je bilo prekinjeno v letih 2008 in 2009, predvsem zaradi nizkega obsega proizvodnje kovin, ter v letu 2014, predvsem zaradi skromnejšega obsega kemične industrije. Delež dodane vrednosti emisijsko intenzivnih industrij v skupni dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti je v zadnjih petih letih znašal okoli četrtno in je med najvišjimi v državah EU.⁴⁰² V Sloveniji sta pomen emisijsko intenzivnih panog in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti večji kot v povprečju EU⁴⁰³. S tem so večji tudi učinki emisijskega trgovanja na stroške proizvodnje, kar vpliva na poslovne rezultate in konkurenčnost.⁴⁰⁴ Za zmanjšanje izpostavljenosti višjim stroškom je ključnega pomena nadaljnje zniževanje energetske intenzivnosti ter tehnološko prestrukturiranje v emisijsko in energetska intenzivnih panogah.

Tabela : Proizvodnja emisijsko intenzivnih industrij in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Proizvodnja v emisijsko intenzivnih industrijah (letni indeks realne rasti)	104,2	112,1	114,3	93,7	81,2	108,9	102,3	102,0	102,7	101,9
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	102,5	99,0	98,5	89,8	89,8	101,3	100,7	97,0	100,3	102,3
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	107,6	113,0	121,7	101,0	85,8	114,7	102,4	104,6	103,9	99,2
Proizv. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	93,1	106,2	105,8	102,5	72,4	98,7	90,7	95,9	98,3	105,0
Proizvodnja kovin	103,2	119,6	106,7	68,6	70,3	109,5	111,0	101,1	103,4	107,1
Proizvodnja predelovalnih dejavnosti brez emisijsko intenzivnih industrij (letni indeks realne rasti)	103,9	104,8	107,1	104,7	81,3	106,1	102,0	98,3	98,0	104,7
Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti (indeks 2005=100)	100,0	95,8	86,6	78,9	77,2	75,2	71,1	71,3	71,2	69,2
Emisije TGP iz industrije (indeks 2005=100)	100,0	103,9	98,1	93,7	76,0	75,2	70,5	68,8	70,0	71,2

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi ter Rudarstvo in predelovalne dejavnosti, 2015; preračuni UMAR.

Slika: Delež emisijsko intenzivnih panog v predelovalnih dejavnostih in delež predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti gospodarstva, 2013

Vir: Eurostat, Nacionalni računi, 2015.

⁴⁰¹ Po metodologiji Svetovne banke se v to skupino uvrščajo naslednje (pod)skupine SKD: proizvodnja papirja in izdelkov iz papirja, proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov ter proizvodnja kovin.

⁴⁰² V letu 2013 so te panoge v Sloveniji ustvarile 26,6 % skupne BDV predelovalnih dejavnosti, v EU pa 18,6 %. Poleg tega je bil v Sloveniji višji tudi delež predelovalnih dejavnosti v skupni BDV gospodarstva (v Sloveniji 22,5 %, v EU 15,3 %). V Sloveniji je glede na povprečje EU predvsem visok delež kemične industrije, pa tudi proizvodnje kovin.

⁴⁰³ Energetska intenzivnost je izračunana kot razmerje med količino energetske porabe goriv, električne energije in toplotne energije ter DV, izraženo v stalnih cenah.

⁴⁰⁴ Z v letu 2010 sprejetim podnebno-energetskim svežnjem in delovanjem trga emisij se pričakujejo dvojni učinki na stroške podjetij: neposredni stroški zaradi nakupa emisijskih dovoljenj in posredni stroški zaradi višje cene električne energije.

4.4 Obnovljivi viri energije

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije je višji kot v povprečju EU, a se dolgoročno povečuje nekoliko počasneje. V Sloveniji se je bolj povečal predvsem leta 2009, ko je v krizi upadla končna raba energije za skoraj desetino, raba OVE pa je porasla za okoli petino⁴⁰⁵. Po tem letu se je rast precej umirila. V letu 2014 se je zaradi toplega vremena v času kurilne sezone zmanjšala skupna končna raba energije, še bolj pa raba OVE za ogrevanje,⁴⁰⁶ tako da se je delež OVE nekoliko znižal.⁴⁰⁷ Ocenjujemo, da se v letu 2015 končna raba energije ni dosti spremenila in da je tudi raba OVE stagnirala. Na to je vplivala nizka proizvodnja hidroelektrarn, ponovno nadpovprečno toplo leto in manjša raba lesa za ogrevanje.

Slovenija ima v primerjavi z EU dvakrat višji delež OVE pri ogrevanju, višjega tudi pri elektriki, pri prometu pa nižjega. Tako v Sloveniji kot v EU je pri ogrevanju najpomembnejši OVE les, pri elektriki pa hidroenergija. Ostalih OVE je bilo tudi v letu 2014 pri nas razmeroma malo (12 %), v EU pa je bil ta delež trikrat večji, tudi zaradi intenzivnega izkoriščanja vetrne energije. To je tudi glavna razlika v njuni strukturi. Tudi po deležu OVE v prometu je Slovenija z 2,6 % v spodnji četrtini držav EU in daleč od zadanih ciljev. V zadnjih desetih letih se je raba OVE v Sloveniji povečala za skoraj 30 %, največ pa so k rasti prispevali les, biogoriva in sončna energija (prispevki k rasti znašajo 39 o. t., 18 o. t. in 14 o. t.).

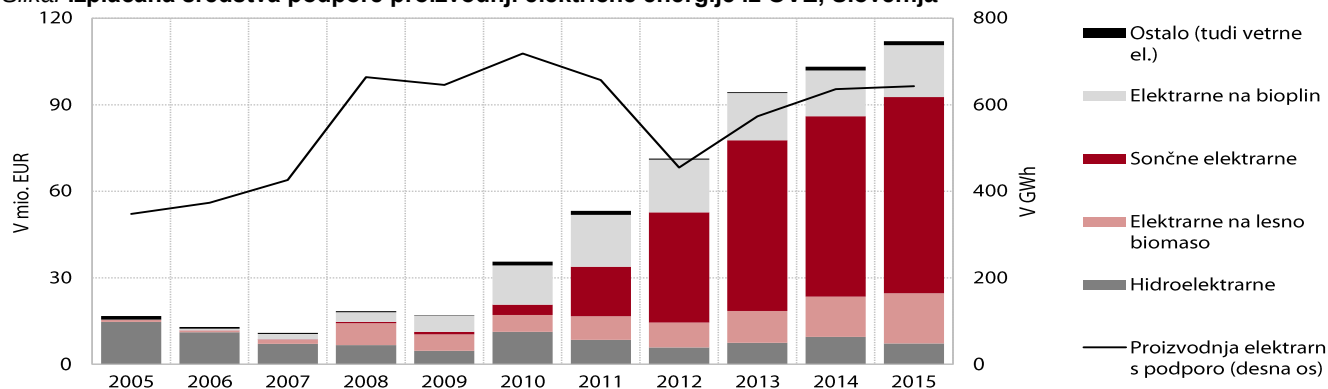
Podpore OVE se v zadnjih letih povečujejo zlasti v proizvodnji sončne energije. V letu 2005 je bilo za spodbujanje proizvodnje iz OVE izplačanih 16 mio. EUR podpor in večina je bila takrat namenjena hidroelektrarnam. Od leta 2010 se je znesek podpor OVE močno povečeval in je v letu 2015, ko je prevladala podpora sončnim elektrarnam, presegel 110 mio. EUR. S premikom podpor k dražjim vrstam energije se je tudi znesek podpore na enoto proizvodnje večkratno povečal.

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Cilj* 2020
SI skupaj	16,0	15,0	20,0	20,5	20,2	21,0	22,5	21,9	25,0
EU skupaj	9,0	11,0	12,4	12,8	13,1	14,3	15,0	16,0	20,0
SI pri elektriki	28,7	30,0	33,8	32,2	31,0	31,6	33,1	33,9	
EU pri elektriki	14,9	17,0	19,0	19,7	21,7	23,5	25,4	27,5	
SI v prometu	0,4	1,4	2,0	2,8	2,1	2,9	3,5	2,6	10,0
EU v prometu	1,4	3,6	4,3	4,8	3,4	5,0	5,4	5,9	10,0
SI pri ogrevanju	19,0	19,2	27,3	28,4	30,2	31,7	33,7	33,3	
EU pri ogrevanju	10,8	13,1	14,7	14,8	15,5	16,2	16,6	17,7	

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2015. Opomba: *Eden od treh okoljskih ciljev EU 20/20/20.

Slika: Izplačana sredstva podpore proizvodnji električne energije iz OVE, Slovenija

Vir: 2005–2012 MZIP, 2013–2015 Borzen.

⁴⁰⁵ V tem obdobju se je povečal tudi statistični zajem podatkov.

⁴⁰⁶ Na zniževanje rabe energije za ogrevanje poleg v zadnjem času milih zim vplivajo delilniki toplote in kurilne naprave z boljšim izkoristkom.

⁴⁰⁷ V Sloveniji je bila v letu 2014 ob obilni vodnatosti rek tudi največja proizvodnja hidroelektrarn doslej. Po metodologiji se normalizira (povpreči in razprši na daljše obdobje), tako da njen prispevek k rasti rabe OVE ni nadomestil znižanja pri rabi OVE za ogrevanje.

4.5 Cestni blagovni promet

Po zniževanju od leta 2009 se je delež cestnega blagovnega prometa leta 2015 povečal in ostal precej višji od povprečja EU. Medtem ko je v Sloveniji sredi prejšnjega desetletja hitro naraščal, je v EU stagniral, tako da smo povprečje EU presegli leta 2005, po letu 2009 ohranjali razliko okoli 6 o. t. in jo do leta 2014 nekoliko znižali. V letu 2015 se je obseg prevoženih tonskih kilometrov slovenskih avtoprevoznikov medletno močno povečal, za 10 %, prevoz blaga po železnici pa precej manj, za okoli 2 %. Delež cestnega prometa v blagovnem prometu je s tem ponovno presegel 81 %. Obseg cestnega prometa je raven iz obdobja pred krizo presegel za desetino, obseg prevozov po železnici pa za skoraj 19 %. Z vidika trajnostnega razvoja bi potrebovali hitrejšo prestrukturiranje prevozov v prid železnici, k čemur bi pripomogla predvsem izpeljava nekaterih železniških infrastrukturnih projektov.

Obseg skupnega blagovnega prometa na prebivalca je v Sloveniji med najvišjimi v EU, predvsem zaradi tranzitne lege Slovenije in velike gostote prometne infrastrukture. Domači avtoprevozniki so zlasti v obdobju 2003–2008 močno povečali obseg prevozov in so v letu 2014 prevozili 2,3-krat toliko tonskih kilometrov na prebivalca kot povprečni prevozniki v EU. Povečevanje povezujemo s položajem Slovenije na križišču V. in X. evropskega transportnega koridorja, kjer je promet okrepila tudi širitev EU, ter z močno razvito avtocestno infrastrukturo, ki je po obsegu na prebivalca v EU največja. Relativno visok je v Sloveniji tudi obseg železniškega blagovnega prometa. K temu poleg razširjenosti omrežja veliko prispeva predvsem povezanost s koprskim pristaniščem, saj se okoli 60 % tam pretovorjenega blaga prepelje po železnici.

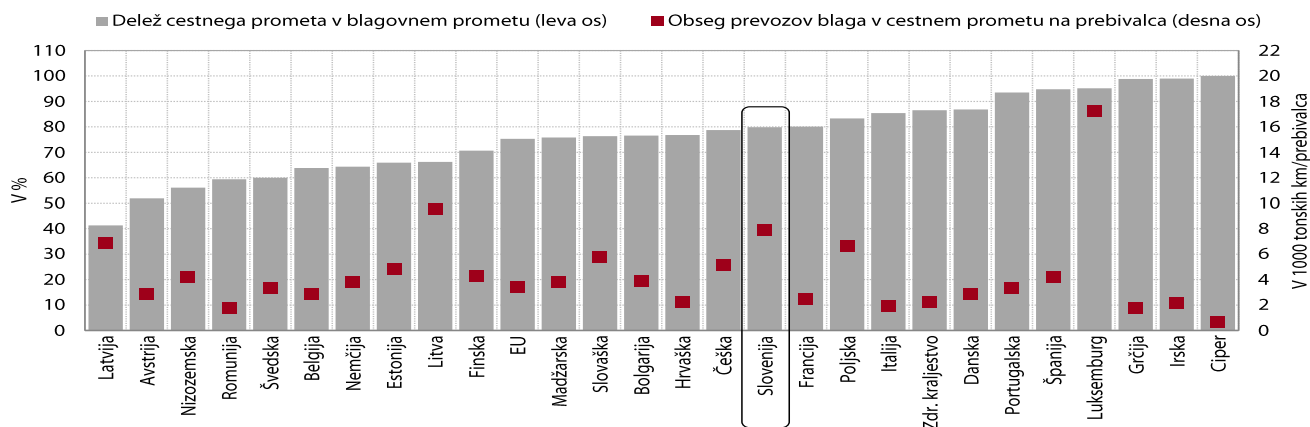
Slovenski prevozniki vse večji delež prevozov opravijo v drugih državah, hkrati pa po slovenskih cestah narašča delež prevozov tujih prevoznikov.⁴⁰⁸ Omenjeni trend se je nadaljeval tudi po letu 2008. V obdobju 2008–2014 se je obseg skupnih voženj slovenskih prevoznikov zmanjšal za več kot 5 %, obseg voženj vseh tovornjakov po ozemlju Slovenije pa za okoli 7 %. Pri tem so slovenski prevozniki obseg voženj (izključno) po tujini povečali za 26 %, obseg voženj v notranjem prometu in pri mednarodnih prevozech, ki so vsaj deloma vezani na ozemlje Slovenije (ko je blago naloženo ali razloženo v Sloveniji), pa zmanjšali za 16 %. Iz tega sledi, da se je na teritoriju Slovenije povečal prevoz prevoznikov iz drugih držav, to pa potrjujejo tudi podatki o prehodih cestninskih postaj avtocest.⁴⁰⁹ Iz njih je razvidno, da se je delež tujih tovornih vozil na naših avtocestah v obdobju 2008–2012 povečal za 15 o. t., na 68 %.

Tabela: Delež cestnega prometa v skupnem blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	71,9	77,3	82,2	84,0	82,3	81,4	82,1	80,7	79,8
EU*	73,7	76,4	76,3	77,5	76,2	75,6	75,2	75,4	75,4

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2015; preračuni UMAR za obdobje 2007–2013. Opomba: * Za nekaj držav pri izračunu upoštevan podatek iz prejšnjih let.

Slika: Cestni blagovni promet v Sloveniji in državah EU*

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions in Transport, 2015; preračuni UMAR. Opomba: *Ni podatka za Malto; za nekaj držav podatek iz prejšnjih let.

⁴⁰⁸ Ker statistike ne spremljajo podatkov o opravljenih tonskih kilometrih po državah, to sklepamo na podlagi primerjave obsega opravljenih voznih kilometrov domačih prevoznikov (vir SURS) s prepeljanimi voznimi kilometri vseh tovornjakov po slovenskih cestah (vir DRIS).

⁴⁰⁹ Evidentirana tovorna vozila v obdobju od 19. 4. 2008 do 26. 4. 2008 in od 4. 5. 2008 do 11. 5. 2008 skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije, DARS 2009; Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja, DARS 2013.

4.6 Odpadki

Nastali odpadki, ki so se v krizi zmanjševali, so se v letih 2013 in 2014 povečali. Leta 2014 je v Sloveniji nastalo okoli 4,7 mio. ton različnih vrst odpadkov, kar je bilo za okoli 5 % več kot v letu 2012.⁴¹⁰ Petina odpadkov je bila *komunalnih*, torej odpadkov iz gospodinjstev in njim podobnih, za katere ravnanje zagotavljajo obvezne občinske gospodarske javne službe varstva okolja. V letu 2014 so se po okoli 15-odstotnem povečanju v letu prej nadalje povečali za okoli 5 %. Količina ločeno zbranih, ki se dolgoročno povečuje, se je povečala na 65 % nastalih. Preostale štiri petine odpadkov so *nastale pri opravljanju proizvodnih in storitvenih dejavnosti*. Količina teh se je po začetku krize precej zmanjšala, po letu 2012 pa nekoliko povečala. Velika večina, okoli devet desetih, jih je nastalo v štirih dejavnostih: (i) predelovalni dejavnosti, (ii) gradbeništvu, (iii) oskrbi z vodo, ravnanju z odpadki, saniranju okolja ter (iv) oskrbi z električno energijo, plinom in paro.

Ravnanje z odpadki se izboljšuje. V letu 2014 je *celotna predelava odpadkov* znašala okoli 6,1 mio. ton, kar je bilo po dveh letih zmanjševanja približno toliko kot v letih 2010 in 2011. Dejansko predelana, brez priprave na predelavo ali odstranjevanje in zasipanja, je bila približno polovica te količine. Recikliranje, ki je postopek ponovne predelave in z okoljskega stališča zelo zaželeno ravnanje, je obsegalo okoli 2,7 mio. ton, to je 44 % celotne predelave. Odlaganje, ki je v hierarhiji ravnanja na zadnjem mestu, je obsegalo okoli 283 tisoč ton, kar je skoraj desetino manj kot v letu prej in okoli 5 % celotne predelave. Med *komunalnimi odpadki*, ki so se že v dveh tretjinah zbrali ločeno in kjer mora biti hkrati pred odlaganjem obvezno obdelan tudi mešani preostanek, se je delež odloženih zmanjšuje in je v letu 2014 znašal okoli četrtno.

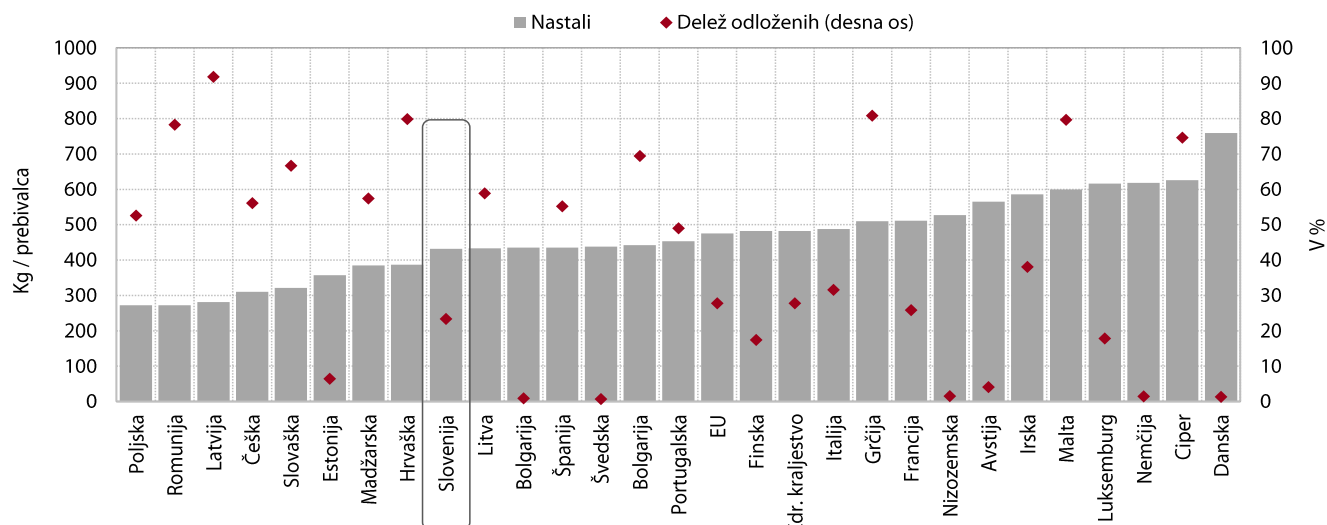
Primerjava z EU pokaže, da v nastanku komunalnih odpadkov dosegamo boljše rezultate. V letu 2014 je v Sloveniji nastalo 43 kg oz. 9 % manj komunalnih odpadkov na prebivalca kot v povprečju EU. V tej primerjavi so bili ti odpadki v Sloveniji v večjem deležu reciklirani in v manjšem deležu odloženi, a hkrati jih je razmeroma veliko ostalo v nedokončani predelavi (skupina ostalo). V EU pa je bilo že šest držav, kjer je delež odloženih komunalnih odpadkov znašal manj kot 5 % nastalih.

Tabela: Nastali komunalni odpadki in ravnanje z njimi, 2014

Ravnanje z nastalimi odpadki, v %						
	nastali, v kg/preb.	reciklirani (brez kompostiranja)	kompostirani	sežgani	odloženi	ostalo*
Slovenija	432	29,2	6,9	0,2	23,4	40,5
EU	475	27,6	15,8	26,7	27,8	2,1

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2016; preračuni UMAR. Opomba: * v skupini ostalo je zajeta predpriprava odpadkov in njihovo začasno skladiščenje (predelava, ki v tem letu ni bila dokončana).

Slika: Nastali komunalni odpadki in delež odloženih, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2016. Opomba: za Romunijo, Irsko in Grčijo so podatki za 2013.

⁴¹⁰ V letu 2012 je bila spremenjena metodologija (nekateri vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode).

4.7 Intenzivnost kmetovanja

Porabi mineralnih gnojil in pesticidov se dolgoročno zmanjšujeta, v letu 2014 pa sta se nekoliko povečali. Za gnojenje kmetijskih površin so kmetijski pridelovalci v letu 2014 porabili okoli 136 tisoč ton mineralnih gnojil, v tem okoli tretjino glavnih rastlinskih hranil (dušika, fosforja in kalija, to je gnojil NPK). To je bilo za okoli 3 % več kot v letu prej, a za okoli 13 % manj oz. v preračunu na površino kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) za okoli 11 % manj kot v povprečju zadnjih desetih let. Prodana količina aktivnih snovi *pesticidov* je v letu 2014 obsegala okoli tisoč ton; pri tem sta bili v kmetijstvu, po prvič objavljeni oceni, porabljeni okoli dve tretjini. Skupna prodaja je bila za okoli desetino večja kot v letu prej, vendar za 16 % manjša kot v povprečju zadnjih desetih let. Večina prodanih pesticidov je fungicidov, namenjenih varstvu rastlin pred boleznimi, in nato herbicidov, namenjenih zatiranju plevelov.

Učinkovitost kmetijstva, merjena s povprečnimi pridelki najpomembnejših poljščin, med leti niha v veliki odvisnosti od vremenskih razmer, merjena s povprečno mlečnostjo pa se izboljšuje. V letu 2014 se je povprečni hektarski pridelek pri obeh osnovnih poljedelskih kulturah pod vplivom zelo ugodnih vremenskih razmer močno zvišal, pri pšenici za okoli petino in pri koruzi za dve tretjini. Pri obeh kulturah je bil višji tudi v primerjavi z zadnjim desetletnim povprečjem in ker ni previsok, lahko to kaže na boljšo izkoriščenost naravnih virov. Dolgoročno se zvišuje tudi razmeroma nizka povprečna mlečnost na žival, kar je z vidika obremenjevanja okolja na enoto proizvoda ugodno. Skupna obremenjenost okolja z živinorejo, merjena s številom živine na enoto površine, pa je sicer razmeroma visoka, vendar se po rezultatih popisov v zadnjih letih znižuje.

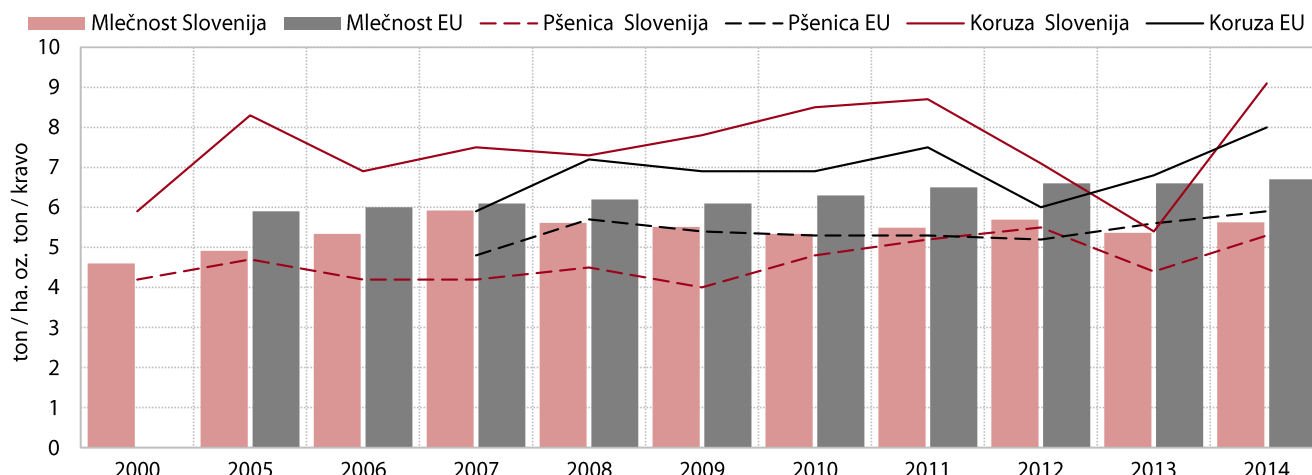
Delež v ekološko kontrolo vključenih zemljišč se zvišuje in je višje kot v povprečju EU. V letu 2014 je bilo v sistem nadzora ekološkega kmetovanja vključenih okoli 5 % kmetij z okoli 9 % KZU. To je manj od načrtovanega, a več kot v povprečju EU. V zadnjem letu se je povečala le površina kmetij z že pridobljenim certifikatom, površina v preusmeritvi pa se je znižala. V strukturi močno prevladujejo živinoreji namenjeni trajni travniki in pašniki, a se rast bolj povečuje pri ostalih zemljiščih, kjer je pridelava spodbujena z visokim povpraševanjem. V letu 2014 so se ekološki rastlinski pridelki pod vplivom ugodnih vremenskih razmer izrazito povečali, hkrati se je povečala tudi prireja v živinoreji.

Tabela: Poraba NPK gnojil in pesticidov ter delež ekoloških zemljišč

		2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
NPK gnojila, poraba, v kg/ha KZU*	Slovenija	147	115	120	116	105	95	103	104	96	98	100
Pesticidi, prodaja, v tisoč ton aktivne snovi**	Slovenija	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0
Ekološka zemljišča v KZU, v %	Slovenija	1,1	4,6	5,5	5,9	6,1	4,7	6,4	7,0	7,3	8,1	8,6
	EU	np	3,6	3,7	4,0	4,4	4,7	5,2	5,5	5,7	5,8	5,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2016; Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2016; preračuni UMAR. Opombe: * Poraba NP/KZU (brez kalija) je bila v letu 2010 v Sloveniji za 2,2 % višja kot v EU (vir podatkov: Eurostat); **Podatek o količini pesticida je seštevek aktivnih snovi z zelo različno stopnjo toksičnosti, zato je mednarodna primerjava izjemno zahtevna. np – ni podatka.

Slika: Povprečni pridelek najpomembnejših poljščin in prireja mleka

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2016; Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2016; preračuni UMAR.

4.8 Intenzivnost poseka lesa

Posek lesa se dolgoročno povečuje, leta 2014 pa je bil izrazito velik zaradi saniranja obsežnega žledoloma. V tem letu je bilo posekane okoli 6,4 mio. m³ lesne mase, kar je za 62 % več kot v letu prej in skoraj dvakrat toliko kot je znašal povprečni letni posek v obdobju po letu 2000. Medtem ko je evidentirani posek v predhodnih letih pomenil le okoli dve tretjini dopuščenega, ga je v letu 2014 prvič v obdobju njegovega spremljanja dosegel oz. nekoliko presegel.⁴¹¹ Zaradi po žledu obsežne poškodovanosti gozdov se je močno povečal predvsem *sanitarni posek*, na dve tretjini skupne količine, *posek za nego gozdov*, ki je v običajnih razmerah v večini, pa se je zmanjšal. Ob ponovno nekoliko večjem letnem prirastku lesa se je intenzivnost poseka močno povišala, za 28 o. t., na 74 %.⁴¹² To je po količinah, ne pa tudi po strukturi, zelo blizu predvidenemu v Akcijskem načrtu za povečanje konkurenčnosti, po katerem bi se lahko posek lesa ob zagotovitvi trajnostnega razvoja povečal na 6,5 mio. m³, intenzivnost poseka pa na 75 %.⁴¹³

Večji posek se odraža v večji proizvodnji lesnih sortimentov in v povečanem neto izvozu, neizkoriščeni potencial gozdno-lesne verige ostaja razmeroma velik. V letu 2014 je bilo pridobljenih okoli 5,3 mio. m³ okroglega, to je nepredelanega lesa, kar je za okoli polovico več kot v letu prej in za 85 % več kot v povprečju po letu 2000.⁴¹⁴ Posledice žledoloma so se močno odrazile v strukturi pridobljenega industrijskega lesa: najbolj se je povečala količina lesa za celulozo in plošče, ki je les nižje kakovosti in primeren za doseganje nižje dodane vrednosti, najmanj pa najkakovostnejšega lesa, to je *hlodov za žago in furnir*. Okoli polovica povečanja pridobljenih lesnih sortimentov glede na leto prej je bila usmerjena v izvoz, tako da se je skupni letni izvoz lesa, ki se že dalj časa povečuje, povečal za 54 %. Ob skupnem zmanjšanju uvoza za okoli petino se je neto izvoz lesa skoraj podvojil, na 1,9 mio. m³. Pri tem se je precej povečal tudi neto izvoz najkakovostnejšega lesa (za 60 % oz. za okoli 400 tisoč m³), čeprav se je njegova proizvodnja povečala najmanj (za 25 % oz. za okoli 420 tisoč m³).

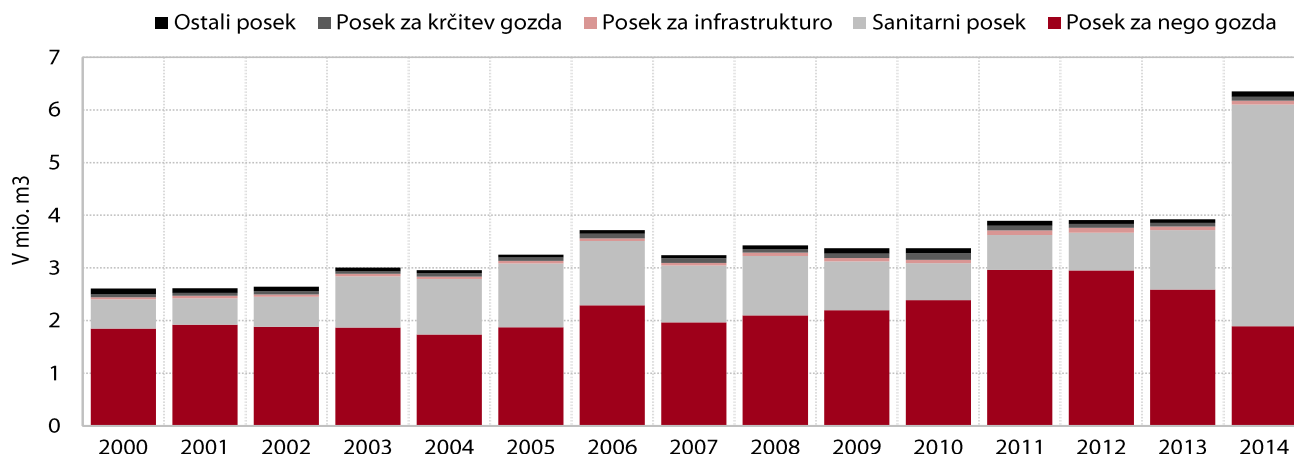
Tabela: Intenzivnost poseka lesa, razmerje

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	38,0	43,0	48,6	41,4	43,6	42,3	41,6	47,1	46,4	46,2	74,0
EU	61,0	65,0	np	np	np	np	62,7	np	np	np	np

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2016; SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2016; preračuni UMAR.

Opomba: np – ni podatka.

Slika: Posek lesa in njegova struktura, Slovenija

Vir: podatkovni portal SI-STAT – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2016; Zavod za gozdove Slovenije; preračuni UMAR.

⁴¹¹ Dopuščeno oz. možno količino poseka določa Zavod za gozdove Slovenije v gozdnogospodarskih načrtih. Pripravlja jih ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njegovih habitatov, ne glede na njihovo lastništvo.

⁴¹² Intenzivnost poseka lesa izračunavamo kot razmerje med njegovim letnim posekom in prirastkom.

⁴¹³ Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020.

⁴¹⁴ Količina pridobljenega lesa je odvisna od količine in izkoristka posekanega lesa, ta pa od vrste dreves in strukture pridobljenih sortimentov.

4.9 Okoljski davki

Delež pobranih okoljskih davkov v BDP se je leta 2014 po več letih skoraj neprekinjene rasti nekoliko znižal, ob visokih trošarinah na energente pa je bil še vedno precej višji kot pred začetkom krize. Zaradi višjih trošarinskih stopenj⁴¹⁵ in višjih ali novih ostalih dajatev (uvredba CO₂ dajatve za pogonska goriva, prodaja emisijskih kuponov, dvig letne dajatve za uporabo cest) so bili prihodki od okoljskih davkov glede na BDP leta 2014 za 0,9 o. t. višji kot leta 2008 in 0,7 o. t. višji kot leta 2005. Leta 2014 so se nekoliko znižali, kar je posledica zaostajanja rasti pobranih trošarin od tekočih goriv⁴¹⁶ za rastjo BDP in majhnega upada prilivov davkov na onesnaževanje okolja (med drugim zaradi znižanja dajatve na uporabo fluoriranih toplogrednih plinov).

Več kot tri četrtine okoljskih davkov predstavljajo davki na energijo, v zadnjih letih pa na pomenu nekoliko pridobivajo davki na onesnaževanje in promet. Prihodki od davkov na energijo so leta 2014 predstavljali 77 % pobranih okoljskih davkov; glavnina so bili prihodki od trošarin na tekoča goriva. Njihova poraba je v Sloveniji razmeroma visoka zaradi obsežnega tranzitnega in ostalega cestnega prometa, kar je med drugim povezano z razpršeno poseljenostjo in nezadostno infrastrukturo javnega potniškega prometa. V zadnjih letih so se po deležu med prihodki od okoljskih davkov nekoliko okrepili: (i) *davki na promet*, ki so leta 2014 dosegli 12-odstotni delež; glavnino predstavlja letna dajatev za uporabo cest in (ii) *davki na onesnaževanje*, ki so tega leta dosegli 9-odstotni delež; zaradi širše obdavčitve izpustov CO₂. Delež davkov na rabo naravnih virov, ki je nizek, je bil stabilen. Večji del bremena okoljskih davkov, okoli dve tretjini, so nosila gospodinjstva. To je delno povezano z metodološko poenostavitvijo, po kateri se gospodinjstvom pripiše večino porabe pogonskih goriv in s tem davkov na energijo.

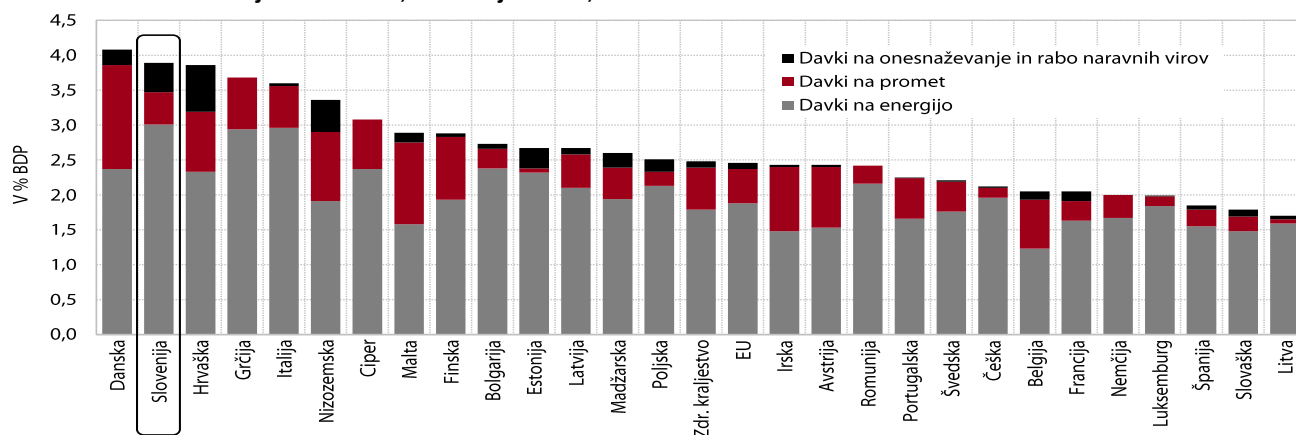
Po obremenitvi z okoljskimi davki glede na BDP Slovenijo med državami EU prehiteva le Danska. Delež prihodkov od okoljskih davkov v BDP je bil v Sloveniji leta 2014 za 1,4 o. t. višji kot v povprečju EU. Visok delež izhaja predvsem iz obsežne rabe pogonskih goriv v cestnem prometu, razmeroma visoka pa je bila tudi stopnja obdavčitve energentov. Implicitna davčna stopnja na energijo, ki je znašala 236,4 EUR na tono naftnega ekvivalenta porabljene končne energije, je bila leta 2014 le malenkost nad tehtanim povprečjem EU, netehtano povprečje EU pa je presegala za 17 %.

Tabela: Delež prihodkov od okoljskih davkov v BDP, Slovenija, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	2,88	3,15	2,95	3,49	3,62	3,46	3,83	3,97	3,89
EU (tehtano povprečje)	np	2,51	2,29	2,36	2,37	2,40	2,44	2,45	2,46

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, marec 2016. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija in EU, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy.

⁴¹⁵ Povprečna trošarinska stopnja, izračunana kot povprečje dnevniških stopenj, je bila leta 2014 za bencin 45 %, za dizelsko gorivo pa 38 % višja kot leta 2008. Po visokem povišanju trošarinskih stopenj leta 2009 je bila hkrati uvedena možnost delnega vračila plačanih trošarin na dizelsko gorivo za pogon motornih vozil za namene poslovne uporabe (do minimalne stopnje, določene v energetske direktivi EU).

⁴¹⁶ Povprečna trošarinska stopnja za dizelsko gorivo je bila leta 2014 medletno višja za okoli 2 %, za bencin pa nižja za okoli 1 %.

4.10 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Gospodarska aktivnost, merjena z realno stopnjo rasti BDP, je bila leta 2014 pozitivna v vseh regijah, razen v zasavski. Najvišji gospodarski rasti sta bili ponovno v gorenjski in v primorsko-notranjski regiji.⁴¹⁷ Še vedno negativna, a kljub temu manj kot leto prej, je bila v zasavski. Tu je bil tudi najnižji BDP na prebivalca, na ravni okoli 58 % slovenskega povprečja. Edina regija, ki je to povprečje preseгла, je bila ponovno osrednjeslovenska; preseganje je bilo okoli 42–odstotno.

Zaostajanje v BDP na prebivalca za povprečjem EU, ki se je v krizi povečalo, se je leta 2014 zmanjšalo v obeh kohezijskih regijah. Zahodna Slovenija je bila blizu evropskega povprečja, vzhodna pa je za njim zaostajala za več kot 30 % (leta 2008 v tej primerjavi zahodna na 108 % in vzhodna na 73 %).⁴¹⁸ Po letu 2008 se je razkorak do evropskega povprečja povečeval v vseh regijah,⁴¹⁹ bolj pospešeno v regijah zahodne Slovenije, še posebej v obalno-kraški. Ta ga je leta 2014 glede na leto 2008 povečala za 14 indeksnih točk. Med regijami vzhodne Slovenije je razkorak najbolj povečala zasavska regija, za 15 indeksnih točk. Opazovana gibanja so bila leta 2014 v vseh regij obratna, saj zaostanek ni več povečala nobena regija.. Povprečje EU pa v vsem opazovanem obdobju presega ena izmed regij, to je osrednjeslovenska. Leta 2014 ga je preseгла za 17 %, kar pa je bilo za 12 indeksnih točk manj kot leta 2008.

Kriza je imela navidezno ugoden učinek na medregionalne razlike, ki se od leta 2010, ko so bile najvišje, zmanjšujejo. Relativna razpršenost BDP na prebivalca⁴²⁰ se po naših izračunih od leta 2010 zmanjšuje, vendar ne zaradi rezultatov politike pospeševanja enakomernejšega razvoja v regijah. To je posledica večjega padca gospodarske aktivnosti v regijah, ki ustvarijo največji delež slovenskega BDP in kjer je tudi BDP na prebivalca najvišji. Relativna razpršenost je v Sloveniji med najnižjimi v državah članicah EU. Tudi razmerje med regijama s skrajnima vrednostima BDP na prebivalca je relativno nizko v primerjavi z državami EU, kjer je ta razlika tudi do 10-kratna (npr. Združeno kraljestvo), kar pa je s stališča majhnosti Slovenije tudi razumljivo. Leta 2014 so se v Sloveniji nadaljevali trendi iz prejšnjih let in razmerje se je le malo povečalo, z 1:2,4 na 1:2,5.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska / statistična regija	BDP na prebivalca						Realna rast BDP, v % 2014 (SLO=3%)	BDP, v % 2014 SLO=100%
	Slovenija=100					EU=100		
	2010	2011	2012	2013	2014	2014		
Zahodna Slovenija	121,2	120,2	120,1	119,7	119,3	98	3,2	56,0
Obalno-kraška	108,7	106,1	101,4	98,3	97,6	80	2,7	5,3
Goriška	93,6	92,2	91,1	90,6	90,5	75	2,3	5,2
Gorenjska	82,8	82,9	83,3	85,6	87,5	72	5,2	8,7
Osrednjeslovenska	145,3	144,2	145,1	144,0	142,4	117	2,9	36,8
Vzhodna Slovenija	81,7	82,5	82,5	82,7	82,9	68	2,9	44,0
Primorsko-notranjska	70,5	69,9	68,8	70,2	71,7	59	5,1	1,8
Jugovzhodna Slovenija	95,2	94,9	93,9	95,0	96,1	79	3,9	6,6
Posavska	81,6	82,9	83,2	84,0	82,4	68	0,3	3,0
Zasavska	61,0	60,5	58,7	58,8	57,7	47	-2,5	1,6
Savinjska	90,6	91,8	91,9	91,5	91,9	76	3,3	11,3
Koroška	74,2	76,6	78,7	79,5	80,1	66	2,9	2,8
Podravska	82,5	83,0	82,9	82,6	82,6	68	3,1	12,9
Pomurska	64,2	66,0	67,1	68,0	67,8	56	2,0	3,8
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	23,8	23,1	23,1	22,5	21,9			

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2014; Eurostat – general and regional statistics, 2016; preračuni UMAR.

⁴¹⁷Po Uredbi (ES) št. 1319/2013 so uveljavljene spremembe NUTS klasifikacije: *notranjsko-kraška regija* se je preimenovala v *primorsko-notranjsko* in *spodnjeposavska* v *posavsko regijo*. Spremenile so se meje štirih NUTS 3 regij: iz *osrednjeslovenske regije* se je izločila občina Litija, ki se je priključila *zasavski regiji*; iz *savinjske regije* sta se izločili občini Radeče in Bistrica ob Sotli in sta se priključili *posavski regiji*. Posledično se je spremenila tudi meja NUTS 2 regij. Sprememba se uveljavlja od 1.1.2015, podatki za nazaj se niso prilagodili.

⁴¹⁸Regije na NUTS 2 ravni z manjšim BDP/prebivalca od 75 % povprečja EU se v okviru evropske kohezijske politike uvrščajo med manj razvite.

⁴¹⁹Izjema je osrednjeslovenska regija, ki presega povprečje EU, pa tudi v njej se je prednost zmanjševala.

⁴²⁰Razpršenost regionalnega BDP/prebivalca je izmerjena kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP/prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražena je v odstotkih nacionalnega BDP na prebivalca.

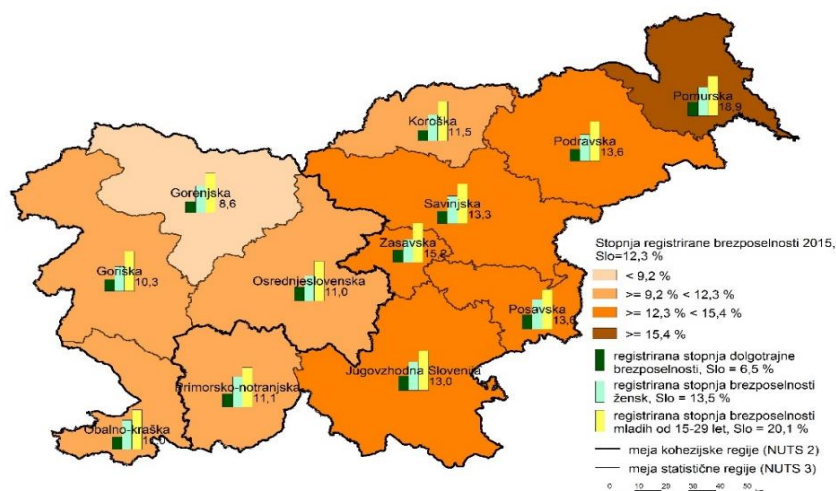
4.11 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Leta 2015 se je stopnja registrirane brezposelnosti nadalje zmanjševala v vseh regijah, razen v pomurski. Najbolj se je zmanjšala v zasavski regiji, kar pa je pretežno posledica statističnega učinka. Po novi NUTS 3 uredbi⁴²¹ je namreč k tej regiji priključena občina Litija, ki ima podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, ostale tri občine zasavske regije pa nadpovprečno. Stopnja registrirane brezposelnosti se je v zasavski regiji zmanjšala za 2,5 o. t., brez teh sprememb pa bi se le za eno o. t.. Če ne upoštevamo statističnega učinka, se je najbolj zmanjšala v koroški regiji, za 1,5 o. t.. Nadpovprečno visoko stopnjo so ohranile iste regije kot leto prej; vse z izjemo primorsko-notranjske so v kohezijski regiji vzhodna Slovenija. Najvišjo stopnjo je imela pomurska regija, kjer je porasla za 0,5 o. t., na 18,9 %. S tem je bila za več kot polovico višja kot v slovenskem povprečju. Najnižjo, za skoraj tretjino nižjo od slovenskega povprečja, je imela ponovno gorenjska regija, in sicer 8,6-odstotno.

Razlike med regijami v stopnji registrirane brezposelnosti, merjene z absolutno razpršenostjo⁴²², so bile zadnja štiri leta stabilne. V začetku krize so se medregionalne razlike povečevale in dosegle svoj vrh v letu 2010, ko je stopnja razpršenosti znašala 2,4 %. Po letu 2010 so se zmanjšale, zaradi hitrejšega naraščanja brezposelnosti v regijah zahodne Slovenije s podpovprečno stopnjo, in v zadnjih štirih letih ostale razmeroma stabilne, z majhnimi medletnimi nihanji. V letu 2015 so znašale 1,8 %, kar je za 0,1 o. t. več kot leto prej. Povečalo pa se je razmerje med regijama s skrajnima vrednostima, z 1:1,9 na 1:2,2. To je posledica povišane stopnje registrirane brezposelnosti v pomurski regiji in znižane v gorenjski.

Mladi so bili v krizi ob krčenju trga dela nesorazmerno bolj prizadeta skupina brezposelnih v vseh regijah. Po letu 2013, ko je začela skupna stopnja registrirane brezposelnosti v regijah že padati, se je ta pri mladih od 15 do 29 let še močno povečevala, najbolj v zasavski, primorsko-notranjski in osrednjeslovenski regiji, ter dosegla vrh v letu 2014. V letu 2015 se je v vseh regijah sicer zmanjšala, najbolj v zasavski regiji, za 5,5 o. t., vendar je še vedno ostala najmanj za en in pol krat tolikšna kot skupna stopnja. Najvišja je bila v pomurski regiji in znašala 29,8 %, kar je bilo za 2,2 krat toliko kot v gorenjski regiji z najnižjo stopnjo.

Zemljevid: Stopnje registrirane brezposelnosti po regijah, 2015

Vir: GURS, SURS, kartografija UMAR.

⁴²¹ Glej opombo št. 1 pri kazalniku 4.10 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

⁴²² Absolutna razpršenost: $AD_{Rt} = \sum_r \left(\frac{A_{Rt}}{A_{Slo}} \right) |SB_{Rt} - SB_{Slo}|$, pri čemer je t = leto, A_r = aktivno prebivalstvo regije, A_{Slo} = aktivno prebivalstvo Slovenije, SB_r = stopnja registrirane brezposelnosti regije, SB_{Slo} = stopnja registrirane brezposelnosti Slovenije.

Literatura in viri

- Adult Education and Training in Europe. Widening Access to Learning Opportunities. (2015). Bruselj: Evropska komisija, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, Eurydice.
- Afonsa, A., Schuknecht, L & Tanzi, V. (2006). Public Sector efficiency: Evidence for New EU Member States and Emerging Markets. ECB Working Paper Series, no. 581.
- Agriculture, fishery and forestry statistics. (2015). 2014 Edition. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/web/ess/-/agriculture-forestry-and-fishery-statistics-2014-edition>.
- Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje in Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Analiza zdravstvenega sistema v Sloveniji. (2016). Ministrstvo za zdravje, WHO, European Observatory on Health Systems and Policies. Pridobljeno na: http://www.mz.gov.si/si/pogoste_vsebine_za_javnost/analiza_zdravstvenega_sistema/.
- Analysis of the 2016 Draft budgetary plan of Slovenia. (2015). Bruselj: Evropska komisija. Commission staff working document SWD (2015) 612 final. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/.
- Andreja Jaklič, Iris Koleča in Matija Rojec. (2015). Slovenija kot lokacija za neposredne tuje investicije v oči tujih investorjev – raziskava med podjetji s tujim kapitalom 2015. Ljubljana: SPIRIT in Center za mednarodne odnose Fakultete za družbene vede.
- Aronson, J. R. (1985). Public Finance. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Attanasio, O., Pistaferri, L. (2014). Consumption inequality Over the Last Half Century. Some Evidence using the New PSID Consumption measure. Pridobljeno na: http://web.stanford.edu/~pista/AP_P_final.pdf.
- B. Banerjee in M. Jesenko. (2015). Economic Growth and Regional Disparities in Slovenia. Regional Studies Association, Volume 49 Numer 10. Routledge., Abingdon.
- Bilten Banke Slovenije. Različne številke. (2015, 2016). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Bilten mineralne surovine, Mineralne surovine v letu 2014. (2015). Ljubljana: Geološki zavod Slovenije.
- Breznikar, A. (2016). Čas preizkušenj za slovenski gozd. Objavljeno v: S podeželja.si, januar 2016.
- Bruto domači proizvod, temeljni agregati nacionalnih računov in zaposlenost, 1995–2015. (2015). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Burger, A. in sodelavci. (2012). Učinek vladnih protikriznih ukrepov na delovanje podjetij v pogojih gospodarske krize (CRP V5-1005). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Cecchini, M., M. Devaux and F. Sassi. (2015). Assessing the impacts of alcohol policies: A microsimulation approach. OECD Health Working Papers, No. 80, OECD Publishing, Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5js1qwkvx36d-en>.
- Center za podpore, Poročilo januar – december 2015. (2016). Ljubljana: Borzen.
- Cilji strategije Evropa 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm.
- Četrto poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Davis, J. B., Sandström, S., Shorrocks, A. B., Wolff, E. N. (2009). The level and distribution of global household wealth. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Deseto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2005, 2006 in 2007). (2008). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Digital Agenda for Europe, Electronic communication market indicators. (2016). Brussels: European Commission. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/digital-agenda/scoreboard>.
- Digital Economy and Society Index (DESI). (2015). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/>.
- Doing Business 2016. (2015). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na: <http://www.doingbusiness.org/>.
- Dolgotrajna oskrba. Slovenija, 2013. (2015). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=4933&idp=21&headerbar=18>.

Education and Training Monitor 2015. (2015). Bruselj: Evropska komisija.

Education at a Glance (različne številke (2003, 2014, 2015). Pariz: OECD.

Ekonomsko ogledalo. (2009). Letnik XV, številka 2, februar 2009. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/>.

Elsby, M. W. L., Hobijn, B., Sahin, A. (2011). Unemployment dynamics in the OECD. Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper 2009-04.

Employment and Social Developments in Europe 2015. (2015). Bruselj: Evropska komisija.

Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja ter dvig konkurenčnosti. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <http://www.enotnazbirkaukrepoz.gov.si>.

EPO Annual Report – statistics 2015. (2016). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <http://www.epo.org/>.

EPO Annual Report 2015. (2016). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <http://www.epo.org/>.

EU Justice Scoreboard 2015. (2015). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/>.

Eurobarometer Survey, različni letniki. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.

Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). Communication from the Commission, COM(2010) 2020, final. Bruselj: Evropska komisija.

European Banking Sector Facts and Figures. (2015). Bruselj: Evropsko bančno združenje. Pridobljeno na <http://www.ebf-fbe.eu/publications/statistics/>.

European Commission in Economic Policy Committee, 2015 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States. (2013–2060). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://europa.eu/epc/pdf/ageing_report_2015_en.pdf.

European Securities Exchange Statistics. (2015). Bruselj: Evropsko borzno združenje. Pridobljeno na <http://www.fese.eu/statistics-market-research/historical-data>.

Europeans' attitudes towards security. (2015). Special Eurobarometer 432. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=SPECIAL>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Government Finance Statistics (2016). Main national accounts tax aggregates (gov_10a_taxag, po ESR-2010). Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Government Statistics, historical ESA-95 data (2016a). Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.

Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts. (2015). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Environment and energy – Energy. (2015). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Environment and Energy – Environment (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.

Eurostat Portal Page – General and regional statistics – Regional economic accounts. (2016). Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Eurostat Portal Page – Population and social condition – Education and training. (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Population and social condition – Health. (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Income, Social Inclusion and Living Conditions. (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population. (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurydice Brief. Modernisation of Higher Education in Europe. (2015). Bruselj: Evropska komisija, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.

Evidenca državnih pomoči. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Evidentirana tovorna vozila v obdobju od 19. 4. 2008 do 26. 4. 2008 in od 4. 5. 2008 do 11. 5. 2008 skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije. (2009). Celje: DARS.

Evropska družboslovna raziskava 2014. (2014). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.

- Evropska sredstva povezujejo slovenska podjetja. (2015). Objavljeno v A. Vidmar (Ur.), str. 40-45. Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije.
- Evropsko okolje. Stanje in napovedi 2015. Strnjeno poročilo. (2015). Kopenhagen: Evropska agencija za okolje.
- Festival inovativnih tehnologij. (2015). Ljubljana: Fakulteta za elektrotehniko. Dosegljivo na: <http://www.ltfe.org/aktualno/festival-inovativnih-tehnologij-2/>.
- Financial Soundness Indicators. (2015, 2016). Washington: IMF. Pridobljeno na <http://data.imf.org/?sk=9F855EAE-C765-405E-9C9A-A9DC2C1FEE47>.
- Fisher, J. D., Johnson, D. S., Smeeding T. M. (2012). Measuring the Trends in Inequality of individuals and families: Income and Consumption. Pridobljeno na: <http://MeasuringTheTrendsInInequalityOfIn-preview.pdf>.
- Fournier, J. in Fall F. (2015). Limits to government debt sustainability, OECD Economics Department Working Papers, No. 1229. Pariz: OECD.
- Fricke, T. (2016). The Right Incentives for a Low-Carbon Future. Pridobljeno na <http://www.project-syndicate.org/commentary/incentives-for-a-low-carbon-future-by-thomas-fricke-2016-01>.
- Global Wealth Databook 2015. (2015). Credit Suisse Research Institute. Pridobljeno na: http://www.protothema.gr/files/1/2015/10/14/ekthsi_0.pdf.
- Hassett, K. A., Mathur, A. (2012). A New measure of Consumption Inequality. Washington: American Enterprise Institute.
- Hauschildt, H. et al. (2015). Social and economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of Indicators. Eurostudent V. 2012–2015. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag GmbH & Co. KG.
- Health at a glance 2015. (2015). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/els/health-systems/Health-at-a-Glance-2015.pdf>.
- Health at a glance: Europe 2014. (2014). Pariz: OECD.
- Health for all database 2015. (2015). Ženeva: Svetovna zdravstvena organizacija (WHO). Pridobljeno na: <http://www.google.si/webhp?nord=1#nord=1&q=health+for+all+database>.
- Hitrorastoča podjetja, Slovenija, 2014 – prva objava. (2015). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Hyman, D. N. (1993). Public Finance. A Contemporary Application of Theory to Policy. Fourth Edition. Philadelphia : Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- ICT specialists, News release, št. 15/2016. (2016). Luksemburg: Eurostat.
- Indeksi industrijske proizvodnje po dejavnostih. (2015). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Informacija o izvajanju ukrepov za sistemsko razdolžitev mikro in majhnih podjetij. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Informacijski portal energetika, Statistika, Subvencije v energetiki. (2014). Ljubljana: MZIP.
- Insurance data. (2015). Bruselj: Insurance Europe.
- Interni podatki o mladih raziskovalcih. (2015). Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.
- Izdatki in viri financiranja zdravstvenega varstva. (2015). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5306&idp=10&headerbar=8>.
- Izhodišča normativnih sprememb na področju urejanja prostora in graditve objektov – predlog za obravnavo – novo gradivo št. 2. Vladno gradivo z dne 13. 11. 2013. (2013). Ljubljana: MZIP.
- Izpusti toplogrednih plinov, interni preliminarni podatki. (2016). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Izzivi mladim. Ljubljana: Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, inovativnosti, razvoja, investicij in turizma. Dosegljivo na: <http://www.podjetniski-portal.si/>.
- Jamstvo za mlade. Ukrepi za zaposlovanje in usposabljanje. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno na: <http://www.mdds.gov.si/>.
- Javni razpis »Spodbujanje zaposlovanja mladih doktorjev znanosti«. (2015). Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.
- Javni razpis za dodelitev štipendij za deficitarne poklice za šolsko leto 2015/2016 (198. javni razpis). (2015). Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije. Pridobljeno na: <http://www.sklad-kadri.si/>.
- Journard, I., André, C., Nicq, C. (2010). Health care systems: efficiency and policy settings. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/eco/healthcaresystemsefficiencyandpolicysettings.htm>.

- Kavaš, D. (2014). Regionalna politika v Sloveniji po vključitvi v Evropsko unijo. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Kazalci okolja v Sloveniji. (2014). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Agencija Republike Slovenije za okolje.
- Kazalniki zelene rasti. (2014). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Kelley, D. et al. (2016). Global Entrepreneurship Monitor: 2015/16 Global Report. Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and Tecnológico de Monterrey. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>.
- Klemenčič, M. et al (2015). Pogoji akademskega dela v Sloveniji. Ugotovitve študije EUROAC 2013. Ljubljana: Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.
- Klemm, A. (2009). Causes, benefits and Risks of business tax incentives. Washington: Mednarodni denarni sklad.
- Ključni elementi Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje naložb, poslovanja in kapitalskega utrjevanja MSP pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Koopman et al. (2010). Give Credit Where Credit Is Due: Tracing Value Added in Global Production Chains. Massachusetts: National Bureau of Economic Research. BER Working Paper No. 16426.
- Koske et al. (2015). The 2013 update of the OECD's database on product market regulation: Policy insights for OECD and non-OECD countries. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.
- KPK Vestnik, različne izdaje. (2015). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na: <http://www.kpk-rs.si>.
- Kumar, M.S. in Woo, J. (2010). Public debt and growth. IMF Working Paper WP/10/174. Washington: Mednarodni denarni sklad.
- Kupec, B. (2016). Slovenski start-upi lani zbrali toliko kot v prejšnjih sedmih letih skupaj! Ljubljana: Finance. Pridobljeno na: <http://startaj.finance.si/>.
- Lepage-Saucier, N., Schleich, J. in Wasmer, E. (2013). Moving Towards a Single Labour Contract: Pros, Cons and Mixed Feelings. OECD Economics Department Working Papers, No. 1026. Pariz: OECD.
- Letno poročilo – leto 2015. (2016). Ljubljana: Ljubljanska borza.
- Letno poročilo o izvajanju ukrepov zakona o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015 v letu 2014. (2014). Ljubljana: Vlada RS.
- Letno poročilo UIL 2011. (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/>.
- Lušina, U., Kušar, J. (2015). Zadolženost gospodarskih služb v Sloveniji. Delovni zvezki UMAR 5/2015. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/>.
- MACELI Final Report. Comparative efficiency of health systems, corrected for selected lifestyle factors. (2014). Written by Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Erasmus Universitat Rotterdam. Erasmus Medical Center Rotterdam. Bruselj: Evropska komisija.
- Majcen, B. (2015). Ocena dolgoročnih projekcij izdatkov in prejemkov zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Ljubljana: Institut za ekonomska raziskavanja. Posvet o financiranju in optimizaciji plačilnih modelov v zdravstvu.
- Mateus D'Avo Luis, Ana Beatriz. (2015). Health System Efficiency after the Crisis in the OECD. Pariz: OECD.
- Measuring financial protection in health systems: a new approach for the WHO European Region. (2015). Technical workshop. Barcelona, 21-22 October 2015.
- Medeiros, J. and Schwierz, C. (2015). Efficiency estimates of health care systems. European Economy. Economic Paper 549. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications.
- Mervic, H. (2015). Javno financirani denarni prejemki prebivalcev Slovenije v obdobju 2008–2013, Delovni zvezek UMAR, Ljubljana: UMAR.
- Močnik, D. in Rus, M. (2016). Slovenska podjetja in zančilnosti start-up ekosistema. Slovenski podjetniški observatorij 2015. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Monitor on competitiveness and trade performance. (2015). Bruselj: Evropska komisija, DG ECFIN. Gradivo za sestanek delovne skupine LIME pri EPC, november 2015.
- Monitoring pitne vode 2014. (2015). Letno poročilo o kakovosti pitne vode v letu 2014. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno na http://www.mpv.si/uploads/PR14MonitPV_zakljucno_porocilo.pdf.
- Murn, A. (2015). Razvojna usmerjenost državnih pomoči v predelovalni industriji. IB revija XLIX (1), 5–20. Ljubljana: UMAR.

Nagode, M., Zver, E., Jacovič, A., Marn, S., Dominikuš, D. (2014). Dolgotrajna oskrba – uporaba mednarodne definicije v Sloveniji. Delovni zvezek UMAR, 2/2014. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2014/DZ02_14_summary.pdf.

National Footprint Accounts, 2016 Edition. (2016). Oakland, Ženeva, Bruselj: Global Footprint Network. Pridobljeno na <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>.

Nefinančni sektorski računi. SI-STAT: ekonomsko področje. Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <http://pxweb.stat.si>.

Neto položaj državnega proračuna RS do proračuna EU v 2015. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/proracun/neto_polozej_drzavnega_proracuna_rs_do_proracuna_eu/.

News and media. (2016). New York: Organizacija združenih narodov. Pridobljeno na <http://www.un.org/en/index.html>.

Nitsche, R., Heidhues, P. (2006). Study on methods to analyse the impact of State aid on competition. Bruselj: Evropska komisija.

Novela Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP). (2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 47/2013.

Novela Zakona RS o ukrepih za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB-A). (2015). Ljubljana: Uradni list RS št. 104/2015.

Novinarska soba. (2016). Kopenhagen: Evropska agencija za okolje. Pridobljeno na <http://www.eea.europa.eu/sl>.

Obračun davkov od dohodkov pravnih oseb, 2005–2014. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, Slovenija, 2014, Prva objava, 30. september 2015 (2015). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>.

Ocena stanja korupcije 2013. (2013). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na: <http://www.kpk-rs.si/>.

Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji. (2016). Ljubljana: UMAR.

Odlok o spremembah Odloka o izvedbenem načrtu Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike za programsko obdobje 2014–2020. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 76/15.

Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 53/15.

OECD Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. (2002). Pariz: OECD.

OECD Health Data 2015. (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-systems/oecdhealthdata.htm>.

OECD Innovation Strategy and Agenda for Policy Action 2015. (2015). Pariz: OECD. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level. Paris, June 3-4, 2015.

OECD Patent Statistics Manual. (2009). Pariz: OECD.

OECD Product Market Regulation Database. (2013). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/economy/pmr/>.

OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015. Innovation for Growth and Society. (2015). Pariz: OECD.

OECD Stat. (2015). Health. Long-term care resources and Utilisation. Long-term care recipients. Pariz: OECD.

OECD Towards Green Growth: Monitoring Progress. (2011). Pariz: OECD.

OHIM Web Page. (2016). Alicante: OHIM. Pridobljeno na <https://oami.europa.eu/>.

Okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, Sklepi Evropskega sveta z dne 24. 10. 2014. (2014). Bruselj: Evropska komisija.

Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (Ani OPZG) in Načrtom aktivnosti resorjev (NAR) za leti 2015–2016. (2015). Ljubljana: Ministrstvo RS za okolje in prostor.

Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2014). Ljubljana: Vlada RS.

Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020. (2015). Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na <http://www.eu-skladi.si/>.

Opravičeno prometno delo 2002–2014 na državnih cestah v RS. (2014). Ljubljana: Direkcija za infrastrukturo.

Otvoritev sodnega leta 2016. (2016). Ljubljana: Vrhovno sodišče RS.

Parterski sporazum med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2014–2020. (2014). Pridobljeno na: http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Dokumenti_za_objavo_na_vstopni_strani/PS_končna_potrjena_141028.pdf.

Pescatori, A., Sandri, D in Simon, J. (2014). Debt and Growth: Is There a Magic Threshold? IMF Working Paper 14/34. Washington: Mednarodni denarni sklad.

- Peschner, J. in Fotakis, C. (2013). Growth potential of EU human resources and policy implications for future economic growth. European Commission Working Paper 3/2013. Bruselj: Evropska komisija.
- Petnajsto letno poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji za leta 2010, 2011 in 2012. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Peto poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Plut, D. (2014). Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Po kreativni poti do praktičnega znanja. Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije. Dosegljivo na: [http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/po-kreativni-poti-do-practicnega-znanja/](http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/po-kreativni-poti-do-prakticnega-znanja/).
- Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2014. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Podatki o čakalnih dobah v letu 2015. (2016). Interno gradivo. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Podatki o številu smrti zaradi napadov na 100.000 prebivalcev v obdobju 1996–2014 - interni podatki. (2015). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Podmernik., D., in Kerma, S. (2013). Izzivi ekološkega kmetijstva in turizma na ekoloških kmetijah. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije.
- Popravek Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju. (UPB8-ZFPPIPP. Uradni list RS, št. 10/15.
- Popravki zajetja v BDP in siva ekonomija, Slovenija, 2010. (2013). Ljubljana: SURS.
- Poročilo o črpanju sredstev evropske kohezijske politike 2007-2013. (2015). Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na <http://www.svrk.gov.si/>.
- Poročilo o finančni stabilnosti. Različni letniki. Ljubljana: Banka Slovenije.
- Poročilo o prostorskem razvoju. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Direktorat za prostor, graditev in stanovanja.
- Poročilo o razvoju 2013. (2013). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2014. (2014). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2015. (2015). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2014. (2015). Ljubljana: AGEN-RS.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2014. (2015). Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije.
- Poslovno poročilo za leto 2015. (2016). Delovno gradivo za sejo skupščine ZZZS 30.3.2016. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Prebil, R. (2016). S trdnimi delci onesnažen zrak. Objavljeno v: GEA, januar 2016. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Predlog Resolucije o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2015-2025 'Skupaj za družbo zdravja'. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno na: http://www.mz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/.
- Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja, Obrazložitev k predlogu novega cenika cestnine. (2013). Celje: DARS.
- Prices over time – 2005 onwards. (2015). Oil Bulletin. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/energy/en/statistics/weekly-oil-bulletin>.
- Progress made on 2020 energy efficiency target, Progress report. (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- Prvo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Public opinion in the European Union. (2015). Standard Eurobarometer 84. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD>.
- Public Procurement as a Driver of Innovation in SMEs and Public Services. (2014). Bruselj: Evropska komisija. Enterprise and Industry.
- Quality of life. Facts and views (2015). Statistical Books. Luksembourg: Eurostat.
- Raziskava SHARE. 4. val. Interna obdelava podatkov o prejemnikih formalne in neformalne dolgotrajne oskrbe in nezadovoljenih potrebah. (2015). Ljubljana: Institut za ekonomske raziskave.
- Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2014 – končni podatki. (2016). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.

- Rebernik, M. et al. (2014). Spregledan podjetniški potencial mladih: GEM Slovenija 2013. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2015). Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Report on Telecoms Price Developments 1998–2010. (2010). Bruselj: Evropska komisija.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Ljubljana: Uradni list RS 111/07.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013–2020. Uradni list RS, št. 90/2013.
- Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 92/2015.
- Reševanje in prestrukturiranje podjetij v težavah. (b.l.). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: http://www.mgrrt.gov.si/si/delovna_podrocja/podjetnistvo_konkurencnost_in_tehnologija/resevanje_in_prestrukturiranje_podjetij_v_tezavah/
- Rojec, M. in sodelavci (2008). Kako do večje učinkovitosti javnofinančnih sredstev za povečanje konkurenčnosti gospodarstva: Analiza učinkovitosti državnih pomoči in predlogi za njeno izboljšanje (CRP V5-0201) (2008). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Novo mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje.
- Rojec, M. in sodelavci (2008). Kako do večje učinkovitosti razporejanja javnofinančnih sredstev: analiza učinkov državnih pomoči na omejevanje konkurence (CRP V5-0408) (2010). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sassi, F., A. Belloni and C. Capobianco. (2013). The Role of Fiscal Policies in Health Promotion. OECD Health Working Papers, No. 66, Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5k3twr94kvzx-en>.
- Schmoch, U. (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the WIPO. Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research.
- SI – STAT podatkovni portal – Cene. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Trg dela. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven (2015). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Izobraževanje. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Prebivalstvo. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Gradbeništvo. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi. (2015). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri. (2015). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- SI – STAT podatkovni portal – Razvoj in tehnologija. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- Skupno poročilo o prostovoljstvu v Republiki Sloveniji za leto 2014. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: http://www.mju.gov.si/si/delovna_podrocja/nevladne_organizacije/.
- Slovenia – Review of progress on policy measures relevant for the correction of Macroeconomic Imbalances (2015). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/>.
- Slovenia: Skills forecasts up to 2025. (2015). Solun: Cedefop.
- Slovenski podjetniški sklad – ključni rezultati. (2016). Maribor: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/>.
- Slovenski podjetniški sklad. (b. l.). Garancije za mlada podjetja. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/si/produkti-sklada/program-mladi/garancije>.
- Slovenski podjetniški sklad. (b. l.). Garancije za MSP5+ podjetja. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/si/produkti-sklada/program-msp5/garancije>.
- Slovenski podjetniški sklad. (b. l.). Neposredni krediti za mlada podjetja. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/si/produkti-sklada/program-mladi/mikrokrediti>.
- Slovenski podjetniški sklad. (b. l.). Neposredni krediti za MSP5+ podjetja. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/si/produkti-sklada/program-msp5/mikrokrediti>.

- Sporočila za javnost. (2015 in 2016). Ljubljana: MKGP. Pridobljeno na <http://www.mko.gov.si/>.
- Sporočila za javnost. (2016). Ljubljana: MOP. Pridobljeno na <http://www.mop.gov.si/>.
- Sprememba uredbe NUTS. (2013). Posebna objava. Statistični urad RS, Ljubljana. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=5983>.
- Spremembe ključnih elementov Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje razvoja malih in srednje velikih podjetij pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Spremembe ključnih elementov Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje tehnološko-razvojnih projektov 2011–2013 pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- State aid scoreboard 2014 (2014). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/competition/>.
- State aid scoreboard 2015 (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/competition/>.
- State of execution of interim payments and submission of payment applications for Heading 1b (programmes 2007–2013), State of adoption of 2014–2020 ESIF Operational Programmes (Status as of 30th November 2015). (2015). Bruselj: Evropska komisija.
- Statistical data Warehouse. (2014, 2015). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb za leta 1995–2014. (1996–2015). Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- Statistični zavarovalniški bilten. (2015). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.
- Statopis. (2015). Statistični pregled Slovenije 2015. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Strategija razvoja javne uprave 2015–2020. (2015). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: <http://www.mju.gov.si/si/>.
- Strategije upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2015/>.
- Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju »ET 2020«. Uradni list Evropske unije C 119/2.
- Stropnik et al. (2010). Revščina in materilna deprivacija starejšega prebivastva. Pridobljeno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/revscina_IER.pdf.
- Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU Member States. (2015). Commissioned by European Commission (TAXUD). Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/>.
- Šestnajsto letno poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji za leta 2012, 2013 in 2014 (2015). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Šesto poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <http://www.stopbirokraciji.si/>.
- Tackling Harmful Alcohol Use: Economics and Public Health Policy. (2015). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264181069-en>.
- Taxing Energy Use: A Graphical Analysis, OECD Publishing. (2013). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://dx.doi.org/10.1787/9789264183933-en>.
- Temeljni agregati sektorja država (aprilsko EDP poročanje), Slovenija, 2012–2015, Prva objava, 31. marec 2016. (2016). Ljubljana: SURS.
- Teoretični davek na dodano vrednost in podatki o davčni vrzeli za leta 2009–2011. (2013). Ljubljana: SURS.
- The European Higher Education Area in 2015. (2015). Bruselj: Evropska komisija, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, Eurydice.
- The eurosystem household finance and consumption survey. Results from the first wave. (2013). Statistics paper series No 2. Frankfurt: European central bank.
- The Global Competitiveness Report (različni letniki). Ženeva: Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno na: <http://www.weforum.org>.
- The non-observed economy in the system of national accounts. (2014). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/>.
- The Shadow Economy in Europe, 2013. (2013). AT Kearney, VISA in Johannes Kepler Institute Linz.

- The Territorial State and Perspectives of the European Union. 2011 update. (2011). Bruselj: Evropska komisija. Background document for the Territorial Agenda of the European Union 2020.
- The World Competitiveness Yearbook. (različni letniki). Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- Trade in value added: Slovenia. (2015). Pariz: OECD in WTO.
- Trinajsto poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2005, 2006 in 2007). (2008). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Uredba Komisije (ES) št. 1319/2013. (2013). Bruselj: Uradni list Evropske komisije z dne 18. 12. 2013. Pridobljeno na: http://www.stat.si/dokument/5433/NUTS_1319_2013_SI.pdf.
- Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike. (2011, 2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 24/11 in 16/13.
- Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov. (2011). Ljubljana: Uradni list RS, št. 7/2011.
- Urek, G., Knapič, M., Zemljič Urbančič, M., Škerlavaj, V., Simončič, A., Persolja, J., Rak Cizelj, M., Radišek, S., Lešnik, M. (2012). Raba fitofarmacevtskih sredstev in preučitev možnosti za njihovo racionalnejšo uporabo v Sloveniji. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Utemeljitev opredelitve ključnih prioritet in okvirnega razreza sredstev za programsko obdobje 2014–2020. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Van der Marel, E. (2012). Trade in Services and TFP: The Role of Regulation. The World Economy, Vol. 35, No 11, pp1530-1558. doi: 10.1111/twec.12004.
- Vmesno vrednotenje Programa spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010–2015. (2014). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na <http://www.mgrt.gov.si/>.
- World Bank Governance Indicators. (2015). Washington: Svetovna banka. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- World University Rankings 2015–2016. London: Thomson Reuters. Dosegljivo na: <https://www.timeshighereducation.com/>.
- Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč. (2014). Ljubljana: Vrhovno sodišče RS.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (UPB8-ZFPPIPP). (2014). Ljubljana: Uradni list RS, št. 13/14.
- Zakon o gospodarskih družbah. (2006). Ljubljana: Uradni list RS št. 42/06.
- Zakon o pomoči za reševanje in prestrukturiranje gospodarskih družb v težavah (ZPRPGDT). (2007). Ljubljana: Uradni list RS št. 44/07.
- Zakon o splošnem upravnem postopku. (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 82/13.
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. (2011, 2012). Ljubljana: Uradni list RS, št. 20/11 in 57/12.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP-F). (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 100/2013.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pomoči za reševanje in prestrukturiranje gospodarskih družb v težavah (ZPRPGDT-E). (2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 56/13.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB-A). (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 104/15.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o višjem strokovnem izobraževanju (ZVSI-A). Ljubljana: Uradni list RS, št. 100/2013.
- Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB). (2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 105/12.
- Zakon RS o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK). (2010). Ljubljana: Uradni list RS št. 45/2010.
- Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF). (2012). Ljubljana: Uradni list RS, št. 40/2012.
- Zdravstveni statistični letopis. (2013). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na <http://www.nijz.si/sl>
- Zhong Xiang Zhang. (2001). The Relative Importance of Structural Change and Intensity Change. Why Did the Energy Intensity Fall in China's Industrial Sector in the 1990? (2000). Joint Meeting of the Energy Modeling Forum and the International Energy Workshop, Stanford University.

INTERNO

Žnidarič, H. et al. (2015). Dvig poklicnih kompetenc učiteljev. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.

Seznam uporabljenih kratic

ADS = anketa o delovni sili
ARSO = Agencija Republike Slovenije za okolje
BDP = bruto domači proizvod
BIRR = bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
Cedefop (ang. European Centre for the Development of Vocational Training) = Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja
CH₄ = metan
CO₂ = ogljikov dioksid
CPI (ang. Consumer Price Index) = Indeks cen življenjskih potrebščin
DARS = Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DDPO = davek od dohodkov pravnih oseb
DDV = davek na dodano vrednost
DRSI = Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB = Družba za upravljanje terjatev bank
EBITDA (ang. Earnings before interests, tax, depreciation and amortization) = denarni tok pred plačilom obresti, davkov in amortizacije
ECB (ang. European Central Bank) = Evropska centralna banka
EK = Evropska komisija
EMMS = enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU = Evropska monetarna unija
EPO (ang. European Patent Office) = Evropski patentni urad
ESR = evropski sistem računov
ET 2020 (ang. Education and Training 2020) = Izobraževanje in usposabljanje 2020
EU = Evropska unija
EUR = evro
EUROAC (ang. The Academic Profession in Europe: Responsens to Societal Challenges)
EUROSTAT (ang. The Statistical Office of the European Union) = Evropski statistični urad
FURS = Finančna uprava Republike Slovenije
GEM (ang. Global Entrepreneurship Monitor) = Globalni podjetniški monitor
Gg = gigagram (1000 ton)
Gha = globalni hektar
GURS = Geodetska uprava Republike Slovenije
Ha = hektar
IDS = implicitna davčna stopnja (na delo, na kapital, na potrošnjo, na energijo)
IER = Inštitut za ekonomska raziskovanja
IKT = informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD (ang. Institute for Management Development) = Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF (ang. Internatinal Monetary Fund) = Mednarodni denarni sklad
ISCO (ang. International Standard Classification of Occupations) = Mednarodna standardna klasifikacija poklicev
KPK = Komisija za preprečevanje korupcije
KZU = kmetijska zemljišča v uporabi
MGRT = Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MRA (ang. Master Restructuring Agreement) = sporazum o finančnem prestrukturiranju

MSP = majhna in srednje velika podjetja

N₂O = didušikov oksid

NKMB = Nova kreditna banka Maribor

NLB = Nova ljubljanska banka

NMS (ang. new member states) = države, ki so v EU vstopile leta 2004 ali kasneje

NPK gnojila = mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem

NTI = neposredne tuje investicije

NUTS klasifikacija (ang. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) = skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot

o. t. = odstotna točka

OECD (ang. Organisation for Economic Cooperation and Development) = Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OHIM (ang. Office for Harmonization in the Internal Market) = Urad za usklajevanje na notranjem trgu

OP ROPI = Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture

OVE = obnovljivi viri energije

PM delci (ang. Particulate matter) = trdni, prašni delci

PMR (ang. Product market regulation) = ureditev trga proizvodov

PPS (ang. Purchasing power standard) = pariteta kupne moči

RRD = raziskovalno-razvojna dejavnost

RS = Republika Slovenija

SDH = Slovenski državni holding

SHARE = raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi

SID = Slovenska izvozna družba

SKD = Standardna klasifikacija dejavnosti

SKM = standard kupne moči

SPIRIT = Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije

SPS = Slovenski podjetniški sklad

SURS = Statistični urad Republike Slovenije

TAXUD (ang. Taxation and Customs Union Directorate) = Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo

TEA (ang. Total early-stage Entrepreneurial Activity) = zgodnja podjetniška aktivnost

TEŠ = Termoelektrarna Šoštanj

TGP = toplogredni plini

tkm = tonski kilometer

UIL = Urad RS za intelektualno lastnino

UMAR = Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

USD (ang. US Dollar) = ameriški dolar

WEF (ang. World Economic Forum) = Svetovni ekonomski forum

WIPO (ang. World Intellectual Property Organization) = Svetovna organizacija za intelektualno lastnino

ZGD = Zakon o gospodarskih družbah

ZPIZ = Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

ZPIZ-2 = Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, december 2014

ZUJF = Zakon za uravnoteženje javnih financ

ZZZS = Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije